Honoré de BALZAC

Honoré de BALZAC

Jean-Louis

(OPERĂ DE TINEREŢE)

„E o mare greşeală să crezi că primul venit te poate iubi. Ca să săvârşeşti această mare nebunie, trebuie să ai mult suflet şi să afli tot atâta şi la cel pe care-l iubeşti… Mahomed a spus că femeile n-ar avea suflet.
ANONIM1

CAPITOLUL I

Să ne închipuim o faţadă magnifică: arhitectul şi-a desfăşurat aici toate posibilităţile sale, iar omul, toată măreţia fanteziei lui. Pe o temelie de treizeci de picioare înălţime, ale cărei pietre se îmbucă perfect una cu alta şi sunt lustruite într-un mod desăvârşit, se înalţă douăzeci şi patru de coloane canelate, pe care e aşezată o friză de o admirabilă simplitate. Frumuseţea, albeaţa ei, nu se pot compara decât cu ale unei frunţi virginale de fată tânără… În adâncul acestei galerii aeriene se află nişte coloane plate şi spaţiul este aici atât de bine amenajat, încât lumina, aerul şi privirea trec printre ele fără dificultate. Arhitravele, capitelurile şi basoreliefurile sunt de un gust fără cusur. Geniul care a prezidat amenajarea Parthenonului a aşezat cu propriile sale mâini pietrele acestui lăcaş. În dreapta şi în stânga se ridică două pavilioane pătrate, încadrate perfect ansamblului central; în mijloc, un minunat portal, deasupra căruia e sculptat un Apollo conducându-şi cvadriga cerească: prezenţa acelui zeu în acel loc pare să anunţe că palatul, prea mare pentru micimea omului, este lăcaşul nemuritorilor. Totul întăreşte această credinţă: puritatea aerului, strălucirea unui cer de azur şi majestoasa

repeziciune a fluviului care, după ce a străbătut imperiul, se grăbeşte să-şi aducă omagiul stăpânului acestui nou Olimp… Cât priveşte interiorul, noi, subsemnaţii, scriitori modeşti, nu vom vorbi despre el, având în vedere că n-am avut niciodată cinstea de a fi poftiţi înăuntru. Asta nu înseamnă că am admirat mai puţin imensa trudă pe care acest edificiu a impus-o celor zece generaţii de oameni şi de animale. Într-adevăr, zânele şi geniile, mai pe limba noastră, supraintendenţii şi miniştrii (presupunând că le-am putea da aceste nume şi mai ales ultimul), care au construit acel vast monument, au stors pentru el mai bine de trei sute de ani de cazne şi de sudoare (ale oamenilor lor, se înţelege): lucrătorii folosiţi au fost în număr de 91.912.500.095.258.912.349.781.239; aceştia au mâncat: 258.945.988.578.959.000.956.667.778.889.111.122 de obroace de grâu pe jumătate stricat; mai bine de 359.105.905.920.597.810.009 de pungi cu morcovi, 32 de miliarde de livre de carne de vacă; în ceea ce priveşte vinul… fluviul curgea doar la o sută de paşi de ei. Zidarii, au stricat nedeliberat diverse maşinării, în valoare de treizeci de milioane, aparţinând Statului; în ceea ce priveşte sculele lor, stricăciunile au fost în valoare doar de douăzeci şi şapte de livre şi zece bănuţi… În concluzie, acea clădire importantă nu este, la urma urmelor, decât un monument funerar, căci a murit acolo o mulţime de lume, fie la săpatul fundaţiilor, fie la ridicatul schelelor, fie sub bâtele şefilor, fie de foame, de sete, de frig, de căldură, de apoplexie, de epilepsie, de ţâfnă sau de răpciugă.

Ceea ce posterităţii îi va fi greu să creadă, e faptul că acel carbet2 regal n-a costat decât vreo şaizeci de miliarde, care şaizeci de miliarde au fost achitate în mod scrupulos şi fără nici o revoltă de cel mai spiritual dintre popoarele lumii. În concluzie, acea grămadă de pietre a văzut multe lucruri, dintre care despre unele e bine să vorbeşti, dar pe cele mai multe e bine să le treci sub tăcere. Construcţia a fost întinată de vizitele a douăzeci de milioane de mincinoşi şi de

linguşitori, adică vrem să spunem, de curteni; numărul înşelaţilor care s-au înghesuit în incinta sa se ridică la cincizeci de milioane, cel al pungaşilor la patruzeci şi nouă de milioane şi… n-au păşit în ea decât treizeci şi doi de oameni cinstiţi, şi încă şi dintre aceştia, douăzeci şi cinci, victime ale virtuţilor lor, au fost alungaţi în mod ruşinos.

Această capodoperă a geniului oamenilor, această somptuoasă dovadă a tuturor necazurilor lor, va dăinui oare? Nu ştim… Important pentru noi e doar faptul că în 1788 ea exista şi că eroina noastră locuia atunci în acel palat nemaipomenit, dar când spunem în, înseamnă de fapt invers!

Dragă cititorule! Noi îi iubim mult pe cititori, dar mai ales pe cei care, în loc să ne laude (locare), ne cumpără. Nu-ţi vom aduce ocara de a crede că, după descrierea noastră amănunţită, te vei strădui să afli numele acelui palat… Totuşi, în cazul în care noi vom fi fost neclari, căci suntem mult prea politicoşi pentru a da vina pe perspicacitatea dumitale, te invităm – după ce menajera dumitale, urâtă sau frumoasă, îţi va aduce cafeaua sau orice altceva, deci după ce vei fi cu stomacul plin, cu burta pusă la cale, cu picioarele calde şi cu ideile limpezi – să ieşi, pe orice drum vei vrea, în Piaţa Saint-Germain-l’Auxerrois, având totodată precauţia de a-ţi înălţa cu mândrie capul şi de a deschide ochii. După ce vei fi văzut şi recunoscut Luvrul, coboară un pic acel cap mândru şi vei zări, lipit de poarta mare din stânga, un mic butoi… care e locuinţa Fanchettei.

Această locuinţă nu l-a costat decât o zi de muncă pe Jean Matigot, din strada Verrerie 64. L-a meşterit între gustarea de dimineaţă şi masa de seară. Fata i-a plătit pe loc şase franci şi n-a profitat de sudoarea nimănui pentru a-şi plăti datoria. Nu s-a stricat nimic util. N-a pierit nici o fiinţă, ci doar un biet vierme pe care l-a zdrobit rindeaua. Orice s-ar spune, acel butoi diogenic3 era şi el locuit de un om, ca şi Luvrul, căci avea şase picioare în înălţime şi nouă în circumferinţă.

În plus, conţinea chiar şi un fotoliu mâncat de carii, căci fusese scos la licitaţie de către primul consilier cleric ce făcea parte din Parlamentul Parisului; se mai găseau de asemenea în butoi, buzunare unde se aflau ciorapii rupţi, lână, andrele de tricotat; butoiul era acoperit cu o bucată de tafta înnegrită, ce fusese odată de un alb moarat, rămasă din rochia pe care o avusese domnişoara de la Valličre în ziua… sau în noaptea în care Ludovic al XIV-lea… dar şşşt! să păstrăm secretele de Stat. Puterea are mare trecere la răposata Bastilie!

Această casă modestă se afla acolo întocmai ca o violetă alături de un stejar. Niciodată vreunul dintre cei care au locuit la Luvru n-au avut sufletul atât de liniştit ca Fanchette, deşi nu avea pe acest pământ, nici tată, nici mamă, nici pergamente, avere sau alte dovezi ale vieţii sociale. Era veselă, prin urmare săracă. Săracă? Nu, fiindcă plătea un franc capitaţie4 pentru nişte obiecte ce valorau mai mult de o sută de mii şi anume: o talie frumoasă, braţe rotunde şi durdulii, două mâini ale căror degete prelungi şi subţiri se sfârşeau cu nişte unghii de culoarea petalelor de trandafir, picioare mici, doar de două degete – încântător indiciu! … item5 doi sâni mici, rotunjori, tari şi bine despărţiţi, ce începeau a se împlini, a deveni frumoşi şi a fremăta; în sfârşit, gura îi era ca o rodie, ochii ca stelele, dinţii ca perlele, obrazul ca o piersică, fiecare gest, plin de graţie, iar ea întrutotul, o încântare.

Nu vă înflăcăraţi şi să nu credeţi că era, totuşi, desăvârşită: năsucul ei frumos nu era acvilin, sprâncenele, perfect arcuite, din păcate puţin cam prea stufoase, dădeau fizionomiei sale o expresie de mândrie, care s-ar fi potrivit oricărei alteia, dar nu unui sărman copil găsit; ochii ei negri erau prea mari, iar genele, prea lungi, le diminuau strălucirea aproape umedă. Dar aceste cusururi nu însemnau nimic în comparaţie cu cel pe care-l vom semnala acum: frumoasa Fanchette, da, trebuie s-o spunem, fiică a sărăciei şi a virtuţii, nu poseda acel ten palid, apanajul

fetelor din aristocraţie, descris de către adoratorii lor prin interesantul cuvânt „paloare”, rezultatul inevitabil al nopţilor pierdute, pe la baluri, la recepţii, la concerte şi la alte o mie de distracţii pe care nu le cunoaşteţi.

Sigur că e vina dumitale, amabile cititor, dacă n-ai văzut-o pe Fanchette trudind în butoiul ei, cu privirea coborâtă în mod pudic, dar ridicând-o cu graţie pentru a trage cu ochiul, desigur, în mod involuntar, la fiecare cavaler frumos care trecea pe sub acea poartă a Luvrului. Era în iunie şi toţi negustorii îşi datară, în acea zi, toate scrisorile, cu cifra 27. La Saint-Germain-l’Auxerrois ceasurile bătuseră ora trei, anunţând vecernia. Foarte puţină lume se duse la slujbă, având în vedere că plouase toată ziua şi ştiţi şi dumneavoastră cam ce urmează după o ploaie la Paris.

De două minute, Fanchette – cu privirea fixată asupra străzii Prętres – urmărea, plină de curiozitate, mişcările unui tânăr destul de arătos, îmbrăcat în negru din cap până în picioare şi care părea să se îndrepte spre dugheana ei. Văzând grija cu care îşi punea pe fiecare piatră ieşită în afară, picioarele cu încălţări foarte curate, ai fi spus că mergea pe cărbuni aprinşi, după exemplul nu ştiu cărui sfânt. Datorită manevrelor savante, tânărul izbuti să străbată oceanul de noroi ce acoperea piaţa şi, cu ingeniozitatea sa, se străduia să treacă peste pârâu când, o voce ascuţită îl făcu să se oprească exact în timpul saltului graţios pe care voise să-l facă. Strigătul ieşise din gâtlejul unei fiinţe înaltă de patru picioare şi nouă degete, cu o mutră de dihor, cu picioare sprintene şi cu spinarea murdară de noroi, oh, dar ce murdară! Purta o taşcă plină cu acte care-l acoperea aproape. Acea fiinţă se numea Courottin, şi era un mic slujbaş al unui procuror.

— Domnule Vaillant! Domnule Vaillant! Sunteţi aşteptat la Palat6... E vorba de afacerea monseniorului duce de Parthenay... Iată dosarul!

Rostind cuvintele cu un glas de trâmbiţă, Courottin agită dosarul pe care-l scosese din taşca lui enormă; mişcarea fu

executata cu întreg orgoliul unui tânăr recrut purtând un vechi drapel.

La strigătele ascuţite, notarul, căci asta era, se întoarse, făcu un gest poruncitor şi sări uşor peste pârâu pentru a înainta spre butoiul pe care-l asedia cu privirea. Pe măsură ce se apropia, chipul Fanchettei se însufleţea, răsuflarea îi devenea sacadată, şalul nu-şi mai găsea locul şi totuşi nu-l iubea pe tânăr. Vedeţi deci că păcătuia prin cochetărie, uşurinţă, vanitate, imprudenţă şi slăbiciune, toate cusururi înrudite.

— Bună ziua, domnişoară Fanchette, zise notarul cu o voce dulceagă şi aproape tremurând.

— Bună ziua, domnule Vaillant, răspunse fata, stânjenită de privirile lacome ale tânărului.

— Ţi-am adus de lucru.

— Iar?

— Fiindcă eşti foarte pricepută. Iată ciorapii.

— Dar sunt aproape noi! Ar fi păcat!

— Ah, Fanchette, zise notarul încercând s-o apuce de mână, niciodată un ciorap nou nu mi s-a părut atât de moale ca cel dres de tine.

— Cum aşa? se miră Fanchette râzând.

— Nu ştiu; ceea ce ştiu, însă, e că mâinile tale dau o anumită suavitate tuturor lucrurilor pe care le ating.

— Ah, domnule, mâinile mele!

Şi roşie ca o cireaşă, fata îşi ascunse sub şorţ degetele mici şi frumoase, înnegrite de lâna pe care o folosea.

Notarul, văzând mişcarea pudică declanşată de vanitate, se crezu pe drumul cel bun. Şi tocmai când se pregătea să facă un gest de o familiaritate elocventă, auzi un:

— Bună ziua, Fanchette!, ieşit din adâncurile unui piept voinic, care-l făcu să rămână în statu quo, adică cu cete zece degete ale sale doar la o jumătate de picior distanţă de caraco7-ul Fanchettei. Notarul, dezumflat, se întoarse spre vocea de bas şi zări un băiat înalt de cinci picioare şi zece degete (vechea măsură), voinic, brunet, proaspăt, bine

dispus, sigur de sine. Şi neîndoios că avea motive temeinice, căci formele sale atletice dădeau în vileag puterea de a reînnoi chiar şi cea mai dificilă dintre cele douăsprezece munci ale lui Hercule. Oh, dacă vă întoarceţi cu gândul la 1778, timp în care femeile par să fi însemnat mult în statul nostru, veţi fi de acord că Jean-Louis putea merge încrezător-şi ţanţoş.

Forţa fiului Alcmenei n-a fost singurul dar pe care natura generoasă l-a revărsat asupra acestei fiinţe privilegiate. Jean-Louis se bucura, de asemenea, de o rară perspicacitate; aşa că ghici îndată dorinţele ascunse în sufletul clerical al lui Vaillant. Un cărbunar înghite tot atât de puţin ca şi un duce pe cel care vrea să-i sufle iubita şi se răzbună când şi cum poate; iată de ce Jean-Louis, izbind cu talpa lui solidă în noroiul ce se afla lângă Fanchette, îl împroşcă din cap până în tălpi pe frumosul notar. Dar, dezarmat de aerul lui jalnic, puse capăt răzbunării, aşezându-şi pe creştet sacul de cărbuni pe care tocmai îl golise acasă, la şeful rivalului său şi, zâmbindu-i plin de înţeles frumoasei sale, strigă râzând cu glas tare:

— Pe deseară, Fanchette! După care dispăru, dar bolţile Luvrului mai păstrară încă multă vreme ecoul râsului său.

Notarul, năucit, nu cuteza s-o privească pe frumoasa care-i cârpea ciorapii; îşi închipuia că noroiul care-i stropise superba lui haină îi răpise orice merit, făcându-l să pară ridicol. Vru să bată în retragere, simţind că în situaţia lui era singurul lucru pe care l-ar mai fi putut face. Tocmai se pregătea să execute această manevră, când Fanchette, scoţându-şi şorţul, i-l întinse cu un aer pe jumătate compătimitor, pe jumătate ironic.

— Ia-l, sărmane domn Vaillant şi şterge-te. Sunt foarte supărată de stângăcia lui Jean-Louis.

— Deci necioplitul ăla se numeşte Jean-Louis? Cum se face, adăugă notarul, că o fată atât de plăcută ca dumneata e în relaţii cu un asemenea specimen?

— E logodnicul meu. Fiul domnului Granivel, cărbunarul cel bogat…

— Granivel… un cărbunar… Ah, domnişoară Fanchette!

Aerul de dispreţ al notarului îl nedreptăţi cumplit pe Jean-Louis în inima tinerei, care avu josnica vanitate de a roşi pentru iubitul ei şi singura apărare pe care i-o luă fu să-i replice notarului, cu un aer încurcat:

— E totuşi foarte cunoscut în port…

— Cunoscut? reluă notarul.

— Cunoscut? repetă şi Courottin care-şi potrivi mutra după cea a şefului său, prezentându-i inevitabilul dosar. Eu nu-l cunosc, eu, care cunosc întreg cartierul, adică lumea bine. De pildă, pe bogata negustorească de fructe, care furnizează desertul doamnei, pe bătrâna negustorească de hârtie timbrată, pe aprod, pe ajutoarele de portărei şi pe grefierul comisarului… ba puţin chiar şi pe comisar. Aşa că vezi, îi zise Vaillant Fanchettei, în mod triumfător, vezi…

Aici notarul luă un aer plin de demnitate, adăugând:

— Domnişoară, vreau ciorapii gata la ora şapte! Apoi, smulgând dosarul din mâinile respectuosului Courottin, alergă la Palat.

— La ora şapte! repetă Fanchette.

— Trebuie neapărat, adăugă atunci Courottin, devenit mult mai expansiv după dispariţia şefului său; îi trebuie neapărat, că doar n-o să meargă la serată cu picioarele goale precum canibalii, fiindcă n-are decât trei perechi de ciorapi de mătase: una murdară, una în picioarele lui şi una în frumoasele dumitale mânuşiţe.

— Şi la ce serată e poftit? întrebă curioasă Fanchette.

— Cum, nu ştii? strigă micul slujbaş răutăcios, când de o lună de zile întreg cartierul a fost întors pe dos pentru a-i face rost maestrului Plaidanon de cincizeci de cutii cu biscuiţi, de douăzeci şi cinci de îngheţate, de ceai de China pe care l-am văzut fabricat azi-dimineaţă din frunze de vătămătoare elveţiană, de către cofetarul din colţ… Ah, ce n-aş da să văd şi eu serbarea şi dumneata la fel, nu-i aşa? În

ce mă priveşte, eu sunt invitat. Pot să intru oriunde. Chiar şi în salon. E adevărat că trebuie să fiu chemat ca să intru acolo. Dar mi-am ales domiciliul în bucătărie.

— Desigur că eşti foarte fericit că poţi să vezi toată lumea aceea.

— Păi nu ţine decât de dumneata să te împărtăşeşti din această fericire. Îţi ofer protecţia mea… N-am decât să-i spun un cuvânt Justinei, şi poţi intra.

— Ce să zic, mare bucurie mi-ai mai face! N-ai spus dumneata mai adineauri că viitorul meu socru nu e cunoscut în cartier? Ei drăcie! E urât să renegi un om căruia îi suntem obligaţi. Ţi-ar plăcea s-o vezi pe bătrâna dumitale mamă sâcâită pentru cărbunii pe care i-i datorează?

— Cum se face, domnişoară, Fanchette, că tocmai dumneata, care ai atâta spirit, nu înţelegi că sunt obligat, din pricina slujbei şi din prudenţă, să devin ecoul şefului meu? Dacă de o sută de ori n-are dreptate, eu trebui să-i dau dreptate. Asta nu mă împiedică să-l respect în mod deosebit pe domnul Granivel, ale cărui vapoare şi probitate sunt cunoscute pe cele două maluri ale Senei.

— Deci eşti, cum s-ar spune, cu fundul în două luntri…

— Ascultă-mă, domnişoară Fanchette, peştele nu poate trăi pe uscat… în plus, e vorba de domnul Vaillant… Nu mai pierde timpul. L-ai auzit, îi trebuie ciorapii la ora şapte. Te rog să nu uiţi să-i aduci dacă ţi-e milă de picioarele mele. Au alergat prin întreg Parisul. Cu bine, domnişoară.

— Şi serata pe care mi-ai făgăduit să mi-o arăţi?

— Un Courottin n-are decât o vorbă, zise cu nobleţe micul slujbaş. Du-te la Justine şi o să te lase să intri… Mă duc să-i strecor două vorbe… Cu bine, micuţo!

Cu asta, cotoiul judecătoresc îşi reluă drumul, fără să-i pese de pârâu şi în trei minute ajunse la maestrul Plaidanon.

Fanchette se apucă de treabă şi cum domnul Vaillant nu-i dăduse cine ştie ce de lucru, isprăvi repede; după care se

îndreptă către locuinţa maestrului Plaidanon. În timp ce urca scara, un dihor căruia naturaliştii i-au uitat numele în nomenclatorul lor, într-un cuvânt Courottin, o pândea. Îi surâse, îi făcu semn cu ochiul, o conduse, i-o prezentă Justinei şi i-o recomandă pe un ton şi cu nişte gesturi care dovedeau că Justine, camerista, nu mai avea nimic ce-i refuza. O, preafericitule Courottin! Căci Justine era perla subretelor; avea ochi de pungăşoaică (dar să nu te laşi înşelat, cititorule: pungăşoaică are aici înţeles de femeie cinstită), îndărătnicia zugrăvită pe chip, auzul fin, piciorul sprinten, inima la fel, încolo, fată bună! Totuşi trebuie să spunem că de cincisprezece zile de când îl alesese pe Courottin, îi era credincioasă; această fidelitate data din momentul în care dibuise în persoana acestuia din urmă o mare doză de filosofie, multă dibăcie, ordine şi ambiţie; de asemenea Justine se gândi şi la jurământul de atâtea ori uitat…

Pentru toate aceste motive pe care vi le-am expus în amănunt, la recomandarea micului slujbaş, Fanchette a căpătat, fără nici o greutate, permisiunea de a vedea lumea bună ce avea să se strângă în acea seară la procuror acasă. Prudenta Justine avea în plus şi un interes personal care o determinase să-i îndeplinească dorinţa curioasei Fanchette. Având de rezolvat o mulţime de treburi, se gândise că Fanchette îi va da o mână de ajutor.

În timp ce aceasta din urmă discuta şi făgăduia tot ce-i cerea Justine, timpul trecea şi solidul Jean-Louis ajunse la poarta Luvrului pentru a lua, ca de obicei, casa portativă a iubitei sale. Dar în zadar o căută pe Fanchette: locul era pustiu şi butoiul gol. Departe de a o acuza pe Fanchette, bravul tânăr îşi făcu sieşi reproşuri că ajunsese prea târziu. E drept că nu şi le-a făcut cu glas tare. Doi sau trei de: „Ei drăcie!”, au fost principalele fraze ale discursului său.

Acestea odată spuse, Jean-Louis a înşfăcat casa Fanchettei şi s-a îndreptat spre locuinţa tatălui său.

Cititorilor, dacă ne îngăduiţi, vom alerga şi noi odată cu el.

CAPITOLUL II

„…Ce zile fericite, Să simtă mângâierea unei soţii iubite.
S-audă cm îi spune când scump, când inimioară, Să vadă-apoi în juru-i cum tot încep s-apară Sub mângâierea mamei, de lege apărată, Mici cetăţeni ce crede, sărmanul că li-i tată”

BOILEAU, Satira X-a

— La dracu cu ultimul meu muşteriu! îşi zicea Jean-Louis mergând cu paşi mari şi sprinteni pe chei, cu butoiul Fanchettei pe umăr. Din pricina lui am ajuns la ora opt, la Luvru. Plictisită să mă mai aştepte, Fanchette s-a dus singură acasă. Ei drăcia dracului! Aveam atâtea lucruri să-i spun între patru ochi! Cu atât mai mult cu cât tata şovăie dacă să ne căsătorim sau nu. El zice că fata n-are un sfanţ şi că nu e nimic de capul ei. Noroc că unchiul Barnabé e de partea noastră. E, cum s-ar zice, un savant, un filosof şi trag nădejde…

Ar fi prea lung, amice cititor, să-ţi vorbesc despre toate castelele din Spania pe care bunul Jean-Louis şi le clădi tot timpul cât merse de-a lungul râului. Oricât de puţin aţi fi iubit, vă puteţi face totuşi o oarecare idee. Tot visând, Jean-Louis se trezi în preajma casei părinteşti. Zări ferestruica de la cămăruţa Fanchettei. „E acolo, îşi zise, ocupată să-şi pună în ordine lucrul de peste zi. Mi se pare c-o şi văd cum stă în locul dintre dulap şi pat… Pat… Ah, oare când voi putea şi eu…” Căsuţa de lemn a Fanchettei i se păru băiatului, în acel moment, uşoară ca un fulg. Picioarele sale abia dacă mai atingeau pământul: alerga, zbura, se grăbea şi căzu ca un fulger în faţa tatălui său şi a unchiului Barnabé care, aşezaţi amândoi la o masă lungă, sorbeau câte o înghiţitură din minunatul vin de o oca. Chipul deosebit de însufleţit al tânărului, ochii strălucitori, gâfâiala sa îi făcură pe cei doi bătrâni să creadă ea se întâmplase o nenorocire. Amândoi gândiră acelaşi lumi, amândoi strigară într-un glas:

— Ce s-a întâmplat cu Fanchette, Jean-Louis?

— Cu Fanchette? Păi eu credeam că e aici!
— Noi încă n-am văzut-o!
— Ce spui tată? Ce spui, unchiule?
— Oare să se fi pierdut? S-o fi răpit cineva?
— Răpit? strigă Jean-Louis.

Şi gelozia îi pătrunse în inimă. Iute ca focul, ea i-o străpunse şi i-o pârjoli. Se întoarse cu gândul îndărăt. Îl văzu pe notar lângă butoiul Fanchettei, îşi aminti de privirile sale, le interpretă limbajul şi strigă:

— Vai de capul lui! Apoi, făcând un salt ca un tânăr leu furios, se năpusti. În zadar moş Granivel şi unchiul Barnabé îl ocăriră, tunară şi fulgerară, încercară să-l astâmpere cu vorbă bună. Nimic nu-l putu opri pe vijeliosul tânăr. Plecă, purtând fulgere în ochi, şi răzbunarea în inimă. Dar poarta se deschise brusc, Fanchette apăru şi prezenţa ei făcu mult mai mult decât strigătele şi filosofia celor doi bătrâni. Jean-Louis îşi văzuse iubita: se năpusti spre ea, o strânse în braţe şi înainte ca fata să-şi vină în fire, el îi dădu un sărut zgomotos, apoi se duse liniştit să se aşeze la locul obişnuit.

Văzând bucuria fiului său, moş Granivel îşi înălţă capul în semn de nemulţumire.

— Hm! făcu el privindu-şi fratele care era unul dintre cei mai înflăcăraţi discipoli ai lui Pyron8

— Totul îşi află dezlegarea în natură, răspunse filosoful.

— Se poate, frate, dar până atunci, ceea ce văd nu-i prea vesel. Apoi, întorcându-se spre Fanchette, moş Granivel o întrebă destul de aspru de ce venise atât de târziu.

— Vin de la domnul procuror Plaidanon, unde am dus un lucru extrem de urgent.

— Într-adevăr, trebuia să fi fost foarte urgent, zise Jean-Louis plin de curiozitate.

— Oh, poţi fi sigur de asta, zise fata ducându-se să se aşeze lângă iubitul ei. Închipuie-ţi, dragă Louis, că în seara asta, la domnul Plaidanon e bal, concert, nici eu nu ştiu prea bine ce e… Se vor aduna acolo o mulţime de doamne şi de domni frumoşi. Notarii casei nu vor să rămână nici ei mai

prejos şi tocmai de asta m-am dus acolo ca să le înapoiez ciorapii de mătase cărora le scăpaseră câteva ochiuri. Dar asta nu-i tot, adăugă Fanchette, mai încet; am văzut-o pe domnişoara Justine, camerista doamnei, şi ea m-a poftit să vin să văd şi eu serbarea. Dacă ai putea obţine de la tatăl tău îngăduinţa de a mă conduce până acolo, ah, dragă Jean-Louis, ce mult te-aş iubi!

— Fanchette, nu m-ai iubi decât pentru asta? întrebă tânărul pe un ton plin de reproş.

— Vreau să spun, zise cocheta, că mi-ai face o mare plăcere.

— Ajunge! Tată, vreau să te rog ceva!

— Vorbeşte, băiete, şi dacă depinde de mine…

— Da, tată, depinde numai de tine. Fanchette a fost invitată de domnişoara Justine să vadă serbarea pe care o dă doamna Plaidanon; arde de nerăbdare să se ducă acolo, iar eu m-aş arunca şi în foc ca s-o conduc până la procuror. Tată, îngăduie-mi acest lucru.

— Fanchette şi numai Fanchete, zise bătrânul întorcându-se către fratele său Barnabé; băiatul ăsta nu se gândeşte decât la ea. De ce vrei să te duci acolo, fetiţo? adăugă el adresându-se tinerei care, cu inima tremurând de emoţie, aştepta în tăcere rezultatul rugăminţii lui Jean-Louis.

— Ei, taică Granivel, ca să văd…

— Să vezi ce?

— Ei, să văd cum se dansează.

— La dracu cu dansul! Ăsta e pierzania fetelor!

— Frate, zise atunci pyronianul, punându-şi pe masă ochelarii şi cartea pe care le avea în mână, n-ai dreptate să ponegreşti dansul! În cel mai rău dans există ceva bun, după cum în cel mai bun, există ceva rău! Gândeşte-te că dacă dansul a prins în mreje mai multe suflete, el a ajutat să se îndrepte tot atâtea trupuri. Evreii au jucat în faţa unui Viţel de aur, sunt de acord cu asta, dar David a jucat în faţa arcei Domnului. Frate, trebuie să te abţii să rosteşti non liquet9.

— Poate că ai dreptate, frate, dar spune-mi, te rog, ce să facă Fanchette şi cu fiul meu la domnul Plaidanon?

— Habar n-am!

— Ce figură vor face în mijlocul acelei lumi bune, cu hainele lor sărăcăcioase?

— Oh, tată, te asigur că Fanchette va arăta bine oriunde, mai ales cu frumoasa ei cămaşă albă şi cu şorţului negru.

— Nu le-am pus decât de două ori, adăugă fata cu un aer plin de mândrie şi toată lumea m-a asigurat că nu-mi stau rău.

— Mă rog, în sfârşit, veţi deranja oamenii…

— Dimpotrivă, taică Granivel, zise Fanchette, domnişoara Justine mi-a spus de câteva ori că-i voi face un mare serviciu dacă voi veni deseară…

— Cum aşa?

— Ei, drăcie! Pentru că are nevoie de cineva care s-o ajute să ducă dansatorilor, răcoritoarele.

— Şi vrei să-l iei cu tine pe Jean-Louis ca s-o facă pe valetul? Vai, Fanchette, credeam că-l iubeşti…

— Dar taică Granivel…

— Nu, don’şoară, nu, îţi zic! Nu voi îngădui niciodată ca fiul meu să ajungă să-i slugărească pe alţii, oricine vor fi aceia! Un lacheu nu-i om!

— Ce tot spui acolo, frate? strigă Barnabé auzind această propoziţiune ce-i suna atât de rău în urechile sale pyroniene, un lacheu nu-i om? Per sapientiam10 eu susţin că posedă tot ceea ce caracterizează acest animal. Are, ca şi el, două mâini şi două picioare, un cap şi un nas; ca şi el, mănâncă şi bea; ca şi el, plânge, râde, suferă şi moare. Ce-i trebuie în plus?

— Nu e totul să fii om, totul e să nu fii dispreţuit!

— Şi ce vezi demn de dispreţuit la fiinţa umană care se consacră necazului şi durerii pentru a semăna flori în viaţa fericiţilor societăţii? Cum, pentru că un om îmi va da mănuşile şi pălăria când plec, o farfurie cu mâncare şi un pahar cu vin când mă aşez la masă; pentru că mă va peria,

mă va şterge, mă va îmbrăca, mă va curăţi de noroi, mă va plictisi, activităţi total nevinovate prin ele însele, şi pe care şi cel mai bogat şi cel mai nobil le-a făcut de o sută de ori în viaţa lui, acel om trebuie dispreţuit? Nu, frate, astfel de cuvinte nu se pot susţine… Ţi-o repet; non liquet!

— Totuşi, frate Barnabé…

— Sunt de acord, reluă neobositul orator, că un om ce-şi sacrifică libertatea pentru câteva piese de metal gălbui, metal urât şi inutil prin sine însuşi, deşi foarte necesar din pricina valorii pe care o reprezintă, sunt de acord, zic, că un astfel de om degradează într-un anumit fel ceea ce are divin în structura sa. De aici conchid şi zic:

— Conchizi şi zici ce anume, Barnabé?

— Că există argumente pro şi contra şi aici ca şi în orice alt lucru şi că cel mai înţelept e să te abţii să rosteşti acel non liquet.

— Deci, frate, tu eşti de părere să-i las pe tineri să se ducă acolo?

— Sunt pentru!

— Uiţi că sunt îndrăgostiţi? zise moş Granviel, încet.

— Aici e vorba de opoziţia ta de principiu, iar dragostea lor nu schimbă cu nimic datele problemei.

— Nu, dar poate s-o încurce al dracului! Gândeşte-te că doi tineri care aleargă noaptea la bal şi care se iubesc, pot foarte bine să…

— Sigur, asta e în firea lucrurilor.

— Şi atunci cum ai să mai dregi necazul? Cum să scap de temerile pe care mi le pricinuieşte micuţa Fanchette?

— Măritând-o cu Jean-Louis.

— Dar, frate, e săracă lipită pământului!

— Dar se iubesc!

— E o fată găsită!

— Ai prefera să fie o fată pierdută?

— Domnul mi-e martor că…

— Hai, frate, fă-i pe tinerii ăştia fericiţi.

— O să mă mai gândesc.

Toată această discuţie dintre cei doi fraţi avusese loc cu voce scăzută. Dar cum îndrăgostiţii au urechea fină, n-au pierdut nici un cuvânt din ea. Or, Jean-Louis, văzându-se susţinut de unchiul său, hotărî să profite de ocazie pentru a da câştig de cauză dragostei sale. Se grăbi deci să dea în vileag acel „O să mă mai gândesc” al tatălui său.

— Tată dragă, strigă el strângându-i mâna în mâinile sale, nu te va costa nimic dacă te vei gândi chiar acum. Vezi, Fanchette şi cu mine ne iubim şi nu putem trăi unul fără celălalt. Dacă ne desparţi, mă va cuprinde disperarea; las baltă cărbunii şi mă angajez în vreun regiment unde mă las ucis în prima luptă. Dacă dimpotrivă, ne căsătoreşti, voi lucra cu atâta tragere de inimă, încât îţi făgăduiesc să devin, în mai puţin de zece ani, primul cărbunar din Paris. Hai, tată, fă-ne fericiţi!

— Da, tăicuţule, adăugă şi fata mângâind bărbia bătrânului cu mâna ei plinuţă.

— Şmecheră mică, zise bătrânul pe jumătate convins. Ce, Jean-Louis, vrei neapărat să te însori? Gândeşte-te, băiete, că însurătoarea…

— E cea mai plăcută sărbătoare, nu-i aşa, Fanchette?

Fanchette nu răspunse nimic. Figura ei încântătoare, acoperită în acel moment de o uşoară şi strălucitoare roşeaţă, vorbea în locul ei.

— Nu-i aşa, unchiule? se adresă Jean-Louis filosofului Barnabé, a cărui logică spera să se desfăşoare în favoarea lui.

— Sunt de acord, nepoate, zise pyronianul punându-şi din nou cartea pe masă şi grăbindu-se să ia cuvântul, lucru pe care nu-l lăsa niciodată să-i scape ori de câte ori avea ocazia; sunt de acord că însurătoarea e ceva demn de râvnit. Într-adevăr, nimic nu e mai încântător decât să afli, când te întorci acasă, un chip surâzător, în locul unui chip împietrit, ceea ce ţi se întâmplă când eşti flăcău. Discuţi, apoi te culci pe cea mai dulce pernă pe care ne-a creat-o natura, o vezi renăscând, în roadele iubirii tale; în sfârşit, ai

cu cine împărţi necazul şi durerea. Ergo11, cred că însurătoarea e o instituţie delicioasă şi consolatoare.

— Crezi bine, unchiule, strigă Jean-Louis, şi niciodată nu te-am auzit vorbind atât de elocvent.

— Totuşi, reluă demnul elev al lui Pyron, când stau să mă gândesc că natura n-a făcut nimic asemănător, că – prin urmare – caracterele sunt toate contradictorii; că, în general, femeile sunt capricioase şi au o imaginaţie foarte mobilă; că, în plus, au un principiu iritant, iritabil şi iritat de o specie extraordinară, care le domină, le atrage după sine, le subjugă; că atunci ele ne tulbură, se supără şi ne înşală (asta nu e vina lor, dar, în sfârşit, suntem… înşelaţi); atunci, zic eu, fericirea în căsnicie devine o piatră filosofală ce se găseşte foarte rar; iată de ce n-aş sfătui pe nimeni să se însoare, nu atât din pricina, urmărilor mai mult sau mai puţin supărătoare ale căsniciei, ci pentru că argumentele şi pro şi contra fiind egale… non liquet, ar trebui să te abţii ca măgarul lui Buridan12.

— Dar, unchiule, dacă mi-e cu neputinţă să mă abţin?

— E lucru dovedit?

— Doamne, tot atât pe cât e de adevărat că dumneata simţi nevoia să mănânci atunci când ţi-e foame.

— Bravo, Jean-Louis, strigă pyronianul, iată un argument. Totuşi nimic nu mi-ar fi mai uşor decât să ţi-l distrug prin alt argument. Dar nu; vreau să-ţi las ultimul, cuvânt; eu mă dau bătut… Hai, frate, imită-mă şi uneşte mâinile acestor doi copii.

Ameninţarea lui Barnabé îl speriase pe Jean-Louis, dar încurcătura cinstitului filosof, cât şi prietenia pe care i-o purta nepotului său opriră torentul elocinţei sale. Doar ce-şi isprăvi imboldul fratern, că Jean-Louis şi Fanchette căzură în genunchi, în faţa lui moş Granivel. În privirile lor străluceau atâta dragoste şi fericire, atâta respect filial şi reculegere în ţinuta lor, încât bătrânul nu putu să nu le dea binecuvântarea paternă.

— Acum e a mea! strigă Jean-Louis cu o bucurie greu de descris. Ah, tată, mi-ai dat viaţă pentru a doua oară!

Vorbind astfel, tânărul începu să sară şi să alerge prin odaie, ţinând-o în braţe pe frumoasa sa logodnică. În zadar moş Granivel striga la fiu-său să se liniştească; în zadar pyronianul susţinea că moderaţia este virtutea celor înţelepţi; neobositul Jean-Louis ar fi jucat până a doua zi dimineaţă, dacă Fanchette nu i-ar fi spus cu vocea ei dulce ca de flaut:

— Dragule, mă înnăbuşi…

La aceste cuvinte, delirul tânărului încetă ca prin farmec. Se opri şi o depuse încetişor pe viitoarea lui nevastă, pe genunchii tatălui său. Curioasa Fanchette, care nu-şi pierduse capul, profită de calmul survenit pentru a strecura în urechea lui Jean-Louis – Iubitule, şi balul?

Îngăduinţa, dorită cu atâta ardoare, fu cerută şi obţinută, aşa că îndrăgostiţii noştri alergară să se îmbrace.

În timp ce Fanchette se gândea la bal, la frumoasele doamne şi la frumoşii domni, iar Jean-Louis la anumite lucruri care aveau mult mai mare preţ pentru el, prima, punându-şi caraco-ul ei alb, iar celălalt, frumoasa lui vestă, cei doi fraţi discutau despre necesitatea de a-i căsători cât mai repede pe cei doi tineri, cu scopul de a readuce liniştea în casă. Unchiul Barnabé făcu o propunere ademenitoare. Şi anume, ca Granivel să se ducă de îndată să-l caute pe preotul de la Saint-Germain-l’Auxerrois ca să discute cu el despre mijloacele prompte şi decente de a aşeza o fată frumoasă în braţele unui bărbat şi asta în faţa sfintei biserici catolice, apostolice şi romanice, martor ce pune în adevărata lor valoare, onoarea şi virtutea femeilor şi fetelor.

Cum această hotărâre tocmai fusese acceptată în unanimitate, Fanchette şi Jean-Louis apărură în veşmintele lor de sărbătoare. Granivel, zărind încântătoarea mutrişoară a Fanchettei, fu întrutotul de părerea fiului său, bineînţeles atât cât îi îngăduiau cei şaizeci şi nouă de ani ai săi. Cât despre unchiul Barnabé, el n-a fost de părerea

nimănui, având în vedere că avea atâtea argumente atât pro cât şi contra. Orice-ar fi fost, fiecare se simţea în cea mai minunată dispoziţie. Ieşiră, închiseră uşa şi porniră la drum, îndrăgostiţii ţopăind, bătrânii flecărind. Fiecare vârstă cu plăcerile ei… Ajunşi la poarta preotului, îi urară amândoi Fanchettei cele cuvenite. Îi dădură, pe tăcute, câteva sărutări lui Jean-Louis, după care intrară la slujitorul Domnului.

Cinstitul preot tocmai mânca; şi el şi menajera ajunseseră la brânză şi la pere.

— Momentul e bun, zise Barnabé; să intrăm în materie. Domnule preot, fratele meu şi cu mine venim pentru o căsătorie…

— Făcută? îl întrerupse brusc preotul.

— Nu, domnule, de făcut.

— Daţi-vă osteneala şi staţi jos.

— Domnule preot, fratele meu, pe care-l vedeţi aici, e un bogat negustor de cărbuni, ce nu se uită la câţiva scuzi13…

— Un bogat negustor de cărbuni! strigă preotul. Doamnă Paradis, oferă acestor domni câte un pahar din vinul meu de Roussillon. Domnilor, vă rog să-mi faceţi cinstea…

— Cu plăcere, domnule preot. Excelent, pe cuvântul meu.

— Excelent, frate!

— Ah, da, unde rămăsesem?

— …un bogat negustor de cărbuni ce nu se uită la câţiva scuzi… zise preotul.

— Foarte bine. Fratele meu este deci, domnule preot, un bogat negustor de cărbuni ce nu se uită la câţiva scuzi în plus sau în minus, dacă e cu putinţă să grăbească nunta unicului său fiu, un băiat încântător care ştie de pe acum ce înseamnă un argument

— Şi care poate să ducă o greutate de nouă sute în spinare, adăugă oarecum orgolios moş Granivel.

— Şi cum îţi spuneam, domnule preot, reluă Barnabé, nepotul meu e îndrăgostit de cea mai frumoasă fată care

există pe o sută de leghe de jur împrejur, iar noi vrem să i-o dăm de soţie cât mai repede cu putinţă.
— Nimic mai uşor, domnilor. Tatăl şi mama domnişoarei sunt de acord cu dumneavoastră?
— Vă promit că nu vom mai avea nici o dificultate cu ei.
— Eu aş pune chiar rămăşag… Fiindcă viitoarea soţie a fiului meu n-are nici tată, nici mamă.
— Deci e orfană?
— Nu ştim.
— E copil din flori?
— Nu ştim nici asta.
— Atunci ce e?
— Un copil găsit. Câte zile vă trebuie şi câţi bani ne cereţi ca să-mi însuraţi nepotul?
— Depinde… Vreţi să-l însuraţi… eu decenţă?
— Sigur.
— Plătiţi şi strigările?
— Plătim tot ce va fi de plătit.
— Atunci o să vă coste o sută douăzeci de franci.
— O sută douăzeci de franci! strigă Granivel. Eu când m-am însurat, n-am plătit decât douăzeci şi cinci.
— Tot ce se poate. Dar a fost o cununie ca oricare alta.
— Mai bine zi cum nu vezi prea multe. Fiindcă pot să mă laud că…
— Orice-ai spune dumneata, sunt sigur că n-ai avut nici sobă, nici pernă, nici lumânări, nici altar mare, nici sacristan, nici ţârcovnic, nici copii din cor, nici pastor; ce mai, ai fost însurat de un preot oarecare; şi în ce parohie, mă rog?
— Saint-Jean-de-Latran.
— Mda, un presupus sfânt, o parohie mărginaşă… în vreme ce parohia Saint-Germain-l’Auxerrois…
Preotul pusese atâta căldură în enumerarea pompelor din parohia sa şi atâta energie an a-l lăuda pe sfântul Germain, încât moş Granivel, năucit, socoti că nu-i mai rămânea altceva de făcut decât să scoată cei patruzeci de scuzi

ceruţi. Tocmai se pregătea să se ducă să-i dea menajerei, când Barnabé începu un discurs atât de frumos, atât de elocvent, încât preotul şi menajera nu înţeleseră clar decât concluzia care, rostită în termeni foarte precişi, suna cam aşa:

— Ori îmi însori nepotul pentru şaizeci de franci, ori se va însura în altă parte.

Dintre toate argumentele invocate de pyronian, niciunul nu produse un mai mare efect ca acesta din urmă. Preotul îşi înclină capul, moş Granivel îşi desfăcu punga şi strigările lui Jean-Louis şi ale Fanchettei fură afişate. Dar, vai…

CAPITOLUL III

„…E Armoflede. Pe-atuncea un paladin temut
Recunoscându-şi fiica după-acel semn ştiut Şi vrând, după aceea, să-şi cânte bucuria, El prelungi serbarea, vesti şi cununia;

Apoi goni păstorul profund nefericit, Rămas fără speranţă, dar foarte-ndrăgostit…”

HONORÉ D’URFE.

În vreme ce demnul elev al lui Pyron se tocmea cu cheltuielile sacre care fac ca un copil să fie legitim, noi să-i urmărim, pe străzile Parisului, pe cei doi eroi ai acestei istorisiri adevărate. Dragă cititorule, cunoşti strada Saint-Germain-l’Auxerrois?

— În mod sigur.

— Ei bine, ea se termină la Grand-Châtelet.

— Ştiu asta.

— În acest caz, punctele noastre de vedere coincid. Châtelet e tăiat de un mic pasaj.

— Da, dar asta era înainte de Revoluţie.

— Fără îndoială. Doar ne aflăm în 1788, nu?

— După.

— Nu, înainte.

— Cum înainte?

— Înainte de pasajul de la Châtelet, acolo unde strada l’Auxerrois se întretaie cu strada Saint-Denis, se află o casă.

— O văd.

— Dar nu în asta, ci în cea de alături locuia maestrul Roc Plaidanon, cel mai vestit dintre procurorii de la Châtelet. Nu ştiu dacă această casă mai există şi acum. Dacă din întâmplare, există, îl rog pe proprietar să repare poarta care încă din 1788 se afla într-o stare jalnică, la fel ca şi starea socială. Nu tăgăduiesc că în curte se vedea atât de bine, încât puteai citi ceva… la amiază. Dar, bunule Dumnezeu! Ce scară întortocheată! Se asemăna cu labirintul legilor de atunci. Să mărturisim totuşi că Jean-Louis şi Fanchette zăriră nişte lampioane pe cele două borne de la poarta largă, aproape ca pentru trăsuri. Şi Dumnezeu ştie ce discuţie avea loc între bătrâna portăreasă şi comisar.

— Hai, un pic de bun-simţ! spunea acesta din urmă.

— Asta nu mă priveşte!

— Dar nu-i oare un scandal ca un procuror, şi încă la Châtelet, să facă o asemenea iluminaţie când dă o serbare? Scoate lampioanele!

— Dar, domnule, asta nu-i treaba mea!

— Nu există nici un „dar”. Stinge lampioanele, sau monseniorul locotenent al poliţiei…

— Asta nu-i treaba mea! rostea încăpăţânată portăreasa, scoţându-şi ochelarii de pe nas şi privindu-l pe comisar ca să vadă dacă chipul său ridat nu l-ar obliga să se retragă.

— Am să te chem la tribunal, bătrână nebună ce eşti.

— Asta nu-i treaba mea!

— Hai, repede, scoate lampioanele!

La orice spunea comisarul, bătrâna răspundea cu: „Asta nu-i treaba mea!”. Atunci, tiranicul comisar dădu cu piciorul în lampioane.

— Ah, domnule, strigă Courottin intervenind, ai cam încurcat-o. Dacă domnul Plaidanon se plânge de acest lucru unuia dintre clienţii săi care vine astă-seară, Excelenţa Sa monseniorul duce de Parthenay…

— Monseniorul duce! repetă poliţaiul cu spaimă. Şi luă el însuşi lampioanele de jos, spunându-i portăresei: Aprinde-le, femeie! Într-adevăr, am băgat de seamă că în faţa porţii dumitale e măturat şi foarte curat.

Jean-Louis îi zise Fanchettei:

— Vezi ce înseamnă degradarea puterilor a căror ierarhie ne-a explicat-o unchiul? Fanchette îi surâse ca şi cum ar fi înţeles, apoi intrară, avându-l alături pe Courottin, frizat şi îmbrăcat în straie de duminică. Micul slujbaş se veseli de mirarea lor când cei doi tineri văzură pe fiecare treaptă vase cu flori. Scara o dată urcată, prima uşă era cea a biroului de notariat. Un slujbaş tânăr lipise pe ea o fâşie de hârtie – înlocuind-o pe cea veche – pe care scria: Notariat. Se folosise, ca să scrie acel cuvânt, de toate înfloriturile scrisului, ceea ce-i dădea într-adevăr un aer de sărbătoare. A doua uşă era cea a cabinetului lui Plaidanon, transformat în ziua aceea într-o somptuoasă antecameră. D'Aguesseau, Cochin, Patru, Domat, etc., împodobeau pereţii, iar busturile vechilor fondatori ai şicanei făceau ca biblioteca să pară mai înaltă. Portretul cancelarului de atunci nu fusese nici el uitat. Dar acel lux datorat proceselor nu-i miră nici pe Fanchette, nici pe Jean-Louis, atât de mult ca salonul care urmă.

— Domnişoară Justine, ce am de făcut? întrebă Fanchette care începu să se admire în toate oglinzile din salon.

— Vom aduce nişte prăjituri grozave, lapte, ceai, lichioruri şi fructe.

— Şi ce vor face cei ce se vor aşeza pe aceste canapele frumoase?

— Vor discuta.

— Halal viaţă! strigă Jean-Louis.

Pe aceste cuvinte, intră doamna Plaidanon, şi prima ei privire, fu extrem de favorabilă lui Hercule cel modern. Dar când văzu rara frumuseţe a tovarăşei sale, schiţă un gest de ciudă ce se manifestă prin aceste vorbe:

— Nu vă credeam atât de neîndemânatici. Justine, lumânările astea curg, mobila e prost aranjată. Niciodată nu vor încăpea aici cincizeci de persoane. Du-te şi aranjează-mi odaia şi aşază mesele de joc.

Dar cercetând mai pe îndelete statura cărbunarului, mânia i se îmblânzi. Se aşează pe canapea, în vreme ce îndrăgostiţii o tuliră la bucătărie, unde Courottin se şi asigurase, punându-şi viaţa în primejdie, că niciuna dintre bunătăţile de acolo nu fuseseră otrăvite.

Urcară trei persoane.

— Ăştia sunt, zise Courottin, privind către piciorul scării, nişte procurori din Piaţa Maubert. Cel înalt şi slab are calendarul plin de zile de post şi nu presară pătrunjel pe friptura de vită decât în zilele de sărbătoare; al doilea, nu mănâncă niciodată la el acasă; iar al treilea e de toate: procuror, slujbaş, notar, şi curier; face de toate, chiar şi copii, ceea ce nu fac primii doi.

Spre marea mirare a lui Jean-Louis şi a Fanchettei, Courottin le făcu o plecăciune adâncă şi alergă, sprinten ca un cerb, să-i anunţe.

Doamna Plaidanon, îmbrăcată toată în alb, cu o simplitate plină de cochetărie, îi primi cu graţie şi se aşează alături de procurorul care făcea de toate.

Sprintenul Courottin se şi afla în bucătărie, încondeindu-l pe noul sosit:

— Îl vezi pe ăsta? îi spuse el Fanchettei. E slujbaş în biroul nostru de notariat şi doamna îl îndoapă cel mai bine la masă.

— Ce vrea să spună cu asta? îl întrebă Fanchette pe Jean.

— Ce vrei? învaţă meserie de la procuror… Se străduie să vorbească fără să fie înţeles.

— Domnişoară Justine, zise Fanchette cameristei, când vom vedea frumoasele toalete şi pe frumoşii domni?

— Încă nu e ora, răspunse slujbaşul, mărimile nu vin la bal decât când e pe sfârşite.

Atunci apăru o femeie însoţită de un omuleţ scund şi cu ochelari.

— E nevasta unui consilier, zise Justine, o prietenă a doamnei.

— Ce diamante frumoase! exclamă Fanchette.

— Cu atât mai frumoase, observă Courottin, cu cât nu l-au costat un franc.

— Ce femeie frumoasă! spuse Jean-Louis.

— Ce te-a apucat? zise Fanchette, trăgându-l de haină pe cărbunarul ce se sprijinea de balustradă.

— Taci, Fanchette nu vorbesc decât despre veşminte.

— Are dreptate, zise Courottin; prefer colierul decât fiara… Courottin! strigă o voce care pornea de sub acoperişul casei.

Vicleanul slujbaş, recunoscând vocea şefului său, se caţără ca o pisică, urcând o scară pentru a ajunge în mansarda acestuia.

— Pudrează-mă, caraghiosule, şi dă-mi haina!

Când şeful fu gata îmbrăcat, îi înălbi un umăr şi se reîntoarse râzând, în bucătărie.

— Loc! Loc! strigă el privind scara, iată nişte podoabe ale Parlamentului în frunte cu cel mai celebru avocat.

Jean şi Fanchette căscară ochii mari şi văzură trecând două capete chele şi ascuţite.

După o vreme, un bărbat tânăr, a cărui îmbrăcăminte nu trăda un prea mare lux, urcă – cu un aer timid – scara.

— Iată-l zise Courottin, pe cel mai slab avocat: pledează micile noastre cauze, pe mai nimic; staţi un pic să vedeţi…

Un cocoş pe o grămadă de bălegar nu manifestă mai mult orgoliu decât Courottin proţăpit pe palierul ce dădea în antecameră.

— Stimabile, îi spuse el tânărului, domnul nu are timp astăzi pentru afaceri…

— Te înşeli, amice, îi-replică avocatul roşind: sunt invitat.

— Ah, sunteţi invitat? Aceste cuvinte fură rostite pe un ton ironic care-l făcură pe tânăr să grăbească paşii spre salon

unde intrarea sa n-a fost remarcată.
— Eşti un caraghios răutăcios, zise Jean-Louis.
— Ei bine, află că răutăţile sunt singurul meu profit. De altfel, la noi, nenorocire celui care are dreptate: vae victis14 – Draga mea copilă, îl întrerupse Justine, trebuie să-ţi scoţi şorţul negru şi să-ţi pui unul alb.
— Păi de ce asta? sări Jean-Louis. Ei drăcie, nu vreau, fiindcă eu i l-am dat!
— Trebuie, domnule Jean. Înţelege şi dumneata cum e în societate, zise Courottin.
— Mă rog, dacă trebuie, dragule…
Tonul cu care Fanchette rosti aceste cuvinte făcu mai mult decât orice şi îndrăgostitul cărbunar îşi sărută tandra iubită. Se auzi un plescăit, căci micul slujbaş făcu să răsune sărutul pe care-l depusese şi el pe gâtul Justinei.
— Courottin, amice, o să ne supărăm.
— Taci, Justine! Fără glume; iată-l pe amfitrion.
— Pe cine? întrebă ea.
— Pe umflatul de procuror care plăteşte serbarea. Ah, are o memorie!
În acel moment, maestrul Plaidanon îşi arătă mutra lipsită de nobleţe şi-i zise bătrânei sale bucătărese:
— Ai grijă să nu se arunce nimic! Resturile să fie şi ele servite, iar tu, Courottin, anunţă-i fără ocolişuri, pe duce şi pe nepotul său. Ce dracu! Ţi-am zis să cauţi o livrea printre veşmintele acelea vechi pe care le-am înşfăcat de la comedianţii ăia de la ţară… Zicând acestea, procurorul intră în salon.
Era destul de plin de oameni insignifianţi, şopotind despre convocarea Statelor Generale şi în vorbele lor se şi distingea ardoarea care semnalează prezenţa noii clase în adunările noastre legislative. Femeile se priveau una pe alta, cu tristeţe, în ochi li se citea plictiseala şi fără răutăţile pe care le furniza Courottin şi pe care şi le şopteau pe sub evantaie, nici n-ar fi ştiut de ce se mai adunaseră acolo.

Doamna Plaidanon privea cu nelinişte o pendulă de prost-gust care zăcea între două candelabre de aramă aurită, darul vreunui avocat. „Va veni, nu va veni…”, ăsta era singurul ei gând. Îşi manifestă enervarea prin mişcarea bruscă cu care trase de cordonul soneriei.

La auzul sunetului, escadronul de la bucătărie se puse în mişcare. Justine şi Fanchette aduceau platourile pline-ochi, iar Jean-Louis o tavă goală pe care urma să adune paharele. Când frumoasa fată care cârpea ciorapi intră în salon, se petrecu un lucru curios: n-a existat nici un bărbat care să nu-şi folosească la maximum puterea nervului optic, pentru a o privi; toţi ochii, până şi ochiul mort al bătrânului procuror, se reînveseliră. Doamnele îşi potoliră mânia pe care le-o iscase apariţia acelei Hebe, examinând paleativul care o însoţea: adică muşchii proeminenţi ai tânărului Granivel.

Senzaţia produsă de cele două fiinţe se prelungi multă vreme după plecarea lor, aşa precum urma pe care o lasă un vas nu este imediat ştearsă de mare. Fiecare bărbat îşi făgădui să fie cât mai amplu informat în privinţa Fanchettei. Cât despre doamne, ele şi începuseră a şuşoti, două câte două, despre cărbunar şi iubita lui şi, încă mai vorbeau chiar când se aşezară la mesele de joc.

— Ei drăcie! zise Courottin; atenţie, dragi mei, aud o trăsură! Primul va intra ducele de Parthenay, un bătrân bun şi frumos, care nu prea ţine la rangul său, căci oamenii din slujba sa sunt foarte de treabă; dar la dracu, marchizul de Vandeuil deşi e un bărbat frumos nu sta la taclale cu oamenii săi decât dându-le câte un picior în fund; îşi neglijează nevasta… E un senior, deh!

— Ce tot spui acolo, răutăciosule? interveni Justine. Cel puţin, nu învenina lucrurile…

— Nu pricep, adăugă Fanchette.

O privire a cărbunarului o recompensă.

— Să mă explic, zise Courottin. Marchizul de Vandeuil îşi neglijează nevasta. E un obicei al celor nobili şi care nu ne

priveşte. Se pare că numai noi suntem obligaţi să le iubim pe ale noastre.

Cum isprăvi, ducele de Parthenay, decorat cu ordinul Saint-Ésprit, la braţ cu nepoata sa, foarte gătită, şi urmat de tânărul şi frumosul marchiz de Vandeuil, apărură în capul scării. Courottin îşi şi îndoise spinarea atât cât îi îngăduia natura.

— Amice, zise ducele, fă-mi plăcerea şi ne anunţă.

— Anunţă-ne, caraghiosule, adăugă marchizul.

Courottin, încântat de graţia acestuia din urmă, îşi adună tot aerul pe care-l avea în plămâni, şi rosti, pe un ton cristalin, dar pătrunzător, următoarele cuvinte:

— Monseniorul duce de Parthenay! Monseniorul marchiz şi doamna marchiză de Vandeuil!

— Sunt clienţii mei, zise pe un ton neglijent Roc Plaidanon procurorului din Parlament, care se afla împreună cu el, sprijinit de şemineu şi care murea de invidie, căci niciodată ducele nu i se adresase, deşi fusese la Parlament. Numai un furnicar ce se agită poate oferi imaginea rumorii din salon. Courottin arboră un aer ironie şi nu făcu decât un pas până la Justine; Fanchette şi Jean-Louis, cu gâtul întins, căscau gura la spectacol, în vreme ce servitorii marchizului îi puneau pe cei ai ducelui să şterpelească prisosul de prăjituri, fructe, etc., adunat de procuror.

Marchiza de Vandeuil se aşează alături de doamna Plaidanon şi fu obiectul tuturor privirilor. Fiecare îi comenta paloarea, aerul de victimă şi desele priviri furişe aruncate soţului ei, fără ca acesta să pară că le-ar fi băgat în seamă. Aşa că toate acele căsnicii burgheze îşi făgăduiră să le imite pe cele aristocratice. Ducele de Parthenay discută neceremonios cu doamna de Plaidanon, fiindcă o văzuse într-o zi la Operă. A doua zi, o vizitase la ea acasă, a treia zi socoti că e de ajuns. După câte va zile, avu un proces. Crezu că soţul se va comporta, în afaceri, la fel ca şi soţia, dar îşi subapreciase gazda, fiindcă procesul dura de doi ani, ceea ce făcuse ca doamna Plaidanon să capete nişte diamante

foarte frumoase, iar maestrul Plaidanon să prezinte o enormă listă de cheltuieli.

— Aţi auzit, zise Courottin, tonul ducelui şi pe cel ai nepotului său?

— Cum, caraghiosule, cutezi să vorbeşti despre stăpânii noştri? Şi un lacheu al marchizului înainta către micul slujbaş. Jean-Louis şi pusese ochii pe lacheul care se tot uita la Fanchette şi, oprindu-i mâna gata să-l lovească pe slujbaş, îl răzbună pe Courottin apucându-şi rivalul de brăcinarii pantalonilor şi agăţându-l de balustrada scării.

— Dacă eşti obraznic, îi zise iritat Jean-Louis, te agăţ de fereastră, afară. Lacheul deveni pe loc foarte respectuos.

Clopotul sună din nou şi Fanchette îşi făcu cea de a doua apariţie; noi murmure; uimirea tânărului marchiz de Vandeuil fu mare văzând în micul salon, sau mai curând în acea etuvă, un trandafir atât de proaspăt şi atât de frumos printre atâtea flori trecute.

— Micuţa e frumoasă, îi spuse marchizul lui Plaidanon.

— Sunt întrutotul de părerea dumneavoastră, monseniore, răspunse acesta tulburat.

— Ei, drăcie, deşi om al legii, ai dreptate: E născută pentru a fi podoaba unei case!

— Nepoate, rosti ducele, eşti cam uşuratic; şi asta e de neiertat când ai o nevastă atât de frumoasă.

— Adevărat, unchiule, Ernestine e frumoasă, i-o spun în fiece zi, dovadă că ştiu prea bine acest lucru. Dar unchiule, uită-te, ce forme suave, ce frumoşi ochi negri, ce sini voluptoşi, ce piele şi mai ales ce candoare…

— Domnule, doriţi o prăjitură? întrebă Fanchette plină de modestie.

— Cum, frumoaso, dar mănânc şi douăzeci de mii în faţa dumitale, numai ca să te pot vedea cât mai mult.

În ciuda celor douăzeci de saci cu cărbuni pe care doamnele îi comandaseră lui Jean-Louis, complimentul marchizului îl făcu să simtă apropierea a ceea ce medicii numesc criză de nervi.

— Nu vreau să mai intri în salon, îi zise el Fanchettei. Hai să mergem… S-a făcut unsprezece şi jumătate.

— Gelosule răutăcios! Asta din pricină că ducii şi marchizii îmi fac complimente! Domnul Vaillant m-a strâns de mână…

— Am să i-o plătesc!

— Iar bătrânul procuror m-a ciupit de…

— Cum? Am să-l ucid!

— Nu te supăra, zise Courottin; Justine mi-e dragă, dar sunt sigur că domnul Vaillant… Sstt! Iat-o! Crede-mă, vinul nu-şi pierde din aromă dacă mai bea şi altul din el.

— Amice, îi zise Jean, văd că eşti foarte savant şi înaintat în rele… Ai să ajungi departe şi sus.

— Să bem deci în cinstea horoscopului meu. Şi drăguţul slugarnic nu părăsi partida, ca să ne slujim şi noi de limbajul lui Courottin a cărui mutră de viezure şi ai cărui ochi mici străluciră la vederea Fanchettei, deşi domnul. Vaillant…

În consecinţă, habar n-am de ce domnul Plaidanon a dat un ceai; dar dacă vrem să mergem pe firul vremii îndărăt, în 1788, veţi vedea că această modă englezească era supremul bonton al celor care-şi spuneau „oameni cumsecade” sau „societatea bună”, iar noi vom avea cinstea de a mărturisi că nimic nu avea un aspect mai neplăcut ca salonul lui Plaidanon, nu atât prin aerul protector şi plin de bunăvoinţă al ducelui şi al nepotului său, cât prin năuceala şi slugărnicia celorlalţi. După zece minute, cele trei personaje se şi gândeau să se retragă, când iată că un incident veni să însufleţească reuniunea prezidată de zeul spleen15.

Aţi remarcat gelozia lui Jean care voia să se întoarcă acasă. Disputa continuase şi se manifestase prin trageri de rochie şi prin priviri ameninţătoare. Justine cutează să ia apărarea frumoasei care dregea ciorapi şi care dorea să revină În salon pentru a culege laude, în vreme ce pierzania îi şi fusese hotărâtă de marchiz.

Sunând miezul nopţii, începură pregătirile pentru ceai. Courottin şi Justine cărând masa, se pregăteau să intre. Fanchette şi Jean se pregăteau să iasă. Dar demonul dorinţei de a străluci o îmboldi pe Fanchette să părăsească braţul protector al cărbunarului şi să se năpustească în cabinetul-antecameră, în vreme ce Justine şi Courottin tocmai atunci treceau pe acolo, ocupându-l în întregime cu persoana lor şi cu masa încărcată. Impetuosul Jean-Louis alergă după iubita lui. Dar trebuia să se strecoare în spaţiul dintre Justine şi perete, sau să sară peste masa plină cu ceai. Preferă prima variantă, dar execută mişcarea cu atâta violenţă, încât le împinse pe Justine şi masa peste Courottin, care se trezi vârât în bibliotecă, unde sparse geamurile din cristal de Boemia. Primul zgomot, primul dezastru! Courrotin supărat, părăsi locul accidentului; Justine râse, masa căzu, oferind golul acolo unde mai înainte domnise plinul. Gălăgie mare, al doilea dezastru! Serviciul de porţelan de Saxa făcându-se praf, Justine aruncă cioburile pe fereastră; unul, căzu în sânul portăresei, ceea ce fu o binecuvântare pentru ea, fiindcă îi sparse un buboi din care i se putea trage moartea. Portăreasa trase un răcnet, iar zarva atinse apogeul. La rândul ei, Fanchette se strecură în salon. Dar călcând prost, alunecă pe parchet în chipul cel mai nefericit, căci rochia i se ridică până la jumătatea coapsei. Jean-Louis rămase stupefiat. Se auzi un strigăt general. Plaidanon începu să-l croiască pe Courottin, bucătăreasa, bătrână şi urâtă, începu să fugărească o pisică ce furase un pui rece şi apoi se refugiase lângă Fanchette, încât orice bărbat ar fi vrut să fie în locul felinei. Pisica era ocărită, Plaidanon bombănea, nevastă-sa îşi luase câmpii, portăreasa răcnea, Justine era încurcată, Fanchette plângea, adunarea râdea. Bătrâna Léonarde veni să-şi alăture chipul ei ca un pergament, trandafirilor bengalezi răspândiţi pe obrajii Fanchettei. Râsetele se înteţiră. Dar iată că în toiul larmei, Jean-Louis trânti o înjurătură care îi făcu pe toţi să amuţească. Lumea părăsise mesele de joc şi

Fanchette aproape goală, apucând pisica, deveni centrul atenţiei, ca într-un amfiteatru. Marchizul mânca din ochi piciorul alb ale cărui vine diafane lăsau să se vadă sângele circulând. Până şi ducele aruncă fetei o privire complezentă. Vaillant ardea ca un tăciune, iar toţi bătrânii procurori simţeau că n-au decât douăzeci de ani. Plaidanon – profitând de acest interval de timp ca să-l muştruluiască aspru pe Courottin, care râdea jurând să se răzbune – intră în salon. Văzând genunchiul Fanchettei, strigă:

— E fiica mea! O pată roşie pe genunchi! E fiica mea! Lumea crezu că se ţicnise. Dar Plaidanon dădu fuga, o ridică pe Fanchette şi-i arătă soţiei sale mica pata roşie pe care fata ce cârpea ciorapi o avea deasupra genunchiului.

Scena se schimbă. Ducele pe jumătate leşinat se retrase spunându-i procurorului:

— Ah, cât eşti de fericit că ţi-ai regăsit fiica! Eu nu mai rezist unui asemenea spectacol! îmi aminteşte de pierderea scumpei mele Léonie şi de cumplitul foc care mi-a răpit-o atât de curând iubirii mele de părinte…

Ducele ieşi. Nepotul său nu întârzie să-l urmeze, dar nu înainte de a se opri pe scară ca să-i spună valetului său să ia toate informaţiile necesare ca s-o poată răpi pe fata procurorului.

— Monseniore, sări Courottin, vă voi da-o eu şi vă voi sluji bine. Mutră vicleană îi plăcu marchizului care îi făgădui micului slujbaş protecţia sa şi o sută de ludovici dacă avea să reuşească, ajutat de valetul său Lafleur.

Bucuria unui tată care-şi regăseşte copilul e mult prea firească pentru a nu se reflecta asupra celorlalţi şi a nu-i însufleţi. Aşa că salonul deveni cu totul altul. Justine adunase ce mai rămăsese din serviciul de ceai încât de bine de rău, acesta fu servit, fără să se observe nimic.

— Unde ai fost găsită, fata mea? întrebă procurorul.

— În pădurea din Sénart, răspunse o voce groasă al cărei sunet pătrunse până în sufletul doamnelor.

— De către cine? îl întrebă Plaidanon pe Jean-Louis.

— De către tatăl meu.
— Cine eşti dumneata?
— Om cinstit şi cărbunar, replică Courottin pe tonul unei flaşnete.
— E fata mea! Şi mutră galbenă şi grăsună a procurorului maculă, printr-o ţocăitură zgomotoasă, crinii proaspătului chip al Fanchettei:
— Scumpa mea Paméla!
— Ea e Paméla? Dumnezeule! Deci am pierdut-o pe Fanchette… zise cărbunarul retrăgându-se.
Fosta reparatoare de ciorapi nici nu se uită la el când pleacă. Bietul băiat se prăvăli, în bucătărie, peste o magnifică prăjitură de Savoia, pe care o turti ca pe o foaie de hârtie, după care leşină.
În zece minute, Justine o îmbrăcă pe domnişoara Paméla cu o rochie de-a mamei sale, aşa că fata reapăru, strălucitoare ca un astru. Vaillant se dovedi de o curtenie care-l făcu pe Plaidanon să creadă că-şi va putea mărita fata fără nici o zestre, cu acest tânăr, băiatul celui mai bogat notar din Paris. Toată lumea îi felicită pe Roc Plaidanon şi pe soţia sa şi ceasul de bucurie care a urmat a compensat îndestul plictiseala de la începutul seratei.
— Bietul meii domn, îi zise Courottin lui Jean-Louis pe jumătate leşinat, iubita dumitale şi-a luat tălpăşiţa, căci domnişoara Paméla cam prea trage cu ochiul la domnul Vaillant ca să mai rămână Fanchette pentru dumneata. Ăsta-i mersul lumii. Nu există decât fericire şi nefericire. Caută în altă parte o prăjiturică şi nu lăsa să-ţi scape nici o îmbucătură; nu merită să-ţi faci sânge-rău pentru o treabă ca asta. Îţi jur că mă voi răzbuna pe notar şi pe diavolul de procuror care m-a snopit în bătaie. E un om fără suflet. Nici o persoană din familia lui, nici din cea a soţiei sale, n-a fost poftită. Sunt săraci.
— Prietene, unde e ea?
— Cine?
— Fanchette.

— În salon.

— Trebuie să mă duc acolo!

Courottin îl conduse pe Jean-Louis până la uşa salonului unde, acesta din urmă luând o tavă, trecu prin faţa Pamélei, care-şi plecă ochii. Gestul îl făcu pe băiat să scape tava din mâini şi să fugă, cu moartea în suflet

— Nu ştii să te porţi, îi zise Courottin arătându-i drumul spre scară, fiindcă bietul cărbunar ţinea morţiş să iasă prin bucătărie.

Când Fanchette-Paméla se culcă în frumoasa cameră ce-i fusese destinată, îşi pierdu capul; privirile înflăcărate ale lui Charles Vaillant au fost singurele de care şi-a mai amintit şi a adormit fără să se mai gândească la Jean-Louis. Era pentru prima oară când i se întâmpla un asemenea lucru.

Încet, încet, la Plaidanon se înstăpâni calmul. Courottin nu părăsi casa decât când totul fu pus în ordine; îşi tot sucea prin minte planurile de răzbunare şi de înălţare, căci cuvântul „protecţie”, rostit de marchiz fusese de ajuns ca să-l facă să se înflăcăreze. Nu uită să ia cu sine prăjitura de Savoia, strivită de Jean-Louis, şi diverse rămăşiţe cu care bătrâna lui mamă, avea să se hrănească vreme de cincisprezece zile. O sărută pe Justine care-şi spuse în sinea ei că tânărul era de o inteligenţă fără pereche. Jean-Louis se întoarse acasă. Îl găsi pe moş Granivel adormit în scaunul lui, şi pe profesorul Barnabé rostind acelaşi lucru pentru a treisprezecea oară. Era clar că bietul cărbunar căzuse victimă elocinţei fratelui său.

— Ce ai, copile? Chipul tău mă sperie, zise pyronianul.

— Fanchette nu mai e a noastră! E fiica lui Plaidanon!

— La un fapt ca ăsta nu mai obiectezi. Te plâng, dar nu e totul pierdut, nepoate…

— Nu mă mai iubeşte…

— Ceea ce e un bine, fiindcă tu o iubeai prea mult.

— Ai dreptate, unchiule.

— Nu, pentru că lucrul ăsta poate deveni un rău, încât să-ţi pierzi minţile.

— Mă tem să nu mi le fi şi pierdut…

— Nu trebuie să te temi niciodată de nimic. Teama este opiumul sufletului. Totuşi există.

Pentru prima oară în viaţa lui, profesorul fu scurt; apoi se duse să se culce şi adormi între un argument pentru şi un argument contra. Cât despre Jean-Louis, nu închise ochii toată noaptea, căci era obsedat de un demon căruia puteţi să-i daţi orice nume doriţi.

CAPITOLUL IV

…Pe prietenul din leagăn

…Ea lesne l-a gonit.

Credeam c-am s-o găsesc tot tandră şi loială Dar ca s-o mai iubesc, e mult prea criminală.

Comedia celor doi îndrăgostiţi „Ţi-oi spune-n trei cuvinte afacerea cum stă.

E vorba de o nuntă şi-aş vrea să fi aflat Că doar de tine ţine, că totu-i aranjat”

RACINE, ultima scenă din Pledanţii.

Jean-Louis se sculă odată cu zorile, hotărât să se ducă s-o găsească pe Fanchette. La ora cinci şi jumătate se afla la poarta lui Plaidanon, privind cu un aer jalnic ferestrele de la odaia frumoasei sale. Dar vai! Toată lumea dormea: stăpânii, valeţii, portăreasa, chiar şi notarul. În sfârşit, după trei sferturi de ceas de pândă, poarta se deschise şi îngrozitoarea femelă-cerber ieşi să măture prin faţa casei. Jean-Louis tocmai se pregătea să lege o discuţie cu ea, când iată că apăru sprintenul Courottin, care se ducea la slujbă.

— Eh, nu mă înşel, e chiar domnul Jean-Louis! Ce te poate aduce aşa devreme prin părţile noastre? Cam ghicesc eu, dragostea, nu-i aşa?

— Nu, dracul!

— De fapt asta voiam să spun şi eu.

— Ascultă, Courottin, zise Jean-Louis înşfăcându-l brusc pe slujbaş de mână, poţi să-mi faci un mare serviciu. Eşti un om cinstit?

La această întrebare neaşteptată, Courottin îl privi fix pe cărbunar ca să vadă dacă nu-şi bătea joc de el. „Sau e aşa, îşi zise el, sau băiatul ăsta e smintit!” Liniştit totuşi de chipul sincer al lui Jean-Louis, se încumetă să răspundă în doi peri:

— Domnule Jean-Louis, nu mă aflu, slavă Domnului, în faţa judecăţii…

— Spune-mi care-i drumul care duce la Fanchette.

— Vrei să spui la domnişoara Paméla?

— Blestemat fie acest nume!

— Domnişoara stă într-una din odăile apartamentului doamnei. Câţiva slujbaşi şi-au mai făcut drum pe ici, pe colo, dar asta nu mă priveşte pe mine.

— Iată, zise Jean-Louis scoţând din buzunar un pumn de scuzi mari, sunt ai tăi dacă accepţi să mă conduci la Fanchette.

— Pentru mine? repetă Courottin cu ochii strălucitori şi cu mâna întinsă. Ah, domnule Jean-Louis, sunt al dumitale.

— Ia-o înainte.

— Un moment… A dracului treabă, dar cum crezi că domnişoara poate fi văzută la ora asta? Află că nu poţi vorbi cu ea înainte de amiază.

— Înainte de amiază? Ei, drăcie! Dar până atunci am vreme să mor de douăzeci de ori de nerăbdare!

— Nu pot să fac nimic, domnule Jean-Louis. Cred că-ţi dai seama că nu stă în puterea mea să le poruncesc stăpânilor din casă să se scoale înainte de ora fixată de modă.

— Ei bine, strigă, înciudat tânărul, am să aştept; mă duc să dau o raită pe la vapoarele noastre până ce va bate clopotul de amiază. Ia scuzii ăştia şi ţine-ţi făgăduiala, că de nu…

— Fii liniştit, domnule Jean-Louis, o s-o vezi pe domnişoara Paméla. „Asta nu mă va împiedica, adăugă răutăciosul slujbaş, după ce cărbunarul dispăru, să fac tot ce-mi stă în putinţă ca să fiu pe placul monseniorului marchiz de Vandeuil. Până atunci, să sugem de la două ugere, ba şi de la trei dacă vom putea. Iată care-i cea mai bună filosofie…”

În vreme ce Courottin, ferm în principiile sale şi foarte calm mătură biroul, apoi se duse să aducă plinea şi brânza ce formau mâncarea slujbaşilor, Jean-Louis se speti descărcând un vapor cu cărbuni.

— Dracu să-i ia pe toţi procurorii! strigă el. Ah, taica avea dreptate! Sindrofiile astea blestemate duc fetele la pierzanie! Fără cea din noaptea trecută, Fanchette ar fi fost acum a mea şi nimeni pe lume n-ar mai fi venit sĂ. Mi-o ia! Ei, drăcie, de ce sunt doar un biet cărbunar?

Dorinţa ambiţioasă îi încolţi pentru prima oară în inimă. Până atunci Jean-Louis trăise mulţumit şi fericit de soarta lui; acum însă, o blestema; în sfârşit, aproape că şi roşi pentru bătrânul său tată. Şi să se mai spună că dragostea e izvorul tuturor virtuţilor! … Dimpotrivă, e un fel de poftă feroce şi ruşinoasă, şi în plus, o absurditate.

În timp ce Jean-Louis era frământat de gânduri negre, râul curgea şi odată cu el şi timpul. În curând bătu amiaza şi tânărul o luă la goană; în mai puţin de zece minute fu la poarta lui Plaidanon.

— Courottin! Courottin!

După glasul sonor care-i rostea numele, acesta îl recunoscu pe cărbunar; temându-se de vreo boacănă, Courottin coborî treptele, câte patru deodată şi se înfăţişă, plin de devotament, în faţa impetuosului tânăr. Fu prompt, fiindcă tânărul Granivel era adesea brutal ca un principe.

— Courottin, Fanchette s-a sculat?

— Da, domnişoara poate fi văzută. Mă duc eu însumi să-i anunţ vizita dumitale…

— Ei bine, ce-a zis?

— A părut foarte emoţionată… Presupun că de bucurie… Până una, alta, m-a rugat să te conduc pe scara cea mică şi cu multă precauţie. Justine e de partea noastră, aşa că nu te teme de nimic.

— Recomandarea e de prisos, zise cu mândrie hotărâtul Jean-Louis, eu încă nu ştiu ce înseamnă frica.

— În acest caz, eşti un om fericit.

— Eu, fericit…
— Cel puţin, în comparaţie cu mine
— Taci şi dă drumul la picioare… Te urmez.
— Un moment… Mai întâi trebuie să te duc la bucătărie…
— Nu mi-e foame.
— Nu e vorba să mănânci… Doar n-ai să iei masa la noi! Trebuie să aşteptăm acolo până când Justine va găsi momentul potrivit să ne înfăţişăm domnişoarei Paméla.
— Încă o întârziere…
— Trebuie, domnule, e în interesul dumitale… dar mai ales al domnişoarei care nu trebuie compromisă.
— Am să aştept…
Şi cărbunarul, blând ca un miel, se lăsă condus în bucătărie. Nu după mult, sosi şi Justine.
— Don’şoară, am s-o văd? întreba Jean-Louis.
— Sigur, domnule, căci eşti un om mult prea cinstit pentru ca tânăra mea stăpână să se teamă de dumneata. Rostind aceste vorbe, camerista îl privi pe frumosul flăcău cu un aer ce părea a spune că, dacă s-ar fi aflat în locul stăpânei sale ea ar fi înfruntat cu plăcere pericolele ce le-ar fi avut de întâmpinat dacă s-ar fi aflat singură cu el. Apoi, luându-l de mână, îl conduse în budoarul doamnei de Plaidanon. Paméla era singură, maică-sa plecase.
— Ah, Fanchette, strigă îndrăgostitul cărbunar, în sfârşit te revăd… Şi alergă spre frumoasa lui, pe care o luă în braţe fără să-i pese de inevitabila mototolire a rochiei. Tânăra, deosebit de încântată, fiindcă dragostea lui Jean-Louis îi flata inima şi vanitatea, nu observă că frumoasa ei rochie fusese şifonată şi înnegrită de mâinile cărbunarului. Totuşi, cum o femeie frumoasă nu poate sta cinci minute – cinci secole – fără să se uite în oglindă, Fanchette descoperi imediat ravagiile lui Jean-Louis. Ciuda puse stăpânire pe cocheta, care strigă, privindu-şi prost dispusă iubitul:
— Dumnezeule, Louis, ce murdar eşti pe mâini!
La acest reproş, evident destul de întemeiat, dar pe care Jean-Louis îl socoti cea mai cumplită nedreptate, tânărul

păli, se înroşi, tremură şi se înfurie.
— Orgolioaso! Iată deci rolul rezervat iubirii mele! Te ruşinezi cu prietenul tău din copilărie. Prezenţa lui te deranjează, te umileşte;, ei, bine, am să te cruţ de toate astea! Da, am să fug… Fanchette nu mai există!
— Jean-Louis! Dragul meu, întoarce-te! în zadar Paméla dădu dovadă de cea mai vie căinţă; cărbunarul dispăruse cu repeziciunea unui fulger. Pe scară se auziră nişte strigăte.
— Ah, zise fata alarmată, e el! S-o fi rănit…
Alergă, se grăbi, coborî şi-l văzu pe Courottin grămadă, cu ghearele şi încălţările în aer. Se apropie, îl ridică, îl întrebă şi află – în timp ce acesta se lamentă un sfert de ceas – că-l trântise un hoţ. Prudentul Courottin preferă să mintă, după lăudabilul său obicei, decât să spună adevărul; şi anume că fusese trântit cu picioarele în sus de către Jean-Louis, în vreme ce stătea cu urechea lipită de uşa odăii unde tânărul discuta cu domnişoara Plaidanon. La cuvântul „hoţ”, stăpânii şi valeţii începură să miorlăie la rândul lor, iar slujbaşii să râdă.
— Controlaţi toată casa, strigă Plaidanon speriat, pivniţa, podul, cabinetul meu…
— Cruţaţi-ne de această osteneală, domnule, zise un slujbaş hazliu; vă jur că ar fi absolut inutil.
— Şi de ce mă rog, domnule l’Entedu?
— Pentru că e cu neputinţă ca un hoţ să vină şi să fure de la un procuror.
— Şi mă rog, pentru care motiv?
— Există o mie de motive: mai întâi, îl opreşte frica de justiţie; apoi…
— Apoi?
— Apoi „corb la corb nu-şi scoate ochii”, zise slujbaşul, reintrând în birou.
— A şi găsit într-adevăr, momentul să glumească, zise Plaidanon, trăgând cu coada ochiului la slujbaşii care Burâdeau. Gata, domnilor, intraţi în birou. Iar tu, Courottin, însoţeşte-mă în controlul pe care-l voi face.

Să-l lăsăm pe prudentul procuror să se asigure că nu mai exista un pungaş în plus, în casă, iar noi să ne întoarcem la Jean-Louis. Îl vedeţi cum aleargă de-a lungul cheiului? Loveşte cu cotul un magistrat foarte serios, face să pirueteze o fetişcană şi trânteşte în glod un solicitant care şi aşa era înnoroiat. Ajuns la tatăl său, dă buzna în casă, se năpusteşte spre scaunul pe care stătea altădată Fanchette şi rămâne acolo ghemuit timp de douăzeci şi patru de ore, păstrând o tăcere stupidă şi înverşunată. În zadar moş Granivel şi unchiul Barnabé se înghesuie în jurul lui. În van pyronianul îi adresează argumentele cele mai presante, iar tatăl, întrebările cele mai tandre, nimic nu-l poate smulge din letargica lui stupoare. Ce-i de făcut? Ce se întâmplă cu el? Cum să-l salvezi pe Jean-Louis? Cei doi bătrâni îşi pierd, unul, cumpătul, celălalt capul. Trece ziua, trece noaptea şi Jean-Louis nu se simte nici mai bine, nici mai rău, în ciuda celor trei medici care-l înconjoară. Dar chiar atunci, curiosul Courottin se prezintă la locuinţa iubitului Fanchettei; vede apatia cărbunarului şi ghiceşte cauza. Om dibaci, profită imediat de ocazie ca să mai facă rost de câţiva scuzi. Înaintează spre Jean-Louis şi-i spune:

— Domnule, vin din partea domnişoarei Fanchette să-ţi spun că te iubeşte şi că nu va înceta să te iubească!

La auzul numelui Fanchettei, Jean-Louis pare să iasă din letargie; se însufleţeşte, trage cu urechea şi aude cele două jurăminte pe care şiretul Courottin le rosteşte în calitate de ambasador. Nici n-are nevoie de mai mult pentru a-şi reveni; surâde, se ridică şi priveşte în jurul lui. Îşi recunoaşte unchiul, tatăl şi se aruncă în braţele acestuia din urmă.

— Tată, Fanchette încă mă iubeşte…

La aceste cuvinte, gândul la Fanchette şi la dragostea ei credincioasă îl înduioşează în aşa hal, încât inundă pieptul patern cu lacrimi de bucurie şi fericire.

— E salvat! strigă Barnabé.

— Datorită nouă, spun medicii.

— Datorită mie, strigă Courottin întinzând mâna.
— Datorită naturii, spune Barnabé.
— Şi Fanchettei, adăugă Jean-Louis.

Orice-ar fi fost, toată lumea s-a declarat mulţumită. Bătrânul Granivel, încântat să-şi vadă fiul în afară de orice pericol, fu de acord cu medicii că datora acest lucru ştiinţei lor şi-i plăti cu generozitate; îi spuse lui Courottin că nu va uita niciodată serviciul pe care i-l făcuse, îi strecură doi ludovici în pălărie şi-l îmbrăţişă pe fratele său mulţumind naturii. Barnabé a fost cel mai răsplătit.

— Ce face Fanchette? îl întrebă Jean-Louis pe Courottin.
— Se gândeşte la dumneata, plânge, geme şi suspină.
— Şi de ce mă rog? zise moş Granivel.
— Pentru că domnul Plaidanon vrea s-o mărite cu tânărul Charles Vaillant, primul său slujbaş, al cărui tată e un bogat notar. Această veste fu o lovitură teribilă pentru bietul Jean-Louis. Căzu grămadă, apoi ridicându-se furios se jură să le vină de hac lui Plaidanon, lui Charles Vaillant şi notarului bogat.

Barnabé tocmai se pregătea să ia cuvântul împotriva acestei propuneri atât de brutale, când fratele său îl împiedică spunând:

— Băiete, înainte de a omorî oamenii, ar trebui să vezi dacă nu există vreun mijloc de a te înţelege cu ei; lasă-mă să mă duc la acest Plaidanon; voi vorbi cu el şi, la toţi dracii, vom mai vedea… Ah, bunul meu domn Granivel, zise atunci răzbunătorul Courottin, care ar fi dorit să-l vadă pe Plaidanon ciomăgit de Jean-Louis, vă asigur că vă străduiţi zadarnic: patronul are o inimă de piatră şi nimic nu-l va putea înduioşa.
— Cum nimic? Nici măcar banii?
— Asta e singurul mijloc.
— Dacă-i aşa, să-l folosim.
— Dar gândiţi-vă, stimate domn Granivel, că vă vor trebui mai mulţi decât au toţi cărbunarii din Paris laolaltă.
— Cam cât adică?

— Ştiu eu? Poate douăzeci de mii de franci?

— Numai atât? Hai, Jean-Louis, bucură-te! Fanchette va fi a ta!

— Cum, tată, crezi că s-ar putea?

— Eu îţi spun să ai curaj şi să mă laşi să rumeg până diseară, împreună cu Barnabé, povestea asta… Mâine o să-ţi explicăm totul.

Aveţi dreptate să spuneţi că nu există o pernă mai bună decât speranţa; Jean-Louis o simţi pe propria lui piele, fiindcă dormi neîntors douăsprezece ore. Courottin dimpotrivă, nu închise un ochi pe patul lui mizerabil, încercă să ghicească de unde putea să provină siguranţa lui moş Granivel.

— Oare să fie atât de bogat încât să-şi poată însura băiatul cu fata bogatului Plaidanon? Haida-de! Un cărbunar înstărit, într-adevăr, dar cărând el însuşi sacii? … Totuşi a fost văzut adesea… de pildă, roaba negustorului de oţet… Courottin, Courottin, trebuie să te pui la curent cu tot şi să tragi folos din orice…

În vreme ce Courottin îşi făcea planuri, în vreme ce Jean-Louis dormea, în vreme ce Fanchette îşi regreta cămăruţa ei din strada Thibautodé, şi mai ales pe vecinul ei care dormea alături, moş Granivel şi cu Barnabé, fratele său, stabilind cu înţelepciune planul de bătaie pe care urmau să-l pună în aplicare a doua zi, acţionau în consecinţă.

Închipuiţi-vă deci surpriza lui Jean-Louis, când sculându-se, zări etalate în faţa lui hainele cele mai elegante şi bijuteriile cele mai preţioase; deschise ochii, privi, se frecă pe pleoape şi privi din nou. Ce să însemne lucrurile care-i luau privirea? Cui să fie destinate podoabele strălucitoare? în timp ce-şi punea astfel mii de întrebări la care nu putea răspunde într-un mod satisfăcător, moş Granivel şi unchiul Barnabé intrară în odaie.

— Băiete, zise primul, nu mai suntem cărbunari, acum suntem proprietari şi rentieri ai Statului şi în această calitate putem pretinde mâna fiicei unui procuror, ba chiar

şi a unui consilier. Peste două ceasuri, ne vom duce, cu o trăsură bună, la Plaidanon şi, pe toţi dracii, vom vedea dacă va refuza să ne-o dea pe Fanchette.

— Nu va putea, zise şi Barnabé, pentru că am pregătit o mulţime de argumente la care îi va fi cu neputinţă să răspundă.

— Cum tată, cum unchiule, credeţi că mă voi putea însura cu Fanchette?

— Suntem siguri, băiete.

— Adică nădăjduim, adăugă pyronianul. Căci cine se poate lăuda de a fi sigur de ceva?

Jean-Louis, în culmea bucuriei, se dăduse jos din pat şi dansa ca un smintit, prin odaie. Pentru a-i potoli clocotul sângelui şi mai ales pentru a-l curăţa de negreală pe fostul cărbunar, Barnabé declară că trebuia neapărat să i se facă o baie. Jean-Louis nu opuse nici o rezistenţă, aşa că fu adusă cada.

Îmi veţi îngădui, cititorilor, să trec sub tăcere numărul ce indică de câte ori a fost schimbată apa din baie; vă e de-ajuns să ştiţi că Jean-Louis spălat, curăţat, albit, frecat pomădat, pieptănat, îmbrăcă bogatele veşminte ce-i fuseseră destinate şi care nu-i şedeau mai rău decât coroana ducală, parveniţilor noştri. Dar ce spun eu? îi şedeau de o sută de ori mai bine, căci Jean-Louis nu era nici cocoşat, nici chior, nici măcar şaşiu; dimpotrivă avea, cum am mai spus, cinci picioare şi zece degete; în plus, (şi noi încă nu v-am spus acest lucru) avea un picior desăvârşit, nişte ochi mari, negri şi frumoşi, dinţi minunaţi, şi douăzeci şi două de primăveri; cu asta, se putea prezenta cu îndrăzneală, oriunde.

Toaleta odată făcută şi bucatele înfulecate, o trăsură frumoasă se apropie şi eroul nostru, tatăl şi unchiul său, se îndreptară spre strada Saint-Denis. Ajunseră imediat la locuinţa care constituia obiectul tuturor gândurilor lui Jean-Louis. Zgomotul neobişnuit $1 echipajului produse asupra

procurorului şi a oamenilor săi efectul pe care şi-l dorea moş Granivel.

— Cum? Domnul Jean-Louis? Dumneata eşti? striga Courottin în extaz, în faţa strălucitorului costum al cărbunarului.

— Da, băiete, răspunse moş Granivel încântat de uimirea slujbaşului. Nu-i aşa că vezi rar seniori atât de bine înţoliţi? Courottin se înclină, încurcat.

— Hai, anunţă-ne, repetă cu emfază, moş Granivel; şi în acelaşi timp lasă să-i cadă un pumn de scuzi în faţa lui Courottin şi a bucătăresei.

La vederea ispititorului metal, Courottin se precipită, adună trei sferturi din el şi, prompt ca fulgerul, intră În cabinetul patronului strigând cât îl ţineau bojocii:

— Domnii de Granivel!

La acest anunţ, şi mai ales la tonul cu care fusese rostit, Plaidanon se ridică grăbit şi alergă înaintea nobilelor personaje care, probabil, veneau să-i încredinţeze trei sau patru procese.

— Domnilor, zise el, mă simt copleşit de onoare… Courottin, scaune… Domnilor, binevoiţi să…

— Domnule, spuse unchiul Barnabé, venim pentru o afacere extrem de importantă.

— Domnule, îmi voi da toată silinţa…

— Sunteţi tată, domnule?

— Da, domnule, am această onoare.

— Fiica dumneavoastră e încântătoare.

— Aşa se spune.

— Înţeleaptă?

— Asta nu mă priveşte.

— Bogată?

— Iată un lucru important.

— Noi venim, domnule, să v-o cerem în căsătorie pentru fiul şi nepotul nostru aici de faţă, un tânăr cu un caracter minunat, care o iubeşte de multă vreme.

— Domnule…

— Şi care este iubit…
— Domnule…
— Şi care va avea două sute de mii de franci când se va însura, fără a mai pune la socoteală speranţele…
— Păi să discutăm, domnilor!
Tocmai când era pe cale să înceapă discuţia, uşa cabinetului se deschise şi doamna Plaidanon, Fanchette, Charles Vaillant şi tatăl său îşi făcură apariţia. Văzându-şi iubita, Jean-Louis abia se stăpâni, şi mai mult ca sigur că ar fi dat prilej la vreo nouă încăierare, dacă Barnabé nu i-ar fi aruncat o privire care-i recomanda prudenţă.
— Ce-am auzit? strigă notarul. Vreţi să concuraţi cu fiul meu? Domnule Plaidanon, îţi declar că nu voi îngădui aşa ceva!
— Dar amice, replică avidul procuror, eu n-o pot constrânge pe Paméla să se mărite cu fiul dumitale! Acest tânăr pe care-l vezi aici, o iubeşte de multă vreme. La rândul lui e iubit de ea şi, în plus, mai are şi două sute de mii de franci dotă, în timp ce fiul dumitale n-are decât cincizeci de mii.
— Două sute de mii de franci şi fiul unui cărbunar n-au ce căuta împreună.
— Ei drăcie! strigă Jean-Louis.
— Pace, băiete, zise moş Granivel, lasă-mă pe mine să vorbesc. Domnule Plaidanon, am spus că-i dau lui Jean-Louis două sute de mii de franci; iată-i în scrisori de credit, în perfectă regulă, la cele mai mari Bănci din Paris.
— Hârtiile sunt în regulă, zise Plaidanon după ce le verifică. Aşa că, dragă notarule, vezi că nu mă pot opune…
— Dar gândeşte-te că e un cărbunar! zise notarul.
— Are două sute de mii de franci!
— E un om din popor!
— Are două sute de mii de franci!
— Ei bine, eu îi dau fiului meu două sute cinci mii de franci!
— Ah! Ah! strigă Plaidanon.

— Fericirea băiatului meu nu va ţine de un fleac ca ăsta, zise moş Granivel; eu îi voi da două sute zece mii de franci!

— Auzi, notarule? strigă procurorul, două sute zece mii de franci?

La această apostrofă, notarul jignit la sânge, se trânti pe o berjeră enormă apoi, adunându-şi toate forţele, reîncepu lupta cu aceste cuvinte rostite scurt:

— Cinci mii…

— În plus? zise Plaidanon care înţelese imediat manevra prietenului său.

— În plus, răspunse notarul.

— În plus, repetă Plaidanon întorcându-se către Granivel.

— Două sute douăzeci de mii de franci, zise atunci moş Granivel.

— Cinci mii, ripostă imperturbabil, notarul.

— În plus?

— În plus, procurorule. În plus, domnule Granivel.

— Frate aici e o înţelegere la mijloc, zise Barnabé, hai să plecăm.

— Ah! tată, strigă Jean-Louis privindu-l pe bătrânul care, indignat, se pregătea să dea curs invitaţiei fratelui său.

— Două sute treizeci de mii! Asta e tot de ce pot dispune, zise bătrânul mişcat de durerea fiului său.

— Cinci mii, zise din nou, notarul.

— În plus notarule?

— În plus procurorule. Ei bine, domnule Granivel, mergeţi mai departe cu licitaţia?

— Du-te dracului…

— O dată… de două ori… de trei ori… Nimeni nu mai spune nimic? Adjudecat domnului Vaillant.

Vorbind astfel, Plaidanon puse mâna fiicei sale în mâna lui Charles Vaillant.

Degeaba încercă pyronianul să vină cu un argument; degeaba plângea Fanchette; degeaba se mânie, strigă şi ameninţă Jean-Louis… Totul a fost inutil.

— Adjudecat, repeta Plaidanon, adjudecat…

CAPITOLUL V

„Şi astfel se întoarse copila ne-ntinată;
Cu rugăciuni aprinse pe limba ei curată, Cu ochii plini de lacrimii, cu fruntea-ngrijorată, De gândurile negre, cumplit de apăsată, Şi multele-i suspine, i se opreau pe buze.”

RONSARD, Franciada, cartea a VII-a.

„Iuda nu l-a vândut pe Domnul decât pe treizeci de dinari. Eu nu sunt atât de viclean…

Pierderea Inocenţei fu astfel hotărâtă.”

MATHURIN, Melmoths.

Vânzarea judiciară odată terminată, Fanchette fu adjudecată celui mai puternic licitant. Astfel, maestrul Vaillant şi cu maestrul Plaidanon, asistaţi de taciturnul notar, începură citirea contractului de căsătorie. Cum trebuie să cunoaşteţi clauzele înscrise în el, căci un contract de căsătorie e cunoscut de toată lumea, în timp ce ei citesc, vă rog să vă transportaţi în altă parte.

La o sută de picioare de solul noroios din strada Ogniard, se află un palier căzut în ruină cu un acoperiş de ţiglă care lasă, prin vreo douăzeci de locuri, spaţiul necesar unui astronom să vadă cerul. Se ajunge acolo, urcând o scară; într-o parte a acestui palier se află locuinţa lui Courottin şi a bătrânei sibile care l-a purtat nouă luni în pântece. Nu-i despărţită de azurul atmosferic decât prin acel acoperiş de astrolog. În faţă, se află o cameră locuită de o altă bătrână. Stă culcată pe un pat mizerabil, e aproape goală, întinzându-şi mâinile descărnate spre cerul pe care-l zăreşte, prin scândura găurită, numită acoperiş. Ochii îi sunt rătăciţi, părul cărunt îi iese de sub boneta zdrenţuită iar sughiţul morţii îi îngăduie din când în când să mai rostească aceste cuvinte, sprijinindu-se de salteaua amărâtă:

— Măcar dac-aş avea un duhovnic… Mor ca un câine, fără să văd pe nimeni!

— Ei drăcie, strigă Courottin, oare bătrâna noastră nebună să-şi facă ultimul bagaj, singurul în care nu mai

poate lua nimic de la nimeni?

— Hei, să vină careva, fie el şi diavolul! Ah, Dumnezeule, oare mă vei ierta? Milostenie!

— Suferă totuşi… zise Courottin liniştit.

— Ah nu-i nimeni să-mi potolească şi mie setea! îmi arde gura la fel ca şi conştiinţa… „Asta are ceva pe suflet”, îşi zise Courottin.

— Ceai… vin!

— Asta e! Vin, repetă Courottin, înşfăcând ultimul clondir din pivniţă; biata femeie a dat pe gât destul; se vede că vrea să moară, aşa cum a trăit! Cât e de greu să mori! Dar e şi mai greu să trăieşti! Rostind aceste vorbe, filosoful făcu un salt până la uşa ce nu se închidea bine a odăii mizerabile plină de tot felul de insecte, de oale sparte, de miros de şoarece şi de sărăcie.

— Milă… fie-ţi milă… dă-mi nişte apă… şi ascultă-mi greşeala…

— Da, spune… Despre ce-i vorba?

— Acum şaptesprezece sau optsprezece ani, am fost doică… După aceste cuvinte, pe bătrână o apucă o criză şi recăzu pe patul ei de suferinţă. Courottin se impacientă.

— Copilul… apă… mi se lipeşte limba de cerul gurii. Slujbaşul îi întinse o oală ciobită din care bătrâna bău jumătate, cu o plăcere de nespus.

— Copilul, reluă muribunda, s-a prăpădit din cauza mea.

— Şi ce mă priveşte asta pe mine? Te iert, femeie, mori liniştită; ce mai contează unul în plus sau în minus! Nimeni nu-ţi mai poate face nimic.

— Mi s-a făcut un act., am fost judecată, dar m-au găsit nevinovată… Eu am fugit totuşi din ţinut şi familia n-a mai aflat despre moartea copilului…

— De unde eşti?

— Apă… mor…

— De unde eşti?

— Din Quincy, aproape de pădurea din Sénart… Dacă ai putea să spui familiei Plaidanon…

— Plaidanon? strigă Courottin; şi unde-i actul?

— Sub saltea. Aşteaptă ca mai întâi să-mi dau sufletul.

— Chiar că de asta-mi arde, zise slujbaşul ridicând salteaua infectă.

— Ah, mor! Fie-ţi milă… apă…

Courottin scotoci cu o ardoare inumană. O răsturnă pe muribundă lângă fereastră; aceasta scoase un suspin lamentabil, pe care Courottin nu-l auzi, fiindcă era ocupat cu hârtiile de sub saltea.

— Hai, babo, curaj; dă ortul popii! Ei, unde ai dispărut? Recunoscându-şi greşeala, se grăbi s-o ridice, dar sparse oala ciobită; vinul curse pe jos, iar muribunda, însetată, linse acel „ceai” de pe piatra murdară şi împuţită. Apoi muri în braţele lui Courottin care o azvârli ca pe un pachet şi fugi sărind câte patru trepte deodată. Ajunse la maestrul Plaidanon unde tatăl lui Charles tocmai se pregătea să semneze contractul. Fanchette, în prada unor remuşcări dureroase, simţi renăscând în ea dragostea pentru Jean-Louis cel dispreţuit, gândindu-se cât avea să fie de nefericită alături de un bărbat care o cumpărase ca pe un sac cu grâu.

Dacă aş fi zugrăvit vreodată chipul răutăţii, l-aş fi luat ca model pe Courottin care intră cu un nemaipomenit tupeu, în cabinet şi aruncă pe masă, cu o bucurie rea, actele descoperite la bătrână.

— Cum, caraghiosule, vii să mă întrerupi? strigă Plaidanon.

— Citiţi, domnule!

— Dumnezeule, strigă avarul procuror, ce era să fac! Paméla e moartă! Fata asta care ţese ciorapi e o ticăloasă! Urzeşte un complot ca să mă moştenească. Afacere civilă şi criminală.

— Drace! Ce grozăvie! zise doamna Plaidanon, încântată că poate umili farmecele rivalei sale. Chemaţi-o pe Justine s-o dezbrace! Să i se dea boarfele ei.

— Doamnă şi domnule, zise ex-Paméla lui Plaidanon şi soţiei sale, vă mulţumesc pentru brutalitatea dumneavoastră, a cărei amintire o voi păstra ca şi cum ar fi izvorât din inimă.

— Vai, ce era să fac! Courottin, prietene, zise Plaidanon, vino să te răsplătesc. M-ai scăpat de ruina totală… Da, sigur, îl întrerupse notarul, căci nu era vorba, nici mai mult, nici mai puţin, decât de un stelionat16.

— Iar dumneavoastră aţi fi nimerit la galere, zise Courottin ca să-şi dea importanţă. Dar acest cuvânt produse un efect cu totul opus.

— Ţine, Courottin, şi chipul galben al procurorului se întunecă dându-i un scud, micului slujbaş.

Fanchette îi aruncă o privire plină de mulţumire care-l miră pe Courottin. Bătrânul notar îi dădu doi ludovici; iar Vaillant, un picior în fund. Văzându-se, ca şi Basile, răsplătit de toată lumea, nu mai scoase un cuvânt.

— Ieşi afară, fată de nimic care mi-ai uzurpat dragostea! strigă doamna Plaidanon.

— Un moment, zise procurorul şi năpustindu-se – ca să zic aşa – la mâinile Fanchettei, îi smulse fetei inelele pe care le avea pe degete şi asta, fără nici o ruşine.

— Fanchette, zise notarul cel tânăr, am să-ţi aduc o pereche de ciorapi la cârpit…

O alta ar fi plâns, dar Fanchette abia îşi stăpânea bucuria, gândindu-se că scapă de un supliciu. Justine veni s-o caute ca s-o dezbrace.

— Ei bine, draga mea copilă, iată-te pe drumuri! A fost un vis frumos.

— Visul meu a fost mai mult urât decât frumos, şi-mi pare bine că am redevenit ceea ce am fost.

— Asta-i filosofie; trebuie să recunosc însă că ai fi fost o stăpână bună, în ciuda crizelor tale de mândrie.

Fanchette se îmbrăcase cu rochia ei modestă, îşi pusese şorţul negru şi boneta. Când plecă, toţi slujbaşii îi spuseră un: „Adio, Fanchette”, destul de prietenos.

După ce Courottin se văzu în posesia a o sută douăzeci şi trei de franci, primiţi pentru că săvârşise un rău şi trăgând nădejde să mai primească o sută de ludovici dacă va mai săvârşi unul, inteligenţa lui spori; îşi neglijă slujba, ocupându-se de planul a cărui reuşită trebuia să-i aducă o sută de ludovici, să-i asigure protecţia marchizului şi să-l ajute să parvină.

Prin urmare, luă un aer plin de compasiune, oferindu-i braţul fostei fiice a procurorului, cu scopul de a o putea urmări şi de a-şi pune în aplicare planurile.

— Hai, domnişoară Fanchette, ia-mă de braţ, vreau să te conduc.

— Oh, prietene, tu nu eşti un ingrat! N-am să-ţi pot răsplăti serviciul pe care mi-l faci! Şi ochii i se umplură de lacrimi. „Ei drăcie, zise în sinea lui acel fiu al diavolului, m-am născut sub o stea fericită şi aş face bine să mă aşez în aşa fel încât să mă lumineze tot timpul.”

Fanchette era foarte gânditoare şi mergea încet.

— Jean-Louis Granivel e un bărbat foarte frumos; e nobil şi generos.

— Oh, sigur…

— Numai că eu m-am făcut că nu-l cunosc şi m-am lepădat de el.

— Ei, domnişoară, sfântul Petru a fost iertat, şi el se lepădase de trei ori…

— Courottin, sunt foarte vinovată!

Neînţelegând nimic din delicateţea acestor sentimente, Courottin se mulţumi să-şi spună că cei doi tineri luau viaţa şi lumea invers de cum erau ele.

Să-i lăsăm pe cei doi să meargă, iar noi să-l privim pe sărmanul Jean-Louis, trist, abătut, aşezat în fotoliul primului consilier clerical, scaunul său favorit, pentru că fusese scaunul Fanchettei. Nefericitul se afla în sala scundă din mica baracă pe care tatăl său o construise în spatele frumoasei lui case din strada Thibautodé; moş Granivel şedea în faţa lui. Îi despărţea o masă; tatăl îi privea cu o

durere egală cu cea pe care o resimţea Jean-Louis. Profesorul nu încetase să vorbească vreme de două ceasuri. Acum limba refuza să-l mai slujească. Nepotul său, privind cu o profundă tristeţe orologiul de lemn spuse:

— Iată, e nouă… Ea s-a măritat…

Barnabé îşi adună ultimele forţe ca să-i răspundă:

— E un lucru dovedit?

— Şi încă prea dovedit, unchiule! Trebuie să părăsesc Parisul.

— Pe ce dilemă îţi sprijini propunerea?

— Nu-mi prieşte aerul.

— E o propoziţie simplă; concluzia deci.

Copleşit de durere Jean-Louis nu răspunse. Îşi puse cotul drept pe masă şi-şi sprijini capul în palma nervoasă. La acel spectacol, cei doi fraţi cântară următorul psalm:

— Bietul meu copil! zise tatăl înlăcrimat.

— Ce nenorocire! zise Barnabé…

— Fără leac. I-aş fi dat toată averea mea.

— Nu poţi lecui rănile sufletului.

— S-o ia ciuma de ticăloasă!

— De ce înjuri, frate?

— E o ingrată…

— Nu!

— Cum nu?

— Când ai luat-o s-o creşti, ţi-a făcut plăcere, prin urmare te-ai răsplătit singur; o binefacere este o datorie; recunoştinţa e un preţ mult prea mare; mulţumeşte-te doar cu un pai din viaţa ei.

— Ai dreptate. Deci n-are rost s-o fac ingrată…

— Ba da, dar nu s-o spui tu, ci s-o recunoască ea.

— E adorabilă, murmură Jean-Louis cu glasul unuia care se stinge.

— Fiule, dragostea, bucuria mea, micuţul meu Jean! Ce faţă descompusă…

— Aşa e… Nădejdile te înşală! Totuşi ce-i de făcut? zise profesorul.

— Să-l plângem, frate!
— Asta nu ajută la nimic.
— Să nu-l plângem.
— Asta e rău!
— Ştii vreun mijloc?
— Nu ştiu.
— Atunci ce să fac?
— Să taci şi să-i respecţi durerea.
— Mii de trăsnete! Cel de Sus confundă dragostea, sufletul şi femeile.

Tăcură. Tăcerea se înstăpâni şi durerea cea mai profundă domină sala granivelianã. Acest cult al nenorocirii este, după părerea mea, cel mai delicat, mai ales pentru un nefericit pe care nici raţiunea, nici vârtejul vieţii nu i-l pot îndulci. Pe scurt, tăcerea se strecurase în toate colţurile, în aer, peste tot; până şi lampa lumina mai slab. Profesorul se întoarse auzind zgomotul pe care-l făcea un şoarece care alerga scutit de necazurile raţiunii. Jean lăsă să-i alunece mâna şi păli privindu-şi tatăl, ai cărui ochi umezi îşi dezvăluiau dragostea. În acel moment o cheie se răsuci încetişor în broască, toţi se întoarseră şi Fanchette – strălucind de frumuseţe şi de graţie – apăru… Lacrimile ce-i atârnau în bărbie, arătau – prin dârele lor strălucitoare de pe obraji – lupta ce se dăduse în ea înainte de a intra la tatăl său adoptiv. Jean sări peste masă, răsturnându-l pe unchiul său şi căzu la picioarele Fanchettei. După cinci… să fi fost cinci? nu, după şase minute de înduioşare generală, cărbunarul strigă cu voce tremurătoare:
— O, Fanchette, draga mea, ce sacrificiu ai făcut! Mor de bucurie! Ai părăsit totul ca să te întorci la mine!
— Per philosophiam, un asemenea devotament nu mă miră.

Cât despre moş Granivel, privirea lui spunea totul prin expresia ei paternă. Fiecare imagine a tabloului ce i se înfăţişa era o lovitură de pumnal în inima vinovatei Fanchette; noroc că spaima avea loc înN. Sufletul ei, căci faţa

dulce îi surâdea lui Jean-Louis; dar surâsul avea totuşi ceva penibil. Luă o atitudine respectuoasă, întocmai ca zeiţele ce-l urmau pe Jupiter şi-i zise lui moş Granivel:

— Nu-mi mai rămâne, ca o culme a nenorocirii mele, decât să mă bucur de mişcătorul spectacol al prieteniei voastre, tocmai atunci când sunt mai puţin demnă de ea… Voi avea curajul să vă mărturisesc ruşinea mea… Aş fi preferat mai curând reproşurile voastre decât dovezile de dragoste… Nu sunt deloc fiica lui Plaidanon!

Printre auditori se iscă o oarecare zarvă, dar tandra prietenie a lui Jean-Louis ieşi din nou la iveală.

— Nu vin să vă implor… Vina mea e mult prea mare ca să mai pot fi iertată. Dar înainte de a fugi, am vrut să-l mai văd o dată pe prietenul meu din copilărie, cel pe care l-am jignit prin orgoliul, sfruntarea şi micimea mea de suflet. Află, Jean-Louis, că te iubesc şi te voi iubi mereu. Din clipa asta, inima mea nu va mai şovăi niciodată. Rămâi cu bine!

Fruntea severă a lui Granivel se descreţi. Se pregăti să vorbească, dar pyronianul strigă:

— Copila mea, micul tău discurs n-are nici un pic de logică; dar deşi e lipsit de argumente şi de raţionamente nu înseamnă că nu m-a impresionat. Te iert din toată inima şi te înzestrez cu şase mii de livre rentă, cu care n-am ce face.

La aceste cuvinte, Courottin, auzind vorbindu-se despre şase mii de livre, îşi arătă mutra răutăcioasă.

— Cine-i cotoiul ăsta? zise profesorul.

— E cel care m-a adus acasă; cinci minute de întârziere şi eram doamna Vaillant. Profesorul scoase o pungă lungă de piele şi i-o dădu.

Dar ce făcea în vremea asta Jean-Louis? mă vor întreba mai mulţi cititori. Nu mai auzea nimic; o paloare înfricoşătoare întinsă pe faţa lui arăta că se topise de bucurie. Fie ca romancierii din zilele noastre să tremure în faţa sfântului adevăr al acestei istorii! Bieţi oameni, care până acum nu le-au făcut decât pe femei să leşine!

Alarmată, încântătoarea Fanchette ţinea chipul drag pe sânul ei. Se uita la el cu dragoste şi statornicia razelor din privirea ei dulce şi languroasă îl făcu pe Jean-Louis să-şi revină încet-încet, ca floarea ce renaşte sub razele soarelui. Ridicându-şi pleoapele, retina îi fu imediat lovită de expresia plină de amor întipărită în întreaga făptură a alesei sale; savură acea plăcere în timp ce moş Granivel sorbea de aproape trei ore, dintr-un păhărel cu rachiu, aflat în faţa lui şi în timp ce profesorul încerca, scărpinându-se în barbă, să se convingă că ceea ce vedea în faţa lui, era aievea. Courottin îşi număra ludovicii.

Fără să spună un cuvânt, moş Granivel se duse la preotul din Saint-Germain-l'Auxerrois ca să aranjeze căsătoria Fanchettei pentru a doua zi. Courottin îl urmări şi fu martor că i se cerură încă douăzeci de scuzi pentru noua ceremonie.

— Mii de trăsnete! Odată ce-am plătit pentru o căsătorie, pot s-o fac când vreau!

— Nu, domnule, pe aia ai decomandat-o! Asta e alta nouă!

— Poate fi făcută mâine? întrebă Courottin.

— Sigur, dacă plătiţi douăzeci de scuzi!

— Aţi auzit, domnule Granivel?

Bietul om slobozi douăzeci de scuzi şi se înţelese ca a doua zi la prânz s-o mărite pe Fanchette, în faţa altarului cel mare; că se va oficia slujba întreagă şi că se va desfăşura tot luxul marilor festivităţi.

— Vii la nuntă; vicleanule? îl întrebă moş Granivel pe Courottin, despărţindu-se de el la ieşirea din biserică. Ne-ai făcut un mare serviciu; fii prietenul nostru.

— Am să vă mai fac şi altele, răspunse răutăciosul slujbaş.

— Cu bine. Mă duc să-i fac să sară în sus de bucurie pe cei doi bieţi copii; de data asta sper că nu vor mai exista piedici.

— Să sperăm.

Ajuns aici, păsându-i foarte puţin de îndatoririle sale de slujbaş, Courottin galopă ca un cal de poştă beat către

palatul marchizului de Vandeuil. Pe drum, îşi făcu cele mai ambiţioase planuri. Ele se datorau celor o mie două sute de franci pe care-i primise de la profesor. Cei o mie trei sute douăzeci şi trei de franci ai săi, plus marchizul de Vandeuil de jumulit, îi pricinuiră un gest de orgoliu; se crezu bogătaş şi se jură să parvină până la cele mai înalte demnităţi.

Ajunse la somptuosul palat, intră, se înclină, mai întâi în faţa unei porţi pe care scria: „Vorbiţi în elveţiană”. Un bărbat voinic, îmbrăcat în roşu, era aşezat afară, pe un fotoliu.

— Domnule, zise Courottin, salutându-l până la pământ, monseniorul de Vandeuil e acasă?

Elveţianul tăcu mâlc. Respectuosul slujbaş aşteptă. Îşi reînnoi întrebarea la trei intervale egale. Văzând nepăsarea portarului, încercă să intre în curte. Elveţianul se ridică şi zise:

— Mudrele urâte sunt inderzise. Pleacă de aici, aprod nebun!

— N-am cinstea de a fi un…

— Cine este tu?

— Domnul Courottin, primul curier din regat.

— Eu nu cunosc asta funezia!

Slujbaşul, profitând de mirarea elveţianului, trecu printre picioarele sale. Acesta vru să-l prindă, strângând picioarele, dar slujbaşul se strecurase ca o anghilă.

— Ţi-am zis că am o treabă! spuse el. Acest prim pas odată făcut, intră în curte, dar fu oprit de un lacheu care-l întrebă unde se ducea.

— La marchiz… Unde e apartamentul său?

— La parter, răspunse lacheul intimidat de aerul insolent şi familiar al slujbaşului. Sună la un apartament. Un găligan de valet veni să-i deschidă.

— Ce doreşti?

— Pot să-l văd pe marchiz?

— Nu. Şi uşa se închise.

Courottin se gândi.

— Doamna e acasă?
— Apartamentul doamnei nu-i aici!
— Amice, deschide uşa! Stăpânul dumitale te va răsplăti!
Nici un răspuns. Slujbaşul sună din nou. Uşa se deschise şi el îşi puse degetul pe canatul ei. Servitorul impacientat, văzând aceeaşi mutră, trânti uşa şi se întoarse la locul lui. În ciuda durerii, Courottin intră după el.
— Amice, îţi făgăduiesc jumătate din ceea ce-mi va da marchizul. Lasă-mă să vorbesc cu stăpânul dumitale.
— În cazul ăsta, vorbeşte cu Lafleur şi treci.
Slujbaşul ajunse în antecamera marchizului, unde dădu nas în nas cu Lafleur care tocmai ieşea din cabinet.
— Dragă domnule Lafleur, nu mă mai recunoşti?
— Nu! şi omul trecu ducând o scrisoare urgentă.
Atunci Courottin deschise uşa, se trezi în faţa marchizului, se anunţă el însuşi spunând, după ce se aplecase până la pământ:
— Monseniore, sunt unul dintre cei mai devotaţi servitori ai dumneavoastră!
— Ei şi?
— Mi-am dat toată osteneala…
— Pentru ce?
— Păi am izbutit…
Marchizul întinse mâna ea să sune. Courottin înţelese, o dată pentru totdeauna, că faţă de cei mari, trebuie să fii scurt. Aşa că zise:
— Monseniore, o iubiţi pe Fanchette; nu mai e fata lui Plaidanon, a fost o greşeală; dacă dragostea dumneavoastră mai durează, mâine o veţi avea.
— De ce nu spui aşa, dragul meu? Cum! Dacă o mai iubesc! Sunt nebun după ea!
— Monseniore, pentru treaba asta mi-ar trebui o sută de ludovici!
— Ia-i de pe şemineu!
Slujbaşul luă, fără să mai numere.
— Ia să vedem ce plan ai, zise marchizul.

— Monseniore, binevoiţi a da poruncă să se pună un număr de birjă de piaţă la una din trăsurile dumneavoastră. Să fie condusă de valetul dumneavoastră şi să fie la unsprezece şi jumătate în strada Bourdonnais; să-i daţi poruncă să mă asculte şi răspund de reuşită.

— Ştii că dacă mă înşeli te aşteaptă o celulă subterană?

— Şi dacă reuşesc?

— Protecţia mea!

— Monseniore, o voi obţine. Unde va trebui s-o duc pe Fanchette?

— La casa mea de plăceri din strada Folie-Méricourt. Lafleur va fi la ordinele tale şi trăsura va fi gata pregătită.

— Monseniore, nu mai am decât o singură rugăminte.

— Care? zise marchizul nerăbdător.

— Faceţi-mi onoarea de a-mi acorda o sută de lovituri de baston. N-am putut ajunge la dumneavoastră decât făgăduindu-i unuia dintre lachei jumătate din ceea ce-mi veţi da.

Marchizul râse cu poftă şi zise:

— Pe legea mea, eşti un viclean şi te voi proteja cu dragă inimă.

— Monseniore, voi fi demn de bunătatea dumneavoastră.

Se îndoi până la pământ şi cum marchizul, distrat, îl însoţi până în antecameră, Courottin se bucură de respectul tuturor slugilor. „Sunt pe drumul cel bun, îşi spuse el; hai, amice Courottin, egoism, minte şi neruşinare şi te vei vedea în curând printre cei mari. Afacerile serioase, pe mâine…” Şi o porni la drum, cu siguranţa unui ministru ce se îndreaptă spre Luvru.

CAPITOLUL VI

„De un iute bidiviu o văzurăm deci purtată.

Bidiviul era zeu stăpânind suflarea toată Şi cu Europă-n spate, străbătu marea-nfuriată.

Ea plângea…”

ANONIM

„Zeiţă condamnată la laude puţine Şi îngerii şi zeii îi meriţi lângă tine.
Căci ei sunt acei care, îngenunchind, să-mpartă Între stăpân şi tine, respectul ce ţi-l poartă.”
MILTON, Seducerea Evei.

Ce lucru frumos e ziua nunţii! Ceasul a bătut de nouă dimineaţa. Fanchette sare jos din patul ei virginal de la care-şi ia rămas bun, cu o tandră bucurie… Courottin a adus-o pe maică-sa care se înfăţişează ca s-o îmbrace pe mireasă. Îi pune o rochie albă de moar. Un coafor îi aranjează cu graţie, frumoasele ei plete; îi întemniţează frumosul picioruş într-un pantof elegant. Bustul divin e acoperit de o mantie elegantă care i-a fost vândută profesorului drept dantelă englezească; albul satinat al pielii tinerei Fanchette străluceşte prin această dantelă, la fel ca şi umerii de alabastru, al căror contur graţios fusese ascuns până atunci de bluza grosolană; i-au pus o pălărie cu flori de portocal. Dar ceva mult mai eficace decât toate astea – fericirea – făcea să-i strălucească încântătorul obraz de un fard necunoscut celor nefericiţi. Se observa totuşi că nu dormise toată noaptea, năpădită de gândurile legate de solemnitatea angajamentului pe care urma să şi-l ia ca şi de tot ceea ce avea să urmeze după aceea; ori, se ştie ce gânduri iscă această treabă în inima unei tinere fete! Sosi şi Jean-Louis, îmbrăcat frumos, dar foarte simplu. Lămurit de profesor că nu haina face pe om, trimisese la telal veşmintele pline de aurării pe care i le dăruise unchiul său ca să-l uluiască pe Plaidanon. Îşi ieşi din fire de bucurie când o văzu pe dulcea şi tandra lui logodnică, împodobită de atâtea minunăţii străine. Fiindcă trebuie s-o spunem, toaleta vine mult în sprijinul frumuseţii. Farmecul virtuţii răspândea o mireasmă celestă peste acea scenă mişcătoare şi profesorul strigă, isprăvind o felie de jambon:

— Nu există nici un argument mai frumos decât o femeie!

Moş Granivel intră, deranjat în mersul lui de hainele de ceremonie.

— Iată, copila mea, îi zise el cu bunătate, Fanchettei, îţi aduc toată averea pe care ţi-a lăsat-o familia ta; trebuie să-ţi dau socoteală de gestiune. Şi scoase un medalion prins de un lanţ de aur; în medalion se afla portretul unei femei. Iată moştenirea şi zestrea ta! Şi îi trecu lanţul de aur pe după gât.

Fata îşi îmbrăţişă socrul, spunându-i:

— Dar pentru câte nu-ţi sunt eu datoare? Îţi datorez până şi virtutea mea!

După care se aşează pe o canapea; Jean-Louis, încântat, puse cinci ludovici în mâna bătrânei mame a lui Courottin apoi, apropiindu-se de canapea, îşi adună forţele ca să poată rezista torentului de bucurii care-l inunda şi făcea să-i clocotească sângele în vine.

În acel moment, sprintenul slujbaş sosi şi, salutând cu un aer viclean întreaga familie, spuse:

— Dar la martori s-a gândit careva dintre dumneavoastră?

Imediat fură invitate patru persoane de pe strada Thibautodé care, ademenite de perspectiva unei mese bune, alergară tot atât de repede ca orice pântecos; or dumneavoastră ştiţi cu câtă repeziciune aleargă un pântecos într-un asemenea caz.

— Vremea e incertă, zise Courottin, vă trebuie două trăsuri.

— Sigur, amice, Fanchette nu poate merge pe jos la biserică.

— De ce? Natura ne-a dat picioare ca să mergem cu ele!

— Frate, decenţa…

— E o convenţie.

— Vom fi urmăriţi de toată lumea.

— Cu atât mai bine. Vor exista cu atât mai mulţi martori ai fericirii lor!

Dar Jean-Louis îl şi trăsese pe Courottin într-un colţ şi-l ruga să se ducă să caute două trăsuri cuviincioase. Când se auzi, în sfârşit, zgomotul celor două vehicule, o bucurie fără margini îi cuprinse pe cei doi îndrăgostiţi. Galantul Jean-

Louis dădu braţul miresei; grăbitul Courottin vru să coboare scara trăsurii, dar nu reuşi. Vizitiu! avea o mutră de beţiv, cu nişte pete roşii pe nas; ocărând şi înjurând, strigă:

— Scara nu-i în partea aia! Grăbiţi-vă, pe toţi dracii! Caii mei sunt nărăvaşi!

Impacientat, Jean-Louis îl trase pe Courottin spre el, îl aşeză lângă borna porţii, îşi luă logodnica în braţe şi-o puse pe fatala pernă din fundul trăsurii; apoi se întoarse ca să-l aştepte pe tatăl său. Dar portiera se închise de la sine şi caii o luară la goană, mâncând pământul. Goniră pe strada Bourdonnais şi de-acum şi ieşiseră din strada Saint-Honoré, când Jean-Louis, încremenit, încă mai privea locul unde fusese mai înainte, trăsura.

— Dumnezeule! strigă Courottin pe a cărui mutră se putea citi o mare spaimă, am fost înşelaţi! Ţi-au răpit mireasa!

— Cum? întrebă Jean-Louis.

— Ticălosul de vizitiu!

— Ei drăcie, asta văd, dar cine mi-a răpit-o?

— S-a oferit cu prea multă grabă!

— Dar cine i-a poruncit să facă asta?

— Nu ştiu, dar…

— Ei bine, ce s-a întâmplat, nepoate? Hai să ne urcăm în trăsură, strigă pyronianul.

— Să ne urcăm, repetă şi moş Granivel.

— Fanchette a fost răpită! răspunse Jean-Louis. Jur, strigă el strângându-şi pumnii şi închizându-şi furios, ochii, jur să-l omor pe răpitor! Ai de gând să vorbeşti, momâie de piatră? răcni el apucându-l de gât pe palidul Courottin.

— E vorba de marchizul de Vandeuil… În ziua ceaiului de la Plaidanon i-a spus ticălosului său de lacheu s-o răpească şi s-o ducă la casa lui de plăceri. Acum îmi aduc aminte că lacheul a tot dat târcoale vreo trei zile prin cartier; dar cum are o verişoară care stă pe-aici, am crezut că venea la ea.

— Ţine, amice, zise Jean-Louis dându-i lui Courottin un pumn de ludovici. Spune-mi unde stă acest Vandeuil?

— La ducele de Parthenay…

Jean-Louis nu voi să audă mai mult: alergă, zbură. Să-l lăsăm să alerge. Cei patru martori şi cei doi fraţi se priviră cu melancolie.

— Ce nenorocire, frate, zise moş Granivel.

— Asta nu-i nici o nenorocire.

— E o fericire?

— Nu.

— Atunci ce e?

— Un fapt deocamdată fără importanţă. Trebuie să mai aşteptăm ca să putem discuta. Şi filosoful, neurcând cu ceilalţi în casă, rămase lângă poartă, preocupat să descopere dacă „a deschide sau a închide” poarta, nu era de fapt, aceeaşi operaţie ascunsă sub doi termeni diferiţi. Avu răbdare de a deschide şi de a închide poarta, timp de o jumătate de ceas, argumentând de unul singur. Numai că el aplica această experienţă la viaţă şi la moarte şi se gândea la nişte lucruri sublime.

Trăsura o ducea pe Fanchette cu o iuţeală înfricoşătoare. Zgomotul pe care-l făcea înăbuşea strigătele fetei oare nu putu coborî geamurile, închise probabil într-un anumit fel. Trăsura parcurse întreg Parisul şi după cinci ceasuri de mers, de goană şi de ocolişuri, se îndreptă către bulevardul Pont-aux-Choux, intră pe o stradă pustie, apoi pe o alee de nisip. În sfârşit, se opri în faţa unei case oarecare a cărei poartă se deschise, apoi se închise după ce intrase trăsura. Rândaşii ţinură caii, falsul vizitiu îşi scoase masca şi peruca; apoi Lafleur deschise portiera şi doi servitori o apucară, în ciuda ţipetelor sale, pe sărmana Fanchette, care fu dusă pe sus într-o odăiţă unde o lăsară singură. Frumuseţea budoarului o surprinse; mireasma celor mai suave parfumuri îi calmă agitaţia; se aşeză pe o mobilă îmbrăcată în mătase; ridică ochii şi se crezu în ceruri. Sub tavanul care era o adevărată operă de artă, zburau păsări. Aurăriile, luxul o năuciră. Până şi pereţii erau ascunşi sub cele mai de preţ stofe, drapate cu o rară eleganţă. Cum

şedea aşa pe canapea, începu – pe nesimţite – să fie mai puţin ţeapănă; apoi se întinse cu plăcere pe ea. Atunci o muzică voluptuoasă făcu să răsune cele mai tandre acorduri şi o voce plăcută o invită să se simtă bine, pe nişte tonuri strecurate cu o adevărată artă… Toate simţurile tinerei erau mult prea ocupate de ceea ce vedea şi auzea, ca să mai aibă când se gândi la necazul ce i se întâmplase.

Se deschise o uşă şi apăru un senior tânăr, îmbrăcat cu toată măreţia posibilă; era decorat cu toate ordinele Franţei şi Fanchette tremură recunoscând chipul nobil şi cavaleresc al marchizului de Vandeuil. O roşeaţă timidă îi coloră obrazul.

— Fanchette, spuse el cu glas dulce şi tremurător; oare mă vei ierta? Dumnezeule! Cât eşti de frumoasă! Da, am văzut-o pe regină şi am văzut cele mai frumoase femei din Europa; dar toate ar trebui să-ţi cedeze de bunăvoie, premiul frumuseţii. Marchizul nu se apropie de Fanchette, dar îşi desfăşură toate graţiile trupului pe care fata nu le putu trece cu vederea. Seducătorul continuă; – Sunt foarte vinovat, vai! Dar scuza mea e dragostea puternică pe care ţi-o port; n-am putut rezista tentaţiei de a te admira o clipă fără ca fericirea mea să fie împărţită cu rivali insolenţi; tu singură eşti vinovata de această fărădelege… N-ai decât să deschizi gura şi eu mă voi supune…

Trebuie să mărturisim că mintea Fanchettei, la fel ca şi simţurile sale, erau încântate de discursul debitat pe tonul unei pasiuni adevărate… dar iată că-i apărură în minte chipul lui Jean-Louis şi scena din ajun. Aşa că răspunse:

— Monseniore, sunt o fată simplă şi mărturisesc că vorbele domniei voastre m-au încântat. Nu speraţi totuşi că vor ajunge la inima mea, unde domneşte un altul şi pentru totdeauna.

— Draga mea Fanchette, nu vreau decât să te văd şi să te ador, fie chiar şi fără speranţă.

— Eu nutresc o speranţă, monseniore, şi anume că-mi veţi da voie să mă întorc imediat la familia şi la logodnicul meu.

— Cum aş putea face asta, crudă Fanchette? strigă marchizul aşezându-se pe canapeaua unde şedea victima sa. Fanchette, zeiţa inimii mele, îmi vei refuza trista plăcere de a-ţi savura privirea timp de ci leva momente?

— Ah, savuraţi-mă mai repede, monseniore, căci dacă mă iubiţi, tot privindu-mă, dragostea Domniei Voastre va creşte, preschimbându-se într-o iubire ce nu e demnă de niciunul dintre noi.

— Dar cum aş putea, frumoasă Fanchette? răspunse galant vicleanul marchiz; mi-e cu neputinţă să te mai las să pleci, după ce te-am văzut…

Îmbătând-o astfel pe Fanchette cu elogii, curtezanul duse la buze mâna frumoasă a tinerei. Speriată de gestul marchizului şi mai ales de privirile înflăcărate pe care i le arunca, Fanchette se ridică brusc şi se refugie în colţul cel mai îndepărtat al budoarului. Neînfrânatul Vandeuil contemplă un moment, cu deliciu, fermecătoarea porumbiţă ce voia să se sustragă sorţii sale; apoi ridicându-se, mânat de dorinţă, se îndreptă spre Fanchette cu sufletul plin de pofte vinovate. Văzând fulgerele din ochii marchizului şi expresia chipului său, Fanchette îşi dădu imediat seama de primejdia mare în care se afla. Căzu în genunchi şi, cu braţele întinse către prigonitorul ei, strigă:

— Monseniore, în numele mamei Domniei Tale, fie-ţi milă de mine!

Oricât de crudă şi de înflăcărată ar fi fost inima curtezanului, înfăţişarea, tonul şi privirile Fanchettei îl mişcară fără să vrea. Privi acea capodoperă de graţie şi nevinovăţie, prosternată la picioarele sale, şi-i fu ruşine de el însuşi. Remuşcarea neaşteptată o salvă pe moment, pe fată. Poate că disperarea şi energia întipărită pe chipul ei să fi contribuit şi ele, oprindu-l pe marchiz de a-şi desăvârşi mârşăvia.

— Locul tău nu e la picioarele mele! strigă de Vandeuil, apropiindu-se cu respect de captiva sa. Ah, frumoasă

Fanchette, cum crezi că te-ai putea teme de ceva alături de cel mai tandru şi mai supus îndrăgostit?

— Monseniore…

— Linişteşte-te! Aici tu eşti suverană şi toată lumea trebuie să-ţi asculte poruncile.

— Atunci, îngăduiţi-mi, monseniore, să părăsesc această locuinţă atât de bogată şi care nu-i făcută pentru mine.

— Crudă Fanchette, de ce-mi ceri singurul lucru pe care nu ţi-l pot acorda? În afară de libertatea ta de care depind fericirea şi viaţa mea, nu există dorinţă pe care s-o rosteşti şi pe care eu să nu ţi-o îndeplinesc… Vorbeşte, şi bijuteriile cele mai preţioase, diademele cele mai strălucitoare vor veni să-ţi sporească frumuseţea… Voi pune toată măreţia mea la picioarele tale.

— Monseniore, atâtea onoruri mă dezonorează; orfană, necunoscută şi săracă, trebuie să rămân în clasa socială pe care mi-a hărăzit-o cerul. Domnul mi-e martor că n-am ambiţia s-o părăsesc.

— Cum, poţi rămâne insensibilă la tot ceea ce au mai seducător, dragostea, măreţia şi plăcerile?

— Monseniore, eu sunt şi mai sensibilă la ruşine…

— Există careva, frumoasă Fanchette, care să nu se supună dulcilor înclinări ale naturii? Priveşte, te rog, adaugă marchizul aşezând-o pe fată în faţa unei oglinzi; vezi trăsăturile astea fine şi delicate, gura asta ca trandafirii, împodobită cu perlele cele mai strălucitoare, ochii a căror blândă strălucire cer admiraţie şi dragoste; tu trebuie să placi, să seduci, să subjugi… Eu trebuie să te iubesc, frumoasă Fanchette, aşa că va trebui să ne supunem sorţii.

Nu degeaba vicleanul curtezan o copleşea pe frumoasa fată cu atâtea elogii măgulitoare. Demnă fiică a maicii noastre Eva, virtutea Fanchettei începu să se înmoaie ascultând laudele măgulitoare; marchizul băgă imediat de seamă acest lucru. Dar mult prea versat în arta seducţiei pentru a risca să strice, printr-o purtare nechibzuită,

încrederea pe care fata o recăpătase în el, se hotărî dimpotrivă, să i-o întărească, aşa că, aşezându-se în genunchi, îi adresă aceste cuvinte înşelătoare:

— Adorabilă Fanchette, e mult prea adevărat că n-aş putea trăi fără tine, că aş fi fericit să nu te mai părăsesc, să te înconjur fără încetare cu grija şi cu dragostea mea. Totuşi, dacă această încântătoare perspectivă pentru mine costă fie şi un singur suspin al inimii tale, sunt gata să-mi sacrific fericirea, dorinţele, speranţele, în, faţa celor mai mici dorinţe ale tale! Da, încântătoare copilă, aceste dorinţe vor fi legi pentru sărmanul marchiz de Vandeuil. Vorbeşte şi chiar dacă ar trebui să-mi plătesc supunerea cu viaţa, uşile acestei încăperi se vor deschide în faţa ta… Dar, înainte de a fugi pentru totdeauna, acordă-i omului care te idolatrizează o mică favoare din pricina căreia rigida ta virtute nu va roşi…

— Ce-mi cereţi, monseniore? zise Fanchette coborându-şi ochii.

— Unica favoare pe care ţi-o cer este să consimţi să rămâi încă o zi, aici; acest răgaz odată expirat, dacă persişti totuşi în a-l părăsi pe cel mai tandru şi mai sincer îndrăgostit, jur pe onoarea mea că te voi înapoia prietenilor, familiei, şi poate unui rival preferat. Cutez să sper că nu-mi vei refuza singura favoare care mă poate feri de disperare.

Oricât de naivă ar fi fost, Fanchette înţelese că trebuia să-i acorde marchizului ceea ce nu era în puterea ei să refuze. Oftă, tăcu, apoi păru să se resemneze cu soarta sa.

Plin de speranţă şi de înflăcărare, marchizul începu atunci să-şi conceapă planul de luptă; din porunca lui au fost adunate toate splendorile artei menite să subjuge imaginaţia şi simţurile fetei; niciodată nu făcuse risipă de atâtea pregătiri, nici măcar pentru cucerirea unei doamne din lumea mare. La rândul ei, frumoasa captivă întocmea planuri, se gândea la Jean-Louis şi jura să se păstreze pură pentru el.

În timp ce fiecare îşi făcea planurile lui, ceasurile treceau şi iată că se făcu noapte. Marchizul veni s-o vadă pe Fanchette. Tânăra, aşezată în faţa unei ferestre deschise, privea cu melancolie steaua Venus, a cărei strălucire o admirase adesea împreună cu Jean-Louis. „Vai, îşi spuse ea, dacă priveşte şi el acum cerul, se gândeşte la mine…” Auzind oftatul fetei, marchizul bănui cam ce gând o tulbura.

— Frumoasă Fanchette de ce priveşti cerul cu invidie? Nu stă în puterea mea să-ţi ofer diamantele de pe boltă cereascâ; nu ţi le pot pune la picioare…

La acest compliment, rostit cu o voce dulce şi tandră, Fanchette se întoarse brusc. Tresări şi încercă în zadar să-şi înăbuşe tulburarea care-o cuprinse.

— Cum, încântătoare fată, prezenţa mea încă te mai sperie?

— Nu domnia voastră, monseniore, ci noaptea care se lasă… Ceasul înserării… cum să vă spun…

— Fiindcă nu-ţi place întunericul, am să-i poruncesc să dispară… Genii şi zâne ale acestor locuri, strigă marchizul ridicând glasul, îndepliniţi dorinţa suveranei voastre!

Într-o clipă toate boschetele din grădină se iluminară ca printr-o vrajă; jerbe, flăcărui de tot felul se înălţară în aer şi numele Fanchettei, înconjurat de diverse fraze amoroase şi de jurăminte, apăru sub mii de forme. Dar în curând, totul reintră în ordinea obişnuită; copacii îşi recăpătară frunzişul verde, iar noaptea, vălurile ei întunecate şi calmul liniştit.

— Frumoasă Fanchette, îi zise atunci marchizul, tinerei emoţionate, dragostea mea nu se va sfârşi; la fel de vie ca focurile de adineauri, va fi la fel de durabilă ca şi noaptea…

— Vai, monseniore, spuse atunci iubita lui Jean-Louis, de ce vă irosiţi atenţiile unei iubiri atât de delicate pentru o biată fată care nu vă poate răspunde cu aceeaşi monedă? Inima mea nu mai e a mea.

— Hai, zise Vandeuil, văd că odată cu ceasul înserării, îţi revine şi melancolia. Trebuie să alungăm duşmanul…

La aceste cuvinte, marchizul apăsă pe un buton şi o nouă minune se ivi în faţa ochilor Fanchettei. Plafonul budoarului se întredeschise şi o magnifică lustră de cristal, încărcată cu lumânări parfumate coborî încet. Strălucirea luminărilor fu reflectată în oglinzi şi Fanchette, aruncându-şi privirea în ele, se bucură văzând cât era de frumoasă; atunci se auziră nişte voci melodioase; o muzică aeriană le acompania dând un farmec de nespus cântecelor voluptoase care parcă suspinau.

Veţi fi de acord, amabile cititoare, că mărinimia marchizului, era destul de bine pusă la punct; îşi încununa capodopera de seducere luându-şi rămas bun de la Fanchette, cu vorbe pe cât de tandre, pe atât de respectuoase. Să le lăsăm pe cameriste, atente şi dibace, s-o dezbrace pe eroina noastră. S-o lăsăm pe aceasta din urmă să se întindă pe cel mai moale puf, după ce a cercetat şi a baricadat totuşi toate uşile odăii şi a înălţat către cer căruia probabil că prea puţin îi păsa de inocenţa ei în pericol – o rugăciune înflăcărată, ca să i-o păstreze intactă pentru a fi demnă de Jean-Louis. Şi cu asta, să adormim şi noi, ca Fanchette…

A doua zi, la ceasurile opt, Fanchette deschise ochii, proaspătă ca Hebe, frumoasă ca Venus şi pură ca Minerva… lucru ce nu i se întâmplase încă decât ei, în casa marchizului de Vandeuil. Dar care nu-i fu surpriza şi spaima! Cu toate precauţiile sale, cineva pătrunsese în odaie… Pe mobile, erau întinse cele mai scumpe stofe; pe toaletă, era aşezat, cu artă, un sipet bogat plin cu cercei cu diamante, cu un colier de perle rare, cu inele şi cu brăţări. Aproape pe pat, un capot elegant, împodobit cu dantele magnifice; peste tot, în sfârşit, minuni ale bijutierilor şi ale artei aminteau de dragostea şi de reţinerea dibace a marchizului.

Fanchette mirată, strigă; la glasul ei câteva cameriste intrară în odaie şi-şi oferiră, în grabă, serviciile. Înainte de a avea timp să aleagă, tânăra fu îmbrăcată cu o simplitate

căutată, de un gust desăvârşit. Părea că e slujită de nişte zâne. Sau cel puţin aşa îşi spunea în gând, necutezând să rostească cu glas tare plăcerea pe care i-o provoca vederea frumuseţii sale.

În sfârşit, din încântare în încântare, jumătate de zi trecu. Fanchette, înconjurată de tot ceea ce poate ispiti cel mai mult vanitatea femeilor, vedea totuşi cu plăcere apropiindu-se momentul în care avea să fie redată lui Jean-Louis şi libertăţii. Se gândea la fidelul ei prieten din copilărie, la durerea pe care trebuie s-o fi resimţit la pierderea ei şi la bucuria pe care i-o va pricinui reîntoarcerea… Dar chiar în acel moment, Vandeuil, împodobit în aşa fel încât să-şi pună în valoare, la lumina zilei, darurile cu care-l hărăzise natura, intră în budoar. De-abia sosi că un majordom veni să-l anunţe că masa era servită. Marchizul se ridică, dădu Fanchettei mâna şi o conduse în sala de ospeţe… O, biată Fanchette, ţine-te bine!

CAPITOLUL VII

„O dezordine plăcută e adesea un efect al artei”
BOILEAU, Arta poetică „…Eu de la munte vin…
Fără iubită, cum să mă menţin?
Ea-i sufletul ţi fericirea mea.
Să puneţi capăt chinului aş vrea.
Redându-mi-o pe dulcea îndrăgită.
A mea iubită.”
Balada cerşetorului

— Am lăsat pe Jean-Louis alergând după draga lui Fanchette; or, v-aş ruga cu mult respect, să citiţi istoricul acestei alergături, dacă totuşi veţi avea vreme.

Un burghez de treabă din Marais, care vine din Place Royale să-şi vadă copilaşii jucându-se, face im pas pe secundă şi merge ca limba unei pendule, chiar dacă e vorba să se ducă să-şi soarbă supa de la ora două. Să luăm deci această bază pentru a calcula pasul unui om. Cititorul ştie că Jean-Louis avea cinci picioare şi zece degete. Pasul lui trebuia deci să fie de două ori mai mare decât cel al

burghezului; şi asta nu e tot. Doamnele remarcaseră că Jean-Louis avea muşchi, nu glumă, străbătuţi de nervi viguroşi: deci să dublăm şi noi viteza. În plus, Jean-Louis iubea, deci s-o triplăm. Atunci s-ar observa că tânărul cărbunar făcea şase paşi uriaşi pe secundă, ceea ce ar însemna o mie optzeci de picioare pe minut şi ceva mai puţin de cinci leghe pe oră. Asta însemna să goneşti tot atât de repede ca şi caii unui prinţ. Un adevărat scandal!

Orice-ar fi fost, Jean-Louis alerga cu nasul în vânt, privind toate trăsurile verzui: asta era culoarea celei care o răpise pe Fanchette. Pe cheiul de la Tuileries, băiatul zări o trăsură de această culoare şi întâmplarea făcuse ca vizitiul să aibă mutra roşie şi nasul plin de coşuri. Tânărul îşi aruncă privirea geloasă în trăsura care mergea destul de repede şi zări o tânără frumoasă, îmbrăcată în moar sau într-o stofă asemănătoare. Pentru el era destul: se furişă în spatele trăsurii şi se urcă pe mica scândură aflată acolo, făgăduindu-şi să-l ciomăgească zdravăn pe marchiz ca s-o ia îndărăt pe Fanchette. Jean-Louis devenise logician. Gemuleţul din spatele trăsurii fiind spart, Jean-Louis trase cu urechea şi auzi aceste cuvinte deznădăjduitoare:

— Ei bine, Fanchette, eşti mulţumită?

Un zgomot funest fu singurul răspuns. Jean-Louis simţi că leşină; parcă l-ar fi lovit careva cu un pumnal, drept în inimă! în timp ce-şi revenea, trăsura se opri la poarta elveţiană a grădinii Tuileries. Perechea dinăuntru coborî încet şi intră în restaurant. Venindu-şi în fire, Jean-Louis se grăbi… dar cei doi îndrăgostiţi şi intraseră într-un separeu comod. Înciudat, cărbunarul plânse de furie, apoi îi dădu un ludovic băiatului şi ceru un separeu.

— Domnule, toate sunt ocupate!

— Toate!

— Da, domnule, ultimul a fost ocupat acum câteva secunde.

— Vreau să văd.

— Domnule, asta nu se poate!

— Cum, dragul meu, nevasta mea e acolo cu un marchiz!

— Un motiv în plus să nu vă duceţi acolo, filosofă băiatul.

Jean-Louis insistă, băiatul îl trimise la plimbare; Jean-Louis trânti o palmă peste mutra băiatului care-i răspunse cu un pumn; Jean-Louis îl duse în bucătărie şi-l scufundă într-un hârdău cu apă caldă.

Toţi bucătarii în panică, se înarmează cu ce găsesc şi înjură… Văzând „batalionul” pe picior de război, cei care ies din restaurant se strâng grămadă, cei care intră şi slugile ţin sfat şi se hotărăsc să se ducă să-l caute pe supraveghetor. În toiul zarvei, un mic ajutor de bucătar strigă: „M-a omorât!” Toată atenţia se îndreaptă asupra lui, Jean-Louis dispare şi urcă să viziteze separeurile. Uşile sunt închise, cărbunarul bate şi strigă. Nu i se răspunde pentru un motiv bine întemeiat. Atunci sparge o uşă, sparge două, trei şi vede nişte lucruri cam… decoltate. Doamnele ţipă de moarte, supraveghetorul şi comisarul urcă treptele patru câte patru. Dar Jean-Louis, sărind pe o fereastră, se pune la pândă la o sută de paşi de acolo. Vede cum sunt luaţi patru oameni… Mesenii tulburaţi, vor să-şi isprăvească masa sau… ceea ce începuseră să facă… O trăsură mai duce doi… Lui Jean-Louis i se pare că-i recunoaşte. Jean-Louis dă fuga dar… prea târziu. Trăsura pleacă şi tânărul e obligat să se agaţe de ea, la spate. Nu peste mult, trăsura se opreşte în faţa porţii altei case. Fără să aştepte ca vizitiul să coboare, Jean-Louis deschide portiera, îl lăsă pe bărbat să coboare, înşfacă femeia, şi-o pune pe cap, ca pe-o oală cu lapte, şi goneşte cu aceeaşi repeziciune pe care i-o cunoaşteţi.

— Hoţul! Asasinul! şi omuleţul burdihos fuge după el. Cei care au văzut scena, fug împreună cu el. Micul domn e palid, rătăcit. Cred şi eu, nu te poţi urca nepedepsit, într-o trăsură, împreună cu o femeie frumoasă! Paznicul de la Operă dă fuga (nu te alarma cititorule, dacă omul de pază apare iar. Dar paza, înainte de Revoluţie şi jandarmii, în zilele noastre, au fost întotdeauna nişte lucruri indispensabile;) pe scurt, paznicul îl confundă pe micul

domn cu hoţul. Îl înşfacă cu brutalitate, iar douăzeci de oameni afirmă că l-au văzut alergând; trăsura a dispărut, micul domn pus sub pază, se tulburã. Vine şi comisarul, îl interoghează şi-l trimite la închisoare.

Ce iese din toată tevatura asta? Doamna Jacques Lenfant împreună cu fiica şi cu servitoarea ei l-au aşteptat pe stăpânul casei până a doua zi, la ora opt dimineaţa; au presupus că prizăritul om se-pierduse la Operă.

— Opera e atât de mare, spuse doamna Lenfant, încât Lenfant s-o fi rătăcit pe-acolo! Uneori, când ne culcăm, mi-e destul de greu să-l găsesc prin patul nostru mare. Încheindu-şi raţionamentul, se duse să reclame la directorul Operei; acesta îi răspunse că lui nu-i păsa câtuşi de puţin de cei care veneau la el, ci numai de urechile lor. Şi când familia reveni din lunga ei călătorie, în strada Nonnains-d'Yeres cu acest răspuns egoist şi deznădăjduitor, găsiră o scrisoare de la Conciergerie: „Micuţa mea (femeia era înaltă de patru picioare şi avea şaptezeci şi două de degete grosime), vino şi mă scoate de la poliţie; am pierdut o sută douăzeci de franci pe care ne-am străduit atâta ca să-i adunăm şi n-am văzut Opera."

Semnat: Lenfant.

„P. S. Informează-te ce i s-a întâmplat micuţei lenjerese din colţ."

Să-l lăsăm pe cinstitul negustor de mărunţişuri la Conciergerie, iar noi să ne reîntoarcem la Jean-Louis, care fugea cu mica lenjerească din colţ, pusă pe cap; ajuns la Palais-Royal, o puse jos şi strigă:

— Fanchette! Nedemnă Fanchette!

Fata începu să plângă, Jean-Louis se uită la ea; nu era Fanchette! Nu era ea! O luă la goană, lăsând-o pe noua Elenă în Piaţa Palais-Royal. Nu ştiu ce i s-a întâmplat, dar de atunci nimeni n-a mai văzut-o pe frumoasa fetişcană din prăvălia lenjeresei din colţ. Greşesc, fiindcă marchizul de L. Şi-o făcu amantă; fata procedă metodic şi când izbucni Revoluţia, trecu la Mirabeau, şi cumpără bunuri naţionale;

acum are o rentă de cincizeci de mii de livre, e nevasta unui demnitar, se duce la biserică şi e evlavioasă pentru că are cincizeci şi unu de ani şi predică virtutea.

Din Palais-Royal, Jean-Louis aleargă la palatul ducelui de Parthenay, în strada Bac. Portarul burduhănos îl lăsă să treacă fără să-i zică nimic şi asta pentru excelentul motiv că Jean-Louis era furnizorul casei. Palid, rătăcit, mort de foame, ajunge în bucătărie.

— Iată-te amice! strigă bucătarul-şef fără să se deranjeze de la fiertura pe care o pregătea; provizia noastră de cărbuni încă nu s-a terminat.

— Ah, dragă domnule de Ripainsel, am lăsat baltă cărbunii şi am venit să-ţi cer să-mi faci un serviciu.

— Despre ce e vorba? întrebă bucătarul-şef, cu un aer protector, tot învârtind în cratiţă.

— Spune-mi cinstit dacă ducele, marchizul şi marchiza sunt acasă! Nimeni nu ştie mai bine ca dumneata când sunt şi când nu sunt acasă.

— Dragul meu, răspunse Ripainsel, punându-şi mâinile în şolduri şi clătinând din cap, excelenţa sa e de azi-dimineaţă la Versailles, l-a chemat regele; vezi, politica se cam încurcă; cu fiece zi e tot mai greu de cârmuit, la fel cum e şi de gătit. Poporul vrea lucruri noi, după cum cei din palatul ăsta vor mâncăruri noi. Şi cred că monseniorul nu se va întoarce decât mâine, pentru că mâine va avea loc un mare dineu.

— Şi marchizul?

— Ah, marchizul a şters-o de vreun ceas cu trăsura lui de expediţie…

— Ce-i asta? întrebă Jean-Louis.

— O trăsură fără însemne, aşa cum îi trebuie ca să umble teleleu.

— Ticălosul! Trăsni-l-ar cerul!

La acest blestem, ajutoarele de bucătari rămaseră cu gura căscată iar şeful lor strigă:

— Dragul meu, nu eşti în apele dumitale! Eşti roşu la faţă ca o tomată şi te înfurii foarte iute!

— Ah, dragă domnule de Ripainsel, salvează-mi viaţa!

— Nici nu doresc altceva! Am ţinut întotdeauna la ea!

— Ajută-mă să vorbesc cu doamna marchiză.

— Cu neputinţă! Mănâncă. Şi mâncatul e o treabă mult prea importantă pentru ca să fie deranjată I

— Domnule de Ripainsel…

— Ţi-am spus că e imposibil! şi bucătarul-şef se întoarse la fiertura lui.

Între timp, sosi o cameristă frumoasă, care-l sâcâia pe Jean-Louis ori de câte ori îl vedea. Să mărturisim un lucru: Victoire era nebună după el.

— A, iată-te, băiat frumos! Ce faci aici la ora asta?

— Domnişoară, îi zise palidul cărbunar, fă-mi cel mai mare serviciu pe care o fiinţă îl poate face alteia!

— Care?

— Ajută-mă s-o văd pe stăpâna dumitale sau îmi dau duhul!

— Ah, domnule Granivel, asta nu se poate!

— Ce ţi-am spus eu? strigă bucătarul-şef.

— Domnişoară! strigă Jean-Louis şi o apucă pe Victoire de mână. Acest gest avu un oarecare efect.

— Ar însemna să-i nesocotesc poruncile. Şi subreta o porni încetişor pe coridorul lung.

Jean-Louis era prea isteţ ca să n-o urmeze şi când zări ochii strălucitori ai domnişoarei Victoire, începu a nutri unele nădejdi.

— Ah, domnişoară, strigă el apucând-o de alte, ai fi atât de crudă încât…

— Da! şi fina cameristă ajunse în dreptul unei mici scări.

Întreprinzătorul Jean, văzând că după ce urcase trei trepte fata nu-l gonise, nădăjdui mai mult. Şi cum era un om hotărât, riscă un lucru pozitiv, sărutând-o pe Victoire.

— Haide, sper, mică doamnă, că n-ai să mă refuzi!

— Lasă-mă, zise ea dându-i un bobârnac peste degete.

— Victoire! Jean-Louis insistă.

— Ah, domnule Granivel, eşti un om prea bun ca să mă faci să-mi pierd slujba…

Apoi începu a urca scara cu o repeziciune cam ciudată. Ajunsă la uşa unei cămăruţe de la mansardă, intră repetând:

— E cu neputinţă!

Cum uşa rămăsese deschisă, îndrăgostitul cărbunar îşi dădu brusc seama de mărimea sacrificiului pe care trebuia să-l facă. „Haidem, îşi zise el, la urma urmei îl fac ca s-o recapăt pe Fanchette…”

Jean Louis intră şi…

— Ei bine, zise subreta, încă uluită, mă resemnez să fiu certată pentru dumneata! Vezi cât sunt de bună! „Bună, la dracu! îşi zise Jean-Louis urmând-o; nu eşti decât recunoscătoare!”

Şi era adevărat, fiindcă respectuoasa subretă coborî scara admirându-l pe cărbunar; admiraţia se manifestă prin cuvintele: „De necrezut!” pe care le repetă de trei ori şi care dovedeau cât de tare fusese impresionată de valoarea intrinsecă a lui Jean-Louis. Acesta din urmă, mergând cu capul sus, nu-i răspunse decât printr-un surâs de mândrie care părea a-i spune învinsei subrete: „Vezi bine că nu ţi-am vândut gogoşi!”

Victoire era atât de preocupată de cele întâmplate, încât intră la marchiză strigând:

— O, doamnă, ce bărbat! Vreau să spun, reluă ea roşind până în albul ochilor, că acest bărbat frumos e cărbunarul casei noastre şi că doreşte să vă vorbească…

Tânăra şi frumoasa marchiză se amuza dând de mâncare unei mici maimuţe; nu se deranja, fiindcă era tristă. Se gândea la purtarea soţului ei.

— Ce poate dori de la mine? şi aruncă o alună maimuţei.

— Se pare, doamnă, că are necazuri.

— Necazuri… Atunci să intre.

— Doamnă… spuse Jean-Louis cu vocea lui răsunătoare şi aşezându-se fără să aştepte să fie poftit, conform principiilor egalitare ale bunului pyronian.

Marchiza, şocată, continuă să se joace cu maimuţa, fără ca măcar să se uite la Jean-Louis; căci femeia care iubeşte n-are niciodată ochi de rezervă pentru alţi bărbaţi.

Această abţinere, departe de a-l intimida pe Jean-Louis, îl făcu să-şi aducă aminte de un precept al unchiului său, oare pretindea că cei mari sunt înconjuraţi de iluzii şi că frapându-i, cu adevărul şi dreptatea, îi sileşti să te asculte.

— Doamnă… reluă Jean-Louis ridicând glasul, e într-adevăr o nenorocire, dar n-am ce face! Ştiu că părăsindu-vă maimuţa va trebui să vă ocupaţi de un biet om, şi încă de un om disperat, dar trebuie s-o părăsiţi şi să mă ascultaţi…

Uluită de un asemenea limbaj, marchiza îl privi pe cărbunar.

— Ah, doamnă, reluă el profitând de uimirea ei, vă doresc să nu cunoaşteţi niciodată cumplita tulburare în care te aruncă privarea de ceea ce adori, mai ales când ni se ia cu forţa fiinţa care ne face să suportăm viaţa: căci asta mi s-a întâmplat mie. O iubeam pe Fanchette şi ea mă iubea pe mine. Soţul dumneavoastră care are totuşi o soţie destul de frumoasă ca să nu le mai râvnească pe ale altora, soţul dumneavoastră a văzut-o pe Fanchette şi mi-a răpit-o azi-dimineaţă.

Tonul şi cuvintele lui naive merseră drept la sufletul marchizei şi acest început o făcu să plângă pe sărmana soţie neglijată.

— Îl acuzi pe nedrept pe marchiz! El nu-i capabil de o asemenea faptă!

— Doamnă, nu vin să-l acuz! Că aşa înţelege el să se comporte asta nu mă priveşte; dar vreau să ştiu unde îi e casa de plăceri, căci în acest moment se află acolo împreună cu Fanchette.

— Soţul meu are o casă de plăceri? şi biata marchiză păli privindu-l din nou pe cărbunar. Eşti sigur de asta? zise ea

cu voce întretăiată.

— Doamnă, nu ştiu decât un lucru şi anume că mi-a răpit-o pe Fanchette şi că şi-a făcut acest plan încă de la ceaiul dat de Plaidanon. Acolo, a fost auzit spunându-i unui oarecare Lafleur, trăsni-l-ar, vă rog să mă scuzaţi, să i-o obţină pentru casa lui de plăceri.

Marchiza, gânditoare, pălea şi roşea, rând pe rând.

— Nu mă mai pot îndoi de acest lucru; mă abandonează, mă neglijează… Ce răsplată pentru atâta dragoste!

— Niciuna, doamnă! Eu sunt un om cinstit şi n-o vreau decât pe Fanchette, reluă cărbunarul preluând schimbul.

— Prietene, zise Ernestine de Vandeuil, ţi-e dragă tare Fanchette?

— Ah, Doamnă, e cel de al doilea Dumnezeu ai meu!

— Te iubeşte şi ea?

— Dacă mă iubeşte! repetă cărbunarul, cu lacrimi în ochi şi mototolindu-şi pălăria, dacă mă iubeşte!

— Se iubesc! strigă îndurerată, marchiza. Prietene, continuă ea, ne e cu neputinţă să dezlegăm misterul acestei nelegiuiri; căci niciunul dintre servitorii mei nu-mi va spune unde este casa de plăceri a domnului marchiz… dacă într-adevăr există una! Şi din aceste ultime cuvinte răzbătu ciuda.

— Dar ducele trebuie să fie aici mâine seară, la şapte. Revino, şi-ţi jur pe sufletul meu că Fanchette a dumitale îţi va fi redată.

— Ah, doamnă marchiză… Şi Jean Louis se aruncă la picioarele marchizei acoperindu-i mâna cu sărutări. Am jurat să-l omor pe răpitorul Fanchettei. Prefer să vă fiu îndatorat decât sperjur. Ah, doamnă, meritaţi să fiţi fericită… Voi reveni mâine.

Rostind aceste cuvinte, Jean-Louis dispăru şi, deşi nu mâncase nimic toată ziua, deşi se făcuse opt seara, deşi alergase mult, deşi era foarte obosit, ţinea la tăvăleală, ca un maestru de scrimă care-şi salută auditoriul, aşa cum prea bine remarcase Victoire.

Totuşi trebuie să înţelegem că natura începuse a-şi cere drepturile. Să mărturisim că Jean-Louis era şi el om. Cititorilor, scriem acest preambul ca să vă informăm că-i era sete şi foame. Atunci, intrând la un cârciumar, aruncă un ludovic pe tejghea, văzu o stacană cu vin, o luă, o goli pe loc şi dispăru. La fel ca şi camerista, cârciumarul repetă:

— Ce bărbat!

Vă las să vă gândiţi cât de uluiţi au fost toţi băutorii şi mai ales cei care nu sorb decât o jumătate de litru de vin.

S-o luăm puţin înaintea lui Jean-Louis şi să vedem ce se petrecea la moş Granivel. Courottin nu părăsise casa acestuia.

— E o casă de aur, îi spusese el mamei sale; bătrâna sibilă şi fiul ei, prevăzând belşugul mesei, se înarmaseră cu nişte cutii de tablă, vârâte prin buzunare, în care vicleanul slujbaş îi ducea maică-şi prânzul, căci o hrănea cu mâncarea luată de la avarul Plaidanon. Courottin, veritabil delegat al iadului, se bucură câtva timp de necazurile fiecăruia, dând totuşi dovadă, prin prefăcătorie bineînţeles, de o bună-credinţă care-l seduse pe pyronian. Cei patru martori aveau o mutră care arăta ferma lor dorinţă de a coopera la masa de nuntă. În timp ce mama sa punea tacâmurile, Courottin scotocea: degetele sale lacome de câştig nemuncit se vârau peste tot cu o rară iscusinţă. Ajungând într-o odaie întunecoasă care dădea spre stradă, zări o sacoşă părăsită; simţi o dragoste paternă pentru săculeţul pe care-l luă cu multă milă; remarcând în acelaşi timp şi un fel de sipet, vru să-i dea şi lui un ajutor cât mai prompt, vârându-şi în el mâna rapace. Dar sipetul era o capcană pentru şoareci; cu o mână astfel capturată, cu cealaltă încurcată de sacoşă se găsi într-o situaţie foarte încurcată. Atunci apăru Barnabé Granivel.

— Ce faci aici, caraghiosule?

— Făceam ordine, domnule de Granivel zise el plouat.

— Asta pricep… dar nu pricep cum de ţi-ai prins mâna în capcană…

La această întrebare, respectuosul Courottin spuse un „Nu ştiu!”, cu mutra unei evlavioase care se căieşte.

— Bravo! Admirabil! Frumos răspuns!

Slujbaşul crezu că doctorul îşi bate joc de el. Dar acesta se apropie de Courottin şi-i spuse cu bucuria unuia care-şi regăsea un compatriot:

— Eşti cumva pyronian?

— Ei drăcie, răspunse Courotttin, sigur că sunt… Suntem din tată în fiu.

— Dovada, dovada!

— Sunt gata s-o fac; dar, cu toate că mi-e greu să afirm că mi-am prins mâna, vă rog să mi-o scoateţi din această capcană.

Încântat de acel limbaj filosofic, pyronianul îl scăpă pe Courottin care zise:

— Asta nu-i tot… Sunteţi sigur că vedeţi acest mic sac?

— Sigur, nu…

— Sunteţi sigur că nu-l mai vedeţi? continuă Courottin vârându-l în buzunarul său.

— Sigur, nu…

— Bine, continuă slujbaşul; să lăsăm sacul acolo unde e… Acum la cine credeţi că se află?

— Nu mai pricep nimic din treaba asta! strigă moş Granivel care intrase între timp ca să ia argintăria; sacoşa mea!

— Ea dumneavoastră, domnule de Granivel!

— Există câteva probabilităţi în favoarea dumneavoastră; sunt de acord cu asta, aşa că luaţi-o. Ceea ce făceam, reluă slujbaşul găurind micul sac cu unghia, o făceam doar pentru a discuta despre realitatea lucrurilor… Crezi că un lucru există, în vreme ce el n-are decât formă; te poţi înşela chiar şi asupra cantităţilor, sacului şi conţinutului… şi iată…

Slujbaşul înapoie sacul micşorat.

— Acest tânăr va ajunge departe, frate, zise pyronianul surprins.

Masa odată pusă, fiecare îşi ocupă locul. Moş Granivel era atât de necăjit, încât nu mâncă nimic. Courottin găsi mijlocul de a devora cât patru, de a discuta despre mişcare cu unchiul Barnabé, de a-l plânge pe moş Granivel, de a umple cutiile din cele două buzunare şi de a se vârî în sufletul celor patru comeseni care-l priveau ca pe un geniu profund, j.

Vorbi despre comerţ şi-l lăudă fiindcă la masă se aflau numai comercianţi…

— Domnilor, strigă el, comerţul e cel care însufleţeşte un Stat; fără comerţ n-are nimic, absolut nimic: nici vin (spunând asta dădu pe gât un pahar mare cu vin), nici lichioruri (smulse sticla cu vişinată din mâna filosofului şi-şi turnă în pahar), nici blănuri, nici piei, nici marochinuri (şi-l privi pe negustorul de pielărie), nici zahăr, nici indigo, nici cafea, nici ciocolată (şi îi surâse băcanului). Ah, domnilor, comerţul… Aici, îi privi cu un aer zeflemitor şi reluă:

— Comerţul este baza prosperităţii publice şi particulare atunci când merge bine; e branşa cea mai utilă; celelalte sunt trândave: medicina, chirurgia, farmacia, milităria, baroul, chiar şi justiţia nu sunt nimic pe lângă comerţ. Voi sunteţi, bunilor comercianţi, seva copacului şi, pentru a o dovedi, să luăm situaţia unui cărbunar. Nu pentru că n-aş respecta-o pe a dumneavoastră, domnilor, ci pentru că trebuie să aleg una. Or, ce e mai util decât cărbunele? Mai întâi, te ajută să trăieşti, fierbând mâncarea. Şi oare nu o masă copioasă e cea care-ţi face rost de onoruri, cu care seduci o femeie frumoasă şi un magistrat? în plus, ea procură bogăţii şi indigestii; indigestiile, moartea; or, ce e mai de folos ca moartea? Ea înseamnă viaţă pentru medici, procurori, notari, aprozi, şi pentru biserica militantă care nu moare niciodată. Meseria de cărbunar e extrem de onorabilă.

— Iată ce înseamnă filosofie! strigă Barnabé.

— Şi e drept! strigă moş Granivel.

— Foarte drept! repetară cel patru negustori.

Asta a fost prima dovadă pe care a dat-o Courottin despre elocinţa care l-a făcut mai pe urmă atât de vestit

— Şi filosofia? întrebă Barnabé.

— Domnule, spuse Courottin cu glasul aproape stins, e cea mai frumoasă ocupaţie a unui om!

— Ce gândeşti despre mişcare?

— Că nu se află nici în obiectul mişcat, nici în cel care-l ajută să se mişte, nici între ele!

— Atunci unde? întrebă căruţaşul.

— Pretutindeni şi nicăieri.

La acest răspuns, fiecare rămase perplex. Filosoful îl îmbrăţişă pe Courottin.

— Vino să mă vezi cât mai des, prietene. Îţi prezic că vei ajunge om mare!

— Sunt sărac, domnule profesor, asta-i ceea ce mă deranjează.

Aceste cuvinte aduseră câţiva scuzi mamei lui Courottin, căreia profesorul îi spuse:

— Eşti o mamă fericită! Drace! Fără să faci studii, să dezvolţi asemenea argumente!

Orologiul din lemn de nuc bătu opt şi jumătate. Şi, în toiul râsetelor pe care le stârniseră glumele lui Courottin, uşa camerei se deschise cu zgomot şi Jean-Louis intră. Schimbat la faţă, trânti cea mai grosolană înjurătură pe care o poate rosti un bărbat. Ghiciţi care…

— Deci treaba merge prost, băiete?

— Ah, tată, nici măcar nu se clinteşte din loc! Sărmana mea Fanchette!

— Domnule, îl întrerupse Courottin, n-ai vrea să-mi urmezi sfatul? Jean nu răspunse nimic.

— Pun rămăşag, spuse slujbaşul, că n-ai fost la poliţie! Trebuia să te duci acolo…

— Adevărat, zise Barnabé. Nepoate, să ne ducem mâine împreună. Le voi pregăti nişte argumente…

— Hai, domnule Jean-Louis, spuse unul dintre negustori, odihneşte-te un pic, dormi, şi mâine căutările dumitale vor

fi cu folos. Sunt sigur că ai s-o regăseşti pe domnişoara Fanchette.

— Şi eu sunt sigur de asta, spuse băcanul; la poliţie găseşti orice! Mie mi s-a înapoiat umbrela pe care o uitasem într-o trăsură în ziua sfântului Médard. Ah, a fost o întâmplare faimoasă!

— Băiete, mănâncă şi culcă-te, zise atunci şi moş Granivel.

— Fanchette, tată…

— Mâine o vei avea.

— Să te audă Domnul! Şi cu asta Jean-Louis se duse la culcare, cu un pic de nădejde în suflet.

Courottin şi mama sa, încărcaţi de provizii, se reîntoarseră în podul lor din strada Ogniard; biata sibilă făcu o congestie pulmonară, până într-atât se spetise spălând, frecând, servind, etc. Răutăciosul slujbaş, după ce-şi culcă mama, îi făcu un ceai, şi-şi puse hainele peste ea ca să transpire, scrise o scrisoare marchizului de Vandeuil în care-l informa despre strădaniile lui Jean-Louis pentru a o regăsi pe Fanchette şi dădu o fugă până la palatul acestuia ca s-o înmâneze rotofeiului portar elveţian. Şi deşi s-a culcat la miezul nopţii, asta nu înseamnă că a doua zi dimineaţă, la ora cinci, n-a fost la uşa lui Plaidanon. Iată modelul celor care vor să parvină! O, voi cei care alergaţi pe acest drum spinos, dacă vreţi informaţii mai ample, le veţi găsi în lucrarea anonimă a lui Courottin intitulată: Arta de a parveni; vă recomand capitolul Tarife; îl veţi întâlni acolo pe cel care-şi poate vinde, în mod decent, patria; ce valoare au o lege, un articol, un paragraf, un amendament, un om elocvent şi un om plicticos, un parvenit sau un senior, un război cu sau fără capitulare, un tratat, o slujbă, în sfârşit, cât costă o conspiraţie făcută sau care urmează a fi pusă la cale, un deputat în Adunarea Naţională, în Constituantă, sau în Convenţie sau în Corpul Legislativ… Aceştia din urmă nu valorează mare lucru. Dar să ne întoarcem la Barnabé şi la Jean-Louis, care plecaseră la locotenenţa poliţiei.

În antecamera şefului de la biroul reclamaţiilor se întâlniră cu un soi de bulgăre învelit într-o bucată de mătase şi împodobit cu un puf, din care se auzi o voce ascuţită.

— Trag nădejde că aceşti domni nu vor trece înaintea mea.

— Nu, doamnă, zise Jean-Louis.

— Veniţi să reclamaţi ceva?

— Nu ştiu, răspunse profesorul.

— Ba eu ştiu, ripostă Jean-Louis.

— Pe care să-l crezi?

— Nici pe unul, nici pe altul, zise Barnabé; rămâneţi în starea de îndoială…

La aceste cuvinte, apăru şeful.

— Domnule, strigă doamna cea scundă vin să-mi caut bărbatul, pe Jacques Lenfant, negustor de mărunţişuri în strada Nonnains d’Yčres.

— Doamnă, spuse şeful, soţul dumitale trebuie să fie acum acasă, i s-a dat drumul la primul cuvânt; extrema lui naivitate a pricinuit arestarea. A luat masa la elveţianul din grădina Tuileries, cu o oarecare Fanchette.

— Fanchette! făcu Jean-Louis, am văzut fata… dar nu era ea…

— O, ticălosul! Sperjurul! Îl iubeam, domnule şef!

Vocea ei ascuţită sparse urechile şefului care-l zise:

— Acuma n-ai să-l mai iubeşti. Ce căuta la Operă?

— La Operă! Fanchette! Elveţianul! Ăsta-i omul meu! zise Jean-Louis.

— Omul dumitale, replică dispreţuitoare doamna Lenfant.

— Domnule, zise grav Barnabé şefului; pe care-l apucă de un nasture, patimile bărbaţilor sunt…

— Domnule, zise Jean-Louis care socoti că unchiul său se pregătea să ţină un discurs, am venit să vă întrebăm în ce loc din Paris se află casa de plăceri a marchizului de Vandeuil?

— Habar n-am!

— Ai dreptate, domnule, zise pyronianul, dacă e să vorbim din punct de vedere filosofic… Dar, admiţând existenţa

lucrurilor, unde e situată forma acestei case?
— Asta e o informaţie pe care n-am voie să v-o dau.
— Din ce motiv?
— Din motivul că n-am voie!
— Cerc vicios, zise Granivel; domnule, chiar n-ai habar de logică?
Jean-Louis îşi şi părăsise unchiul, care fusese dat pe uşă afară, după o vie altercaţie filosofică foarte comică; dar pe care n-o vom mai menţiona pentru un motiv pe care cititorul trebuie să-l bănuiască.
Îndrăgostitul cărbunar alergă spre palatul ducelui, deşi nu era decât ora patru. Avu răbdarea să se plimbe în lung şi-n lat, fără să se plictisească un minut, căci se gândea la Fanchette.
— Fanchette! Sărmană Fanchette… oare în ce primejdie te afli?
La ora şapte, un echipaj pompos îl stropi de noroi pe Jean-Louis, din cap până în picioare. Băiatul intră şi elveţianul îi spuse s-o ia pe o anume scară care-l va duce la domnişoara Victoire, şi pe o alta, pe care va ajunge la doamna marchiză. Ernestine luase toate măsurile pentru ca protejatul ei să poată ajunge la dânsa şi sigur că subreta era plătită ca să le ţină minte. De altfel, s-a observat acest lucru din prima indicaţie pe care i-o dăduse portarul., Jean-Louis se duse drept la marchiză, căci nu era omul care să săvârşească, în mod gratuit, o infidelitate.
— Prietene, unchiul s-a întors, îi spuse Ernestine, haidem la el! Fanchette nu s-a întors?
— Nu, doamnă; dar e absolut sigur că domnul marchiz are o casă de plăceri, fiindcă locotenentul poliţiei a mărturisit că n-are voie să divulge locul.
Marchiza se simţi rău şi, sprijinindu-se de Jean-Louis, se îndreptă spre apartamentul ducelui de Parthenay.
— Unchiule, zise ea, îţi prezint un om de treabă oare ştie nişte lucruri ciudate şi care are a se plânge de Ferdinand.
— Vorbeşte, prietene!

— Domnule, eu nu acuz pe nimeni! Nu e vorba decât de un singur lucru: marchizul mi-a răpit-o pe Fanchette, fata se află în casa lui de plăceri şi nu vă rog decât să-mi spuneţi unde se află această casă.

— Nepotul meu… o casă de plăceri… Ce ruşine!

— Unchiule, tânărul acesta o iubeşte pe Fanchette! Aşa că trebuie să i-o redai!

— Să i-o redau? Imediat! şi sună.

— Îmi voi aduce aminte toată viaţa de acest lucru, monseniore! exclamă vesel Jean-Louis.

Tonul vocii sale îl emoţionă pe duce. Apăru un lacheu.

— Caută-l pe Lafleur!

— Nu-i aici, monseniore.

— În cazul ăsta nu pot face nimic, dragul meu! Lafleur e singurul care cunoaşte secretele nepotului meu.

— Monseniore, există ranguri unde a vrea înseamnă a putea I Şi de dumneavoastră depinde ca…

— O, unchiule! îl întrerupse Ernestine plângând, caută un mijloc! Nu voi putea trăi în incertitudine… Astă-noapte n-am dormit deloc…

— Monseniore, zise Jean-Louis, daţi-i poruncă locotenentului poliţiei şi vă va spune imediat! Ducele scrise două cuvinte, apoi sună.

— Intendentul să ia caii mei şi să alerge iute la poliţie, să-mi aducă răspunsul.

În timpul jumătăţii de oră care se scurse, discutară cu Jean-Louis; ducele şi marchiza fură miraţi de bunul lui simţ, de filosofia lui şi de pasiunea pe care-o punea într-o discuţie. Cunoscură, într-o clipă, toată viaţa şi dragostea lui Ernestinei i se umplură, de câteva ori, ochii de lacrimi. Jean-Louis avea o naivitate şi o căldură atât de înduioşătoare, încât ducele se interesă, în mod deosebit, de povestea lui. Puţinul pe care-l istorisi despre copilăria Fanchettei trezi atenţia nefericitului părinte. Când burdihănosul intendent sosi cu răspunsul, se făcuse nouă fără un sfert.

— Trage imediat trăsura la scară, zise ducele citind biletul.
— Adresa, monseniore… întrebă Jean-Louis.
— Strada La Folie-Mericourt, numărul 9.
— Voi fi acolo înaintea dumneavoastră!
— Şi cărbunarul o luă la goană spre marea mirare a marchizei şi a ducelui…
În timp ce cărbunarul fugea mâncând pământul, noi ne deplasăm la acea infernală casă de plăceri.

CAPITOLUL VIII

„Era fată, era îndrăgostită”
MALFILATRE
„Dulcele fruct al iubirilor trecătoare vrea să fie cules pe ascuns”
RABELAIS
„Se trase îndărăt… ca şi cum în vastele deşerturi ale Africii un leu cu botul înspumat i-ar fi ieşit brusc în faţă, căutând hrană pentru pui”
LORD BYRON, Child-Harold.

Îl lăsasem pe marchizul de Vandeuil dând mâna Fanchettei ca s-o conducă în sufragerie. Fă-mi plăcerea de a fi de acord cu mine, cititorule, că niciodată vreun curtezan n-a condus mai bine o intrigă. Ai văzut cu câtă artă şi-a învăluit prada. A început prin a incita curajul tinerei, obligând-o să privească tablourile voluptoase ce împodobesc pereţii unui budoar şi ai unul dormitor… Pe urmă, o suavă muzică italiană s-a adăugat prestigioaselor picturi; au urmat discursurile înflăcărate, parfumate de otrava laudelor, cochetăria trezită pentru care risipeşti toate comorile luxului şi toate ocaziile de a străluci; în sfârşit, plăcerile care se înghesuie cu grămadă, şi oare încheie opera de seducere. Şi asta nu e tot, nemulţumit de atâtea lucruri ajutătoare, marchizul vrea să adauge la beţia morală şi o beţie adevărată; pentru a-şi atinge scopul, pune la contribuţie tot geniul lui Koliker, a-cel Véry al zilelor noastre; maşinile de gătit se aprind, frigările se răsucesc, cuptoarele se încing, vinurile se pun la gheaţă, torturile se

înalţă şi o masă cum nici un ministru sau un director-general nu mai dă în zilele noastre unor pântecoşi flămânzi, e oferită senzualităţii Fanchettei. Din fericire, Fanchette era tristă; ori, când eşti trist, mănânci puţin; ori, când mănânci puţin, nu bei deloc şi-ţi păstrezi minţile; ori, când ai mintea limpede, nu faci lucruri necugetate… faci uneori destule când n-o ai… Iată ce-a salvat-o pe Fanchette.

Marchizul, care voia s-o pună pe frumoasa lui captivă în rândul doamnelor de la Curte (deşi gentilom, iubea egalitatea), închină în cinstea ei. Bău şi avea motivele sale să bea, în cinstea frumuseţii Fanchettei, a graţiilor, fericirii, ba chiar şi a virtuţii sale. Dacă pe marchiz l-ar fi luat gura pe dinainte, această ultimă închinare ar fi fost un De profundis17. Din nefericire pentru marchiz şi planurile lui, fata se feri să-i ţină isonul, jură să-şi păstreze mintea întreagă şi, dacă va putea, şi altceva… Se descurcă atât de bine, încât marchizul bău de unul singur; motiv pentru care curtezanul deveni tot atât de ţeapăn ca un oştean al Papei escortând o procesiune. Iată-ne ajunşi şi în clipa critică… Masa s-a isprăvit, marchizul e ebriolus, altfel zis, cherchelit bine şi prin urmare pus pe scandal. Se ridică hotărât de la masă, se înţepeneşte bine pe picioare, se apropie de bine, de rău, de Fanchette şi, ascunzându-şi un sughiţ, îi oferă în mod galant mâna pentru a se reîntoarce în budoar, câmpul de bătălie ales cu prudenţă. Intră împreună, uşa se închide şi…

O, voi cititori şi mai ales, voi cititoare sensibile, nu vă speriaţi de acest rând de puncte. Încă nu i s-a întâmplat nimic rău frumoasei noastre Fanchette. Am vrut doar să vă previn că lupta a început. Întreprinzător ca sultanul Mizapuf, marchizul se apropie de Fanchette; cu o mână nestăpânită strânge cea mai graţioasă talie; cu cealaltă, o apucă de amândouă mâinile pe care i le acoperă cu sărutări. Vrea să vorbească, dar degeaba: limba îngreunată de libaţiunile sale în cinstea lui Bacchus refuză să-i mai slujească drept unealtă de seducţie. Atunci se hotărăşte să

înlocuiască elocvenţa cuvintelor prin cea a gesturilor. Plin de îndrăzneală şi de dorinţă, eliberează frumoasele mâini ale Fanchettei şi, preludând unele acţiuni mai cutezătoare printr-un sărut care mânjeşte fruntea inocentei, smulge vălul subţire de gaz ce acoperea cele două semigloburi cum nici însuşi Zeuxis n-a văzut vreodată… O, ochilor! De ce n-aţi fost acolo? O, oglinzi invidioase! De ce n-aţi păstrat acea imagine a frumuseţii ideale?

Văzând cutezanţa lui Vandeuil, văzându-şi farmecele profanate de nişte priviri nelegiuite, roşeaţa ruşinii şi a indignării acoperi încântătorul chip al Fanchettei; îi coloră nu numai tenul ci şi sânii albi ce părură că freamătă. Fata ţipă, îşi adună puterile şi se smulse din braţele marchizului. Dar vai! unde să fugă? Unde să găsească un adăpost? „Fac repede înconjurul budoarului, dar lupul hămesit e tot timpul doar la şase paşi de mine…”

Înaintează… Ce-i de făcut? Se joacă neîndurător cu rugăminţile şi cu lacrimile mele… Ce spun eu? Lacrimile mele pot constitui o atracţie în plus pentru el! Ah, dacă disperarea ar putea… Slabă, femeie şi timidă fiind, ar putea să mă ucidă, dar nu să mă dea pradă fărădelegii!”

În timp ce biata noastră Fanchette făcea cu mare iuţeală aceste reflecţii, marchizul – revenindu-şi din surpriza pe care i-o provocase apărarea fetei – înaintă cu o inimă în care dorinţa stinsese orice milă.

— Iubito, trebuie să fii a mea! zise el.

— Niciodată! Niciodată! strigă Fanchette.

Lupta reîncepu imediat, cu şi mai multă ardoare ca înainte şi… Uite că mă apucă fantezia să pun din nou un rând de puncte. Dar nu, nu, nu mai e nevoie, fiindcă Fanchette se apără ca o leoaică ce urăşte; marchizul, ale cărui forţe sunt mult diminuate de vin, atacă într-un fel care mă linişteşte. Nu peste mult timp, îl văd cum se întoarce lac de transpiraţie ca să se trântească pe o canapea pentru a-şi recăpăta puterile.

Fericitul rezultat al apărării a înflăcărat curajul Fanchettei; acum nu mai e fecioara timidă pe care doar o privire o făcea să tremure; e femeia puternică a lui Salomon, copleşindu-l cu reproşuri şi cu ocări pe cutezătorul care a îndrăznit s-o jignească.

Grozav de umilit de sarcasmele cu care e copleşit, de Vandeuil jură cu glas tare şi foarte răspicat să triumfe asupra rebelei. Îşi adună toată energia şi înaintează, cu intenţia de a smulge de la gâtul Fanchettei portretul pe care-l zăreşte, portret despre care bănuieşte că ar fi al lui Jean-Louis şi pe care-l socoate a fi pavăza virtuţii sale. Degeaba rezistă Fanchette, degeaba îşi încrucişează mâinile frumoase peste ivoriul sânilor, lanţul e rupt şi medalionul e în mâna marchizului. Mândru de avantaj, insultă medalionul, vrea să-l sfărâme când, ochiul căzându-i pe desen, vede că e un portret de femeie. Îl priveşte şi… O paloare cumplită îi acoperă chipul; mâinile îi tremură, genunchii i se înmoaie, simte cum nu-l mai ţin picioarele şi strigă:

— Dumnezeule mare!

Încremenită, Fanchette tremură văzând trăsăturile răvăşite ale lui de Vandeuil. Sub pleoapele umflate de vine enorme, ochii nu-i mai străluceau nici de dragoste, nici de flăcările dorinţei şi ale vinului, ci aveau o expresie sumbră. Amantul dispăruse şi alte patimi cumplite alungaseră voluptatea.

Marchizul sări în picioare şi se uită fix când la Fanchette, când la portret. Se părea că le compară, cu o groază de neînvins. În sfârşit, rupse tăcerea prin aceste cuvinte întretăiate:

— A izbutit să-mi scape… deghizarea asta… Cum de s-a întâmplat astfel?

Apoi, apropiindu-se de Fanchette îi zise:

— Ştii cine eşti?

— Sunt o biată orfană.

— Părinţii tăi?

— Nu i-am cunoscut niciodată.
— Mă minţi!
— Ce interes aş avea s-o fac?
— Şarpe! Cum te cheamă?
— Fanchette.
— Şi numele tatălui?
— Nu-l ştiu.
— Zici că nu-l ştii?
— Jur!
— Unde te-ai născut?
— Nici asta nu ştiu.
— Cine te-a crescut?
— Nişte cărbunari buni şi de treabă.
— Familia Granivel?
— Chiar ei. M-au găsit la piciorul unui copac în pădurea din Sénart. Lor le datorez totul.
— Îi cunosc pe părinţii tăi?
— Nu mi-au spus niciodată.
— Cum a ajuns acest portret la tine?
— A fost găsit asupra mea, în pădure…
— Ştii pe cine reprezintă?
— Cred că e mama mea…
— Mama ta… Fereşte-te să mai rosteşti vreodată cuvântul ăsta!

Pe chipul marchizului se iviră semnele unei tulburări violente. Căzu o vreme pe gânduri apoi, ieşind din sumbra reverie, o privi pe Fanchette cu o ură cumplită şi, azvârlind-o cât mai departe de el, se năpusti afară din budoar, strigând cu glas puternic:

— Nenorocire ţie!

CAPITOLUL IX

„Un calomniator şi-un ucigaş de tată Nu spune liniştit, din inimă, vreodată, Că-i bine să loveşti în nevinovăţie…”

VOLTAIRE

„Să fie oare o atracţie? Să fie un vis?
Se auzi un strigăt speranţa renăscu”

MATHURUN.

Părăsind-o pe Fanchette, prima grijă a marchizului a fost să-l cheme pe Duroc, intendentul şi paznicul casei sale de plăceri. Dar bătrânul confident intim lipsea. Poruncind să fie anunţat ca de îndată ce se va întoarce să poftească la el, marchizul fugi şi se ascunse în odaia cea mai retrasă a apartamentului său. La adăpost de orice privire, dădu drumul neliniştilor care-i umpleau sufletul. Aidoma unui criminal, tremura şi se liniştea, sfida totul şi în acelaşi timp se temea de orice. Când mohorât şi abătut privea cu ochi rătăciţi în pământ, când furios, izbucnea în cele mai cumplite imprecaţii; petrecu un ceas în această stare. În sfârşit, apăru Duroc.

— Domnul marchiz m-a chemat?

— Într-adevăr…

— Ce doreşte domnul marchiz?

— Moartea ta, trădător ticălos!

— Eu trădător? Domnule de Vandeuil, după tot ce-am făcut pentru dumneavoastră, puteţi să-mi daţi un nume atât de puţin meritat?

— Impostor josnic! Poţi să tremuri! Ştiu tot!

— Ei bine, ce ştiţi?

— Léonie trăieşte, pungaşule!

— Fata unchiului dumneavoastră?

— În persoană! Găsită în pădurea din Sénart, a fost luată de nişte ţărani obscuri… Am văzut-o, am vorbit cu ea…

— Ah, domnule marchiz, fie-vă milă de mine! strigă Duroc căzând la picioarele marchizului.

— Deci îţi mărturiseşti crima, infamule!

— Mărturisesc că n-am avut barbarul curaj să vă slujesc aşa cum mi-aţi cerut, sau – ca să mă exprim mai bine – am crezut că vă slujesc procedând aşa cum am procedat.

— Nenorocitule! Ai lăsat în viaţă copilul care acum îmi spulberă nădejdile de fericire şi de avere…

— Domnule marchiz, v-am scăpat de crudele remuşcări care urmează întotdeauna după sângele vărsat printr-o

crimă.
— Îţi faci o glorie din laşitatea ta!
— Nu mă apăr, am dat îndărăt din faţa înfricoşătoarei răspunderi ce-mi ameninţa capul. Am respectat inocenţa, şi totuşi am dat dovadă de un devotament fără margini faţă de dumneavoastră.
— Un devotament fără margini, perfidule?
— Chiar trebuie să vă reamintesc crimele noastre? Cine mi-a poruncit s-o omor pe ducesă?
— Eu, zise marchizul, cu un aer sumbru.
— Cine i-a turnat otrava?
— Atunci te-ai dovedit un servitor credincios.
— Am fost un barbar! Nemulţumit de moartea mamei, aţi vrut să veniţi de hac şi copilului… şi ce copil! Fiica unchiului, binefăcătorului dumneavoastră, în sfârşit, verişoara dumneavoastră…
— Zi mai curând duşmanca mea!
— Ca să vă asigur averea şi titlurile familiei de Parthenay, am consimţit s-o fac să dispară pe moştenitoarea legitimă a acestei nobile familii. Trădare, acte false, incendii, am săvârşit de toate ca să vă slujesc. Nu credeţi că e destul? Trebuia să mai înfig cuţitul şi în pieptul celei pe care aţi păgubi ţ-o de averea şi de familia ei?
— Trebuia să-mi execuţi poruncile!
— Să fi fost tot atât de crud ca şi dumneavoastră!
— Duroc!
— Domnule marchiz, crimele îi fac pe oameni egali.
— Vrei să mă trădezi? întrebă marchizul pălind.
— Eu, domnule?
— După regrete, urmează trădarea.
— Oricât de vinovate ar fi, nu regret serviciile pe care vi le-am adus. Tot ceea ce am făcut din ataşament pentru dumneavoastră, pentru pruncul alăptat de sărmana mea Marie, voi face şi de acum încolo.
— Spui adevărul?
— Numai Cel-de-Sus ştie la ce m-am angajat!

— Ei bine, dragă Duroc, din moment ce nutreşti faţă de mine aceeaşi fidelitate şi acelaşi devotament, n-ai putea să-mi dai noi dovezi de credinţă?

— Vorbiţi…

— Fata asta, pe care ţi-am poruncit odinioară s-o dai gata, această Léonie căreia mila ta deplasată i-a cruţat viaţa…

— Terminaţi…

— Se află aici.

— Şi ce doriţi?

— Să moară! E singurul mijloc de a-mi regăsi liniştea, de a scăpa de pedeapsa justiţiei şi de a-ţi îndrepta greşeala pe care ai săvârşit-o nerespectându-mi porunca.

— V-aţi gândit la urmări, domnule marchiz?

— M-am gândit la tot.

— Şi nu vă e teamă?

— Mă tem de orice dacă trăieşte, nu mă tem de nimic dacă-i astup gura cu pământ!

— Deznădejdea v-a luat minţile… Ia faceţi bine şi vă gândiţi la piedicile pe care le ridică moartea acestei nefericite fete! Slugile au văzut-o intrând aici, mulţi ştiu cum o cheamă, mulţi cunosc familia care a adoptat-o; pe de altă parte, această familie va face cercetări; poate că şi ducele va fi informat de aventură… însuşi prinţul poate auzi de ea. Ce se va întâmpla atunci? Se va descoperi totul, vă veţi pierde onoarea, reputaţia, averea, ba poate chiar şi viaţa!

— Dumnezeule! ce tablou îngrozitor! Ah, Duroc, cum pot scăpa de toate aceste primejdii care mă ameninţă?

— Urmându-mi sfatul, zise intendentul încântat să-l vadă pe stăpânul său dând îndărăt din faţa deciziilor sângeroase.

— Ce trebuie să fac? Spune?

— S-o îndepărtaţi, în mod făţiş, pe Léonie din acest loc, să-i redaţi libertatea.

— Să-i redau libertatea? … îl întrerupse speriat, marchizul.

— Doar pentru un ceas. Apoi o înhăţăm şi-i venim de hac.

— Înţeleg… într-un loc îndepărtat… pustiu…
— Deloc. Într-o casă de corecţie.
— De unde va putea ieşi oricând.
— Păi ce vă mai interesează? O vom ţine atâta vreme în puterea noastră, încât o vom vedea fără teamă în mijlocul familiei şi al prietenilor ei…
— Bănuiesc… Vreo băutură de leac…
— Cruţându-i zilele, o vom face să-şi piardă mintea…
— Eşti sigur de asta?
— Prea sigur, domnule marchiz, amintiţi-vă de mătuşa dumneavoastră…
— Taci! De ce-mi tot aduci aminte de ceea ce vreau să uit?
— Să uităm, domnule marchiz? Niciodată…
— Biet spirit! Suflet mărunt!
— Şi totuşi datorită mie…
— Ajunge! Voi şti să-ţi răsplătesc zelul. Până atunci pregăteşte totul pentru plecarea Léoniei. Lafleur va conduce trăsura care o va lăsa departe de aici. Îi va reda libertatea pe strada Postes, între nouă şi zece seara. Am să fiu şi eu acolo cu tine, şi atunci…
— Foarte bine judecat, domnule marchiz.
— Dă fuga şi îndeplineşte-mi poruncile. Într-un sfert de ceas voi părăsi casa asta!
— Contaţi pe punctualitatea mea!

După aceste cuvinte, marchizul şi confidentul său se despărţiră. Duroc se duse să se ocupe de pregătirile pentru fuga lui Léonie. Îl înştiinţă pe Lafleur să pregătească o trăsură pentru ora nouă fix şi în plus, să înhame doi bidivii grozavi la trăsura marchizului, care se pregătea să plece.

În timp ce se petreceau toate aceste lucruri, Fanchette, venindu-şi în fire din spaima pe care i-o pricinuiseră atacurile neruşinate ale marchizului şi întrebările puse un ton sumbru şi ameninţător, Fanchette zic, era preocupată de mijloacele prin care să opună o rezistenţă de neînvins noilor manevre îndreptate împotriva ei. Sărmana, îşi făcu un zid de apărare din propriile-i veşminte: rochie, cămaşă,

jupon totul fu strâmtat, închis; cusături, ace, şnururi, nimic n-a fost uitat. Iat-o deci pe eroina noastră metamorfozată într-o citadelă de necucerit. Se zice că „de necucerit” nu-i un cuvânt francez, dar mă rog, n-are importanţă; începu a trage cu urechea; cel mai mic zgomot o făcea să tremure. Se uită, cu privirea rătăcită, la uşile zăvorite şi mai ales la pereţii odăii. În fiece clipă i se părea că vede deschizându-se o uşă secretă. În sfârşit, se făcu ora nouă. Când ultima bătaie a orgoliului încetă, se auziră nişte paşi: mai multe persoane urcară scara, se opriră la uşa ei, ciocăniră şi o strigară cu glas tare.

— Ce vreţi? Cine sunteţi?

— Sunt eu, Duroc, intendentul domnului marchiz, şi vin, din porunca lui să-ţi redau libertatea. Grăbeşte-te, trăsura te aşteaptă!

— Nu mă minţi, domnule?

— Îţi jur, în numele Celui de Sus, că spun adevărul! Vino, nu-ţi fie teamă! Soţia mea e şi ea cu noi!

Auzindu-l pe cel de afară că-şi dă cuvântul în nume Atotputernicului, Fanchette – care era evlavioasă – deschise uşa şi se văzu în faţa lui Duroc, care îi întinse braţul, oferindu-se s-o conducă până la trăsură. În timp ce fata cobora scara, observă că mâna intendentului tremura. Aruncă o privire asupra bătrânului şi se sperie de nemaipomenita tulburare ce i se citea pe chip.

— Domnule, îi spuse ea cu fermitate vei da socoteală în faţa Celui de Sus pentru purtarea dumitale faţă de mine!

— Ştiu, zise Duroc cu un aer sumbru. Dar mai ştiu că Cel de Sus e milostiv.

— Şi că-i ocroteşte pe cei nevinovaţi, adăugă Fanchette înaintând cu curaj; aşa că-mi pun nădejdea în El.

Isprăvind de rostit aceste cuvinte, ieşi în curte şi se trezi în faţa unei trăsuri la care erau înhămaţi doi cai.

— Unde mă duceţi?

— Aproape de prietenii dumitale… adică te vom lăsa să coborî în Piaţa Saint-Germain-l’Auxerrois… te vei duce

singură acasă.
— Trebuie să aveţi vreun motiv din moment ce procedaţi astfel… Căci ar fi cam primejdios pentru voi să vă întâlniţi cu Jean-Louis…
— Hai, domnişoară, urcă!
Fanchette se urcă în trăsură. Poarta se deschise şi caii o luară din loc. Dar, dintr-odată, ca şi cum ar fi întâlnit un obstacol de netrecut, se opriră şi rămaseră nemişcaţi. În zadar vizitiul ocăra, înjura şi-i biciuia, în zadar bidiviii băteau din picioare, nechezau şi aveau botul alb de spumă; toată povestea se soldă cu un trosnet teribil; trăsura, aplecată într-o parte, stătea gata să se răstoarne când iată că dinlăuntrul ei se auzi un ţipăt. Un glas formidabil răspunse acelui ţipăt.:
— Fanchette! Fanchette! Tânăra speriată de moarte, îşi recunoscu iubitul. Sparse geamul, 6trigă şi-l chemă în ajutor. Jean-Louis se năpusti, rupse portiera şi-şi luă iubita în braţe. Dar Lafleur, Picard, Jasmin şi rândaşii începură să strige: „Săriţi! Hoţii! „ şi-l înconjurară pe Jean-Louis. Lumea ieşi grămadă din colibele în care locuia din vremuri imemoriale şi cum ea dă întotdeauna dreptate celui care strigă mai tare, trecu de partea valeţilor care urlau… O droaie de lopeţi, de sape, de furci, de frigări şi de proşti îl înconjurară pe Granivel.
— Loviţi!
— Doborâţi-l! Ucideţi-l pe hoţ! se striga din toate părţile. Norodul a fost întotdeauna pentru mijloace expeditive.
— Dar, zise Jean-Louis, e iubita mea… nevasta mea pe care o iau din mâna unor ticăloşi…
— Ticălos eşti tu, strigară valeţii.
— Ticălos eşti tu, repetă mulţimea. La moarte… La moarte…
— Ei, drăcie! strigă Jean-Louis, nu mi se va întâmpla nimic, măgarilor ce sunteţi!
Rostind acest energic protest, nepotul pyronianului se năpusteşte asupra celor care-l înconjoară; izbeşte în

dreapta, în stânga, în mijloc (ce n-aş da să mai facă cineva la fel şi astăzi), îi îndepărtează, îi zdrobeşte, îi ciomăgeşte, şi-şi croieşte un drum larg. Apoi se năpusteşte şi, iute ca vântul, dispare… lăsând mulţimea şi mai ales pe valeţii marchizului de Vandeuil să urle ciomăgiţi, ca spinarea ruptă, murdari de noroi şi înjurând de mama focului.

CAPITOLUL X

„Nu e cu putinţă ca o persoană suspusă să aibă un suflet mare”

LA BRUYČRE

„De nuntă se gătesc cu mic, cu mare, Pe regii dimprejur îi cheamă craiul;

Punându-şi toţi podoabe sclipitoare Să poată fi de faţă, pornesc cu tot alaiul”

CHARLES PERRAULT, Piele-de-măgar.

Jean-Louis fu urmărit de unul sau doi valeţi mai întreprinzători, dar era cu neputinţă ca ei să reziste la o mie optzeci de picioare, cât parcurgea, pe minut, cărbunarul. Ajuns în bulevard, o puse pe Fanchette jos. Şi cum emoţiile atât de violente care o încercaseră cu atâta repeziciune, una după alta, îi răpiseră Fanchettei posibilitatea de a merge tot atât de repede ca Jean-Louis, luară o trăsură care să-i ducă până în strada Thibautodé. Ceea ce dovedeşte, în mod energic, preocuparea amoroasă a lui Jean-Louis, e faptul că încă mai ţinea în mână obada pe care-o rupsese de la una dintre roţi şi cu care oprise trăsura. Tandra Fanchette, în culmea bucuriei şi a fericirii, îşi scoase batista ei fină ca să şteargă, cu duioşie, chipul lac de transpiraţie al iubitului ei. Îi şterse picăturile de apă de pe fiecare fir de păr şi-şi trecu mâna albă şi delicată prin pletele tânărului. Doamnelor, mărturisiţi că un bărbat de cinci picioare şi zece degete, care face o mie optzeci de picioare pe minut, care cară nouă sute şi care opreşte o trăsură, merita într-adevăr asemenea atenţie.

Cărbunarul nu rostea un cuvânt, Fanchette respecta tăcerea iubitului ei, iar trăsura continua să gonească spre

strada Thibautodé, unde profesorul şi moş Granivel erau foarte neliniştiţi de soarta copiilor lor.

Când a sunat ora zece, sprintenul Courottin, după ce şi-a părăsit biroul, i-a dus maică-şi supa şi a consolat-o în privinţa pneumoniei de care suferea, a bătut la uşa lui moş Granivel ca să afle rezultatul cercetărilor.

— Domnule Granivel, renunţă la faţa asta tristă; îţi făgăduiesc că o vom redobândi pe Fanchette.

— Deie Domnul! şi bătrânul îşi ridică ochii spre cer.

— E încă îndoielnic, zise pyronianul, dar cum îndoiala e un gând şi cum speranţa e o multitudine de gânduri, suntem obligaţi să sperăm.

— Iată, strigă Courottin, cele mai frumoase argumente şi cele mai filosofice cuvinte care au ieşit vreodată din gura oamenilor!

Profesorul fu cât pe-aci să-şi piardă capul! Şi pentru ce? Pentru ce, cititorule? Pentru că era primul elogiu ce-i fusese adresat direct…

În acel moment, se auziră roţile unei trăsuri, apoi poarta fu izbită cu extremă violenţă; uşa odăiţei scunde unde se aflau cei doi Granivel se deschise cu zgomot şi Jean-Louis îşi făcu apariţia, cu logodnica sa în braţe.

— Nu ţi-am spus eu? strigă Courottin.

— Băiete, ai intrat deci din nou în posesia fericirii tale?

— De data asta, va fi pentru ultima oară, zise profesorul.

Jean-Louis o purtă pe Fanchette în triumf jur-împrejurul odăii. Dacă tânăra fusese uimită de strălucirea budoarului lui de Vandeuil, unde totul respira măreţie şi corupţie, plânse de bucurie revăzând odaia simplă unde, drept orice lux, figurau un orologiu din lemn de nuc, o masă rotundă, nişte scaune grosolane şi câţiva oameni virtuoşi, exceptându-l bineînţeles pe Courottin. Mutra lui rea părea bucuroasă. În sfârşit, taciturnul cărbunar o depuse pe Fanchette, cu o mare gravitate pe virginalul fotoliu al primului consilier clerical pe care-l avusese Parlamentul Parisului. Fiecare privea ciudatele pregătiri, iar Fanchette

era mirată; atunci Jean-Louis, încrucişându-şi braţele cu putere, încruntându-şi fruntea şi sprâncenele, îi spuse iubitei sale cu tonul unui om foarte emoţionat:

— Fanchette, vii dintr-o casă de plăceri… Eşti sigură că mai poţi sta pe fotoliul unei fete neprihănite şi ireproşabile? Pe buzele acelei capodopere de graţie şi de nevinovăţie, pluti cel mai dulce surâs.

— Ah, Fanchette acest surâs plin de candoare este cel mai frumos răspuns pe care-l poate da o fată!

Jean îşi luă iubita în braţe, o strânse la piept, o acoperi de sărutări şi-i devoră cu ochii fiecare trăsătură. Potopul de mângâieri înflăcărate fu pentru sufletul Fanchettei, ceea ce e rouă dimineţii pentru proaspăta plantă însetată. Râse, se undui la pieptul iubitului ei ca o tânără lebădă pe ape, şi datorită iubirii, toată suferinţa fu uitată. Apoi Jean o aşează pe genunchii lui moş Granivel:

— Hai, tată, e rândul tău, mângâie-ţi copila!

Moş Granivel o sărută pe fruntea virginală, iar fata H mângâie pe bărbie, cu mâna ei albă şi frumoasă, exclamând:

— Mă înăbuş de atâta fericire!

Cuvintele ei fură semnalul pentru un nou potop de mângâieri pline de dragoste din partea lui Jean-Louis. Pyronianul se topea de plăcere:

— Iată simplitatea naturii… şi a virtuţii. Pentru taciturnul Courottin, tabloul părea a fi din Alkoran.

Dar iată că se auzi zgomotul unui echipaj şi contele de Parthenay, curios s-o vadă pe acea Fanchette, iubită cu atâta patimă, şi în legătură cu care nepoată-sa îi trezise curiozitatea, sosi în toiul mişcătorului spectacol; apropierea unui om mare, avu acelaşi efect ca şi atingerea unei mimoze de către o fiinţă însufleţită. Toţi tăcură, veselia pieri, unii se înclinară cu respect. Cine s-a înclinat? Courottin, căci cei trei Granivel păstrară o atitudine demnă; tandra Fanchette făcu o reverenţă, pe care aţi fi plătit-o cu o mie de scuzi… bineînţeles, dacă i-aţi fi avut! Dar atunci aţi fi fost nişte

oameni fericiţi. Jean-Louis îl luă pe duce de mână şi-l prezentă lui taică-său, spunând:

— Tată, dumnealui este monseniorul duce de Parthenay care ne-a făcut onoarea să vină să ne vadă…

Fanchette împinse, cu respect, fotoliul primului consilier clerical şi ducele se aşează în el.

— Domnule, zise acesta din urmă lui moş Granivel, cred că ţi se pare de mare mirare să vezi un nobil în casa dumitale; dar vin să dreg boacănele nepotului meu; facă Cerul ca scuzele unui bătrân cu părul alb să fie suficiente pentru jignirea…

— Monseniore, îl întrerupse pyronianul, să nu mai vorbim despre asta; dumneavoastră faceţi în clipa de faţă, nu ceea ce face de obicei un senior, ci ceea ce face un om… Aici, Excelenţa Voastră nu va auzi decât adevăruri simple, atât cât pot exista ele în lumea asta; căci vă mărturisesc că nu le-am prea văzut nici la Guelfi, nici la Ghibelini, nici la mijloc…

— Tinere, zise ducele adresându-se lui Jean-Louis, eşti un om de cuvânt; caii mei nu te-au putut ajunge din urmă; am sosit ca să fiu martor la ancheta care se făcea în legătură cu lupta dumitale şi căreia eu i-am pus capăt…

De când se afla în sala granivelianã, ducele nu-şi mai lua ochii de la Fanchette.

— Iat-o deci pe fermecătoarea dumitale logodnică. Ah, dacă n-aş fi avut şaptezeci de ani, nu ştiu domnişoară, dacă n-aş fi fost, nu zic tot atât de vinovat ca nepotul meu, dar cel puţin, tot atât de îndrăgostit!

— Degeaba, monseniore, strigă Jean-Louis.

— Voiam doar să aflu cum de ţi-a redat nepotul meu libertatea, căci bătrânul Duroc mi-a spus că aşa intenţiona să facă… Ascultaţi, copii, expresia bătrânului servitor când îmi vorbea despre domnişoara, avea un nu ştiu ce care a făcut să mi se strângă inima; obişnuit cum e cu tot felul de aventuri – pentru că marchizul, din pricina căruia roşesc în faţa voastră, are de zece ani acea casă abjectă – l-am găsit

schimbat la faţă, speriat, îngrozit să mă vadă… Sunt sigur că, până acum, niciodată o tânără răpită nu i-a pricinuit asemenea remuşcări; cel puţin asta oglindea chipul lui! Aşa că, frumoasă Fanchette, explică-mi motivul pentru care Vandeuil ţi-a redat libertatea. Ştiu că ai fost cruţată de ruşine, dar pentru asta Vandeuil trebuie să fi avut motive serioase…

Amintindu-şi de ameninţările marchizului şi de altfel temându-se ca felul în care fusese dibuit medalionul să nu-l supere pe Jean-Louis, fata se hotărî să treacă faptul sub tăcere; istorisi, cu naivitate, cele două zile pe care le petrecuse acolo şi susţinu în faţa ducelui, roşind totuşi, că lacrimile şi disperarea ei îl tulburaseră pe Vandeuil. Văzând cum roşise fata, ducele – vechi diplomat şi ministru abil – socoti că i se ascunde ceva. Îi veni un gând, şi acel gând făcu să i se umple ochii de lacrimi.

— Câţi ani ai?

— Cred că optsprezece, monseniore…

— Cam tot atâta ar fi avut şi fiica mea…

— Monseniore, ascultaţi povestea Fanchettei, zise moş Granivel. Am nişte pământuri şi păduri înspre pădurea din Sénart. În noiembrie 1770…

— Ăsta-i anul când a luat foc ferma unde se afla Léonie… îl întrerupse ducele… Smintit ce sunt… Doar fata e moartă! N-am actul ei de deces?

Ducele păru copleşit de durere; pyronianul îi spuse în şoaptă, nepotului său:

— Ducele ăsta e într-adevăr un om demn de toată stima!

— Treceam, reluă moş Granivel, prin pădurea din Sénart; deodată am auzit un plânset de copil. Barbarii! Cu tot frigul de afară, lăsaseră copilul gol, fără hăinuţe, fără nimic, în pădure. Mi-a sângerat inima de milă! M-am dezbrăcat de haină, am înfăşurat fetiţa în ea şi i-am adus-o sărmanei mele soţii, zicându-i: „Ţine-o, ai grijă de ea! Aşa a vrut Cel de Sus, căci El mi-a scos-o în cale, îi voi fi ca un tată!” Şi i-am fost. Nu-i adevărat, Fanchette?

Drept răspuns, Fanchette îi sări de gât.

— Bine ai făcut, frate! strigă pyronianul, pentru care frumosul nu era niciodată îndoielnic. Ducele era asaltat de mii de gânduri contradictorii. Privind-o trist pe Fanchette, un gând precumpănea întruna: „Oare Léonie ar fi arătat la fel?”

— Monseniore, zise Courottin cu o voce mieroasă, mâine cei doi logodnici se vor căsători. Dacă le-aţi face onoarea de a asista la nunta lor, dumneavoastră care i-aţi protejat atâta…

— Cu multă plăcere, dragii mei, răspunse ducele uitându-se tot timpul la Fanchette. Totuşi, adăugă el, nu vă pregătiţi pentru mine… S-ar putea să fiu reţinut de rege… aşa că nu mă aşteptaţi…

— Dacă monseniorul îmi îngăduie, continuă Courottin, aş veni să-l înştiinţez de ora la care va avea loc cununia, pentru ca excelenţa sa să nu aştepte…

— Mi-ar face plăcere, amice, zise ducele.

— Atunci Excelenţa Voastră va avea extrema bunătate de a spune un cuvânt elveţianului pentru ca să-i îngăduie lui Courottin să treacă, acesta e numele preaplecatului dumneavoastră servitor!

— Îi voi spune…

— Dacă monseniorul se interesează de noi şi binevoieşte să lase o rază din strălucirea sa să lucească şi asupra noastră…

— Ah monseniore, îl întrerupse pyronianul, tânărul ăsta e plin de talent…

— Şi de zel, adăugă Courottin. La aceste elogii repetate, ducele încetă să se mai uite la Fanchette şi-l privi pe jupânul Courottin care, printr-o tactică fericită, se plecă până la pământ, nelăsând să se vadă din figura lui decât atât cât trebuia pentru a putea fi recunoscut.

— Monseniore, reluă Courottin, Statul, ştiţi, se află în nişte împrejurări critice; ar fi necesar să aibă nişte oameni dibaci care să fie înzestraţi cu un spirit conciliant… Dacă din

întâmplare… Excelenţa Voastră… Dar privirea inchizitorială a ducelui îl făcu pe Courottin să se bâlbâie.

— Cine eşti dumneata, amice?

— Un prieten al casei… şi aspir la onoarea de a-l sluji pe monseniorul… în momentul de faţă, sunt unul dintre cei care lucrează la Châtelet.

— Ajunge! Apoi ducele se ridică, apucă mâna bătătorită a lui moş Granivel şi-i zise:

— Domnule Granivel, să ştii că ai în mine pe cel mai zelos protector! O salută pe Fanchette cu acea graţie şi galanterie a oamenilor de la vechea Curte, se înclină uşor în faţa celorlalţi şi plecă. Neobositul Courottin, înşfăcă lămpiţa şi întinse braţul pentru ca ducele să se poată urca în trăsură.

— Ah, dacă toţi seniorii ar semăna cu el! strigă moş Granivel.

— Sunt de acord că e un om bun. Dar pentru un ministru, mi se pare slab în privinţa raţionamentelor şi logicii. Totuşi şi-a cucerit stima mea… Spunând acestea, Barnabé îşi puse ochelarii şi se apucă de Locke al său.

— În ce mă priveşte, Fanchette, eu îi datorez totul, căci dacă nu-mi spunea unde se află casa aia de plăceri, numai dracul ştie dacă mai ajungeam la timp ca să te salvez, spuse Jean-Louis.

— Aşa e, zise atunci şi Courottin, dar trebuie să fiţi de acord cu mine că ducele ăsta nu-şi ţine rangul… Să vină la voi acasă…

La aceste vorbe trântite într-un mod atât de imprudent, Jean-Louis şi moş Granivel se uitară la cotoiul judecătoresc cu un aer pe care îl pricepu foarte bine fiindcă se grăbi să adauge:

— Prieteni, cum puteţi crede că vreau să vă jignesc? Vizita asta nu mi-a fost şi mie utilă? Şi n-aş fi un ingrat dacă… Dar observaţi un lucru… întreg cartierul e tulburat, douăsprezece persoane s-au adunat la poarta voastră şi discută despre vizita nobilului. Or, ştiţi până unde poate

merge opinia publică; se pregăteşte o revoluţie, norii politicii vestesc furtuna. Băgaţi de seamă ca această vizită să nu lase să se creadă că sunteţi în graţia celor mari. Credeţi-mă!

— Are dreptate, zise pyronianul, vorbeşte ca un înger!

Ajuns aici, Courottin găsi că e mai prudent să plece.

Urcat în cocioaba lui din pod, reflectă la acest eveniment şi imediat îi scrise un cuvânt marchizului de Vandeuil ca că-l informeze ce ştia despre Fanchette. Şi, cu un curaj demn de admirat, se duse să ducă scrisoarea portarului elveţian care-l primi bucuros spunându-i:

— Eu primit dispoziţie să te las intri…

Courottin se culcă legănat de cele mai dulci nădejdi.

Moş Granivel alergă pentru a treia oară la Saint-Germain-l'Auxerrois să se tocmească din nou cu sacristanul şi cu preotul de serviciu; de data asta reuşi să nu mai dea nimic în plus şi căsătoria Fanchettei şi a lui Jean-Louis fu fixată pentru a doua zi.

Acea a doua zi atât de dorită sosi; dar Fanchette se sculă palidă, obosită, suferindă.

— Iubitule, îi zise ea lui Jean-Louis, îmi e cu neputinţă să merg la biserică.

— Ah, Fanchette, întârzierea mă sperie.

— Vom merge mâine, Louis, dacă asta te nelinişteşte; dar eu sunt sigură.

— Haide, băiete, nu te juca niciodată cu sănătatea!

În timp ce fusese trimis să cumpere de mâncare pentru slujbaşii din birou, Courottin dădu o fugă la Graniveli. Îşi asumă sarcina să se ducă la Saint-Germain-l'Auxerrois şi să amâne căsătoria pe a doua zi. Apoi profită de un drum în foburgul Saint-Marceau, ca să dea altă fugă până la palatul ducelui, în strada Bac, şi să-l informeze printr-o scrisoare, despre amânarea nunţii, fiindcă ducele nu putea fi văzut. Şi veţi afla de ce…

Lui Jean-Louis, ziua i se păru cât un secol. Dar avu plăcerea să vadă că febra Fanchettei dispăruse; şi să-l audă

pe medic spunând că totul nu fusese decât un fleac.

Să-i lăsăm pe cei doi îndrăgostiţi în mrejele dulcilor nădejdi şi să se bucure cât mai deplin crezându-se la poarta raiului, iar noi să-l urmăm pe duce.

CAPITOLUL XI

„O femeie e întotdeauna o femeie.”

MILORD H.

„Whath can enoble sats, or slaves, or coward?
Alaş! not all the blood of all the Howards.”

POPE, an Essay an man, Epistre IV.

„Iar tu, dacă virtutea cu grijă nu-ţi vei ţine, Al Talbot-ilor sânge, nu s-o vedea în tine.”

DELILLE, traducere.

Reîntors la palatul Parthénay, ducele, indignat de purtarea nepotului său faţă de Fanchette, se hotărî să-şi manifeste nemulţumirea. O găsi pe Ernestine plângând: marchizul nu călcase pe acasă de douăzeci şi patru de ore.

— Săraca de tine! zise bunul duce privindu-şi nepoata, plin de compasiune.

— Ah, unchiule, unchiule! Ferdinand e într-adevăr vinovat! Să răpeşti logodnica unui om de treabă, chiar în momentul când se pregătea să se însoare cu ea… Şi s-o duci în acel loc mârşav… Dar cel puţin tânăra a scăpat de ruşine?

— Slavă Domnului, nedemnul meu nepot n-a izbutit s-o batjocorească! Ernestine, încă nu ştii în ce măsură a putut uita de onoarea şi de îndatoririle sale!

— Dumnezeule mare!

— Totul mă face să cred că mi-a făcut de râs numele! Am văzut-o pe tânăra Fanchette şi am pus-o să-mi istorisească în amănunt peripeţiile sale.

— Ei bine, unchiule?

— Ei bine, Ernestine, tânăra, plină de teamă şi încurcată, nu mi-a putut explica limpede ce anume l-a putut determina pe marchiz să-i redea libertatea. Când iubitul ei a apărut şi a smuls-o din mâinile persecutorilor ei… hm… Cine ştie ce

urma să facă Vandeuil fără acel ajutor neaşteptat? Poate că se gândea s-o omoare…

— Vai, unchiule, de ce să nu crezi mai curând că poate căinţa şi remuşcarea…

— Dacă ar fi fost aşa, Fanchette n-ar fi ezitat să-mi spună. Deci altceva l-a determinat pe bărbatul tău s-o elibereze. Aflu eu şi vai de el dacă vreodată…

— Dragă unchiule, te rog…

— Nepoată, eşti prea slabă şi dacă te-aş imita, purtarea noastră în loc să-l îndrepte pe marchiz, l-ar încuraja la rele. Eu sunt hotărât: nu mai vreau ca strigătele victimelor acestui dezmăţat să ajungă până la mine şi nici să vină să mă acuze de nepăsare. Voi răzbuna societatea, pe tine însuti Ernestine, şi onoarea numelui meu…

Marchiza nu avu replică; deşi îşi iubea bărbatul cu o idolatrie oarbă, nu putea nega numeroasele părăsiri de care se făcea, în fiece fel, tot mai vinovat. Văzându-l deci pe duce atât de pornit împotriva lui, nu cutează să-i mai ia făţiş, apărarea. În schimb, se folosi de dibăcia demnă de admirat pe care ô posedă femeile, pentru a-şi aduce la îndeplinire dorinţele. II copleşi pe bătrânul senior cu atenţii delicate care, aidoma unei plase invizibile, te prind în ea fără să-ţi dai seama că eşti captiv; plânse; era frumoasă, dulce, sensibilă şi nefericită; ducele fu aproape dezarmat.

Între timp, se făcuse ora două noaptea şi marchizul încă nu se întorsese acasă; înclinarea către clemenţă începu a-l părăsi pe duce, când Ernestine, luându-l cu binişorul, mai ales că era obosit de încercările de peste zi, îl convinse, cu uşurinţă, de nevoia de a-şi cruţa sănătatea. Dar înainte de a se retrage, ducele o rugă pe marchiză, abia sculată din pat după o depresiune, să se culce imediat. Ernestine îl ascultă, conştiincioasă; totuşi cum nu-i făgăduise să şi doarmă, mai petrecu un ceas gândindu-se la nestatornicul care o neglija. În sfârşit, pe la trei dimineaţa, pleoapele îngreunate i se închiseră şi imaginaţia îi fu legănată de nişte vise cu atât mai plăcute, cu cât realitatea era mai deznădăjduită.

Să revenim acum la nedemnul soţ al Ernestinei… Speriat de a nu o fi văzut pe Fanchette căzând în capcana din strada Postes, se reîntorsese la casa de plăceri; acolo află că Jean-Louis îi rănise oamenii, îi distrusese trăsura, îşi răpise logodnica şi dispăruse. Mai află că la o jumătate de ceas după încăierare, sosise şi ducele… La această ultimă veste, sufletul lui vinovat căzu pradă celor mai crâncene temeri. Crezu că se aflase despre crima lui şi se şi văzu pe eşafod. Duroc, martorul spaimelor sale, încerca în zadar să i le risipească… Vandeuil nu mai avea nici energie, nici curaj. În sfârşit, marchizul se linişti şi căzu de acord, împreună cu confidentul său, asupra conduitei pe care urma s-o adopte. Au hotărât ca marchizul să nu se întoarcă acasă decât la patru dimineaţa şi ca Lafleur, anunţat de Duroc, să aştepte această întoarcere având grijă să observe cu atenţie toate demersurile ducelui.

Când se făcu ora patru, marchizul – furişându-se cu paşi de lup – străbătu grădinile palatului. Ajuns în antecamera apartamentului său, intră şi-şi văzu servitorul dormind buştean.

— Lafleur… Lafleur… Cum mai doarme! Caraghiosul ăsta e fericit! Lafleur! Trezeşte-te, pungaşule!

— Cine mă strigă? A, dumneavoastră sunteţi, domnule marchiz? Iertare, dar aşteptându-vă, trăgeam în tihnă un pui de somn.

— Tihnă! Văd că-ţi arde de glume! Ce mai e nou? Ducele şi marchiza s-au întors devreme?

— Doamna marchiză n-a ieşit din casă, iar domnul duce şi-a petrecut seara împreună cu ea.

— Aha, bun…

— A trimis după dumneavoastră şi am primit poruncă să-l anunţ de îndată ce vă întoarceţi…

— N-ai idee ce vrea să-mi spună?

— Cred că ceva în legătură cu ceea ce vi s-a întâmplat cu fata aia… iubita namilei de cărbunar.

— Eşti sigur că despre asta e vorba? întrebă marchizul pălind.

— Da, monseniore; domnişoara Victoire, una dintre cameristele doamnei, a surprins câteva vorbe din discuţie şi mi le-a spus, ca de obicei.

— Ducele părea tulburat?

— La început da, apoi s-a liniştit. Totuşi a dat o mulţime de porunci valetului, a trimis pe unul dintre oamenii săi la Versailles, cu o scrisoare, şi pe altul, cu altĂ. Scrisoare, la locotenentul poliţiei.

— Asta-i tot ce ştii?

— Da, monseniore marchiz.

— Ajunge… Acuma lasă-mă singur.

Lafleur se duse să se culce, iar marchizul, ros de nelinişte şi de remuşcare, se retrase în apartamentul său. Neputând să suporte starea de îngrijorare în care se afla, Vandeuil intră încetişor în dormitorul soţiei sale. „Dacă mă ameninţă vreun pericol, dragostea ei mă va avertiza!” Neglijându-i compania, ca mulţi dintre soţii pe care îi cunosc, ingratul făcea dreptate inimii pe care o sfâşiase. Intră deci în odaia ei, se apropie de pat şi o contemplă pe Ernestine care dormea liniştită şi care probabil că în acel moment visa ceva nespus de plăcut, fiindcă rostea ca într-un fel de extaz, numele soţului care o părăsise. Somnul ei liniştit îl calmă pe marchiz care se reîntoarse, cu inima uşurată, în apartamentul său. Se băgă în pat, încercă să doarmă, dar degeaba; chipul Léoniei cerându-şi drepturile nu-i îngădui să se bucure de o clipă de odihnă. Scoase din buzunar portretul smuls de la gâtul Fanchettei, îl contemplă şi începu să tremure. Un viitor sinistru i se prefiră prin faţa ochilor: văzu adevărul ieşind din adâncul mormântului şi arătându-se oamenilor; în sfârşit, după îndelungi frământări, trupul epuizat îşi ceru drepturile; marchizul se îndreptă spre masă şi se aşează pe un scaun… apoi adormi. Dar ce somn! O sudoare rece îi şiroia pe frunte, simţea o

greutate pe piept şi cuvintele întretăiate pe care le rostea dovedeau tulburarea de care ora devorat.

În vreme ce Vandeuil îndura, în timpul somnului înfricoşător supliciul anticipat pe care-l merita, se făcu ziuă şi primul gând al dulcei Ernestine, deschizând ochii, fu la soţul ei. Neliniştită, sări din pat, îşi puse un capot şi alergă sprintenă în odaia unde se odihnea acesta. Crezându-l cufundat în gânduri, înaintă încetişor şi se aplecă asupră-i pentru a-i spune bună-dimineaţa. Cum portretul luat Fanchettei se afla pe masă, marchiza îl văzu, îl luă şi fugi, cu moartea în suflet.

În primul moment al durerii sale, alergă la duce şi, uitând de orice prudenţă, căzu în braţele bătrânului senior, strigând:

— Ah, unchiule! Ai avut dreptate, Ferdinand este cel mai ingrat dintre bărbaţi!

Văzând-o pe Ernestine plângând, fruntea ducelui se înnoură şi privirea îi deveni severă.

— Văd, va trebui pedepsit cu asprime, zise ducele. Da, fata mea, ce nouă jignire te face să plângi astfel? zise el. Spune-mi şi jur să nu…

Mânia ducelui o făcu pe marchiză să-şi potolească plânsul; ea nu văzu decât primejdia în care se afla nestatornicul; şi inima ei slabă, tremurând pentru bărbatul pe care-l iubea, şi începuse a se căi că dăduse curs furiei de care fusese cuprinsă.

— Unchiule, eu nu-l acuz pe Vandeuil… Nu te lua după tulburarea mea… sănătatea… am avut un vis urât…

Dar scuzele tardive nu mai putură schimba părerea ducelui. Văzuse durerea oglindită în ochii Ernestinei; era adevărată. Şi asta nu era tot: marchiza ţinea în mână portretul fatal, pe care ducele i-l luă, zicându-i;

— Să văd acum dacă mai cutezi să-ţi aperi soţul!

Tremurând, Ernestine se aruncă la picioarele unchiului ei.

— Milă! Milă! strigă ea.

— Nici un fel de milă pentru nedemnul marchiz! Ei cum, nepoată, te-ai coborât până într-atât încât să te rogi pentru fiinţa cea mai josnică? … Deci nu simţi îndeajuns jignirile cu care te-a copleşit? Departe de a-l ierta, va trebui, dimpotrivă, să-l blestem.

— Dar, unchiule, e bărbatul meu!

— Tocmai pentru asta nu poate fi iertat! Având o soţie încântătoare, o trădează mereu cu noi rivale; şi ce rivale! Femei de moravuri uşoare, de condiţie umilă şi de o mie de ori mai puţin frumoase decât draga mea Ernestine.

— Ah, unchiule, dragostea dumitale faţă de mine e oarbă, zise atunci marchiza roşind de plăcere, în ciuda situaţiei penibile în care se afla, până într-atât e adevărat că o femeie nu aude niciodată, fără urmări, dulcea otravă a laudei care i se strecoară în urechi.

— Nu, nepoată, zise bunul senior, sunt sigur că niciuna dintre amantele soţului tău nu se poate compară cu tine, în ceea ce priveşte graţia şi frumuseţea… Şi ca să vezi că am dreptate, să ne uităm la portret…

Rostind aceste cuvinte, ducele deschise medalionul pe care-l ţinea în mână şi-şi aruncă privirea asupra lui, dar brusc, un strigăt ieşi din pieptul său, portretul îi alunecă printre degete, căzu şi se rostogoli la picioarele sale. Marchiza se uită plină de curiozitate, dar descoperi cu durere cel mai frumos cap de femeie pe care-l văzuse vreodată. Ernestine încă nu-şi revenise din uimire, că ducele şi luase medalionul şi-l ascunse cu grijă în haina sa. Apoi, luând-o de mână pe nepoată-sa şi târând-o după sine, intră în apartamentul marchizului.

Acesta din urmă tocmai se trezise, şi părea încă buimac de gândurile negre care-l asaltau. Prima lui grijă a fost să caute medalionul; dar acesta dispăruse. Vandeuil începu să strige… Repede ca vântul ce aduce cu sine furtuna, întrevăzu toată întinderea primejdiilor care îl înconjurau; trebuia sau să fugă, sau să moară… şi apoi ruşinea… Fereastra era deschisă, grădina pustie, nimeni, nici un

zgomot, va putea deci să sară… Dar iată că uşa se deschise şi ducele, cu chipul răvăşit, şi Ernestine, cu faţa scăldată în lacrimi, apărură în faţa sa.

— În sfârşit, te găsesc, zise ducele… La aceste cuvinte, rostite cu multă energie, marchizul se opri uluit. Cu ochii în pământ, nu cutează să-i ridice asupra venerabilului său binefăcător al cărui suflet patern îl sfâşiase, şi nici asupra blândei Ernestine, atâta vreme neglijată.

În vreme ce Vandeuil, palid şi tremurând, se străduia în zadar să-şi regăsească prezenţa de spirit şi cutezanţa, ducele închise cu grijă toate uşile apartamentului, după ce se asigură că nu se mai află nimeni înăuntru. Atunci, înaintă către nepotul său şi scoţând de la piept medalionul luat de la gâtul Fanchettei, i-l arătă marchizului.

— Cum se face, domnule, că portretul nefericitei mele soţii se află azi în puterea dumitale?

Vandeuil tăcu.

— Cum, strigă Ernestine, portretul e al ducesei? Ah, dragă bărbate, câte scuze nu-ţi datorez! Îi vei ierta oare vreodată geloasei Ernestine acuzaţiile smintite pe care a cutezat să ţi le aducă? Dragă unchiule, vezi şi dumneata că Ferdinand e nevinovat!

Scuzele marchizei picară cum nu se poate mai bine, ajutându-l pe Vandeuil să iasă din încurcătură. Înţelese imediat că, din moment ce soţia sa vorbea astfel, însemna că ducele nu descoperise nimic în legătură cu soarta fiicei sale. Nu putea avea decât, cel mult, unele bănuieli vagi, şi, cu puţină dibăcie, ar fi putut să i le risipească.

— Domnule, spuse abilul marchiz, ridicându-şi spre duce privirea sigură pe care avu grijă să şi-o facă temătoare, mărturisesc în faţa dumitale şi a Ernestinei greşeala de care-mi aminteşte această miniatură. E foarte adevărat că mi-am însuşit-o odinioară şi că n-am mai avut curaj să-ţi spun după aceea.

— Pentru care motiv, domnule?

— Ca să am tot timpul, în faţa ochilor, imaginea generoasei mele binefăcătoare. Unchiule, ştii că datorez mult bunătăţii ducesei. Sunt de acord că în pătimaşa mea tinereţe am săvârşit destule greşeli; dar niciodată, în inima mea nu şi-a găsit sălaş ingratitudinea.

— Atunci cum se face, întrebă ducele, aruncând asupra marchizului o privire scrutătoare, că acest portret, dat de mine scumpei şi nefericitei mele Léonie, se află acum în mâinile dumitale?

— I l-am luat Léoniei într-una din călătoriile pe care le-am făcut în Poitou. Intenţionam să fac o copie după el şi să restitui originalul micei mele verişoare. Copila era atât de mică pe atunci, încât nu putea observa că i-l şterpelisem. Dar la scurt timp după asta, a avut loc incendiul care te-a lăsat fără fiica dragă… Am crezut că e de datoria mea să păstrez medalionul şi să nu mai redeschid rănile ce încă nu se închiseseră bine în inima dumitale de tată, restituindu-ţi ceva ce-ar fi necesitat, în mod indispensabil, o explicaţie pe care era de datoria mea fi-o evit.

— Unchiule, zise atunci marchiza, vezi că povestirea lui Ferdinand poartă pecetea adevărului…

— Da, pare veridică. Totuşi aş vrea să ştiu cum se face că după mai bine de şaisprezece ani, câţi au trecut de la moartea Léoniei, portretul ducesei se afla, în dimineaţa asta, pe masa pe care dormeai…

Această întrebare neprevăzută păru să-l încurce pe marchiz. Ducele băga de seamă şi îşi reînnoi întrebarea, încruntând din sprâncene, cu un aer sever. Vicleanul, făcând apel la toată îndrăzneala cu care-l dăruise soarta, hotărî să iasă în chip strălucit din situaţia critică în care se afla.

— Din moment ce mi-o ceri, domnule, am să-ţi explic un lucru care o să ţi se pară nemaipomenit. Dar mai înainte, dragă Ernestine, adăugă el întorcându-se către marchiză, îngăduie-mi să-ţi cer, în genunchi, iertare pentru o greşeală de care acum roşesc… Şi spunând acestea, Vandeuil îmbrăţişă genunchii soţiei sale.

— Ridică-tE. Dragă, zise biata Ernestine tremurând pentru noua greşeală pe care urma să i-o ierte.

— Orice-ai fi făcut, voi uita dacă inima ta o reneagă.

— Îngăduitoare şi blândă Ernestine… Ah, astăzi simt mai mult ca niciodată cât de nedemn sunt să-ţi aparţin… Cum de-am putut-o trăda pe cea mai încântătoare dintre soţii? Cum de-am putut alerga după o altă dragoste decât a ei? Sunt un ingrat, un smintit, un monstru şi merit…

— Iubeşte-mă şi voi uita totul!

La această ultimă dovadă de dragoste, marchizul lăsă să-i apară pe chip cea mai vie admiraţie şi cea mai tandră recunoştinţă. Sărută mâna Ernestinei şi câteva lacrimi chiar îi scăldară ochii.

— În sfârşit, strigă ducele care ascultase cu neîncredere frumoasele fraze ale nepotului său, ai de gând să-mi explici sau nu?

— Oricât de mult m-ar costa, reluă marchizul cu un aer ipocrit, trebuie să te ascult... Unul dintre prietenii mei s-a prezentat mai zilele trecute unei doamne al cărui nume nu-l pot spune... Încântat de frumuseţea doamnei de X., am cutezat să-i spun cât de mult mă impresionase. Doamna era cochetă; a primit complimentele mele, dar a cerut dovezi de dragoste şi chiar sacrificii... Imediat mi-a venit în minte portretul mătuşii mele; greşind, desigur, mi-am zis că aş putea să-i ofer, ca dovadă a puterii pe care o dobândise asupra inimii mele, medalionul ce închidea în el chipul binefăcătoarei mele.

— Ah, domnule, îl întrerupse ducele cu dezgust, al putut fără ruşine să...

— Acuză-mă, dragă unchiule, fă-mă cum îţi vine la gură, voi îndura orice, mărturisindu-mi greşelile. Totuşi nu mi-am realizat ruşinosul plan pe care mi-l făcusem. Tocmai când eram pe cale să mă fac vinovat de cea mai josnică şi mai reprobabilă faptă, amintirea demnei mele binefăcătoare, a bunătăţii sale şi mai ales nobleţea sângelui care curge în vinele mele, m-au reţinut. Am ieşit de la doamna de X. Fără să fi întinat imaginea unei Parthenay. Unchiule Ernestine, nu-mi rămâne decât să implor generoasa voastră iertare.

— Crudule, zise tandra marchiză, oare va trebui să te iert tot timpul?

— Ernestine, e pentru ultima oară...

— Să-ţi aduci aminte de ce-ai spus acum, domnule, fiindcă eu îţi jur că-mi voi aduce aminte de acest nou jurământ solemn!

Rostind aceste cuvinte, ducele se îndepărtă, aruncând asupra nepotului său una din acele priviri care zugrăvesc de o mie de ori mai bine decât cele mai lungi discursuri, sentimentele de care ne este plină inima. Marchizul o înţelese perfect; aşa că-şi făgădui să profite de momentul de răgaz pe care-l cucerise pentru a îngropa în măruntaiele pământului urmele înfricoşătoarei crime pe care-o săvârşise odinioară.

CAPITOLUL XII

„Cea dintâi crimă atrage după ea o mulţime de alte crime.”

OXENSTIERN

„Dă-ne-o-ndărăt pe îndrăgita-mi fată, Pe care-o plângem zilnic şi-o chemăm.

Tu, care vrei durerea cumplită s-o uităm Ca inima să-mi bată din nou ca altădată, Dă-ne-o-ndărăt…”

COMPIQNY.

Cum scăpă, marchizul alergă la casa de plăceri. Faptul că pe moment risipise bănuielile ducelui, că impusese inimii şi minţii Ernestineî, nu însemna mai nimic. Mai trebuia cA. Odată ce îndepărtase pericolul prezent, să scape şi de cel viitor. Vandeuil n-avea mijloace de ales. Oricât de cumplite ar fi fost, cele mai prompte erau cele mai bune. Dar cum să procedeze? Pe ce drum să apuce? Ce să facă, în sfârşit, ca să iasă din încurcătură? Cu mintea răvăşită de mii de gânduri diverse şi contradictorii, cu inima tremurând şi cu conştiinţa chinuită, aşa a ajuns marchizul în casa lui din strada Folie-Méricourt. Primul său cuvânt a fost: Duroc! Era într-adevăr, singurul om căruia i se putea încredinţa în întregime, singurul care dăduse până atunci dovadă de un ataşament statornic şi fără margini.

— Domnule marchiz, Duroc este bolnav, răspunse un valet.

— Bolnav zici?

— Chiar foarte bolnav, domnule marchiz; doctorul care l-a vizitat a declarat că bătrânul are febră mare.

— Cum de l-a apucat aşa, dintr-odată?

— Ah, Doamne, i-a venit brusc, domnule marchiz. Chiar în seara în care tânăra aceea a plecat de aici… Duroc era într-o stare… Trebuia să-l fi văzut. Începuse să delireze; dar boala s-a dezlănţuit de-a binelea abia după sosirea monseniorului duce.

— După sosirea unchiului meu?

— Da, domnule marchiz.

— Ajunge. Du-mă în odaia lui Duroc!

— Cu neputinţă, domnule marchiz, nimeni nu se poate apropia de el. Închipuiţi-vă că într-una din crize – şi a avut destule de acest gen – ar putea să vă înjunghie.

— Cred că exagerezi…

— Nu, domnule marchiz, vă jur că am fost obligaţi să-i luăm tot ceea ce, în mâinile lui, putea deveni o armă. Închipuiţi-vă că furia lui a mers atât de departe, încât a încercat să-şi curme propria-i viaţă… Auzind ultimele cuvinte, marchizul păru să reflecteze profund. Un gând îi însufleţi cugetul şi surâsul ce-i însenină chipul dovedea că se oprise la această idee cu o bucurie plină de cruzime.

— Deci spui că Duroc a încercat de mai multe ori să-şi ia viaţa?

— Da, domnule marchiz!

— Du-te şi vezi cum se simte bolnavul şi vino îndărăt să-mi spui şi mie… Te voi aştepta în cabinetul meu…

Scăpat de prezenţa inoportuna a valetului, marchizul lăsă să i se vadă pe chip nişte semne de rău augur. Avu totuşi, un moment, aerul de a se îndoi de sine însuşi. Dar făcând Un efort puternic trecu prompt, peste ceea ce socoti a fi doar o slăbiciune şi se îndreptă către apartamentul său. De-abia intră înăuntru, lăsând să izbucnească infernalele patimi care-l frământau, că valetul şi veni să-l anunţe că Duroc se afla în plin delir. Marchizul, după ce deplânse soarta celui pe care-l numi cel mai fidel şi devotat slujitor al său, îi făcu vânt valetului şi-şi începu pregătirile. În sfârşit, veni şi noaptea ca să pună capăt nerăbdării sale; ora opt… ora nouă… ora zece… Număra ceasurile cu spaimă, aidoma

unui criminal care-şi aşteaptă moartea. Când sună de unsprezece, apucă un cuţit, îl ascunse la piept şi se îndreptă spre odaia lui Duroc, după ce mai întâi se asigurase că nu se afla nimeni pe lângă intendent.

Datorită unei scări secrete şi cheii sale false, marchizul intră la Duroc, fără să-l vadă nimeni. Înaintă spre patul bătrânului care se mai liniştise şi care, treaz fiind, îşi recunoscu stăpânul.

— Ah, dumneavoastră sunteţi, domnule?

— Da, dragă Duroc răspunse marchizul cu glas tremurat. Am venit să văd eu însumi în ce stare te afli…

— Vai, stăpâne dragă, simt că nu voi întârzia să apar în faţa Judecătorului Suprem… De ce a trebuit să-mi încarc conştiinţa cu o povară atât de grea? Mi se pare c-o văd în faţa ochilor pe mătuşa dumneavoastră… e aici, priviţi-o… ochii îi strălucesc la fel ca şi în ziua morţii sale… îmi reproşează crima… cheamă asupra capului meu toate blestemele iadului! Milă! Milă! E neînduplecată… trebuie… Ah, dacă ar mai fi cu putinţă să-mi răscumpăr fapta, dacă cea mai sinceră căinţă… Fugi, stăpâne, iat-o pe ducesă! Ce doriţi de la mine, doamnă? Spuneţi că trebuie să-mi răscumpăr crima? Luaţi-mi tot sângele, vărsaţi-l până la ultima picătură. Dar salvaţi-mi sufletul! Scăpaţi-mă de chinurile veşnice la care sunt supuşi criminalii! Dumneavoastră puteţi face asta! Spuneţi, ce trebuie să fac? Căinţa? Cel de Sus îmi citeşte în inimă… Să-i redau Léoniei numele, inima tatălui său şi averea? Spuneţi că el trebuie Bă moară? Da, aşa ar fi drept! Dar în numele Domnului cel milostiv, nu-mi cereţi să-l dau chiar eu pe mâna călăului! N-aş putea, acest lucru e mai presus de curajul meu. Fie şi damnat! Doamne-Dumnezeule, fie-ţi milă de mine!

La aceste cuvinte, Duroc păru gata să-şi dea sufletul. Văzând în ce hal delirează complicele său, marchizul tremurase de douăzeci de ori pentru viaţa sa şi de douăzeci de ori apucase cuţitul ascuns în haină. Remuşcările bătrânului puteau să-l piardă… Căinţa trecuse înaintea

devotamentului. Aşteptă deci, cu o nerăbdare greu de exprimat, sfârşitul crizei; dar contrar nădejdii sale, Duroc păru să-şi vină în fire.

— Ticălosul nu-şi va da duhul! strigă nemilosul Vandeuil. Duroc! Duroc!

— Cine mă cheamă?

— Duroc! repetă marchizul apropiindu-se de patul muribundului.

— Ah! dumneavoastră sunteţi! zise bătrânul…

Apoi adăugă:

— Deci nu m-aţi părăsit?

— Bătrân nebun! Nu poţi să-ţi înăbuşi remuşcările absurde?

— Ei, monseniore marchiz, ce tot spuneţi acolo? Căinţa este singura virtute care poate vorbi pentru mine când voi ajunge în faţa Domnului!

— Imbecilule! Iată care era deci atât de lăudatul tău ataşament faţă de mine. Poate că într-un ceas îţi vei trăda binefăcătorul şi-l vei trimite pe eşafod!

— Nu, mai curând…

— Taci! Fiecare dintre cuvintele tale mă acuză!

— Aveţi dreptate, zise convins bătrânul, trebuie să-mi ţin gura! Am să tac! Am să tac pentru totdeauna! Dar vai! ce se va întâmpla cu tânăra Leonie?

— Crezi că o vei face fericită smulgând-o din braţele bărbatului pe care-l iubeşte?

— Dar tatăl ei? Soţul nefericitei pe care am vârât-o în mormânt?

— Crezi că regretele tale o vor mai învia?

— Nu! Am fost un om rău! Şi încă aş mai putea face rău! Aş putea, într-un moment de spaimă, să vă sacrific pentru a-mi salva sufletul! Aşa că mai bine închideţi-mă! Nu lăsaţi pe nimeni să se apropie de mine, căci febra mă pârjoleşte şi remuşcările mă copleşesc.

— Ticălosule! zise furios marchizul, ai putea…

— Cu voia mea, niciodată! Dacă ar depinde de mine, v-aş lua taina în mormânt…

— Unde ar fi îngropată…

La aceste cuvinte abia murmurate, încât Duroc nu le auzi, Vandeuil se apropie de bătrân. Acesta luă mâna stăpânului său, o sărută, o udă cu lacrimile sale şi se jură să tacă. Devotament inutil! Un cuţit îi pătrunde în piept valuri de sânge ţâşnesc iar Duroc îşi priveşte stăpânul care venise să-l ucidă.

— A murit, zise marchizul văzându-şi victima scoţând un suspin pe care-l luă drept ultimul. Să dispar cât mai iute din acest loc… Nimeni nu m-a putut vedea… Deci totul e salvat!

Coborî, felicitându-se pentru reuşita crimei, şi se urcă liniştit, în trăsură, după ce le recomandă celorlalţi servitori să vegheze asupra bunului şi bătrânului Duroc, încredinţându-li-l. Ajuns acasă, intră în apartamentul Ernestinei cu surâsul pe buze. Marchiza îşi priveşte cu dragoste, soţul, iar ducele, încântat de această vizită, întinde nepotului său mâna.

A doua zi dimineaţă, la micul dejun, marchizul e curtenitor faţă de Ernestine, glumind cu ea; niciodată n-a fost mai atent, niciodată n-au ieşit din gura lui mai multe glume plăcute; toţi îi admiră veselia, graţia şi promptitudinea răspunsurilor. Dar iată că un servitor intră speriat şi-l anunţă pe duce că bătrânul Duroc, în delirul febrei, s-a înjunghiat.

— Nefericitul! strigă marchizul. A murit?

— Nu, domnule marchiz, încă mai răsuflă şi cere să-l vadă grabnic pe monseniorul. Zice că are să-i dezvăluie nişte lucruri de cea mai mare importanţă.

La aceste groaznice cuvinte, marchizul, palid ca un mort, simte că nu-l mai ţin picioarele. Tulburarea provocată de o asemenea veste îl împiedică pe conte să observe schimbarea nepotului său. Numai marchiza strigă:

— Dragul meu, ţi-e rău?

— Într-adevăr, nu mă simt bine… Eram atât de legat de slujitorul acela, încât…

— Să plecăm, îl întrerupse ducele. Vandeuil, vino cu mine!

— Dar unchiule, zise Ernestine, bărbatul meu nu se simte bine!

— N-o să i se întâmple nimic. Hai, nepoate!

Tot vorbind astfel, ducele îl trage după sine pe marchiz şi se urcă împreună cu el, în trăsură. Caii gonesc mâncând pământul, aşa că ajung imediat. Vandeuil, torturat şi înspăimântat, ducele în prada celei mai mari nelinişti.

— A murit? întreabă marchizul.

— Şi-a recăpătat judecata? întrebă ducele.

— Trăieşte, şi e pe deplin conştient, zise valetul.

— Să mergem la el, nepoate…

Şi ducele, sprijinindu-se de braţul lui Vandeuil, intră în odaia lui Duroc. Zărindu-şi stăpânul, intendentul păru să se însufleţească.

— Ai vrut să-mi vorbeşti, Duroc? zise ducele apropiindu-se de bătrân, cu milă şi bunăvoinţă; ce vrei să-mi spui?

— Monseniore… (Marchizul tremură.)

— Vrei să-mi ceri vreo favoare pentru familia ta?

— Nu, monseniore; datorită generozităţii domnului marchiz, copiii mei nu vor avea nevoie de nici un ajutor.

— Atunci explică-mi, ce vrei să-mi spui?

— Monseniore, cine crede că m-am înjunghiat într-un acces de delir, se înşală… (Aici, chipul marchizului se acoperi de o sudoare rece.) Se înşală, monseniore, pentru că m-am înjunghiat cu bună ştiinţă… şi asta, ca să scap de remuşcările pricinuite de înfricoşătoarea crimă pe care am săvârşit-o odinioară dintr-un ataşament orb faţă de stăpânul meu… Doamna ducesă a murit otrăvită!

— Monstrule! strigă ducele.

— Lăsaţi-mă să vorbesc monseniore, fiindcă asta nu e tot… Fiica dumneavoastră… Léonie…

— A fost ucisă tot de tine, nu-i aşa?

— Nu, monseniore, fata trăieşte…

— Trăieşte? Dumnezeule! Domnule, adăugă bătrânul senior întorcându-se către nepotul său, ce mi-e dat să aud aici?

— Unchiule…

— Stăpânul meu habar n-are de crima mea, zise intendentul apucându-l pe marchiz de mână; el nu mi-ar fi îngăduit un asemenea lucru…

— Unde e fata mea?

— Monseniore, e la nişte oameni de treabă… familia Granivel…

— Cum, Fanchette?

— Nu e alta decât Léonie!

— O, Dumnezeule mare! strigă ducele, căzând în genunchi pentru a mulţumi providenţei.

— Monseniore, zise intendentul, rugaţi-vă şi pentru mine! Dragul meu stăpân, simt că mă duc… Îndurare…

Şi bătrânul îşi dădu sufletul. Copleşit de povara crimei, marchizul îşi ridică, încet, cu vinovăţie, capul.

— Ce sfârşit! zise el ipocrit şi la ce excese s-a dedat nenorocitul din devotament faţă de mine! Ah, unchiule, crede-mă că-i blestem zelul şi căinţa! Hai după fata dumitale!

Chiar în acel moment sună de amiază.

— E douăsprezece! strigă ducele. Astăzi, la ora asta Fanchette trebuia să se mărite cu cărbunarul!

Şi bătrânul, în ciuda vârstei sale, o luă la goană, se urcă în trăsură şi făgădui o sută de ludovici vizitiului dacă avea să ajungă la timp… Trăsura porni ca vântul… Gânditor, marchizul, se întoarse acasă. Oare ducele va ajunge la timp? Asta vrem să vedem şi noi…

CAPITOLUL XIII

„…Trebuie să ştii Precum că-ntotdeauna, de-aceste sărbători, Femeile-s mai anturate decât sunt alteori.

Că asta le cam duce adesea în ispită.

O, Doamne, cât era, atunci de mulţumită.”

CLÉMENT MAROT, Dialog între doi îndrăgostiţi „Cele mai dragi speranţe ale noastre pier adesea ca şi iluziile unui vis de dragoste.”

AVERROES, de Re medica…

În sfârşit, Jean-Louis se afla în faţa altarului cel mare al bisericii Saint-Germain-l’Auxerrois. Fanchette, în strălucitoarea ei toaletă, îngenunchease pe o pernă de catifea roşie. Ornamentele făgăduite de preot înfrumuseţau ceremonia; în acel moment, însuşi preotul intra în sacristie. În biserică domnea o vie activitate.

Cei patru negustori, moş Granivel şi pyronianul îi înconjurau pe viitorii soţi. O mulţime imensă contempla pregătirile ceremoniei; paznicul bisericii lovea mereu în dalele de piatră de pe jos, cu bastonul lui cu mâner de argint căci – în ciuda solemnităţii lăcaşului toate cumetrele din cartier şuşoteau: „Ce frumoasă e!”, „Ce flăcău arătos!”, „Ce pereche minunată!”, etc. Doamna Paradis şi Courottin pe care îl trimiseseră la prezbiteriu ca să-l zorească pe preot, veniră şi ei. Slujbaşul se aşează în locul cel mai favorabil. Sună de amiază… Bunul preot înaintă grav. Un copil din cor scutură un clopoţel cu clinchet cristalin şi preotul paroh urcă în altar. La primul: Pax sit vobiscum18, Courottin văzând chipul congestionat al preotului, strigă:

— Ei drăcie, doar abia a mâncat, doamnă Paradis!

Dar femeia se făcu a nu-l auzi. Atunci, răutăciosul slujbaş ajunse în partea altarului unde se afla cartea de rugăciuni şi-i şopti, cu un aer diavolesc, preotului:

— Domnule părinte, aţi uitat că în momentul de faţă sunteţi inter pocula19.

— Pocula eşti tu însuţi, interveni mâniat copilul din cor. Slujba se întrerupe din pricina rumorii. Cuvântul pocula, care l-a vexat pe preot, trece din gură în gură şi e cu neputinţă de descris tulburarea şi confuzia din biserică.

— Asta nu împiedică însă cu nimic nunta, zise moş Granivel.

— Ce s-a întâmplat? întreabă Jean-Louis.

— Ni s-au promis dascăli, îi zice Courottin bătrânului Granivel… Cel ce va oficia slujba trebuie să ţină un discurs, adăugă în şoaptă, la urechea lui Barnabé. Toţi trei zboară spre sacristie; Courottin, însetat, profitând de zarvă, dă pe gât sticluţa cu vin pentru miri, respectând agheasma. Trebuie să adăugăm că treaba asta era urmarea unui obicei pe care-l căpătase la vârsta de paisprezece ani, când cumula slujba de dascăl în altar cu cea de copil în cor. În timpul acestor ultime îndeletniciri învăţase latina călugărilor din şcolile creştine dinainte de Revoluţie şi tot ceea ce mai ştia despre istorie, literatură, etc., etc. Dar de îndată ce Courottin împlini douăzeci de ani, îşi lepădă rasa călugărească şi se consacră zeului şicanelor, după ce trăsese foloase din toate lecţiile şi preceptele Bisericii.

Acel diavol împieliţat făcu ce făcu şi ajunse în sacristie înaintea fraţilor Granivel.

— Cum, domnule preot, aţi trecut în cost şi doi dascăli şi nu i-aţi adus? Trebuia să rostiţi slujba şi iată că pocula vă împiedică! Un preot pocula!

— Amice, dascălii ne-au fost ceruţi la Saint-Denis pentru înmormântarea unui episcop.

— Ah!

— Iar eu, am însurat pe unul ieri, la miezul nopţii. Dimineaţă m-am sculat cu stomacul secătuit… Doamna Paradis a uitat că aveam de făcut o slujbă şi mi-a dat să mănânc zdravăn…

— Atunci aveţi dreptate, domnule preot… Vă prezint scuze…

În vremea asta, pyronianul îl căuta pe cel care se îmbrăca pentru a oficia slujba. Era un om al cărui chip vădea o mare blândeţe.

— Domnule, dumneata le vei ţine un mic discurs tinerilor căsătoriţi?

— Da, domnule!

— Ai putea să-mi spui şi mie despre ce vei vorbi?

— Pot să ştiu şi eu de ce, domnule?

— Da, domnule, ca să-ţi răspund, fiindcă atunci când vorbeşti de unul singur, ai întotdeauna dreptate. Or, te rog să reţii bine acest lucru, reluă el apucându-l pe oficiant de sutană, te voi contrazice, venind cu argumente contrare; atunci soţii vor rămâne într-o stare de nehotărâre pe care trebuie s-o aibă orice om raţional.

— Dar, domnule, un om raţional nu poate avea nici o îndoială asupra lucrurilor palpabile pe care eu…

— Cum, domnule, nu te poţi îndoi de un lucru? Ei bine, nu te îndoi! Ascultă-mă… eşti sau nu eşti preot? Nu ai decât aceste două alternative; una o exclude pe cealaltă. Ori eşti preot, ori nu eşti. Ce eşti acum? Răspunde…

Bietul ecleziast care, venit din fundul provinciei Sologne, oficia pentru prima oară la Paris, rămase cu gura căscată auzind acest argument al cărui viciu nu-l cunoştea pentru că nici o carte de logică nu apăruse în Sologne.

— Cum nu sunt preot? Îţi arăt scrisorile şi actele doveditoare, zise el cu o rară simplicitate.

— La ce-mi ajută?

— Păi n-are cine să vă mai însoare nepotul; eu sunt singurul aici care pot oficia slujba…

La aceste fatale cuvinte, moş Granivel se alătură preotului şi-l rugă să pună piciorul în prag.

— Auzi, nu sunt preot! După douăzeci de ani…

— Hai, domnule abate Vinot, grăbeşte-te! Mirii sunt în faţa altarului şi aşteaptă, zise preotul.

— Eu nu sunt preot! De douăzeci de ani îngrop, consolez, cunun, cădelniţez, botez, binecuvântez…

— Ah, domnule, zise moş Granivel, copiii mei… Ce întârziere!

Bietul solognez, jignit de moarte de teribilul argument, nu repeta decât: „Nu sunt preot!” în faţa întregii sacristii consternate.

— Fă totuşi slujba! strigă preotul paroh.

— Eu nu sunt preot! strigă Vinot, cu lacrimi în ochi.

Barnabé şi mai ales Courottin se bucurau de încurcătură când, pyronianul, avertizat de către fratele său cum că întârzierea îi făcuse pe logodnici să se întristeze, înaintă grav, ca un medic sigur de vindecarea bolnavului său, şi-i spuse bietului abate:

— De cine te îndoieşti?

— De mine, fiindcă m-am îndoit întotdeauna de forţele mele.

— Ei bine, aşa cum te-am făcut să observi, sau eşti preot, sau nu eşti…

— E adevărat!

— Ei bine, neavând decât aceste două posibilităţi, una excluzând-o pe cealaltă, trebuie să fii de acord că nu eşti…

Pe chipul preotului se citi cea mai mare consternare.

— Or nu eşti, replică pyronianul, deci eşti!

— Ah, strigă bunul solognez ca şi cum i s-ar fi luat o greutate de o sută de livre de pe stomac. Liniştit, îşi puse din nou sutana şi intră în altar.

Slujba reîncepu la douăsprezece şi un sfert şi nerăbdarea lui Jean-Louis luă sfârşit. II sâcâia un fel de presimţire. Aşa că atunci când, în toiul slujbei, fu obligat să se ducă să caute o altă sticluţă cu vin, cu o lovitură de pumn făcu praf balustrada.

— Abţine-te, dragul meu; n-avem de ce să ne temem îi spuse în şoaptă iubitoarea Fanchette.

În sfârşit, preotul solognez, care slujea cu o rară demnitate şi cu o convingere atât de intimă, încât vorba lui mieroasă le merse şi altora la inimă, se întoarse, cu chipul strălucind parcă de o lumină celestă; coborî treptele altarului şi, adresându-se viitorilor soţi, rosti următoarele cuvinte pe tonul unui om inspirat:

— Copii, sunteţi pe cale de a vă uni… să fiţi apropiaţi mereu! Cred în asta, în glasul tainic al inimii mele, în augurii pe care cerul îi face să strălucească în ochii voştri… Da… Ştiu că veţi fi apropiaţi; şi dragostea cea mai curată şi mai statornică va semăna flori pe drumul pe care îl veţi

străbate împreună, chiar şi în iarna vieţii, pentru că virtutea vă va însoţi… Nu vă mai spun în amănunt care sunt îndatoririle… Iubiţi-vă… Acest cuvânt le cuprinde pe toate. Mulţumesc Atotputernicului că s-a slujit de slabele mele mâini pentru a binecuvânta căsătoria voastră, aşa că priviţi-mă ca pe reprezentantul Lui. Bărbate, juri s-o respecţi pe această femeie şi s-o ocroteşti?

— Jur, răspunse vocea de bas ce făcu să se cutremure bolţile bisericii.

— Femeie, continuă preotul, juri să-ţi asculţi soţul şi să-i fii credincioasă?

— Jur, zise Fanchette exprimând cea mai tandră iubire.

Preotul se pregătea să rostească acel conjugo vos20; o sacră reculegere cuprinse toată adunarea, cu excepţia lui Courottin. Chipul celor doi iubiţi exprima o bucurie pură şi un interes ce mişcă sufletul fiecărui spectator. Toţi ascultau cu atenţie, toţi priveau… Dintr-odată, un bubuit ca de tunet se auzi la grilaj. Nişte cai, albi de spumă, aduceau un echipaj…

— Până unde au ajuns cu slujba? strigă un senior decorat cu ordinul Saint-Ésprit, şi care era din cale-afară de tulburat.

— La cea de a doua bătaie de clopot, răspunse paznicul elveţian.

— Monseniore, zise Courottin, înseamnă că s-a sfârşit predica şi că acum se schimbă inelele…

La aceste cuvinte, ducele de Parthenay se grăbi şi alergă spre altar.

— În numele regelui, mă opun la căsătorie! strigă el din toate puterile.

Preotul, mirat, se opri. Jean-Louis scrâşni din dinţi. Toată lumea rămase stupefiată. Ducele o apucă pe Fanchette, o strânse în braţele sale şi strigă cu glasul unui tată ce-şi regăseşte unicul copil:

— Fiica mea… Léonie a mea… Deci tu eşti… Şi vărsă un torent de lacrimi.

Insensibilă la mângâierile unui tată pe care nu-l cunoştea, Léonie deveni palidă ca o moartă când văzu durerea lui Jean-Louis. În toiul celei mai mari zarve care a avut vreodată loc într-o biserică, Courottin se apropie de duce şi-i zise:

— Fără mine, monseniore, totul ar fi fost pierdut!

— Dumneata eşti tatăl meu şi asta vei fi întotdeauna! îi zise Léonie în şoaptă, bătrânului Granivel. O, micuţa mea Fanchette… sufăr că-ţi mai spun încă astfel… Dar rostesc acest nume pentru ultima oară, pentru că iată-te mare doamnă… Ai să ne uiţi… Adio!

Privirea Léoniei îl făcu pe moş Granivel să lăcrimeze; îi păru rău că rostise aceste cuvinte.

Léonie se smulse din braţele tatălui ei; îşi întoarse ochii trişti şi lipsiţi de flacăra vie şi pură care-i însufleţise odinioară şi-l privi pe bietul cărbunar care, încremenit, se uita la ea buimac. Pe chipul lui se putea totuşi citi o dureroasă aviditate. Mirarea de pe toate feţele, subita stupefacţie a fiecăruia, prezenţa venerabilului preot, măreţia lăcaşului, şi neprevăzutul eveniment făcură ca momentul să pară cumplit. Ai fi zis că se abătuse secera morţii semănând tăcerea ei veşnică. Atunci Léonie înaintă, îşi aruncă braţele pe după gâtul logodnicului ei şi depuse pe buzele acestuia un sărut în care îşi puse toată puterea dragostei ei. Jean-Louis o privea fix; o lacrimă căzu din ochii Léoniei pe obrazul rece al iubitului ei.

— Voi fi Fanchette a ta, îi zise ea în şoaptă; apoi îl îmbrăţişă pe profesor.

— Copila mea, strigă pyronianul, ai logica sufletului.

Ducele rămase mut şi înduioşat; atunci, de faţă cu toată lumea, Léonie îşi scoase cununa nupţială, acea minunată şi firavă pălărioară împodobită cu flori de portocal; presă buchetul cu mâna şi-l vârî în sân, spunând cu voce întretăiată:

— Nu mă va părăsi niciodată!

O anume graţie melancolică însufleţi mişcătorul rămas bun. Ducele se apropie de moş Granivel:

— Prietene, nu mă acuza; vino la palatul meu; cel de al doilea tată al Léoniei mele va fi, în casa mea, venerat!

Cu aceste cuvinte se îndepărtă cu paşi mari, ducându-şi de braţ fata aproape leşinată, care-şi privea tot timpul iubitul rămas stană de piatră. Ca atraşi de o forţă magică, cei trei Graniveli o urmară; auzind roţile trăsurii care se apropia, Jean-Louis îşi veni în fire într-un mod înfricoşător, mod ce se manifestă printr-o palmă trasă pe obrazul lui Courottin. Dar având în vedere că nu opusese nici o rezistenţă, suplul slujbaş nu se alesese decât cu doi dinţi rupţi; se rostogoli însă până la grilaj, unde sări brusc în picioare pentru a o susţine pe domnişoara de Parthenay, spunându-i:

— Domnişoară, aveţi bunătatea de a o lua pe Justine cameristă! Apoi, ajutându-l pe duce să se urce în trăsură, repetă:

— Să ştiţi, monseniore, că mie îmi datoraţi…

Văzându-i mutra însângerată, ducele îi aruncă în bucuria sa, o pungă plină cu aur.

Odată în trăsura strălucitoare, Léonie zărindu-şi prietenii şi pe singurul bărbat pe care-l iubea, îşi duse mâna la inimă, apoi o întinse spre ei, exprimând astfel toate sentimentele de care era copleşită. Gestul melancolic zugrăvea toată suferinţa şi starea inimii sale.

Zgomotul înfricoşător al trăsurii răsună în sufletul lui Jean-Louis ca un strigăt al nenorocirii ce nu mai putea fi îndreptată. Nemişcat, urmări trăsura cu ochii şi când aceasta dispăru ochii săi rămaseră aţintiţi în depărtări.

Courottin plecă ţopăind; cei doi Granivel încercară să-l facă pe Jean-Louis să înţeleagă, dar el părea ţintuit în cuie sub portalul bisericii Saint-Germain-l’Auxerrois, întocmai ca un sfânt de piatră…

CAPITOLUL XIV

„Orice om îşi are nebunia sa!

Ferice de omenire când nebunia celor mari e blândă.”

VAUVENARGUES.

Cititorule, ai multă ţinere de minte, lucru pentru care te felicit… A mea m-a părăsit şi de asta sunt atât de trist. Din moment ce dumneata ai memorie, trebuie să-ţi aduci aminte de atitudinea melancolică a bietului Jean-Louis… După un ceas de nemişcare, se ridică, cu gesturi bruşte. Pe buze avea o otravă mortală care-l atacă şi-l făcu să devină furios: otrava era divina atingere a buzelor Léoniei ce depusese pe gura lui Jean-Louis toate flăcările iubirii. Fostul cărbunar, care se smintise brusc, îşi părăsi tatăl, zbură, trecu dintr-un salt pe sub portalul bisericii Saint-Germain-l'Auxerrois, prin Piaţă şi pe stradă; ajunse pe chei, alergă, căzu, zdrobi un papagal, se ridică şi o luă din nou la goană… Ajunse pe Pont-Neuf; mulţimea adunată privea un câine şi un om care căzuseră în apă. Jean se aruncă de pe pod şi se scufundă…

— Nătângilor ce sunteţi! strigă profesorul sosind, lac de apă, opriţi-l, e nebun!

— E nebun! repetă mulţimea cercetându-l pe profesor.

Acesta se azvârli în apă după nepotul său şi toţi începură a râde de cei doi scufundători. (La Paris se râde de orice, chiar şi de virtute.)

Grăsimea îl făcu pe filosof să plutească, în vreme ce Jean înşfăcă iute, cu o mână câinele, iar cu cealaltă pe domnul Lenfant pe care-l readuse pe plajă. Nebun sau nu, câinele fu recunoscător salvatorului. Omul? Nu se ştie nimic. Câinele îl urmă deci pe Jean-Louis şi, ieşind din apă, se scuturară amândoi. Norodul, uluit, începu să râdă şi, despărţindu-se, fiecare repetă: „E nebun!" Tot ceea ce e mare, e neobişnuit, iar ceea ce e neobişnuit pare nebunie.

Ieşind din apă, profesorul fu arestat şi condus la Petites-Maisons din Charenton. Nu-şi putu înfrâna bucuria de a dovedi, a vorbi, a pretinde, etc.

În timp ce el argumenta în plenul corpului de gardă şi-l convingea că era vorba de o supraveghere… o, minune! Jean, închipuindu-şi că este urmărit, intră în Palatul de

Justiţie. Asistă la pledoaria unuia de Bonničres, care nu avea dreptate. Spiritualul Jean începu a râde în nasul justiţiei şi ceru să se tragă la sorţi; lumea îl privea şi râdea, rerit şi el pentru că râdeau toţi: râdeau avocaţii, râdea publicul, râdeau judecătorii, râdeau aprozii, râdeau toţi, până şi procurorii, până şi bunii burghezi care, cu nasul sprijinit în mânerele bastoanelor veneau la tribunal doar ca să-şi facă digestia. Din pricina râsului, câinele începe să latre şi cauza fu câştigată. Jean o şterse, auzind motivarea hotărârii.

Între timp, şiroind de transpiraţie, suflând, gâfâind, sosi şi Barnabé care ceru Curţii să-i dea nepotul. Toată lumea râse şi mai tare şi citirea motivării fu reluată de la capăt. Atunci Barnabé strigă că totul e îndoielnic, ba făcu şi mai mult, dovedi ceea ce spunea. De Bonničres se sperie. Curtea dădu o hotărâre prin care ceru să fie mai amplu informată. Şi când te gândeşti că acela era procesul ducelui de Parthenay!

În vremea asta, nebunia lui Jean-Louis îl făcu să intre, cu neruşinare, la Şcoala de Medicină. Un tânăr medic trebuia să susţină o teză privind corpul omenesc, et de omni scibili21; tânărul medic era aşteptat. Jean-Louis semăna cu el…

— Dumneata eşti? întrebă uşierul.

— Da, eu sunt! Atunci îl conduse într-o sală. Tânărul se lăsă condus şi îmbrăcat într-o robă neagră. Apoi fu aşezat într-o bancă. Alte trei robe negre, dar cu peruci pe cap, în chip de doctori, răsfoiau prin nişte cărţi groase, prăfuite. Dar chiar atunci sosi şi neobositul Barnabé care rămase tablou văzând seriozitatea cu care Jean-Louis se pregătea să-şi susţină teza.

— Linişte! îi spuse uşierul cu o mutră prelungă.

Primul profesor, doctorul Bartholo, făcu: Hâm! Hâm! adică tuşi, apoi întrebă:

— Vorbeşti latina sau franceza?

— Şi una şi alta şi amândouă deodată, zise Jean.

— Început tul e bun, strigă Barnabé.

— Domnilor, răcni Jean-Louis cu glas tunător, cunoaşteţi de multă vreme închizătoarea corpului uman, eu vin să vă aduc cheia…

La aceste cuvinte fiecare se uită la Jean-Louis care, în acel moment, duse mâna la buzunarul din dreapta al pantalonilor. Cei trei doctori se consultară dacă trebuiau să se supere sau nu, când candidatul continuă astfel:

— Savantissimi doctores22, dumneavoastră qui estis chandellae până într-atât luminatus o artă unde până acum nu s-a văzut din ea nici un strop… aflaţi că, după noile descoperiri făcute la Londra, la Paris, la Pekin, în Tomeo şi Lilliput, se ştie că la baza naturii stau patru mari factori; primele principii ale materiei în care vedem nişte admirabile modificări, visum visu. Aceste patru principii sunt: hidrogenul, oxigenul, carbonul şi azotul. Or, e sigur că ceea ce numim corpus humanum nu poate fi alcătuit decât din amestecul sau din ceea ce rezultă din cele patru principia vitae mundi al căror plus sau minus explică diferitele caractere ale oamenilor. Astfel, în loc de a spune bilios, sanguin, nervos, aş prefera să se spună hidrogenic, oxigenic, carbonian şi azotos… Merg mai departe şi susţin ca o adunare legislativă, judiciară sau naţională nu poate funcţiona bine şi hotărî, atâta timp cât ea nu conţine un număr egal de astfel de caractere. Şi nu tot din acest motiv se trag şi căsniciile nefericite? Ba chiar şi simpatia? Căci dacă măritaţi o azotoasă cu un oxigenic, e greu să se împace… în timp ce o carboniană şi un carbonian vor tinde întotdeauna să se unească; inde irae, inde amores23! Iată de ce o iubeam eu pe Fanchette! Aşa că, savantissimi doctores, veţi înţelege că omnes maladias ce pică peste omenire, nu vin decât din derangementum echilibrului care trebuie să existe între cele patru principii, atât în afară, cât şi înăuntru, intus, extra et ultra…

După această introducere, cei trei profesori se priviră între ei ca pentru a-şi spune: „Să fie oare zeul medicinei în

persoană? Esculap avea câine?” Rămaseră încântaţi de ştiinţa lui; Jean începu să-şi mângâie câinele care dădu din coadă, privindu-i pe cei trei doctori cu nişte ochi atât de strălucitori, încât putea fi luat drept un câine savant.

— Ar fi deci de ajuns, reluă candidatul, pentru a vindeca diversas maladias ale bărbatului şi ale femeii de a distinguare: 1. Dacă e vorba de unul dintre cele patru principii, care domină şi care e mai slab; 2. Dacă nu cumva, două dintre principii s-au unit pentru a le oprima pe celelalte două. 3. În sfârşit, să aflăm diversele rezultate ale acestor amestecuri şi ale acestor lupte, iată savantissimi doctores, tot secretul medicinii. Or, acesta odată descoperit, adăugând sau scoţând, fie carbon, fie azot, oxigen sau hidrogen, veţi vindeca omnes maladias fără nici un fel de mices-sticlorum, mices-potiorum, potiorum calmantum, aqua chiorensis, seringorum, cataplasmatum et moxarum, etc. Deci, savantissimi doctores, această înţeleaptă investigaţie va face din medicină o artă întemeiată pe aparenţe, doar cu ajutorul unui mic instrument pe care am să vi-l arăt.

Aici, Jean-Louis se scotoci din nou în buzunar şi începu să râdă.

— Acest instrument, continuă el nonşalant, e un fel de termometru care l-a costat cincizeci de ani de trudă pe unchiul meu Barnabé, autorul lucrărilor: Călimara medicinei, Greşeli medicale, Papucul Dreptului, Biga salutis, Virevoustes nascatores. Savantissimi doctores, dacă plonjando un om în acest antropometru, se vede şubiţo, pe o scară, capodoperă nemuritoare a spiritului uman: 1. Dacă cele patru principii sunt în proporţii egale; 2. Care este cel sau cele care predomină şi prin urmare, cel sau cele care sunt mai slabe; 3. Toate gradele combinării acestor principii. Adică un tablou al tuturor caracterelor posibile, de la tirani şi până la regii cei buni, de la genii şi până la dobitoci; 4. Tabloul tuturor bolilor care derivă din fericitul sau nefericitul amestec al celor patru principii, odată cu

doza ce trebuie scoasă sau adăugată pentru a-l vindeca pe bolnav. Astfel, înainte de a încheia o căsătorie, dacă-i pui pe mire într-un antropometru şi pe mireasă într-un gunometru, se va vedea, la scară, dacă cele patru principii ale lor sunt în deplină armonie. Şi aşa mai departe…

Un murmur măgulitor se ridică din toate părţile auditoriului şi mai mulţi bolnavi, crezându-se de-acum vindecaţi strigară: „Bravo!” Atunci câinele începu să latre, restabilind ordinea.

— Iată, aveţi aici scara, zise Jean-Louis şi aici modelele de antropometru şi de gunometru. La aceste cuvinte, doctorii îşi părăsiră locurile şi-şi aplecară capetele pentru a vedea hârtia pe care le-o prezentase Jean-Louis. Dar iată că acesta din urmă, izbucnind într-un hohot de râs, înşfăcă perucile celor trei doctori şi începu să le frece mutrele cu ele, fără să ţină seamă de strigătele lor. Lumea se năpusti spre Jean-Louis.

— E nebun! E nebun! strigă Barnabé.

Urmă o încăierare zdravănă, iar teribilul Jean-Louis, lovindu-i pe toţi cei care-i stăteau în cale, izbuti să ajungă n stradă, în toiul tapajului, al strigătelor şi al stupefacţiei generale. Îl urmăriră, dar el găsi o uşă deschisă; intră, văzu o scară, se căţără pe ea; ajunse la etajul al cincilea, înde trei hoţi forţau broasca unei uşi; hoţii se speriară şi fugiră. Jean se urcă pe acoperiş, unchi-său după el. Jean făcu un salt şi sări pe acoperişul casei de peste drum, cu câinele în lesă. Bunul Barnabé vrând s-o ia pe acelaşi drum, îşi adună forţele, îşi făcu vânt şi căzu… Din fericire, un car plin cu fân care se îndrepta spre Ivry, îl „primi” pe profesor. Jean, zbura pe acoperişuri, împreună cu câinele său. O babă evlavioasă crezu că Barnabé era diavolul, Jean-Louis, sfântul Mihail, iar câinele, calul său ceresc. Văzându-l pe diavol cum se prăbuşeşte, începu să strige: „Victorie! Miracol!”. Mulţimea dădu năvală şi o crezu; pentru că zece mii de oameni fură martori la minune. Sus, pe casă, roba

căpătase un fel de aureolă de foc, datorită soarelui care îi tivea conturul. Zvonul se răspândi, lumea comentă:

— L-am văzut!

— L-am văzut! strigau toţi.

Începu a se vorbi despre minune, în Marais, în L'ile de la Cité, pe cheiuri, pe străzi, în hanurile pline sau nu, în budoare, în saloane, în culise. În dughene, peste tot. Lumea se închina, tremura, ridica ochii către cer. În sfârşit, îl înştiinţară pe agheasmatar, care-l înştiinţă pe paznicul bisericii, care-l înştiinţă pe sacristan, care-l înştiinţa pe preot, care-i înştiinţă pe pastori, care-l înştiinţară pe marele vicar, care-l înştiinţă pe arhiepiscop, care-l înştiinţă pe cardinal, care-l înştiinţă pe rege ce-şi îngădui să râdă şi să-i comunice reginei. Regina îi spuse doamnei sale de onoare, care-i spuse lacheului ei, care-i spuse unui tipograf. Atunci clerul, profitând de această ocazie pentru a lăuda Cerul şi a mai pune o sărbătoare în plus, în calendar, porunci să se tragă clopotele. Toată lumea dădu fuga la biserică. Nonote şi răposatul Pattouillet tocmai se împotmoliseră în rugăciunea lor, căci îi furase somnul. Au fost însă treziţi de cei care strigau: „Pentru doi bănuţi, apariţia sfântului Mihail, din ordinul regelui!"

Jean îşi continua goana pe acoperişuri. Acum ajunsese în strada Bac; şi cum se găsea chiar deasupra şemineului din camera de culcare a domnişoarei Léonie de ParthenaY. Coborî pe burlan, cercetă odaia unde fuseseră adunate toate minunăţiile luxului şi ale opulenţei. Văzu o scrisoare începută şi citi aceste rânduri: „O, dragul meu, ne rămâne trista consolare de a putea…" Jean scrise dedesubt: „Fanchette, te voi iubi mereu!" Stropi hârtia cu lacrimile sale, dar auzi pe cineva tuşind în odaia de alături, aşa că se urcă pe burlanul şemineului, cu câinele după el, până când ajunse pe acoperiş. Nu se mai opri decât la arhiepiscopie, unde se făcea o hirotonisire cu ocazia apariţiei sfântului Mihail. Jean intră, cu roba lui neagră, care fu luată drept sutană. Când îi veni rândul, se aplecă şi se aşeză în

genunchi; dar iată că iar îl apucară furiile, îl înşfacă de picioare pe cel hirotonisit, îl trânti, îi bătu pe acoliţii săi, ba chiar şi pe preot, şi-l muşcă de părţile cărnoase pe teatinul Robustinet, duhovnicul doamnei de Plaidanon, lucru ce o amărî foarte tare pe aceasta. Cumplită încăierare! Robustinet striga:

— Ăsta-i dracul! Lumea repeta:

— E dracul pe care sfântul Mihail nu l-a omorât decât pe jumătate! îşi vine în fire! Păzea!

Arhiepiscopul fugi, ţipând… Diavolul se luă după el. Fiecare striga, se lamenta… Atunci paznicul, trecând prin mulţimea ce rămăsese cu gura căscată, se duse să caute un poliţai ca să-l aresteze pe diavol şi să-l vâre la Conciergerie (ăsta e iadul de aici, de pe pământ). Dar gărzile franceze refuzară să se preteze la aşa ceva. Rumoare în întreg Parisul! Femeilor care sporovăiţi, bătrânilor care tremuraţi. Însăşi poliţia nu mai pricepea nimic, ceea ce nu era chiar mare pagubă! Ai fi zis că se apropie sfârşitul lumii. Atunci, în acel înfricoşător dezastru s-au găsit trei răufăcători condamnaţi la moarte pentru că falsificaseră bani, care îşi asumară sarcina de a-l aresta pe diavol, în loc de a se duce la spânzurătoare…

Intrară în arhiepiscopie… şi-l găsiră pe arhiepiscop la masă, înfulecând o prepeliţă, pentru a mai prinde puteri. Jean dispăruse, după ce-l trăsese de urechi, spunându-i:

— Îndreaptă-te, păcătosule!

În toiul acelei harababuri, bietul Jean-Louis se duse pedibus cum jambis24 pe străzi. Din instinct, se îndreptă către jupânul Plaidanon. Îl lăsară să treacă şi pe el, şi pe câinele său.

— Domnule, îi zise Plaidanon, ai venit pentru vreo afacere?

— Pentru o afacere, răspunse Jean-Louis cu calmul unui neamţ care-l studiază pe Kant.

— Ce afacere?

— O sechestrare.

— Imobiliară?

— Nu, corporală.

Rostind cuvântul, Jean îl înşfăcă pe maestrul Plaidanon de curea şi-l scutură cu toată puterea. Plaidanon începu să strige. Lui Jean i se păru nostim că o râşniţă ca Plaidanon se poate revolta. Îl puse între genunchi, ca pe o păpuşă şi-i altoi câteva. Slujbaşii dădură năvală, dar cărbunarul răsturnă un sac cu scuzi, pe jos; Plaidanon leşină, Courottin începu să adune cu mâinile şi cu gura, iar Jean trecu liniştit, la doamna Plaidanon, alături de care se aşează, foarte familiar, pe canapea.

— În sfârşit, iată-te, dragă, zise doamna Plaidanon care, recunoscându-l pe Jean-Louis, se prefăcu a-l lua drept soţul ei, din pricina robei; ai întârziat cam mult; ai fost reţinut la Palatul de Justiţie?

— Da, zise Jean-Louis şi se sprijini de umărul procurăresei, întocmai ca un cotoi tânăr care vrea să se joace.

— Bietul de tine! şi doamna Plaidanon îl sărută pe frunte şi-l mângâie.

— Stai un pic, zise Jean-Louis, grav, aşteaptă.

— Nu, răspunse ea cu voce slabă. Dragul meu Plaidanon…

— Haidem! zise Jean-Louis. Se ridică, îşi scoase roba, o împături liniştit, în patru şi i-o puse pe genunchi, având grijă să nu ocupe un volum prea mare. Doamna Plaidanon privi pe furiş toate acele pregătiri, cu nişte ochi plini de voluptate, dar răutăciosul Jean îi surâse cu mutra unei maimuţe care e pe cale să facă o poznă. Doamna Plaidanon se apropie şi…

— Ptiu! strigă Jean-Louis făcând un gest care dovedea în mod sigur că se smintise. Şi arzându-i o palmă zdravănă peste fund, doamnei Plaidanon, îşi luă roba şi porni în goană pe scări, coborând câte patru trepte deodată. Făcu mia lui şi optzeci de metri pe minut, timp de zece minute şi se trezi într-un club, în mijlocul unor oameni care vorbeau cu dezinvoltură. Mânat de o inspiraţie profetică, noul Daniel se aşează la mijloc, se urcă pe un scaun şi strigă, cu chipul înflăcărat:

— Dacă vreţi să cunoaşteţi viitorul… iată pronosticurile din l’Année perpetuelle… toţi Merlinii, sau alde Mathieu Laensberg n-au vorbit niciodată mai adevărat. (Ascultaţi, ascultaţi!)

Va exista şi în acest an un rege (Mişcare în diverse sensuri); acest rege este… Creatorul, care n-a schimbat niciodată legile, nici pe miniştrii; natura va merge înainte, fără reacţii şi fără a şovăi.

Uşoară întrerupere.

— Vor exista eclipse, nişte eclipse ale bunului-simţ, în unele capete. (Murmure.) Cât despre eclipsele planetare, sigur că vor exista, mai ales dacă astrele se vor plasa în aşa fel, încât ele să poată avea loc. (Gest de convingere.) În ceea ce priveşte datele lor, la momentul oportun… e greu să pui rămăşag dacă se vor întâmpla ziua sau noaptea, dimineaţa sau la amiază.

Anul acesta, principii vor da îndărăt, miniştrii vor merge înainte şi Franţa, înapoi; bărbaţii, pe de lături, dacă vor fi beţi; încovoindu-şi spinarea, dacă vor slujbe; sau cu fruntea sus, dacă sunt liberi şi cinstiţi; în puşcărie, dacă au datorii şi ad Sanctam Pęlagiam25 dacă au vrut să introducă raţiunea prin contrabandă; în plus, cei săraci vor merge cum vor putea, iar morţii nu vor mai merge deloc26.

În acest an, bătrâneţea va fi declarată incurabilă de către toţi savanţii medicinii, poftindu-i pe oameni să se ferească de ea. Dar nimic nu va egala boala dominantă! Ea va fi cumplită, molipsitoare, endemică şi epidemică, laxativă, dureroasă; îi va apuca pe guvernanţi ca şi pe guvernaţi, iar diagnosticul ei va fi strigătul de: „Aur! Aur! „

De asemenea bogaţii vor avea bani, iar cei săraci îl vor vedea pe dracu în fundul pungii lor, în vreme ce orbii nu vor mai vedea nimic. Surzii nu vor auzi aproape deloc, şchiopii vor şchiopăta de un picior, ologii de amândouă! Garantez că nici un medic nu va putea încălzi iarna picioarele celor pe care îi vor vindeca. (Agitaţie generală).

Va exista grâu! Dacă va creşte bine şi nu va avea nimic de îndurat din pricina vântului, a ploii, a soarelui; la fel va fi şi cu prunele din Tours, cu măslinele din Languedoc, cu nisipul din Olonne, cu fetele din Paris, cu pedanţii din Cartierul Latin, cu burghezii de treabă din Marais, iar rentierii vor face coadă la Trezorerie.

Anul acesta autorii vor fi mândri, funcţionarii vor fi insolenţi, comedianţii, greu de condus, iar femeile vor fi îndrăgostite. Cât despre bărbaţi, ei nu vor fi decât pe moment, fapt de care femeile se vor plânge.

Vor muri nişte prinţi mari. Dar cu nici un minut înainte de ora fixată de hotărârea Parlamentului veşnic şi vor fi însoţiţi de toţi supuşii lor, ceea ce mi se pare o greşeală a naturii.

În rest, în ciuda planurilor făcute de Mica Provenţa, Sicilia va rămâne la locul ei şi Neapole, acolo unde se află; vom dori doar să-i vedem pe locuitorii lor ceva mai viteji; pe englezi, să-i vedem cu mai puţin orgoliu, pe francezi, cu mai puţine gloanţe în cap şi cu mai puţine lanţuri la picioare care să-i împiedice să joace, căci se presupune că de vorbit, nu mai vorbesc…

În sfârşit, la primăvară vor fi trandafiri, la iarnă, ţurţuri, la vară, grâne, la toamnă, struguri. Universul va fi mereu populat de o rasă ce se va înmulţi din propria ei cenuşă, întocmai ca pasărea Phoenix! Şi pe acest muşchi, acest microcosm de insecte se vor bate, se vor sfâşia sau vor fi liniştite. Vor exista întotdeauna impozite, vexaţiuni, etc. Dar ce văd? Staţi un pic… Nu văd nimic! Ba da, disting… pământ, mare, cer, stele! Şi numele unui iezuit… Ei drăcie, vedeţi şi dumneavoastră?

Abia atunci Jean-Louis sesizând timpul prezent, timpul de astăzi, reluă cu glasul lui de tunet pe care i-l cunoaşteţi:

— Curaj, generoşi apărători ai Fanchettei! Curaj! Săpaţi înfricoşătoarea stâncă ce se înalţă cutezătoare în mijlocul Galiei, săpaţi! dar săpaţi bine! Va cădea peste capetele voastre şi vi le va zdrobi! (Râsete generale.) Pe voi şi cratiţele voastre; dar n-are importanţă, săpaţi! Veţi pieri pe

câmpul de onoare; dar nu vă temeţi de nimic, îmi asum sarcina epitafului vostru… Pentru a vi-l scrie, voi tăia toate penele găinilor din Maine şi din Bretagne. Siguri că veţi cuceri o preţioasă nemurire, căci ridicolul nu moare niciodată în Franţa, continuaţi să lansaţi în aer strigăte de neputinţă… Veţi ajunge, v-o prezic, la înălţimea eroilor lui Cervantes. Va fi sublim pentru om să se reîntoarcă la barbarie. Născut sub semnul racului, acest secol va avea gloria de a face fluviile să curgă spre izvoare, de a-i prăvăli pe cei mari, de a-i ridica pe cei mici, de a pune carul înaintea boilor, şi de a face raţiunea să zboare în jurul tuturor capetelor, fără să poată pătrunde în ele (Agitaţie, urale prelungite.)

Toţi rămaseră cu gura căscată şi Jean profită de uimire pentru a o şterge. Alergă, prompt ca fulgerul, trecu prin Passy, Neuilly, Souillv. Pouilây, Caylly, Lysy, Bercy, Crécy, Foilly, Raincy, Viry, Grecv, Farcy, Lagny, Charly, Marly, Etrépilly, Rumilly, Babigny şi Ivry. Ajunse tocmai când se pregăteau s-o mărite pe domnişoara Jolynet cu domnul Hustus… Jean puse mâna pe mireasă, o luă cu forţa şi…

— Cum, cum, nepotul meu? strigă Barnabé gesticulând din vârful carului cu fân; copil zurbagiu! Asta argument, nu glumă! Dar, mă rog, la urma urmelor, e ceva firesc!

Înainte ca unchiul Barnabé să fi coborât, Jean, cu roba în mână şi cu câinele alături, alergau cu o mie optzeci de picioare pe minut.

— Era nepotu-meu! zise Barnabé.

— Vei plăti în locul lui, strigă mirele.

— Mă îndoiesc…

— Îl vom da în judecată.

— Să vedem…

— Renunţăm numai dacă ne plăteşti daune-interese…

Unchiul plăti şi porni în urmărirea lui Jean.

Acesta, ajuns aproape de Paris, se simţi obosit. Se opri, se aşează pe o bornă şi o strigă pe Fanchette, din toate puterile. Câinele, înţelegând jalea stăpânului său, scoase nişte urlete

lugubre. N-am posibilitatea de a face să răsune ecourile, fiindcă se aflau amândoi în plină câmpie.

Intră în Paris obosit şi înnoroiat. Ajunse în bulevardul Saint-Martin, cu privirea rătăcită, dar cu un început de judecată. Primul rezultat al acestei judecăţi a fost că a sărutat-o pe bătrâna negustorească de prăjituri, numind-o draga lui Fanchette. Apoi i-a dărâmat dugheana şi i-a risipit toate aluaturile. Femeia a început să ţipe, s-a adunat lumea, oamenii au căutat să se informeze ce s-a întâmplaT. Nucleul s-a îngroşat, bătrâna s-a smiorcăit, lumea a prins a şuşoti: „Ce e? Ce e?” Dar Jean-Louis şi câinele său cu o gogoaşă în gură alergau ca nişte posedaţi. Unchiul ajunse şi zise:

— Era nepotu-meu! L-au luat de guler, el s-a lăsat luat şi a plătit. Dar n-a făcut asta decât după ce a argumentat, a dovedit, şi a convins-o pe bătrână că… că… că…

Făcându-se seară, Jean intră la un spectacol de teatru; se juca Dezertorul… începu să plângă atât de tare, încât toată lumea se uita la el. Un domn foarte onest, venit din provincia Maine, îl preveni că devenise obiectul atenţiei generale. Jean îi mulţumi foarte politicos, printr-un pumn zdravăn, care-i zdrobi nasul; câinele începu să latre, vecinii încercară să-l potolească pe Jean, care-i luă la bătaie. Parterul se amestecă şi începu să strige:

— Afară! Afară!

Insultat, Jean sări în mijlocul parterului şi începu a împărţi lovituri zdravene în dreapta şi în stânga. La rândul său, câinele imitându-şi stăpânul, muşcă şi el, tot zdravăn, pulpele picioarelor. Stăpânii pulpelor zbierară, şuierară, urlară, lojile aplaudară, bătrânele fugiră, tinerele admirară forţa musculară a triumfătorului. Inevitabila gardă franceză sosi, cu un comisar în robă neagră… Parterul fu încercuit. Atunci, cum disputele particulare se şi isprăviseră, Jean se strecură pe sub banchete şi când comisarul cu robă neagră apăru la un capăt, Jean apăru la celălalt, îmbrăcat cu roba lui. Îi spuse apoi unui poliţai din gardă să se ducă şi să-l aresteze pe falsul comisar. Poliţaiul care visa să ajungă

caporal, se grăbi să dea dovadă de zel şi-l înşfăcă pe adevăratul comisar. Cu cât acesta din urmă susţinea că el e cel adevărat, cu atât poliţaiul îl înghiontea mai tare; pe scurt, îl duse la închisoare, împreună cu cel pe care Jean îl desemnase drept autorul încăierării.

Apoi Jean-Louis o porni la întâmplare. Paşii îl duseră în strada Ogniard, în bârlogul lui Courottin. Urcă încet scara din vârful piscului şi după o sută optzeci şi trei de trepte ajunse pe palierul pe care dumneavoastră îl cunoaşteţi… Intră în magherniţa unde bătrâna sibilă care-l adusese pe Courottin pe lume era ocupată să-şi dea sufletul.

— Ah, iată-te, domnule medic… Ai întârziat cam mult… dacă ţi s-a promis un scud, eu nu-ţi voi da decât treizeci de bănuţi…

— Fie şi treizeci, zise Jean-Louis.

— Atunci cincisprezece…

Jean nespunând nimic, bătrâna strigă:

— Zece bănuţi sau cară-te!

— Te simţi rău… zise Jean. Chipul dumitale… Ar trebui să iei…

— Să iau! strigă bătrâna adunându-şi forţele. Să iau! Iau orice dacă leacul se împacă şi cu conştiinţa mea! Muribunda, văzând o lumânare arzând, zise:

— Fie-ţi milă, domnule, şi stinge-o! Cuvintele nu-i nevoie să se vadă… E o lumânare de şase bănuţi! Ah! Ticălosul de fiu-meu mă va ruina!

Dând să se aşeze, Jean se prăvăli într-un fotoliu vechi, tapiţat, care se făcu praf şi şaptesprezece mii de franci, în ludovici de aur, se rostogoliră prin odaie.

— Hoţii! Mă omoară! Şi bătrâna cu părul lăţos se ridică, ridurile i se contractară, dinţii îi clănţăniră, ochii îi erau rătăciţi:

— Comoara mea! Hoţul!

La aceste cuvinte, Courottin intră şi bătrâna îşi dădu duhul de durere, muşcându-şi, cu furie, ludovicii.

Trebuie să-i dăm dreptate şi lui Courottin: îşi iubea mama.

— Mamă! strigă el, fără să observe ludovicii. Mamă, biata mea mamă!

Vărsă câteva lacrimi. Jean-Louis plânse şi el. Courottin ridică trupul care mai era cald încă, îl puse pe patul mizerabil, scoţând totodată cei trei ludovici pe care bătrâna avară şi-i vârâse în gură, parcă spre a-i lua cu sine în mormânt.

Jean-Louis fu consternat de spectacol, se întoarse, gânditor, la locuinţa paternă.

Îi deplângem sminteala! Ne bucurăm totuşi de faptul că-şi va regăsi bunul-simţ… deşi domnul Barnabé, urcat pe un hipogrif, nu zburase să-l caute şi în regiunile lunare… Dar să-l şi plângem, fiindcă revenea la durerile sale! Fanchette era pierdută pentru totdeauna! La acest gând, Jean plânse, îşi smulse părul, nu vru să mai mănânce, nu-i mai ascultă nici pe tatăl, nici pe unchiul său. Fluctuaţia lunii, suportată de trupul său, se transmise sufletului. Sporovăi, deliră, vorbi despre Fanchette, îi mustri pe duce şi pe pair, mângâie câinele care-l privea cu tristeţe, vorbi cu aerul, cu focul, cu vântul, cu pământul, le adresă jelaniile şi suspinele sale pentru ca ele să le transmită iubitei lui. Îşi sfâşie hainele întocmai ca Iacob; nu simţea nimic, nu auzea nimic, nu mai respira, nu mai voia nimic decât un singur lucru: pe dulcea lui iubită, pe Fanchette a lui! Cea care l-a sărutat pe buze, cea cu care trebuia să se însoare, cea care seara trebuia să… O ridica în slăvi, o mângâia, îi înapoie sărutul… Pentru el, ea era palpabilă, deşi lipsea… Sări în sus, de bucurie, iar câinele îl imită. Moş Granivel gemu şi se rugă. Cât despre profesor, el îl urmărea pe Jean peste tot, pe scări, în curte, raţionând, argumentând, dovedind, deosebind, dizertând… După trei zile, exaltarea încetă. Jean căzu pe patul Fanchettei. Profesorul începu să vorbească, dar Jean adormi.

Să-l lăsăm să doarmă, iar noi să ne ocupăm acum de oamenii care nu au odihnă. Cititorul trebuie să fi ghicit că vreau să vorbesc despre Léonie, despre marchizul de

Vandeuil şi despre ducele de Parthenay. Numai ducele e fericit, căci şi-a regăsit fiica iubită. Vandeuil, care-şi dă seama de toate urmările evenimentului, îşi face la repezeală un admirabil plan pe care-şi propune să-l execute cu perseverenţă. A calculat şi a cântărit totul şi e destul de dibaci pentru a cuteza orice. Îl vom urmări, în curând, pe drumul lui întortocheat. Până atunci, cititorule, îngăduie-mi să mă duc să mă culc, fiindcă mi-e somn şi fiindcă menajera mi-a adus boneta de bumbac. Noapte, bună!

CAPITOLUL XV

„Trăia prin fiica sa, şi nu prin sine însuşi”

Poem de JONAS

„Vin ca un criminal, căindu-mă-ncurcat, Fără să trag nădejde că mai pot fi iertat”

Comedia Soţul libertin, de un anonim „Îl ştii cumva pe-Onuphre?

— De el n-am auzit!

— Onuphre are spirit… – A, va ajunge mare!

— Umil e şi smerit… – Păi a şi parvenit!”

Comedia Protectorilor, de un anonim.

Cititorule, cred că momentul de reflecţie asupra nestatorniciei lucrurilor omeneşti vine tocmai la ţanc. Mărturiseşte că am dreptul să introduc în această interesantă istorie, şapte sau opt pagini doldora de dialoguri privind felul cum urcă şi coboară roata norocului. Dar declar că te scutesc de aceste banale reflecţii, cu condiţia de a lua ferma hotărâre să te gândeşti la viitor şi să-ţi asumi sarcina de a citi pasajul din Seneca: de Fortuna.

În ce mă priveşte, voi relua firul povestirii şi mă voi aşeza în spatele trăsurii ducelui de Parthenay, pentru a o urmări pe fermecătoarea Léonie.

În timpul drumului, ducele o copleşi pe fiica lui cu întrebări, dar la toate Fanch… ce era să zic? domnişoara de Parthenay nu răspundea decât monosilabic, ceea ce vă demonstrează îndeajuns că se gând ea la Jean-Louis.

Ajunse, în sfârşit, la palatul care de-acum încolo, devenea locuinţa ei; în vestibul, se întâlni cu Ernestine de Vandeuil, care-i ieşise înainte.

— Nepoată, iat-o pe fiica mea! strigă ducele în culmea fericirii! Marchiza o sărutĂ. Pe Léonie cu o mişcătoare sensibilitate. Cât despre duce, cred că ar fi spus întregului univers că-şi regăsise fata dragă.

Domnişoara de Parthenay a fost instalată în apartamentul ocupat odinioară de mama sa. Ernestine poruncise să fie deschis; frumoasele mobile fuseseră şterse de praf, husele scoase şi totul în acele odăi dovedea lux şi măreţie.

Ducele, declarând că voia să mănânce în familie şi fără inoportuni, poarta palatului fu închisă pentru toată lumea. Marchizul nu întârzie să-şi salute unchiul şi pe Léonie. Chipul îi era calm şi vesel. Şi totuşi în pieptul lui erau zăvorite toate urile iadului.

— Dragă verişoară, spuse el apropiindu-se de Léonie, acum nu pot decât să mă felicit că te-am răpit, căci fără asta, unchiul nu şi-ar mai fi regăsit niciodată fiica iubită, iar noi, o verişoară încântătoare, pe care o vom iubi cu sinceritate.

— Îţi iert şi eu greşeala, zise ducele. I-am iertat şi lui Duroc crimele a căror amintire vreau s-o îngrop! Şi ducele o îmbrăţişă din nou pe Léonie.

— Unchiule, îţi făgăduiesc că începând de astăzi, casa de plăceri va înceta să mai existe. După ce a fost locuită două zile de Léonie, nu mai poate adăposti pe nimeni. Cât despre mine, mă voi schimba; renunţ la diavol şi la operele lui.

— Bine, nepoate! strigă ducele. Marchiza îşi privi soţul cu un aer de neîncredere.

— Da, dragă Ernestine, reluă marchizul, nu voi mai fi nestatornic; această aventură va fi ultima; mă reîntorc la soţia a cărei afecţiune şi frumuseţe nu le-am cunoscut îndeajuns.

— Dragă Léonie, zise marchiza cu o bucurie străbătută de unda melancoliei, îţi voi datora deci şi fericirea mea. Deşi

rostise asemenea cuvinte, nu prea era înclinată să creadă în ele, până într-atât i se părea de imposibilă convertirea soţului.

— Ce ai tu, fata mea? întrebă ducele; nu scoţi o vorbă, frumosul tău chip e aproape trist…

— Tată… Léonie rosti acest cuvânt pentru prima oară şi inima paternă a bunului senior fremătă de plăcere. Tată, continuă ea roşind şi aproape buimăcită, cum aş putea fi veselă? Am fost luată pe sus din mâinile binefăcătorilor mei care mi-au vegheat copilăria. Ei s-au bucurat de primele mele mângâieri, de primul surâs al chipului şi al sufletului meu; pe dumneata nu te cunosc decât de câteva momente; vreme de şaisprezece ani, tatăl meu adoptiv m-a copleşit cu dovezile unei adevărate iubiri părinteşti. Şi toată dragostea mea… Tată, astfel de legături nu se rup fără să nu simţi în mod dureros… Crede-mă că mă strădui să te iubesc şi pe dumneata la fel… Simt că-mi va fi uşor

— Fata mea, această naivă mărturisire face să-mi sporească dragostea pentru tine… Şi-i strânse mâinile într-ale sale, învăluind-o cu o privire afectuoasă.

Vedeţi că Léonie se ferea să vorbească despre Jean-Louis şi despre dragostea lui; cei care au iubit vor simţi de ce; celor insensibili, mi-ar fi ruşine să le explic acest lucru.

Începând din acel moment, între Léonie şi Ernestine se stabili cea mai agreabilă amiciţie; amândouă se simţiră demne de sentimentul ce le unea! Se pare că cei care ascund în suflet o undă tainică de melancolie se simt atraşi unul de altul printr-o simpatie mutuală, de la prima vedere, de la primele cuvinte.

La masă, marchiza fu foarte mirată de atenţiile aproape amoroase ale soţului ei şi paloarea obişnuită a chipului ei frumos căpătă o uşoară nuanţă trandafirie. Răspunse la avansurile conjugale cu acea receptivitate care-l însufleţeşte întotdeauna pe cel ce primeşte dovezile de bunăvoinţă ale unei fiinţe din pricina căreia a suferit tot timpul.

Se amuzară mult pe seama Léoniei care se mira de toate micile ceremonii de care sunt înconjuraţi cei mari. Copil al naturii, în timpul mesei se consacrase în întregime bucatelor şi nu concepea să nu te serveşti singur. Obişnuită să-i vadă pe moş Granivel şi pe pyronian legându-şi şervetele albe la gât, începu să râdă văzând cum tatăl şi verişorul ei caută să se lipsească de ele, cerând de băut valeţilor pe jumătate respectuoşi, pe jumătate obraznici, şi în sfârşit, necunoscând numele mâncărurilor pe care le ingurgitau. Surpriza ei atinse culmea, văzând că fructele de la desert fuseseră aşezate în fructiere de argint cu picturi, etC. Etc. În timpul mesei, au căzut de acord că Léoniei îi trebuiau o trăsură şi un vizitiu, un valet de cameră pentru apartamentul ei şi mai multe slujnice. S-a discutat multă vreme despre cumpărăturile ce trebuiau făcute; fiecare îşi spuse părerea; seara trecu cât mai vesel cu putinţă, iar marchizul a fost tot timpul de o rară amabilitate cu soţia sa, care gusta farmecul de a se simţi iubită şi tremura ca nu cumva să fie vorba de o iluzie sau de un vis.

Retrasă în apartamentul ei, Léonie nu mai admiră, de data asta, ca la Plaidanon, strălucirea, luxul şi somptuoasa bogăţie a dormitorului ei; nu; se aşează pe un fotoliu şi cu capul în mâini începu să se gândească la uriaşa barieră la obstacolele de netrecut rare o despărţeau de iubitul ei. Îşi scoase buchetul de flori naturale de portocal, care-i parfumase sânul şi-l sărută, plângând cu lacrimi sincere; apoi, apucând pana, începu scrisoarea ale cărei cuvinte le cunoaştem; dar dându-şi seama cât de greu va fi să corespondeze cu Jean-Louis se opri şi, dezbrăcându-se singură, cu promptitudinea obişnuită, se vârî în pat, blestemând evenimentele care o despărţiseră mereu de Jean-Louis.

De-abia se băgase în pat că şi apăru camerista marchizei.

— Ce doreşti? o întrebă Léonie.

— Domnişoară, am venit pentru toaleta dumneavoastră de noapte…

— Îţi mulţumesc, dar n-am nevoie de nimeni.

— Domnişoară, scuzaţi-mă, că am sosit prea târziu, dar doamna m-a ţinut mai mult ca de obicei, căci domnul se culcă astă-seară în apartamentul doamnei… Sunt trei ani, murmură Victoire, de când nu s-a mai întâmplat aşa ceva. Nu ne vom referi la… acest lucru şi nici la comentariile pe care frumoasa cameristă le făcu pe seama infidelităţilor marchizului, aşa că vom trage o cortină pudică peste palatul de Parthenay. Căsătoria e un lucru mult prea serios pentru ca să glumeşti pe seama ei. Poţi să ştii ce ne este rezervat şi nouă?

Cititorule, acum trebuie să ne ocupăm de un personaj puţin important, dar pe care-l veţi vedea mereu când va avea de obţinut un loc, de câştigat un ban şi de făcut plecăciuni. Courottin deci, nu dormea nici el mai mult decât Léonie şi decât doamna de Vandeuil, numai că aceasta din urmă nu dormea din cu totul alt motiv.

Vicleanul slujbaş ştia din experienţă că atunci când e vorba despre cei mari, nu trebuie să pierzi niciodată nici un minut. Or, încă de dimineaţă, după ce s-a îngrijit de maică-sa, a dat fuga la doamna Plaidanon şi, căţărându-se pe scara întortocheată a ajuns la Justine, aflată încă în pat.

— Cine-i acolo? strigă camerista.

— Eu sunt, Justine! Deschide! îmbracă-te repede!

Subreta sări din pat şi veni să deschidă. Courottin avea prea multe afaceri în cap pentru a-şi pierde timpul cu dezmierdări; Justine fu foarte surprinsă de faptul că slujbaşul fără s-o sărute sau măcar s-o mângâie, îi spuse:

— Dragă Justine, află că ne-a pus Dumnezeu mâna în cap! îmbracă-ţi imediat cele mai frumoase haine şi vino cu mine.

— Şi cine-o scoală pe doamna?

— Las-o şi grăbeşte-te!

Seriosul slujbaş o convinse pe Justine.

— Ei bine, CourottiN. Cară-te! Trebuie să mă îmbrac… spuse ea cu o privire ironică.

— Hai, lasă… Mai curând vin să te ajut, zise slujbaşul râzând.

— Ah, Courottin, şi decenţa?

— Şi averea, Justine? Ea trece înaintea a orice! Şi la urma urmei, nu suntem ca şi căsătoriţi?

— Ticălos mic ce eşti!

Cuvintele însoţiră un sărut pe care Courottin îl depuse foarte drăgăstos pe frumosul sân al Justinei. În sfârşit… Nu, nu în sfârşit, ci după… Courottin o ajută pe fermecătoarea subretă să-şi isprăvească toaleta întreruptă, apoi o porniră la drum, spre palatul contelui de Parthenay, călăuziţi de Speranţă şi de Ambiţie.

— Ascultă, Justine, îi spuse Courottin pe drum, dacă reuşim să capeţi locul de cameristă la Fanchette…

— La Fanchette? strigă Justine mirată.

— Da, dragă. Fanchette e acum domnişoara de Parthenay. Cum s-a întâmplat asta? Nu ne priveşte! Ceea ce ne interesează, e grija pe care trebuie s-o avem de a urca, şi cât mai repede cu putinţă; cum deocamdată încă mai suntem în noroiul în care e aşezată, cu capătul de jos, scara celor mari, trebuie să ne căţărăm cât mai repede pe o treaptă onorabilă. Asta-i toată afacerea noastră! Or, dragă Justine, vei avea multe de observat în casa ducelui. Mai întâi, ai grijă şi câştigă-i încrederea Léoniei în aşA. Fel, încât să-ţi destăinuie secretele; fă-te utilă, necesară, indispensabilă, căci protecţia ei va fi pentru noi ca minele din Potose.

La gândul de a fi camerista fiicei unui duce, imaginaţia Justinei începu a făuri cele mai îmbietoare planuri şi perechea îşi mări pasul.

— Ascultă, Justine, cred că domnişoara de Parthenay îl iubeşte pe cărbunarul ei; treaba ei, dar eu socot că nu trebuie să încurajezi această dragoste, pentru că niciodată nu va avea şanse de reuşită. Va trebui să faci apel la toată dibăcia ta pentru a o aproba în faţa fetei şi a o denigra în

faţa tatălui; în plus, te rog să mă consulţi ori de câte ori se iveşte vreo ocazie delicată.

Tot vorbind astfel, ajunseră la palat; dar elveţianul îl lăsă pe Courottin să treacă şi o opri pe Justine.

— Asta tânără şi frumoza tomnişora nu intrare!

— Scuză-mă, domnule portar, dar e camerista pe care a cerut-o domnişoara de Parthenay.

La aceste cuvinte, elveţianul nu mai zise nimic, iar îndrăzneţul Courottin ajunse până în antecamera domnişoarei de Parthenay datorită cuvintelor magice:

— E camerista cerută de domnişoara de Parthenay! Era mult prea de dimineaţă pentru ca toţi valeţii să se fi trezit.

Courottin nu fu deci oprit decât de doi lachei şi de elveţian. Léonie, trează şi îmbrăcată, se tot întreba cum avea să-şi folosească timpul. Începutul scrisorii lui Jean-Louis se oferi privirilor sale, când două ciocănituri mici ce răsunară slab în uşă o făcură să se ridice în grabă. De îndată ce se întoarse cu faţa, zări în uşa întredeschisă mutra răutăcioasă a lui Courottin. Constatând că Léonie nu-l oprise, slujbaşul se strecură, ca o pisică, în odaie.

— Ah, dumneata eşti, prietene? zise Léonie.

La aceste vorbe măgulitoare, ideile pe care Courottin şi le făcuse despre cei mari şi insolenţa pe care socotea că trebuie să şi-o însuşească pentru a parveni, fură date peste cap. „Prietenul ei! … ricană el; şi-a pierdut minţile”.

— Da, domnişoară, spuse, înclinându-se.

— Vii, desigur, din partea lui Jean-Louis?

— Da, domnişoară, replică îndrăzneţul solicitator fără să ezite.

— Ce ţi-a spus? Vorbeşte…

Fără să se intimideze, Courottin replică:

— Ah, domnişoară, domnul de Granivel e nebun din pricina dumneavoastră.

— Ce-a făcut ieri? Trebuie să fie foarte mâhnit… Ce se va întâmpla cu dânsul?

— Domnişoară, vă va spune el însuşi… în acest moment, vin să vă reamintesc de făgăduiala pe care aţi făcut-o… Ştiţi cât vă sunt de ataşat…

— Da, prietene, nu voi uita niciodată ceea ce-ţi datorez… Jean-Louis…

— Justine! strigă slujbaşul.

Şi Justine apăru.

— Domnişoară, reluă Courottin, am venit numai în interesul dumneavoastră, căci vă trebuie o cameristă care să vă iubească şi care să vă poată face unele servicii.

Slujbaşul se opri, accentuând asupra ultimului cuvânt.

— Luaţi-o pe viitoarea mea nevastă, adăugă el; o cunoaşteţi; ea vă va iubi şi-i veţi putea încredinţa orice secret. Justine a mea e o perlă… vă va fi devotată. Şi dacă domnişoara vrea să corespondeze cu domnul Granivel, o voi servi… Courottin o trase pe Justine de rochie şi ea tăcu.

— Într-adevăr, Justine, o întrerupse îndrăgostita Léonie.

— Domnişoară, stăpânului nu i-ar plăcea să vă cer o răsplată pentru serviciile mele; inima mea, zise ipocritul bătându-se peste piept, v-a aparţinut întotdeauna. Totuşi, dacă vom avea nevoie de protecţie pentru a ne înjgheba o situaţie modestă, veţi îngădui să-mi iau libertatea şi să mă înfăţişez…

— Poţi să-mi ceri orice vei vrea, prietene, şi dacă-mi va sta în putere, îmi va face o adevărată plăcere să solicit orice pentru tine!

— Ah, domnişoară…

Şi Courottin se retrase udând cu lacrimile sale mâna Léoniei.

Justine vru să se întoarcă la doamna Plaidanon ca s-o anunţe că nu mai poate rămâne în slujba ei. Dar vicleanul slujbaş se opuse, observând, în mod foarte judicios, că nu trebuie să-ţi părăseşti niciodată o nouă slujbă, luată cu asalt… (Aviz solicitatorilor!) Plecând, Courottin o privi fix pe subretă şi-i spuse pe un ton sever:

— Ai înţeles, Justine?

— Am înţeles, Courottin; nu te teme de nimic!

— Nu-ţi cer, zise el decât să-mi fii credincioasă… căci ştii… averea, înainte de orice… O sărută şi părăsi palatul.

În aceeaşi zi, Justine fu instalată, iar singura nemulţumită a fost Victoire; fiindcă pierduse mult în ochii lacheilor după sosirea logodnicei lui Courottin.

În ce-l priveşte pe acesta din urmă, nemaiputându-se stăpâni, se plimbă toată ziua, fără să revină la slujbă şi făurindu-şi planuri de viitor. Rezultatul meditaţiilor sale fu că trebuia să iasă cu orice preţ din noroiul în care-l aruncase soarta şi hotărî să plece la Reims, oraşul unde altădată deveneai avocat în douăzeci şi patru de ore, în schimbul a doi ludovici; pentru Courottin, a ajunge avocat echivala cu dorinţa unui om nespălat de a avea un săpun de toaletă. Seara se întoarse acasă. Aici trebuie să ne amintim cum se prăpădise bătrâna lui mamă şi cum respectuosul ei fiu sosise în toiul scenei în care Jean-Louis jucase un mare rol. Ei bine, trebuie să ne reîntoarcem la acel moment căci, furat de sminteala bruscă a fiului Granivelilor, n-am mai putut urmări cronologic faptele. Din acest punct de vedere, i-am imitat şi noi pe istorici.

Courottin vărsă câteva lacrimi sincere în amintirea mamei, sale; tocmai durerea lui fusese cea care-l făcuse pe Jean-Louis s-o ia la sănătoasa. Imediat după plecarea acestuia din urmă şi după primele lacrimi vărsate, Courottin îşi făcu inventarul averii. „Unu, îşi zise el după ce numărase ludovicii de aur ascunşi în vechiul fotoliu, iată şaptesprezece mii de franci; doi, am luat o sută de ludovici de pe căminul marchizului, care de fapt erau două sute; asta face douăzeci şi unu de mii opt sute de franci; trei, o mie de franci economisiţi din ciupeli, daruri, bacşişuri, etc.; patru, două sute de franci dăruiţi de pyronian… în total, fac douăzeci şi trei de mii de franci, al căror proprietar legitim sunt sau aproape, mă rog, oricum îmi ajunge să fiu la casa mea. Hai, Courottin, vei fi tot ce doreşti să fii!” Ajungând

aici, începu să ţopăie de bucurie. Dar zărind trupul rece al mamei sale, căzu în genunchi, exclamând:

— O, sărmana mea mamă! Ţie şi economiilor tale îmi datorez eu mărirea! După această oraţie funebră, Courottin se culcă, pe jumătate mâhnit, pe jumătate mulţumit. O plângea pe maică-sa şi surâdea la ideea viitoarei sale averi. „În sfârşit, îşi zise el, lacrimile mele n-o vor mai învia pe mama!” Şi adormi.

A doua zi, doamna Courottin fu înmormântată cu oarecare pompă şi slujbaşul urmă convoiul, plângând. Nu ajunse decât pe la prânz la Plaidanon, unde domnea o mare dezordine de la dispariţia Justinei.

— Onorabile caraghios, strigă Charles Vaillant, văzându-l pe micul slujbaş, poţi să-mi spui şi mie ce ţi s-a întâmplat?

— Domnule notar, răspunse Courottin cu o mândrie mult mai mare decât modestia lui de până atunci, mi s-a întâmplat că am devenit cineva, mai grozav decât domnul Charles Vaillant; căci slavă Domnului, am destulă minte ca să-mi croiesc singur drumul în viaţă… La aceste cuvinte, notarul se ridică şi se năpusti spre Courottin. Acesta însă trecu printre picioarele sale şi-i sări în spinare, scoţând strigătul cu care se îndeamnă caii. Notarul, furios, vru să se debaraseze şi începu a gesticula; cu cât alerga mai mult, cu atât Courottin îşi sporea insultătoarele îndemnuri de: dii, dii, diii! Toţi slujbaşii râdeau. Vaillant răsturnă mesele, hârtiile, cerneala, penele de scris, procedura domnului de V. Căzu peste procedura doamnei de C., totul se amestecă. Furios, notarul începu să strige, încercând să scape de povară. Slujbaşii sporeau, cu plăcere, tapajul. În toiul acestei scene, Plaidanon dădu fuga neliniştit, crezând că intraseră hoţii.

— Ce e gălăgia asta, domnilor?

Auzindu-i glasul, amuţiră cu toţii.

— Courottin! strigă procurorul mâniat, ce înseamnă asta? Ce faci?

— Mă răzbun, domnule, răspunse el; şi, coborând iute din spatele notarului, se adresă lui Plaidanon:

— Domnule, nu mai pot rămâne în slujba dumitale; am douăzeci şi doi de ani, sunt bărbat, iar mâine voi fi avocat. Dacă veţi avea procese, adăugă el cu un râs sardonic, care să ceară elocinţă şi dibăcie, sunt al dumneavoastră. Cât despre Justine, e domnişoara de companie a lui Léonie de Parthenay, fosta Fanchette, pe care aţi avut neomenia de a o alunga fără maniere din casa dumneavoastră. Fiţi atent… Monsenioru mi-a făgăduit că nu va neglija nimic în ce mă priveşte şi v-o repet, în trei zile îi voi pleda cauza în Parlament. Rămâneţi cu bine… Mă duc la Reims cu diligenţa, dar ne vom mai vedea…

Courottin îi părăsi, lăsându-şi spectatorii cu gurile căscate. Plecă într-adevăr la Reims, deveni avocat, îşi plăti diploma, se întoarse la Paris, a treia zi se înscrise ca avocat stagiar în Parlament, iar în a patra pledă în procesul domnului de Parthenay, pe care ducele i-l încredinţase la recomandarea lui Léonie. Înţepând, muşcând, pasiunea, talentul sarcastic pe care le dovedirăă noul avocat îi aduseră celebritatea. Să-l lăsăm! Iar noi să ne întoarcem la ale noastre…

CAPITOLUL XVI

„Ea apăru ca o tânără floare rară şi frumoasă, căreia nu i-a văzut nimeni nici începuturile, nici progresele, pe care o transplantezi brusc şi care înfloreşte în sera unui bogătaş, pentru a fi podoaba acestuia”

B…, Reflecţii morale „O femeie (Doamne sfinte) Să aibă memorie Să păstreze-n amintire, cumplita istorie?

O femeie…”

VOLTAIRE, Henriada.

În aceeaşi zi în care, prin intrigile avocatului Courottin, Justine obţinuse locul de cameristă a domnişoarei de Parthenay, Léonie a fost prezentată la Curte. Istoria şi prezenţa ei acolo stârniră multe discuţii. Primi o mulţime de complimente în legătură cu frumuseţea sa. Seniorii tineri o înconjurară imediat, gândindu-se la averea ei. Dumnezeu

ştie ce gândea Léonie contemplând de aproape culisele acelui vast teatru, ale cărui scene ne iau atâta ochii! Gândurile ei fură însă demne de o elevă a lui Barnabé. Abia seara, după ce se întoarse de la Versailles, văzu – în timp ce se ducea să se culce – scrisul lui Jean-Louis şi jurământul său de dragoste.

— Justine, zise ea privindu-şi subreta, cum a ajuns până aici?

— Cine, domnişoară?

— El…

— Vă jur, domnişoară, că în timpul absenţei dumneavoastră, nimeni n-a intrat aici! Eu n-am părăsit antecamera!

— Dar nu e un vis, o ficţiune, uită-te şi tu!

Léonie, în picioare, cu privirea rătăcind, nu credea decât în ce vedea cu ochii ei, nemaiputându-şi desprinde privirile de pe literele dragi pe care le cunoştea atât de bine.

Se strădui multă vreme să înţeleagă misterul, dar adevărul istoric ne obligă să spunem că nu l-a înţeles niciodată. Scrisoarea se întâlni, la sânul ei, cu buchetul de flori de portocal. Apoi adormi cu plăcutul gând că Jean-Louis se gândea la ea. O, dulce farmec al iubirii! Fericire a inimii! Nu plânge, cititorule, că uite, mă opresc…

Peste opt zile, ducele dădu o mare serbare în cinstea regăsirii fiicei sale şi a prezentării ei la Curte. Courottin, care în ajun câştigase procesul ducelui, a fost şi el invitat. Léonie, eroina acestei serbări, a apărut îmbrăcată cu tot ceea ce arta gătelii are mai strălucitor şi mai graţios: pe frunte îi scânteiau diamantele mamei sale, dar strălucirea lor era de prisos… La intrarea ei s-a auzit un murmur de uimire care a făcut să i se roşească obrajii de sfială, ceea ce a constituit un adevărat triumf pentru tatăl ei. Ca să spunem totul în câteva cuvinte, graţia şi frumuseţea ei au ajuns să întrunească până şi sufragiile mamelor care aveau fete de măritat. La început, Léonie nu cuteză să scoată o vorbă, până într-atât îi impusese adunarea. Totuşi spre

sfârşitul seratei, ascultând nimicurile ce se debitau şi şubreda consistenţă a discuţiilor purtate de o mulţime de oameni renumiţi prin talentele şi variatele lor cunoştinţe, îşi regăsi uşurinţa de a vorbi pe care ţi-o dă convingerea superiorităţii.

Am uitat să-l informăm pe cititor că profesorul Barnabé dăduse în fiece seară lecţii lui Jean-Louis şi Fanchettei şi că cele două fiinţe ascundeau, sub scoarţa lor grosolană, cunoştinţe solide. Aşa că ducele repurtă un succes la care nu se aştepta câtuşi de puţin; când, spre mirarea generală a salonului, Léonie se încumetă să vorbească, dădu glas expresiilor pitoreşti şi poetice pe care natura le pune în gura celor neobişnuiţi cu limba socială27.

La primele cuvinte rostite de Léonie, oamenii de litere şi oamenii de stat se strânseră în jurul ei ca şi cum ar fi auzit preludiul unui concert. Răspunsurile prompte şi fine ale elevei lui Barnabé făcură să se înnoade o discuţie deosebit de interesantă, iar fata fu lăudată pentru felul ingenios în care conversa. Profesorul o învăţase pe Léonie câte ceva din fiecare ştiinţă, rezumate, e adevărat, dar juste şi solide, urmărind să-şi poată îndeplini rolul ei de femeie, aşa cum îl cerea orânduirea socială: adică să placă şi iar să placă… Atunci când o femeie e frumoasă şi mai rosteşte şi o vorbă de duh, gura ei ca trandafirul o face să fie divină. Ori, vă puteţi da seama de succesul Léoniei când fata nu rosti un cuvânt care să nu aibă miez! Un episcop, mirat de câte ştia, cutează chiar să-i pună această întrebare:

— Şi ce părere aveţi, domnişoară, despre apariţia sfântului Mihail?

— Ah, monseniore, zise ea prefăcându-se speriată, oare să existe miracole în zilele noastre?

Fiecare râse fără să vrea.

— Se pare totuşi că mai există… zise încurcat, episcopul.

— Da, monseniore, replică fata, cu seriozitate, mai ales când Papii, cu ajutorul câtorva bule, şi-au făcut Europa tributară şi când Roma, nemaiputând domni asupra naturii

omeneşti, a creat un imperiu al conştiinţei. Se pare că soarta Romei a fost să domnească mereu… Dar, de acum încolo, nu va mai domni decât prin monumentele sale.

— Draga mea, zise doamna de Vandeuil, eşti deci filosoafă!

— Încerc să fiu dreaptă şi să privesc lucrurile clar, din punct de vedere moral.

— E frumos! strigă în calitate de critic, La Harpe28, mirat de expresiile ei.

— E mai bine decât bine, răspunse ea.

— Cum ţi s-a părut Curtea? o întrebă Vandeuil.

— Şi foarte, mare, dar şi foarte mică.

— Va rugăm, spre cinstea filosofiei dumneavoastră, domnişoară, o întrerupse Chamfort29 care se remarcase prin spiritul său delicat, să explicaţi sărmanilor muritori, cuvintele unei zeiţe…

— Vai, cum să vorbeşti despre închisoare în faţa unui om care abia a ieşit din ea? răspunse cu ingenuitate, fata.

— Vorbiţi, vorbiţi, insistară trei foşti miniştri.

— Ei bine, domnilor, palatul pe care l-am străbătut mi s-a părut plin de gol; iar cuvintele, gesturile acelor automate ieşite din mâna aceluiaşi meşter şi care sunt numite – nu ştiu de ce – curteni, mi-au dovedit că erau departe de a ajunge la elocinţa, la măreţia expresiilor şi sentimentelor pe care le întâlneşti cu un etaj mai jos; căci nu suntem împărţiţi decât în mari şi mici; vă asigur că fleacurile măreţiei şi măreţia fleacurilor nu m-au sedus; dar, adăugă ea, cu un surâs fermecător, vorbind astfel despre iarmarocul unde se vând favoruri. Îl hulesc, nu-i aşa?

— Fata mea, zise ducele, cum de-ai aflat toate astea într-o zi?

— Fiindcă am fost cu dumneata, tată!

— Nu cruţă pe nimeni! strigă Parthenay.

— Nu eşti francez, tată? Ceea ce spun, cuprinde fie un compliment, fie o epigramă şi, contrar obiceiului dumitale, le interpretez invers.

— Aveţi dreptate, domnişoară, nu ne vom mai îndoi niciodată! Sub acest aspect, francezii sunt pe jumătate femei.

— E adevărat, replică Courottin îmbrăcat în negru din cap până în picioare şi care încă de la început strălucise prin spiritul lui sardonic: în general, francezul este atenianul modern, constant în singura lui inconstanţa, mobil ca vântul, graţios în tot ceea ce face, râzând de orice; brav până la exces, va îmblânzi Europa şi, dacă o va stăpâni vreodată, o va pierde dintr-un pur capriciu, după ce o va fi învins; se va purta cu ea întocmai ca şi cu o amantă.

Toată lumea îl luă pe Courottin drept un om superior; începând din acel moment, Courottin fu un om făcut, fiindcă ducele îl auzise. Ar fi prea lung să redau toată discuţia. Ernestine nu s-a arătat deloc invidioasă pe superioritatea verişoarei sale şi împrejurarea aceasta a legat şi mai strâns prietenia dintre ele. Nu există despărţire între două femei care se iubesc cu adevărat. În toiul reuniunii celor mai marcanţi oameni ai epocii, Léonie a căutat în zadar printre cei mai chipeşi dintre ei, vreunul care să poată rivaliza cu Jean-Couis, la care îi fugea mereu gândul. Se felicită pentru alegerea ei şi dragostea îi spori din pricina piedicilor. Serata a decis şi soarta bietei marchize de Vandeuil. Perfidul ei soţ, ros de ambiţie şi tot timpul îndrăgostit de Léonie, în toiul succesului verişoarei a cărei existenţă îi răpise averea familiei de Parthenay, s-a jurat să împace din nou totul: avere, dragoste, ambiţie. Vai! Strălucita serbare a fost pentru Ernestine semnalul funebru! Trecem peste amănuntele zilei următoare. Vă e de-ajuns să ştiţi că marchiza a fost tot timpul copleşită de atenţiile perfidului ei soţ. Cum a început să se însereze, acesta s-a învăluit într-o mantie, s-a deghizat şi s-a hazardat s-o pornească pe jos, prin Paris; se oprea în faţa fiecărui spiţer şi pasul lui nesigur dovedea o şovăială onorabilă pentru specia umană. În sfârşit, n-a cutezat să intre, dar a pornit-o temeinic prin Paris, îmboldit de planul lui, fără însă a se putea hotărî.

Dintr-odată îşi aminti de Duroc şi de felul în care acesta obţinuse otrava pe care i-o dăduse ducesei de Parthenay. Imediat zori pasul şi o luă spre Luxembourg. Îl străbătu şi ajunse în strada Postes, într-un loc numit „Grădina spiţerilor”. Noaptea era întunecoasă şi marchizul a bâjbâit îndelung înainte de a dibui o poartă dosnică, fără clanţă şi fără ciocan de bătut în ea. Căută butonul vreunei sonerii şi în timpul acelei operaţii dificile, simţi cum îl sufocau nemulţumirea din suflet şi remuşcările anticipate. Totuşi sună. „Duroc nu m-a minţit” îşi zise marchizul încercând să se gândească la altceva. Nu peste mult timp, auzi nişte paşi apăsaţi; pe stradă nu era nimeni, dar el tremură văzând cum străluceşte printre crăpăturile porţii o lumină şovăielnică şi cum un ochi curios îl cercetează cu o grijă plină de teamă.

— Deschide! strigă marchizul nerăbdător.

— Cine eşti? întrebă o voce puternică.

— Un om care vrea să se răzbune! Atunci, ochiul neliniştit, strălucind printre crăpături, îl scrută din nou. O rază de lună căzu drept pe chipul lui Vandeuil; necunoscutul nu mai avu nici o îndoială, văzând paloarea şi faţa schimbată a celui ce voia să intre. Poarta scârţâi din ţâţâni, marchizul se strecură înăuntru şi cel care-l introdusese spuse cu o voce răguşită:

— Intră, fiu al crimei!

Vandeuil tresări. Hainele ponosite ale pocitaniei, figura sinistră, pletele albe şi pasul şovăielnic îl făcură să tremure. Lampa pâlpâindă de-abia lumina vastul tunel pe care-l străbăteau… în sfârşit, ajunseră într-o odaie boltită, plină de vase, de retorte, de lămpi de încălzit, de cuptoare, de scânduri pline cu rădăcini şi cu eprubete; ba marchizul văzu chiar şi un schelet şi câteva cranii omeneşti puse în ordine şi etichetate.

— Ce vrei? întrebă americanul reaşezându-se într-un fotoliu mâncat de carii şi punându-şi din nou ochelarii pe care şi-i aşezase pe un manuscris, vechi, foarte gros.

— Insolentule! murmură marchizul.

— Insolent! replică bătrânul, ridicându-şi nasul din filele manuscrisului. Aici, amice, orice deosebire dispare; suntem la fel ca în faţa morţii; nici un fel de răzvrătire, fiindcă eşti în puterea mea. Viaţa ta depinde de un gest… Vorbeşte, ce vrei? Răspunde repede, timpul meu e preţios…

— Americanule, îl întrerupse marchizul amintindu-şi de povestirea lui Duroc, vreau să omor o femeie.

— O femeie! strigă bătrânul şi în ochi i se aprinseră toate flăcările urii; fii binevenit! Ce fel de moarte i-ai sortit?

— O otravă care s-o facă să zacă mai multe luni.

— Copil ce eşti! Niciodată n-am fost de acord cu răzbunarea care întârzie!

— Ţine, îi spuse marchizul aruncându-i un fişic cu cincizeci de ludovici printre spatulele şi instrumentele ce acopereau masa; grăbeşte-te!

Văzând aurul, americanul îşi scoase ochelarii şi i se adresă lui Vandeuil:

— Spune-mi, vrei ca victima ta să sufere?

— Nu, să moară fără dureri.

— Asta nu-i o răzbunare! replică încăpăţânat, bătrânul. Apoi îi porunci pe un ton tăios:

— Ieşi afară şi aşteaptă!

Încrâncenatul chimist căută într-unul din sertarele sale şi cântări într-o balanţă un praF. Roşcat, din care puse într-o hârtie ceva cam cât trei, patru gămălii de ac, apoi strigă:

— Poţi să intri!

Marchizul reveni, furios pe puterea despotică pe care americanul cu pielea roşie o exercita asupra lui.

— Ţine, îi spuse bătrânul dându-i otrava, dacă victima ta ia asta, dorinţa ţi se va împlini! Dar să-ţi aduci aminte că dacă răzbunarea ta nu e îndreptăţită…

— Eu cer otravă şi nu sfaturi! strigă marchizul, indignat de tonul lui Maďco-Montezumin; cu ce drept îmi vorbeţti astfel?

Bătrânul, cuprins de cea mai aprigă mânie, luă o atitudine mândră şi impunătoare:

— Cu ce drept? repetă el cu atâta furie, încât se bâlbâi. Cu ce drept? Oricine ai putea fi şi dacă demnităţile înseamnă ceva în această zădărnicie omenească, află că strămoşii mei au fost împăraţii Mexicului!

Aici, Maďco-Montezumin, îi aruncă marchizului o privire ironică:

— Fiinţă plăpândă! Dacă ai şti căror nenorociri datorez starea în care mă vezi… O femeie… O femeie venită din iad… Plămădită din toate otrăvurile şi urile, din toate flăcările şi furiile…

Mânia crescândă a bătrânului îi aminti marchizului de povestirea lui Duroc şi de primejdia în care se afla, alături de Maico, atunci când acesta se gândea la nenorocirile sale. Speriat de propria imprudenţă, Vandeuil încercă să dreagă lucrurile.

— O femeie, continuă bătrânul, agitându-se în odaia lui, o femeie, înghiţi-o-ar iadul! S-o urmărească toţi dracii şi moartea să-i fie de zece ori mai amară decât altora!

Rostind aceste cuvinte, americanul se aşează între uşă şi marchizul speriat de înfăţişarea schimonosită de ură a chimistului.

— N-ai şi tu o femeie? îl întrebă Maďco-Montezumin, apucându-l pe marchiz de haină. Răspunde!

— Nu, zise tremurând, marchizul.

— Ieşi! Cară-te, omule! Şi fă-ţi victima să sufere cât mai mult… Să-şi ispăşească vina de a fi femeie! Cu bine!

Şi înverşunatul bătrân îi surâse marchizului de Vandeuil. Profitând de momentul în care Maico părea a se hrăni cu ideea morţii celei ce fusese pricina nenorocirii sale, marchizul porni repede prin tunel, dar fu urmat de americanul ce bombănea întruna. Când Vandeuil se văzu afară, răsuflă uşurat, trase aerul proaspăt în piept şi privi cerul, cu o bucurie pe care nu şi-o mai putu stăpâni. „Îi e frică; şi mai vrea să se răzbune” îşi zise Maico observând

gestul marchizului. Îl privi cum fugea străbătând Parisul, zăvorî poarta şi-şi reluă imensa muncă la care se înhămase, referitoare la natura lucrurilor.

Poate că într-o zi vom povesti şi aventurile urmaşului Montezumilor. Ele sunt nemaipomenit de curioase şi de natură a justifica ura pe care o purta sexului frumos.

CAPITOLUI XVII

„Căci arta de-a seduce, nu-i nimeni s-o cunoască Mai bine decât dânsul, şi nici s-o stăpânească. Şi nici nu ştie nimeni, sub chipu-i zâmbitor, S-ascundă-aşa, ca dânsul, un plan nimicitor.”

VOLTAIRE

„Cel ce nu se răzvrăteşte împotriva sufletului unui barbar, înseamnă că n-are nici el, câtuşi de puţin, suflet.”

MALHERBE.

Marchizul de Vandeuil alerga ca şi cum s-ar fi ştiut urmărit de o legiune de diavoli. Ajunse în Piaţa Maubert, luă o trăsură şi porunci să fie dus la palatul de Parthenay. După ce-şi schimbă hainele, intră în salon cu chipul vesel şi aruncă soţiei sale nişte priviri în care voia să insinueze o dragoste a cărei perfidie, în împrejurarea de faţă, se asemăna cu acele flăcări zburdalnice care-l îndreaptă pe călător spre prăpastia în care îi e dat să piară.

Văzându-şi soţul intrând, Ernestine tresări dezvăluind toată uimirea pe care o încerca.

— Ce ai, dragă verişoară? o întrebă Léonie mirată.

— Vrei să-ţi explic eu? răspunse marchizul aşezându-se între cele două prietene. Şi apucând mâna tandrei Ernestine, continuă, întorcându-se către Léonie: Am ca soţie, un înger! Sunt un demon, nedemn de o asemenea fericire, fiindcă n-am cunoscut-o şi am părăsit-o; ea a suferit în tăcere, plângând din pricina rătăcirilor mele şi iertându-mă mereu. În sfârşit, atâta dragoste m-a mişcat, mi-am revenit din rătăcirile mele şi m-am jurat în gând, fiindcă nu ştiu dacă ar fi crezut în jurămintele mele… Ernestine plânse

de bucurie, privindu-l pe marchiz care-i săruta mâna cu întreg entuziasmul unui amant de o zi.

— Dragă Léonie, continuă Vandeuil, pe un ton confidenţial şi plin de prietenie, de când sunt însurat n-am petrecut nici zece seri împreună cu Ernestine.

Léonie făcu un gest de uimire şi exclamă:

— Zece seri!

— Da, draga mea, continuă marchizul, aşa se petrec lucrurile în toate căsniciile celor mari. Léonie tresări din nou.

— Ei bine, dragă verişoară, spuse marchizul, soţia mea, văzându-mă intrând ca să-i ţin companie, a fost mirată şi, te întreb eu, n-avea de ce să fie? Nu e un lucru ciudat ca în secolul nostru, un soţ să-şi iubească nevasta? Ştii, dragă verişoară că, procedând astfel, mă expun la mii de zeflemele din partea tuturor curtenilor tineri? Păi nu-i un adevărat scandal ca într-un secol al filosofiei şi a luminii, un senior să-şi piardă vremea făcându-i curte nevesti-şi? Ai văzut cât de uimită a fost până şi Ernestine. Ea nu cutează încă să creadă în schimbarea petrecută cu mine. Nu-şi poate închipui că m-am reîntors la ea, deşi de câteva zile tot încerc să i-o dovedesc!

Apoi marchizul, luându-şi soţia, o conduse în faţa unei oglinzi şi-i spuse surâzând uşor:

— Cunoaşte-te pe tine însuţi şi vezi dacă nu meriţi să înfrunt orice ca să-ţi fiu pe plac…

Ernestine nu putu răspunde nimic: se aruncă în braţele lui Vandeuil şi vărsă lacrimi de bucurie.

— Domnule, clipa asta mă va face să uit un secol de nefericire.

— Deci mă ierţi, Ernestine?

— Mai întrebi?

— Draga mea… Acum poţi să fii liniştită; dragostea întemeiată pe stimă va ţine o veşnicie.

Această scenă părea a fi pentru Léonie din Alkoran. S-a străduit să priceapă ceea ce a vrut să spună marchizul. A

fost emoţionată de lacrimile verişoarei sale, deşi n-a priceput mare lucru din spusele lui Vandeuil. Într-adevăr, ce să-şi închipuie o tânără simplă şi naivă, cu moravuri ireproşabile, martora tuturor faptelor celui pe care-l iubea, având despre căsătorie ideile sănătoase ale celor din popor? Transplantată brusc în lumea mare, unde căsătoria, viaţa şi obiceiurile sunt călăuzite de principii cu totul contrare, stau şi mă întreb: nu era cazul să se mire de o scenă în care recunoaşterea unor drepturi ale societăţii este privită ca o greşeală?

— Ei bine, dragă Léonie pari uimită, strigă marchiza.

— Îţi mărturisesc, verişoară, că nu mai înţeleg nimic din ceea ce ai făcut şi ai zis.

— Atunci eşti într-adevăr fericită, răspunse Ernestine.

Niciodată biata marchiză n-a petrecut momente mai pline de încântare. Vandeuil vru să-şi încununeze victima cu flori. Sfârşitul serii a fost încântător pentru dânsa. Soţul ei a făcut risipă de cele mai tandre dovezi de amor. Fiind martora acelei mici atenţii, Léonie ce gândi la tot ceea ce făcea Jean-Louis odinioară, pentru ea, şi chipul ei visător dispăru din atenţia lui Ernestine şi a marchizului, care se priveau unul pe altul. Iubita fiului lui Granivel invidia fericirea la care era martoră. Iar scena la care asista îi scormoni durerea, căci îşi dădea seama că nu se mai putea mărita cu Jean-Louis. Surâse verişoarei sale, dar surâsul ei avea ceva trist; Ernestine nu-l văzu; era prea fericită ca să mai poată fi atentă la ceva.

Ne place să credem în fericire; marchiza a fost atât de convinsă de sinceritatea căinţei soţului ei, mai ales din ceea ce s-a petrecut peste noapte, încât lăsăm amănuntele pe seama imaginaţiei fiecăruia, convinşi fiind că vor exista tot atâtea versiuni câte menajuri vor citi această poveste adevărată a cărbunarului Jean-Louis…

Nu socot că trebuie să mai descriem răsăritul soarelui pentru că de multă vreme lumea cunoaşte zorii zilei şi pentru că, dacă cineva e dornic de poezie, poate citi mii de

astfel de descrieri în Homer, Vergiliu şi în toţi poeţii francezi până în secolul al XIX-lea exclusiv. În vremea asta, să ne fie îngăduit să spunem că, în timp ce soarele se înălţase bine pe cer, marchizul şi marchiza, aflaţi din nou sub acelaşi acoperiş, se treziră într-o atitudine cu totul conjugală. Nu există nimic mai puţin romantic decât trezirea a doi soţi. Căci, de îndată ce vorbeşti despre acest lucru, te şi gândeşti la domnul şi la doamna Denis; pentru a vorbi în mod cât mai demn despre misterele căsniciei, ar trebui să folosim expresii poetice, ca de pildă, acestea: „…Un bărbat victorios, Care sare matinal Din culcuşu-i nupţial, Fericit şi radios.”

Dar vă rog să remarcaţi că „un bărbat victorios” toată noaptea, nu poate câtuşi de puţin să mai sară din pat „fericit şi radios”, a doua zi dimineaţă, doar dacă nu e cumva vreun Hercule sau vreun Jean-Louis. Aşa că poetul liric a săvârşit o gravă greşeală dovedită din plin de trezirea marchizului de Vandeuil. Într-adevăr, acesta din urmă se trezi palid şi cu ochii încercănaţi. Tandra Ernestine, galeşă şi moale, culcată pe pernele de-atâtea ori dispreţuite, deschidea şi închidea ochii, rând pe rând, aidoma unei menade care, la serbările lui Bacchus, simte că leşină din pricina eforturilor pe care le face zeul pentru a o onora. Bâlbâi chiar câteva cuvinte întretăiate, prea vagi pentru a putea fi consemnate. Sigur, castele mângâieri pe care orice soţ care se respectă trebuie să le dăruiască castei sale jumătăţi când aceasta e frumoasă şi când un tandru clar-obscur te invită să-ţi încoronezi opera, pot fi devoalate; putem să le descriem în mod public, fără a ne teme de reproşuri; dragostea lui Vandeuil, dezmăţat experimentat, serveşte de exemplu multor căsnicii burgheze care fac totul în mod burghez; dar mărturisesc că nu mă simt în stare să povestesc un astfel de lucru. M-aş teme de înflăcărarea imaginaţiei mele. Voi fi acuzat de cinism, de violarea moravurilor şi mă tem mai cu seamă, de închisoare. Asta, fiindcă sunt singur! Fiindcă dacă aş fi însurat, închisoarea

ar fi. În anumite cazuri, un azil. În sfârşit, marchizul, apucând de cordonul soneriei, trase cu putere… iar ea sună de mai multe ori. Victoire dădu fuga; intră cu aerul curios al slugilor ori de câte ori se petrece un eveniment extraordinar şi sunt nerăbdătoare să afle rezultatul. Tot deschizând ferestrele şi aranjând perdelele, aruncă spre pat priviri furişe, pentru a ghici totul, începând de la Pater şi până la Amen şi a putea bârfi cu valeţii. Ce rău e să ai slugi…

Marchizul ieşi, spunându-i soţiei sale că va reveni să ia, împreună, în apartamentul ei o ceaşcă de cacao. Această mică atenţie o copleşi de bucurie pe biata marchiză care, îmbrăţişând cu aviditate fărâma de fericire, fu convinsă, începând de atunci, că reîntoarcerea soţului ei era sinceră. Fără a o atribui propriului ei merit, crezu că o datora firii bune a lui Vandeuil. Inocenta bucurie a victimei sortite pieirii se dezvălui prin mii de gesturi, în vreme ce Victoire o îmbrăca. Dădu o atenţie deosebită toaletei de dimineaţă; în ceea ce priveşte podoabele, se gândi la preferinţele lui Vandeuil. Îşi surâse sieşi privindu-se în oglindă. Nu-i spuse decât lucruri amabile cameristei şi fredonă plină de însufleţită bucurie a fericirii, câteva măsuri.

În vremea asta, marchizul se gândea cum ar putea să-şi otrăvească nevasta. Privi praful roşcat pe care-l cumpărase în ajun de la Maďco-americanul şi căuta zadarnic mijloacele a i-l strecura Ernestinei cât mai dibaci şi fără să stârnească bănuieli. „Dacă l-aş mai fi avut pe ticălosul de Duroc, îşi spuse el, nu m-ar fi durut capul; ar fi făcut treaba asta cât ai bate din palme! Hai, strigă în sinea lui, să am încredere în geniul meu bun, poate că el mă va inspira.”

Punând otrava în buzunarul vestei, se întoarse în apartamentul soţiei sale. De îndată ce-l auzi apropiindu-se, Ernestine alergă înaintea lui cu toată nerăbdarea pe care ţi-o dă dragostea. În acel moment, Vandeuil simţi o umbră de regret; roşi gândindu-se la crima pe care urma s-o săvârşească; tresări fără să vrea, zărind bucuria ce

strălucea pe chipul victimei sale şi remuşcările anticipate îl făcură să-şi întoarcă privirile.

— Ei cum, îi zise marchiza care interpretă altfel gestul luI. Sunt urât pieptănată, urât îmbrăcată? Spune, dragul meu; dacă dintre podoabele mele ceva nu-ţi place, imediat mă duc să scot…

— Nu, dragă Ernestine, orice toaletă ţi-ai alege, te înfrumuseţează.

Se aşezară alături, în faţa unei măsuţe de marmoră pe care se afla pregătit micul dejun. Marchizul spiona toate mişcările soţiei salE. Cu o curioasă atenţie, pe care ea o luă drept dragoste. Adesea, ochii li se întâlneau şi tulburarea marchizului i se păru Ernestinei o nouă dovadă de ataşament. În sfârşit, li se aduseră două ceşti cu cacao şi Vandeuil trase nădejde să-şi poată îndeplini planul. Mânca, dar cu un aer distrat, îndreptând spre Ernestine acel surâs afectat care ascunde întotdeauna ceva; dar femeia, grăbită. Îşi bău ceaşca de cacao cu o repeziciune pe care marchizul o blestemă. Gândindu-se că va trebui să-şi amâne planul pe altă dată, căci soţiei sale nu-i mai rămăsese decât foarte puţină cacao în ceaşcă, îi veni în minte o stratagemă: începu nelinişti, să caute ceva; gesturile şi privirile sale atraseră imediat atenţi h Ernestinei.

— Ce-ţi trebuie, dragul meu?

— Nimic, nimic…

— Se pare că n-ai la îndemână ceva… Pot să ştiu şi eu despre ce e vorba?

— Nu ştiu ce-am făcut cu batista, răspunse el; se poate să fie pe pat!

Îndrăgostita marchiză alergă în dormitor, vrând să-l scutească pe soţul ei de a se mai deranja.

Rămas singur, Vandeuil scoase otrava, desfăcu hârtiuţa în care se afla, o apucă cu degetele şi se pregăti să-i dea drumul în ceaşcă. Dar chiar în clipa aceea, Léonie intră cântând şi marchizul, palid de mânie şi de teamă, abia avu timpul să înghită hârtia pe care o ţinea în mână. Otrava se

afla între degetul său gros şi arătător. O făcu repede cocoloş şi încercă să-şi ascundă stânjeneala. Ernestine intră şi-i întinse batista; el o luă cu mâna stângă, acoperindu-şi-o pe cea dreaptă.

— Cum Léonie, spuse marchiza, vii să-ţi iei prin surprindere, prietenii?

— E cuvântul potrivit, zise marchizul, fiindcă n-am avut încă vreme s-o salut pe draga mea verişoară…

— Ce să-ţi fac, zise Léonie, eu m-am sculat demult; gândeşte-te că acum e amiază, că eu mă scol de cum se face ziuă, că n-am văzut încă pe nimeni de azi-dimineaţă şi că vă iubesc…

— Eşti încântătoare, draga mea, răspunse marchiza. Şi o sărută pe Léonie.

Vandeuil nu ştia ce să facă cu otrava pe care o ţinea între degete. Sosirea Léoniei îi dădea peste cap planurile funeste, în schimb era providenţială pentru Ernestine. În sfârşit, amintindu-şi de felul în care sălbaticii din America se otrăveau între ei, îi veni în minte ideea de a-i imita. Îşi vârî cocoloşul ucigătoarei otrăvi sub unghia degetului mare, o apăsă bine, se sluji apoi de batistă şi-şi isprăvi de băut ceaşca de cacao, discutând cu Léonie şi cu soţia sa. Totul era s-o izgonească pe Léonie şi marchizul, oricât de abil ar fi fost, n-ar fi putut-o face fără să i se bănuiască nerăbdarea. Începu deci prin a vorbi despre calităţile ducelui de Parthenay, elogiu pe care Ernestine îl confirmă. O felicită pe Léonie că avea un astfel de tată şi sfârşi prin a o întreba dacă era acasă sau plecase la Versailles, în sfârşiT. Dacă fusese să-l vadă. Încurcată, Léonie mărturisi că nu-l văzuse; dar se scuză, spunând că era obişnuită cu totul altceva decât cu acele mărunte demonstraţii puerile, cu acele îndatoriri poruncite de etichetă; că pyronianul Barnabé o învăţase cu totul altceva despre sentimente; despre viaţă, despre libertate şi natură.

— Vai, zise eA. E un om foarte instruit, un om de bine care cunoaşte virtutea ca şi cum aceasta ar fi elementul lui. Dar

cu toate astea, nu înseamnă că nu trebuie să-l văd pe tata pe care-l iubesc; mă duc să-l îmbrăţişez… Şi spunând acestea, ieşi.

— Ce copilă încântătoare, exclamă marchiza. Ei îi datorez fericirea…

Marchizul îşi înlănţui soţia şi o aşează pe genunchii săi; apoi îşi sărută tandra sa jumătate cu atâta patimă, încât era cu neputinţă să n-o crezi autentică.

— Ah, zise ea nu ne-am băut paharul cu apă!

— Adevărat! făcu marchizul. Îşi luă paharul şi bău jumătate din el. Dar citind în ochii soţiei dorinţa de a-l termina ea, din plăcerea de a sorbi după cel iubit, lăsă să cadă în limpedea băutură fărâma de otravă pe care-o ascunsese sub unghia degetului mare, operaţie pe care o făcu în spatele Ernestinei.

— Dă-mi paharul tău, iubitule! zise marchiza, cu o privire rugătoare.

— Nu, frumoasa mea, bea-l pe al tău!

— Te rog! spuse ea cu o voce tandră.

Şi apucând paharul, îşi lipi buzele exact de locul de unde băuse soţul ei. Marchizul păru mişcat. O sărută tremurând, pe soţia sa, apoi spuse:

— De acum încolo, tu vei fi izvorul fericirii mele, al averii şi a tot ceea ce poate da farmec vieţii!

Bucuria pe care o simţi sărmana Ernestine, văzându-se în braţele soţului ei, o făcu să nu-şi dea seama de uşoara căldură din stomac. Otrava îi străbătu vinele şi se opri la inima palpitândă de dragoste şi de fericire. Cu toată neruşinarea lui, Vandeuil tresări şi simţi că îl năpădeşte o sudoare rece: Dorind să-şi mascheze emoţia se duse să se încuie în cabinetul său pentru a-şi veni în fire şi a-şi regăsi sângele rece. Nu întârzie să reapară şi nu încetă să facă risipă de atenţiile cele mai înduioşătoare faţă de victima pe care tocmai o sortise morţii. De câtăva vreme o lua cu sine la baluri, la spectacole, la serbări, la Curte, pretutindeni, şi toată lumea fu convinsă că marchiza de Vandeuil era femeia

cea mai fericită. Reapărând în lume însoţită tot timpul de soţul ei, simţind că orice bucurie era împărtăşită, în aceeaşi măsură, şi de el marchizei i se părea că renaşte; se simţea copleşită văzând că fericirea ei era invidiată de toate femeile.

Cât despre marchiz, trecu cu graţie peste glumele ce se făceau pe seama setei lui de dragoste conjugală şi sfârşi prin a lăuda atât de mult fericirea pe care o simţea şi calităţile nevestei sale, încât această convertire a fost ca un semnal pentru o mulţime de alţi soţi. Drept consecinţă, o vreme a fost la modă să-ţi iubeşti nevasta. Regele află, cu multă bucurie, despre schimbarea conduitei marchizului de Vandeuil; din ziua aceea, începu a-i da atenţie şi a-l onora cu bunăvoinţa sa. Atunci, toţi curtenii se înamorară nebuneşte de jumătăţile lor mirate de o astfel de schimbare. Cu prilejul acestei schimbări, ducele de R. I-a spus contelui de Borg…:

— Amice, unde-am ajuns? Ce se pregăteşte?

— O mare revoluţie; căci a ne întoarce la nevestele noastre e o adevărată răsturnare socială.

Dar iată că marchiza de Vandeuil începu să se simtă rău. Medicii nu întrevăzură nici un pericol. Starea de nervi şi slăbiciunea ei fură încredinţate atenţiei marchizului de Vandeuil, declarat drept un adevărat model de soţ. La palatul de Parthenay, totul căpătă un aspect sărbătoresc; se dădură baluri, dar numai Léonie păstra în adâncul inimii un motiv de meditaţie şi de reverie, care o făcea să fie neatentă la omagiile cu care o copleşeau o mulţime de pretendenţi la mâna sa. Dacă spunem că era una dintre cele mai bogate moştenitoare din Franţa, e suficient pentru a arăta că cei care-i făceau curte erau numeroşi, iar laudele lor hiperbolice. Dar nimic din acele fumuri, măreţii sau lux n-o putură rupe de Jean-Louis. Fericitul Jean-Louis!

CAPITOLUL XVIII

„Am cunoscut a ocnelor elită strălucită, I-am cunoscut pe toţi, numai pe mine nu”

VILLON, Balada a XII-a „Culegere din poeţii francezi” „Îi vei conduce întotdeauna pe oameni cu cuvintele glorie şi libertate; dar interesul este o momeală şi mai puternică; şi ştiinţa oratorului e de a convinge că ceea ce propune el, este în interesul celor pe care vrea să-i târască după sine.”

ANONIM.

Să ne întoarcem privirile de la această scenă, revenind la moş Granivel. Aici, cititorule, am o socoteală de încheiat cu dumneata; cu toate că nu am o memorie atât de fidelă ca a dumitale, îmi amintesc foarte bine că am dreptul de a pune în această lucrare două sute şi ceva de pagini în care să nu spun nimic. Or, declar că vreau să uzez de acest drept şi să scriu un capitol plicticos, urmărind ca în această memorabilă istorie să existe ceva care să semene cu Legislaţia haosului de domnul Hara-Bab…ură. Şi veţi vedea cum o voi scoate la capăt. Ah, doamnă, cât vă plâng! dar dacă vă ocupaţi de buget, de legi, de… ei, la dracu!, dacă aveţi copii, această lectură vă va fi utilă, fiindcă vreau să pun în ea un cuvânt plin de bun-simţ şi să intitulez acest capitol: Despre învăţământul public şi particular.

Îndemnându-i pe domnii din consiliu să tragă foloase din el, îi avertizez totodată că nu va fi vorba, în nici un fel, despre călugării ignorantini; după cum nu va fi, de asemenea, vorba nici despre învăţământul… pe muteşte! Aşa că să fie liniştiţi, nu vreau, în nici un fel, să le iau locul…

L-am lăsat deci pe Jean-Louis dormind pe patul virginal al celei care nu se mai numea Fanchette. Somnul i-a fost agitat, dar a durat două zile şi datorită somnului s-a vindecat. A treia zi, după ce-au mâncat toţi trei împreună, Jean-Louis nerostind nici un cuvânt, moş Granivel privindu-şi dezolat fiul, iar profesorul reflectând atât de adânc încât ridurile de pe osul frontal i se dublaseră, acesta din urmă, ridicându-se de la masă, s-a aşezat în faţa placidului său nepot şi i-a ţinut acest discurs pe care-l reproducem în întregime:

Discursul profesorului Barnabé Granivel.

Jean, să nu ne întristăm. Să ne apărăm organele de înfiorarea neagră şi melancolică ce le năpădeşte; amărăciunea nu spune nimic, nu face nimic şi nu ajunge nicăieri, aşa cum îţi voi demonstra imediat, atât cât îi este îngăduit unui om să dovedească ceva, adică mai nimic, dar n-are importanţă! Să continuăm! Tu ţi-ai pierdut iubita… (La aceste vorbe, Jean-Louis oftă.) Ea e plasată într-o sferă pe care tu eşti deznădăjduit că n-o vei atinge… Am să te ajut să urci… (Jean-Louis îl privi pe profesor cu mirare.) Băiatul meu, trebuie să-ţi continui şi să-ţi termini studiile; după as Ui vei deveni un erou, nu aici, fiindcă n-ai nici o ocazie să te distingi, ci în America. Întoarce-te în Franţa după ce vor fi eliberate Statele-Unite şi atunci generalul Granivel se va putea însura cu domnişoara de Parthenay. Noi vom rămâne aici pentru a-i menţine sentimentele şi a veghea asupra ei… În plus, iată sfaturile mele în privinţa educaţiei tale; ascultă planul la care am meditat în timpul acestor trei zile.

Te îndemn să mănânci multă pâine şi alte substanţe asemănătoare, care contribuie la întreţinerea geniului, atunci când îl ai şi care sunt recunoscute că-ţi ajută la dezvoltarea spiritului. Într-adevăr, pe măsură ce te îndepărtezi de climatele care au un cer frumos şi ai căror locuitori sunt panofagi, vei da peste oameni aspri şi grosolani. Astfel pregătit şi neocupându-te decât de ştiinţele pe care ţi le-am predat, în special despre virtute şi despre arta de a fi fericit şi folositor, materii care nu intră în nici o formă de învăţământ, fiindcă ar trebui plătiţi mult prea scump profesorii ce primesc atât de puţin în acest secol, vei începe prin a te asigura că tot ceea ce vezi, există. E o materie foarte anevoioasă şi foarte pyroniană, pe care va trebui s-o lămureşti dacă se poate; aflând ce e durata, spaţiul, mişcarea, plinul, golul, moalele şi uscatul, din argument în argument vei ajunge să cunoşti omul, acest fenomen veşnic… Cum se face că el are idei care să nu fie nici pline nici goale, fără spaţiu, fără durată, fără mişcare,

fără alte calităţi materiale… Or, treaba se complică şi devine de neînţeles… Urmăreşte-mă cu atenţie şi încearcă să înţelegi… Iată, băiete, ceea ce constituie filosofia şcolilor. Şi există o diversitate de astfel de şcoli. Ţi le enumăr: şcoala stoică a lui Zenon; platonică, a lui Socrate; epicureană, a lui Epicur; cinică, a lui Diogene; peripatetică a lui Aristot; în sfârşit, şcoala sceptică a lui Pyron, care e şi şcoala mea şi care le bate pe toate celelalte. Totuşi aceste învăţături moderne sunt divizate în două armate moderne: spiritualismul şi materialismul. Pyronismul însă a rămas; dovadă că e o şcoală bună; fii deci pyronian şi îndoieşte-te de orice…

Aici, moş Granivel îl întrerupse pe fratele său printr-un sforăit zdravăn… Barnabé gemu… Dar văzând că nepotul său avea încă ochii deschişi, continuă astfel:

— De la filosofie vei trece la toate ştiinţele care derivă din ea şi care sunt: preţioasa logică (aici profesorul îşi scoase boneta de catifea neagră, se înclină şi şi-o puse înapoi pe cap), gramatica, toate limbile europene şi limbile vechi, ştiinţele naturale, fizica, medicina, chirurgia. Atunci vei putea să-ţi iei sânge, să-ţi curăţi maţele, să-ţi deschizi trupul, să-ţi vindeci guturaiurile seculare şi ecleziastice. Pentru completarea acestor ştiinţe, vei adăuga istoria naturală şi botanica – cu un examen scrupulos al sistemelor; atunci vei şti numele buchetului tău de chloris în terminaţia os, us, ex şi is. Dacă se rosteşte graţiosul nume de Narciss, spui că este un liliaceu. Vei învăţa chimia şi alchimia care-ţi vor oferi mijloacele de a cheltui o sută de mii de franci pentru a avea o uncie de aur. Metalurgia, datorită căreia se ajunge la spânzurătoare dacă faci bani falşi. De aici, vei trece la agricultură, însuşindu-ţi toate ştiinţele înrudite cu ea: comerţul, Banca, etc. Ai face bine chiar să înveţi toate meseriile. Nu se ştie ce ţi se poate întâmpla în viaţă. În sfârşit, vei trece la matematici, după care vei studia geometria până la calculul variaţiunilor, ca să afli cum se apropie Saturn cu o cincisprezece şesime mai mult de cât

se credea, de nu ştiu ce alt astru foarte influent în ceea ce priveşte fericirea noastră. Şi nu vei uita mecanica, pentru a şti să faci un dispozitiv de învârtit frigarea, un ceas sau o colivie pentru pui.

După aceste ştiinţe exacte, te vei îndrepta spre arhitectură, artilerie, construirea forturilor şi război… artă admirabilă care constă în puţin plumb pe care trebuie să-l vâri cât mai repede cu putinţă în capul celor ce se află în faţa ta pentru a-i primi cum se cuvine. Dar lucrul ăsta se cuvine făcut cu cumpătare.

În sfârşit, nepoate, vei învăţa marina, condusul unui vapor, longitudinea, etc.; căci în Statele-Unite poţi deveni amiral sau general şi trebuie să fii la înălţime, nu ca cei ignoranţi şi înfumuraţi.

Aici Barnabé făcu o pauză. Dar reluă cu un curaj sporit:

— După acele simple şi preliminare cunoştinţe, te vei ocupa de istorie, căci trebuie să afli ce-a fost şi ce este. În sfârşit, pentru a ne folosi de cunoştinţele diverse spre fericirea ta şi a omenirii, te vei duce ca să-ţi faci o idee despre felul în care se cârmuiesc oamenii. Într-un cuvânt, vei călători; căci nu trebuie să ai aerul unui neghiob care n-a călcat mai departe de strada lui. Ştii că toţi băieţii de familie bună sunt trimişi să-şi cheltuiască paralele în diverse locuri pentru a cunoaşte cum se dansează la Neapole, la Roma, în Elveţia; că Panthéonul are atâtea picioare înălţime, că statuia lui Apollo e frumoasă; că la Londra se arde turbă; că, etc… Atunci vei fi obligat să ai pantofi zdraveni dacă mergi pe jos sau bani pentru diligenţă. Datorită biciului şi înjurăturilor repetate ale unui surugiu, vei afla politica tuturor ţărilor ca şi dreptul oamenilor, dreptul public, dreptul roman, şi toate drepturile din lume pentru a-ţi putea apăra nădragii dacă ţi-i dispută careva…

Totuşi, nepoate, niciodată ştiinţa n-a fost atât de pyroniană; căci domnul de Harlay, şeful unui Parlament, spunea că dacă l-ar acuza cineva că a luat catedrala Notre-

Dame în simarul30 lui, primul lucru care l-ar face, ar fi s-o ia la fugă. Pentru a aprofunda toată arta legislativă, vei fi nevoit să citeşti o sută de mii de volume, ceea ce dovedeşte că adevărul este unul şi că n-are nevoie de explicaţii.

De aici, dragul meu, vei trece la economie politică, la ştiinţa administrării care constă în a avea o inimă dreaptă şi bun simţ. Atunci, nepoate, vei ului ca şi mine, pe toată lumea, cu bărbătească ta elocinţă; vei judeca fără noimă, în legătură cu impozitele şi cârmuirile şi, silit să-ţi prelungeşti dilemele, vei deveni mare ministru sau vei ajunge la Bastilia. Dar, te avertizez, cunoaşterea profundă a acestor ştiinţe, ca şi a celor legate de ele, nu-ţi va sluji la nimic dacă n-ai geniu, adică dacă nu te afli – din cei treizeci de milioane de oameni – printre cei zece pe care capricioasa natură îi alcătuieşte atât de perfect, încât ideile să-ţi fie clare, juste, noi şi expuse de tine într-un fel original. În sfârşit, geniul tău nu-ţi va sluji la nimic, dacă n-ai răbdare şi dacă la răbdare nu adaugi şi arta intrigii…

Dragul meu, toate astea bine înţelese, admiţând că ai răbdare, geniu şi darul intrigii, vei putea deveni celebru. Dar această celebritate va fi o otravă mortală, care-ţi va căşuna multe necazuri. Totuşi dacă vrei să-ţi ocupi răgazurile şi să te consolezi, îţi rămân o mulţime de ştiinţe ce constituie ornamentele frumosului edificiu pe care l-am construit: ai poeziile lirice, tragice, comice, epice; muzica vocală, instrumentală şi compoziţia; pictura, sculptura şi toată literatura de la acrostih şi până la operele inedite. Cred că vezi, dragul meu, utilitatea sfaturilor mele şi dacă vrei să mi le urmezi, îţi dau o sută de mii de franci, rezultatul economiilor mele de douăzeci de ani; îţi vor sluji la nobilele tale fapte. Fii cinstea Granivelilor! Nădăjduiesc că vei ajunge om mare. Căci legătura dintre degetul mare de la picior, indexul sting şi protuberanta osului tău frontal îmi arată… Du-te, băiatul meu, isprăveşte ceea ce am început eu… străbate Europa discutând şi dovedeşte englezilor că eşti demn de Turenne…

Cititorule, la acest discurs, care a fost debitat cu o volubilitate extraordinară, trebuie să fi băgat de seamă că Barnabé se afla într-una din cele mai frumoase culmi ale pasiunii sale favorite, care consta în a vorbi fără încetare şi a-şi arăta vasta întindere a cunoştinţelor. Trecând în revistă diversele marote care-i stăpânesc pe oameni, bunul pyronian se delecta făcându-le să ţopăie pe ale sale. Vai! Pe bună dreptate se spune că pasiunile sau marotele, cum doriţi, îi orbesc pe oameni. Barnabé este o dovadă grăitoare a acestui lucru, şi oamenii care vor să-i convingă pe increduli, îl pot da de exemplu. Bietul doctor era atât de orbit, încât nu numai că nu-şi vedea potopul de salivă care, prelingându-se pe la colturile gurii, îi curgea, ca un fluviu, pe haine, dar mai apucase, între degetul mare şi arătătorul drept, nasturele de la vesta lui nepotu-său care de mult ar fi adormit la fel ca şi moş Granivel. Din când în când, doctorul – conform ideilor sale grandioase – trăgea sau îndepărta nasturele, crezând că-l trage sau îl împinge pe purtătorul vestei. Scoase un lung oftat, constatând puţina filosofie a secolului său şi reflectă, culcându-se, la fatalitatea ce nu îngăduia nimănui să asculte discursurile sale în întregime. La început, această idee îl întristă, dar tot gândindu-se, văzu în ea cele două argumente; şi pentru şi contra, aşa că acel suflet de treabă adormi. O, demn şi stimat profesor! Umbra ta se poate consola cu ideea că vreun breton tenace, cititor înrăit, va urmări până la capăt acest capitol!

O, tu, care ai curajul de a-l citi aşa cum îl am şi eu de a-l copia din lucrarea Embrouillamenta granivelliana, află că profesorul era unul dintre oamenii cei mai savanţi ai epocii. Inventase mitenele cu patru degete, corsetul pentru leneşe, paturile elastice, umbrelele cu baston, zahărul indigen, jocul solitarului; făcuse comentarii asupra războiului şi a anghilelor „a la tartar”; tot lui i se datora Perfectul procuror, lucrare eminamente utilă, în care enumăra o sută şaptezeci şi două de feluri cinstite de a-ţi însuşi bunul altuia. Dar, din nefericire, s-a oprit la furtul prin efracţie. A

descoperit optsprezece noi planete, ale căror nume şi poziţie le-a uitat. Dacă moartea crudă nu l-ar fi întrerupt din lucrările sale, ar fi inventat Constituţiile Europei, învăţământul pe muteşte, calculul variaţiilor pe care i l-a furat Lagrange, telegraful, drezinele, tiparul stereotip, autoclava, caleidoscopul, fosele inodore, cafetiera Morize, uleiul de Macassar, legea privind comunele, şi maşinile… Domnule cititor întreprinzător, acel mare Barnabé era mare în toate, fiindcă n-a catadicsit să enunţe morala ce trebuia trasă din marele şi sublimul său discurs; rezultă, atât din epigraf cât şi din acest capitol, că n-a exprimat-o în scris, la fel ca şi Fidias, care n-a scris pe statuia sa: Jupiter. N-am să vă fac afrontul de a vă explica: aveţi mult prea mult bun-simţ şi învăţătură pentru asta! Dumnezeule mare! Ce crimă de les-cititor era să săvârşesc!

A doua zi dimineaţă, la micul dejun, bietul profesor îl întrebă, cu un aer foarte modest, pe nepotul său ce anume înţelesese din discursul său.

— Unchiule dragă, am înţeles destul pentru a-mi da seama că eşti bunătatea întruchipată. Voi urma întocmai instrucţiunile dumitale.

— Şi vei pleca pentru a te lepăda de necaz?

— Nu chiar imediat… Ştii, Fanchette… să-mi iau rămas bun…

— Ah, uitasem… ai dreptate, nepoate. Totuşi gândeşte-te că dacă ai s-o vezi pe Fanchette, necazurile vor spori; pe de altă parte, vei regreta dacă n-o vei vedea… iată cele două laturi ale acestui lucru… acum, fă cum vei vrea!

— Băiete, ai nevoie de bani? întrebă moş Granivel.

— Frate, asta-i treaba mea, interveni unchiul.

— Aş vrea ca asta să mă privească doar pe mine, replică tatăl.

— Banii sunt pentru învăţătură… mi-am asumat eu sarcina asta… doar sunt profesorul lui! Aşa că tu n-ai nici un amestesc…

— Dar e copilul meu!

— Dar e nepotul meu! Eu sunt bătrân şi n-am ce face cu banii!

— Nici eu nu mai am ce face cu ei! răspunse încăpăţânatul tată Granivel.

— Să tragem la sorţi! strigă pyronianul; împotriva hazardului nu mai avem replică. Şansele sunt egale. E singurul lucru pe care-l poate admite un pyronian.

— Vorbe! strigă Granivel.

Jean-Louis avea lacrimi de înduioşare în ochi. Profesorul câştigă. Dar moş Granivel declară că nu va renunţa niciodată la dreptul de a plăti echipamentul, sabia fiului său şi uniformele a două sau trei sute de derbedei curajoşi pe care Jean-Louis îi va lua cu el în Statele Unite, după ce-şi va fi completat totuşi studiile la Universitatea din Oxford.

În vreme ce Jean-Louis isprăvea de explicat că o sută de şnapani care nu aveau nimic de pierdut ci totul de câştigat i-ar fi fost nişte excelenţi apărători în Statele Unite, că avea să facă din ei un batalion sacru, o oaste de tineri fără căpătâi, al cărei căpitan va fi el, că-i convenea să-i adune din Paris, receptacolul a o mulţime de nefericiţi, bravi ca Cezar fiindcă n-aveau o pară chioară, intră Courottin. Îmbrăcat foarte elegant era vesel pentru că tocmai încasase nişte onorarii magnifice, obţinute fiindcă-i câştigase procesul ducelui de Parthenay; dar ceea ce-l făcea să fie şi mai vesel, era faptul că procesul nu se isprăvise, deoarece adversarul făcuse apel la Marele Consiliu.

— Am fost s-o văd pe domnişoara Léonie de Parthenay, îi zise el lui Jean-Louis; se gândeşte tot timpul la dumneata. Mă mir, domnule Granivel, că încă nu te-ai dus s-o vezi!

— Şi cum crezi că aş putea face acest lucru? întrebă Jean-Louis.

— Ei, cum, exclamă Courottin ridicându-şi mâinile, un iubit se întreabă în ce fel şi-ar putea vedea iubita?

— Chiar mâine o voi vedea, zise Jean-Louis. Totuşi, ea e de un rang mult mai înalt decât mine şi asta ar însemna să se coboare până…

— Ah, asta era! Ce faci acum? îl întrebă pyronianul pe Courottin.

— Ce fac? Vă urmez exemplul. Expun, în faţa justiţiei argumentele pro şi contra, cu scopul ca ea să se îndoiască, şi cât mai mult timp cu putinţă, de partea, cui e dreptatea. Când pledez pentru, când contra. Şi, de cincisprezece zile de când mă aflu în barou, din zece procese, n-am pierdut decât unul, şi acela era dintre cele mai lesne de câştigat, aşa că acum nu le mai iau decât pe cele mai grele.

— Şi eşti ascultat? întrebă Barnabé pe un ton vrednic de milă.

— Uneori, răspunse Courottin.

— E destul de mult, observă pyronianul.

— Haide, unchiule, strigă Jean-Louis, n-avem vreme de pierdut! Să mergem şi să luăm şi banii de care avem nevoie.

— Ce să faceţi cu ei? Pot să vă fiu util la ceva?

— Trebuie, zise moş Granivel, să recrutăm nişte oameni fără parale, zdraveni şi care doresc să facă avere.

— Oho, cunosc o mulţime, strigă maliţiosul avocat şi v-aş ruga să recrutaţi oamenii pe care-i ştiu eu. Veţi scăpa ţara de un număr de derbedei de temut în împrejurările în care ne aflăm; căci de când am prins şi eu puţin cheag, am trecut în tagma celor bogaţi.

Pyronianul luă un fişic de o mie două sute de franci de aur şi ieşi urmat de Jean-Louis şi de Courottin, căruia îi explică mergând, planurile nepotului său. Abia ajunseră pe Pont-Neuf, că avocatul se şi trezi faţă în faţă cu un lungan cu chipul ars de soare, cu o mustaţă deasă şi cu o mutră de criminal.

— Ei, strigă avocatul, iată-te din nou!

Şi surprins, Courottin lăsă să se vadă cât de mult se mira că cel ce-i răsărise în faţă încă nu fusese spânzurat. Acesta din urmă, înţelegând foarte bine uimirea lui Courottin, îi răspunse:

— Ei, Doamne, începând de azi dimineaţă am renunţat la smintelile mele!

— Domnilor, le zise Courottin pyronianului şi lui Jean-Louis, iată-l pe unul dintre soldaţii dumneavoastră. Are toate calităţile cerute şi garantez pentru el. Daţi-i întâlnire la Grenouillič re, la cabaretul „Quatre-Fils-Aymon”; apoi avocatul, luându-ţi prietenul de mână, îi zise:

— Şi te rog, fără glume proaste, m-ai înţeles?

— Fii liniştit, m-am căit… răspunse lunganul strângând mâna fostului curier.

Courottin îşi dădu o oră de întâlnire cu cei doi Granivéli şi se angajă să vină cu o sută de recruţi. La rândul lor, pyronianul şi Jean-Louis parcurseră întreg Parisul căutând ceea ce nu era deloc greu de găsit, căci vagabonzii foşgăiau peste tot.

Unchiul şi nepotul, satisfăcuţi de ceea ce găsiseră, se îndreptară spre Gros-Caillou, când iată că se întâlniră cu Courottin care ducea tratative cu un cerşetor în zdrenţe.

— Vrei să devii un erou? îl întrebă avocatul.

— Ce e aia erou? întrebă cerşetorul; cât câştigă pe zi?

— Cinci bănuţi, răspunse Courottin

— Eu câştig doisprezece, cerşind!

— Dar, remarcă Jean-Louis, vei dobândi gloria!

— Mai târziu, voi muri? continuă cerşetorul.

— Şi da şi nu, zise pyronianul; da, pentru că toţi murim; nu, pentru că posteritatea va vorbi mereu despre tine şi pentru că ea este o umbră a existenţei.

— Posteritatea! repetă cerşetorul, nu suntem oare posteritatea vremilor apuse?

— Ba da, zise Barnabé.

— Ei bine, reluă cerşetorul uitându-se la Courottin, omul ăsta e prea urât ca să-i fac pe plac…

— Dar, amice, îl întrerupse Courottin, eşti un nenorocit… dacă ne asculţi, poţi ajunge cineva!

— Totul depinde de părerea pe care ţi-o faci despre lucruri, zise calicul uitându-se ia zdrenţele sale. Sunt primul în tagma mea şi mă simt fericit. Am ştiut să-mi găsesc un ioc

foarte comod, în noroiul străzii, pentru care sunt chiar invidiat…

Pyronianul admiră bunul simţ al acelui om care, văzând un mare senior şi o femeie frumoasă, le ieşi înainte, întinzând mâna şi rostindu-şi vorbele obişnuite.

— Cu ăsta nu facem nimic, strigă Courottin. Şi se îndreptară spre hanul „Quatre-Fils-Aymon”, unde îi şi aşteptau şuşotind, două sute de persoane.

Jean-Louis, Courottin şi Barnabe – ca şi cum ar fi fost şefii unei conspiraţii – salutară fiecare, spuseră câteva cuvinte politicoase, şi anunţară că după-masă vor pune bazele unei afaceri nobile şi generoase, care-i va face pe participanţi celebri şi bogaţi. Năpădiră saloanele de trei sute de locuri şi două sute zece convivi ocupară, cu greu, loc. Barnabé discută cu birtaşul iar ca urmare mâncarea bună şi plachiile fură servite din belşug. Vinul era la discreţie. Oricine şi-ar fi plătit cu plăcere masa, pentru a se bucura de spectacolul ce-l ofereau toate acele mutre purtând pe ele pecetea mizeriei, dar care străluceau totuşi de veselia specifică poporului, singura adevărată. Se părea că însăşi speranţa lumina scena cu flacăra ei ce ne luminează toată viaţa noastră şi care nu se stinge decât odată cu sosirea morţii. Zarva „hohotele de râs, izbucnirile glasurilor, refrenele unor cântece, strigătele şi ridicarea în slăvi a lui Jean-Louis se auzeau până afară şi multe persoane, mirate de adunătură, adăstau ca să asculte hărmălaia.

Dar iată că Barnabé se ridică şi făcu un semn cu mâna, semn care făcu să se înstăpânească o tăcere profundă. Pyronianul socoti că era o bună ocazie pentru ca să ţină o cuvântare, pe care măcar din recunoştinţă cei prezenţi vor fi siliţi s-o asculte. Tuşi, scuipă şi se exprimă în aceşti termeni:

— Războiul este un mare flagel, dar poate fi de asemenea şi un mare bine. Aflaţi deci că nu e nici bine, nici rău să te baţi; că nu contează pe care dintre hotărâri o iei; că puteţi să vă bateţi pentru Statele-Unite fără să vă temeţi că veţi fi

păcăliţi. Aşa stând lucrurile, America având nevoie de voi şi vice-versa, adică voi având nevoie de ea, socot că nemine contradicante31 nimic nu se opune raţionamentului meu ad hominem32 -, fiindcă treaba asta vă priveşte. Or, voi n-aveţi bani, în vreme ce noi avem, fiindcă declar că vă vom da; îmbarcaţi-vă, fiindcă banii şi Statele-Unite împreună cu libertatea, per philosophiam33 şi cu demna logică vă silesc să fiţi de acord cu mine, căci…

Aici Barnabé, împiedicându-se în raţionamentele pe care desele pahare cu vin nu-i mai îngăduiau să le îngrămădească – cu profunzimea lui obişnuită – se tulbură şi căzu grămadă, repetând:

— Car, car34… De îndată ce Barnabé se prăvăli, Courottin, constatând impresia defavorabilă produsă de căderea oratorului, se ridică şi continuă el discursul pyronianului:

— Acest mare filosof a vrut să vă zică, strigă avocatul, că sunteţi nişte oameni foarte de treabă; în plus, bravi cum sunt toţi francezii şi că libertatea îşi pune în voi cele mai dragi speranţe; că veţi fi răsplătiţi pentru înaltele voastre fapte de arme prin jefuirea a tot ceea ce posedă englezii în America; că vă veţi înapoia glorioşi, bogaţi, şi că veţi fi invulnerabili… Duceţi-vă deci să reprezentaţi cu demnitate Franţa în luptele ce se vor da în Lumea Nouă… Vă veţi alege cu aur, cu grade, cu glorie. Trăiască libertatea!

Toţi repetară cu entuziasm: „Trăiască libertatea”! şi băură în sănătatea acelei bune zeiţe ce nu ştia pe cine să mai asculte.

— Prieteni, zise Jean-Louis care observase toate figurile soldaţilor săi în timpul discursului lui Courottin, duceţi-vă să vă înscrieţi la cărbunarul Granivel. Vi se vor da arme, o uniformă, banii necesari pentru drum, o să vi se spună locul unde ne vom întâlni şi ceasul în care vom pleca… O iubesc pe Fanchette, dragii mei; aveţi şi voi câte o Fanchette a voastră? Trebuie să facem în aşa fel, încât să le fim pe plac. Trăiască dragostea, gloria, libertatea! Şi să bem în cinstea iubitelor noastre!

Se bău şi se răzbău atâta, încât fiecare se îmbătă criţă. În toiul beţiei, Jean-Louis şi Courottin izbutiră să-i convingă pe toţi acei demni soldaţi, împărţindu-le bani.

Atunci entuziasmul lor atinse culmea; se strigă: „Trăiască regele! Trăiască libertatea! Trăiască Statele-Unite! Trăiască Jean-Louis!”

Ulterior cei trei amfitrioni se retraseră, după ce-l plătiseră cu generozitate pe hangiu, ca să le mai dea vin celor însetaţi.

Se pretinde – dar noi nu cutezăm să vă asigurăm de acest lucru – că Jean-Louis ar fi fost urmărit de un spion al poliţiei; dacă acesta ar fi ştiut, l-ar fi ciomăgit zdravăn. Orice-ar fi fost, el s-a întors în strada Thibautodé, susţinându-l pe pyronian care socotea că pământul e foarte îndoielnic din moment ce nu putea să stea în picioare, pe el. Jean-Louis, îmbrăţişând cu ardoare pârghiile celebrităţii propuse de unchiul său, se culcă, jurând să plece cât mai repede, după ce-şi va fi folosit totuşi scurtul răgaz pentru a-şi lua rămas bun de la Fanchette.

CAPITOLUL XIX

„Adio, poţi pleca…”

RACINE, Andromaca „Prin strălucita vază, cei doi s-apropiară, Uitară-acel exil, gonind orice plictis Şi-acele scrisorele, în calmul nopţii scrise, Sunt via-ntruchipare a sufletului lor…”

ANONIM.

N-am aflat niciodată cum de s-a hotărât Jean-Louis, atât de prompt, să se exileze din frumoasa lui ţară, Franţa; am arătat totuşi că a făcut-o în nădejdea de a fi demn să se însoare cu frumoasa lui iubită, făcând să dispară iluzoria barieră pe care societatea o ridicase între ei. Dacă vedeţi cumva alte motive, dovediţi-le… Eu declar, cu cerul şi pământul, că ţin la eroul cărţii noastre…

Acum, faceţi cale întoarsă cu imaginaţia şi închipuiţi-vi-o, pe un fotoliu, în salonul ducelui de Parthenay, pe sărmana marchiză de Vandeuil, palidă şi obosită; stă alături de

Léonie; ducele observă cât e de abătută nepoata ga şi aprobă, dintr-o privire, atenţiile perfidului său nepot. Ducele de Parthenay greşeşte închipuindu-şi că lâncezeala este urmarea iubirii satisfăcute a Ernestinei. Or, stai şi te întrebi, cum de poate isca dragoste o astfel de paloare pe chip? Ni se va răspunde că asta depinde de noapte; şi totuşi e sigur că treaba a depins mai curând de zi. Există, totuşi, o mare diferenţă între zi şi noapte… Deci, să zicem că domnul duce se înşela… Nu, doamnelor, domnul duce nu se înşela, căci şi figura marchizului era palidă. Cum să rezolvi dilema asta? Cum veţi vrea, dar să ştiţi că niciodată vreun iubit n-a fost mai atent ca Vandeuil faţă de soţia sa; că niciodată o femeie n-a fost mai mulţumită; că, deşi cu moartea cuibărită la sânu-i, fără ca să ştie acest lucru, fiecare privire a sa era o privire amoroasă adresată călăului ei; căci şi ea îşi atribuise paloarea tot cauzei imaginate de duce. Acum, doamnelor, vă voi întreba dacă a existat vreodată pe lume un mai abil şi mai desăvârşit ticălos ca acel marchiz? Ce nenorocire să posede strălucita calitate pe care n-o au decât soţii cei buni! Oh, cât de capricioasă mai e şi natura asta!

În mijlocul acestei scene, mai puneţi-o la socoteală şi pe Justine care intră şi-i comunică Léoniei, cu o afectare însoţită de gesturi şi semne:

— Domnişoară, un comisionar v-a adus comanda de ieri…

— Bine, Justine, primeşte-o tu, răspunse Léonie pe care surâsurile ducelui şi al nepotului său şi ochii plecaţi şi apoi ridicaţi ai Ernestinei o intrigaseră.

— Domnişoara nu vrea deci să vadă lucrurile? întrebă Justine.

— Nu.

— Şi dacă nu e ceea ce a cerut domnişoara?

— Ai fost împreună cu mine, aşa că ai să le poţi recunoaşte şi singură.

— Dar, domnişoară… insistă tenacea subretă.

— Hai, Justine, zise marchiza, lasă-ne…

— Mă duc să văd, replică Léonie, observând un gest de nerăbdare străbătând întreg trupul fidelei Justine.

Intră în odaia ei şi văzu un ţăran, grosolan îmbrăcat, depunând un cufăr aşezat pe nişte stinghii.

— Ei bine, ce mai doreşti acum de la mine, Justine?

— Domnişoară, dar el e…

— Ah! a fost tot ce-a mai putut spune Léonie.

Iubire! De ce nu-mi poţi tu dicta paragraful ăsta? De ce Rafael n-a fost martor la un asemenea moment? Unde e pana lui Vergiliu? Simt că după asemenea plângeri, nu vom mai încerca să descriem emoţia lui Jean-Louis, pe care strigătul Léoniei îl făcu să tresară până în cele mai tainice fibre ale făpturii sale. Încă o dată, doamnă, voi recurge la înflăcărata dumneavoastră imaginaţie ca să v-o închipuiţi pe Léonie căzând într-un fotoliu, dar în cel mai apropiat de Jean-Louis, care-i luă mâna şi i-o acoperi de sărutări fierbinţi. Am mai spus-o, Justine era tipul eternei subrete; nu vreau s-o mai repet; n-aş avea de repetat decât că tocmai se pregătea să plece.

— Rămâi, Justine… vreau să rămâi… strigă Léonie.

— Domnişoară, zise Jean-Louis.

— Să-mi spui întotdeauna Fanchette; ce, tu nu mai eşti Jean-Louis?

O lacrimă de înduioşare stinse flăcările din ochii lui Jean-Louis şi privirile sale se însufleţiră văzând celesta înfăţişare a Fanchettei. Scoţându-şi un ac, Léonie îi arătă în sân, buchetul de flori de portocal. Trebuie să iubeşti cu dragostea pură, sinceră şi arzătoare care ne cuprinde o singură dată, în tinereţe, pentru a înţelege toată frumuseţea de nespus a acestui gest. Iubirea aceasta trebuie să fie o măreaţă sărbătoare a melancoliei pentru inima celui care a fost ars de flăcările ei. Gestul Fanchettei i-a amintit lui Jean-Louis, de tot!

— Dragul meu, îi spuse fata, cu glasul ei dulce, obstacole de ne trecut ne despart pentru totdeauna.

— Ştiu…

— Şi te resemnezi atât de uşor?

— Nu!

Tonul energic, vocea puternică, precum şi atitudinea lui Jean-Louis străpunseră inima iubitei sale. Ea îi mulţumi printr-una din acele priviri care, dacă ar fi căzut asupra a o sută de mii de oameni dintr-o dată, ar fi schimbat soarta imperiilor.

— Ce se va întâmpla cu noi? întrebă Léonie.

— Spune-mi, Fanchette, tu ce-ai hotărât?

— Să-ţi rămân de-a pururi credincioasă!

Granivel o luă în braţele sale nervoase pe fata lui Parthenay şi strângând-o la piept, îi înapoie, pe buzele ei de mărgean, pătimaşul sărut pe care Fanchette i-l dăduse în faţa altarului. Dar chiar atunci răsunară paşii şi vocea marchizei. Venea alergând şi cântând, ca să vadă rochiile şi comenzile Léoniei, fiindcă o femeie nu poate să lase, în mod decent, o altă femeie singură în faţa creaţiilor luxului… Léonie păli; Justine strigă:

— Doamna de Vandeuil! Jean se aplecă şi dispăru în şemineu. Aşa că, doamnelor, nemaipomenitul Jean-Louis avea încă două calităţi foarte preţioase: discreţia şi prezenţa de spirit în situaţii critice.

— Vai, verişoară, cât eşti de palidă! Ce ai?

— Ceea ce n-ai dumneata, în mod sigur! La aceste cuvinte, aruncate cu nevinovăţie de o Léonie buimăcită, marchiza roşi, dar cu acea roşeaţă ce dă în vileag pudoarea unei fecioare; în ce mă priveşte, zău dacă mai înţeleg ceva, fiindcă la urma urmei, era femeie măritată!

Léonie ascultă frecarea, greu de perceput, a picioarelor şi a genunchilor lui Jean, de pereţii şemineului… privi locul unde stătuse el şi… înduioşarea şi lacrimile puseră fără voie stăpânire pe ea; se gândea şi se rătăcea în gânduri. Puţin cam încurcată, Ernestine începu s-o cerceteze, dar din fericire pentru Léonie, stofele fuseseră despăturite… După câteva minute, Ernestine luă mâna verişoarei sale şi-i spuse cu duioşie:

— Să ştii, Léonie, că n-am avut intenţia să-ţi fac necazuri… Trebuie să-i spun cititorului că Léonie se afla la o sută de leghe distanţă ca să mai poată pricepe ce semnificaţie aveau privirea tandră şi tonul de reproş al verişoarei sale.

— Ce vrei să spui? întrebă ea pe un ton plin de ingenuitate care o dezarmă pe Ernestine. Verişoara ei o sărută.

Activa subretă urcase la ea şi-i strigase îndrăgostitului Jean-Louis să coboare prin şemineu, în odaia ei. Granivel înţelese şi se află imediat singur cu Justine.

— Fato, îi zise el, asta nu-i tot, vreau s-o revăd pe stăpâna ta… fiindcă plec pentru multă vreme şi un rămas bun de un minut nu-mi ajunge.

— Cum s-o revezi? E foarte greu! Şi Justine începu să se gândească. Du-te acasă, îi zise ea şi ai încredere în mine!

Jean-Louis sări de gâtul subretei, neputându-i mulţumi altfel. Justine rămase o clipă în contemplarea bărbatului, apoi roşi pentru gândul ce-i trecuse prin minte. După care, Granivel ieşi din odaia ei. Dar iată că amândoi se întâlniră cu Victoire, pe aceeaşi scară unde odinioară… Victoire îşi închipui lucrurile cele mai năstruşnice. O văzu pe Justine, al cărei aer buimăcit se preta împrejurărilor, şi chipul ironic al cameristei Victoire păru a spune: „Să ştii că şi eu am fost în Corint… „

Fostul cărbunar se întoarse foarte trist în strada Thibautodé, unde îl aşteptau cu nerăbdare tatăl său şi pyronianul.

— Ei bine, nepoate, ţi-ai luat rămas bun?

— Vai nu, unchiule!

— Cum aşa, băiete? întrebă moş Granivel.

— Ne-au întrerupt… N-am văzut-o decât un minut!

Trecură trei zile, în timpul cărora Jean-Louis avu de răbdat toate recomandările lui Barnabé. În cea de a patra zi, dimineaţa, trebuia să plece. Seara, Louis, plângând de necaz, se îndreptă spre palatul de Parthenay. Mergea cu acea repeziciune pe care i-o cunoaşteţi şi care, pe Cheiul teatinilor îl făcu să se ciocnească de un bărbat tânăr,

îmbrăcat în negru. Mândrul tânăr se întoarse: era Courottin.

— Ah, dragul meu, ştii că trebuie să plec în Anglia şi în America şi încă n-am apucat să-mi iau rămas bun…

Un ins ca avocatul Courottin era destul de inteligent pentru a înţelege limbajul acesta, aşa că-i răspunse:

— Vrei să-i scrii un cuvânt? Aş putea să i-l duc, fiindcă tocmai mă îndreptam spre palatul ducelui, cu care am de discutat treburi serioase.

Jean-Louis luă creionul lui Courottin, rupse o foaie din agenda avocatului şi scrise următoarele: „Fanchette, mâine plec…”

Las comentariile pe seama fiecăruia, observând că aceste cuvinte erau demne şi de cel care le scrisese şi de cea care trebuia să le citească. Îndoi hârtia şi i-o dădu lui Courottin care părea foarte mirat. Courottin intră la duce, o întâlni pe Justine căreia îi înmână biletul lui Jean şi Léonie îl citi la reîntoarcerea de la Versailles unde avusese loc o serbare.

Să nu se creadă că avocatul venise degeaba la palatul ducelui. Ştiind că guvernul îi proteja pe ascuns pe americani, avu o discuţie cu ducele, făcându-şi un merit în ochii acestuia din faptul că scăpase Franţa de două sute de derbedei care să lupte pentru independenţa Americii. Astfel, Courottin încerca să se strecoare printre oamenii de stat.

Jean-Louis se reîntorsese la locuinţa pe care nu mai putea s-o sufere de când Fanchette a lui nu mai stătea acolo. Nădăjduia că a doua zi Léonie va găsi mijlocul să-l vadă, dacă nu, se jură că va intra în palat şi va ajunge până la ea, indiferent prin ce mijloace.

Se făcuse zece seara şi pyronianul, împopoţonat cu ochelarii, îi scria lui Jean-Louis autorii pe care trebuia să-i consulte şi să-i citească; îi recomandase colegiul din Oxford unde trebuia să stea trei luni, etc., etc. Moş Granivel îşi sărută fiul şi-şi luă rămas bun de la el. Dar iată că se auzi

apropiindu-se un echipaj strălucitor, apoi răsunară bătăi în uşă; aceasta se deschise şi în pragul ei apăru Léonie!

Nu există decât anumite suflete care au darul înnăscut de a cunoaşte o mulţime de lucruri mici ce conferă faptelor un fel de magie a sentimentelor necunoscută multor altora.

Fac această reflecţie, pentru că fiica ducelui de Parthenay era îmbrăcată, cu o rochiţă de stambă, la fel cu cea pe care o purta în micul ei butoi. N-avea nimic care să-i dea în vileag rangul… Văzând-o astfel, Jean-Louis, nebun de bucurie, o apucă de talia sa zveltă şi o aşează în fotoliul primului consilier clerical, spunându-i:

— Te aşez în el pentru ultima oară!

— Louis, ce ai? Pentru prima oară, plângi…

— Ah, Fanchette, vreau să te merit; nu te-ai jurat că ai să-mi fii credincioasă?

— Şi-mi voi ţine jurământul!

— Fanchette, mă linişteşti… Ascultă: mă exilez pentru multă vreme. Fug după glorie şi mă duc s-o caut într-o altă emisferă. Plec acolo pentru că nu te pot dobândi decât dacă mă înalţ, cucerindu-mi celebritatea. Inima îmi spune că-mi voi atinge ţelul. Dar, în toată această vreme, în timpul acestei lungi absenţe, nu te voi mai vedea!

Mirată la culme, Fanchette replică:

— Louis, nu mai ai imaginaţie? Eu te voi avea tot timpul înaintea ochilor!

— Vai de pielea englezilor! O să asigur triumful Statelor Unite! strigă Jean-Louis fanatizat de răspunsul iubitei sale!

— Stai, stai nepoate, că nu eşti chiar atât de puternic încât să îmblânzeşti soarta, şi dacă e scris ca englezii…

— Vor pieri! Fanchette, le dau puteri depline tatălui meu şi unchiului Barnabé: îmi făgăduieşti să-i informezi despre toate necazurile tale?

— Dragul meu, ne vom scrie!

— Ah, Fanchette, am fost atât de aproape de fericire…

— Dragul meu, nu suntem fericiţi? Fanchette a ta, te adoră! Ştii bine că vei fi întotdeauna singurul prieten şi

mângâierea mea! Crede-mă, Jean-Louis, vom fi uniţi! Aminteşte-ţi de cuvintele preotului şi de convingerea lui!

— Oh, Fanchette de ce-mi aduci aminte de tot ceea ce-mi sporeşte tristeţea de care mă simt cuprins, când mă gândesc că te părăsesc? Vai, acest fugar moment poate fi ultimul…

— Eu mă gândesc că te vei întoarce acoperit de glorie şi atunci această dulce melancolie are un farmec îmbătător.

— Şi dacă pier, Fanchette?

— Louis, eu nu voi avea un alt soţ decât pe tine!

Căzură unul în braţele celuilalt. Urmă un moment de tăcere. Pyronianul îşi şterse ochii, moş Granivel şi-i şterse pe-ai săi, în vreme ce Léonie şi Louis, ţinându-se de mână se priveau cu expresia pe care doar pensula unui pictor poate s-o redea, căci în dragoste, trei sferturi din ceea ce se spune, se exprimă prin admirabila elocinţă a ochilor. Se pare că natura a pus în ei un foc năprasnic care ajunge până la inimă. Aşa că atunci când voi folosi tot geniul autorului Solitarului sau pe cel al lui Pradon35 va fi cu neputinţă să vă mai redau acel tablou fermecător. Un orb comparase roşul cu sunetul unei trompete; eu voi compara acel moment cu culoarea cenuşie, a cărei monotonie are totuşi ceva strălucitor şi voluptuos pentru ochi. Din o sută de critici ai comparaţiei mele, poate că voi găsi trei persoane care mă vor înţelege… şi asta mi-e de-ajuns… mă mulţumesc şi cu atât!

— Haideţi, haideţi copii, îi întrerupse brusc moş Granivel, curaj şi nu ni-l răpiţi pe a-l nostru! La dracu! Dacă Jean-Louis piere, nu voi mai trăi nici eu!

— Adio cu Granivelii! La aceste vorbe ale pyronianului, fiecare izbucni în râs şi avu cea mai fericită presimţire.

Trupul Leoniei îl atinse pe cel al lui Jean-Louis în încercarea de a se sprijini uşor de iubitul ei şi dulcea atingere îi făcu să simtă ceva mai mult decât plăcere; aspectul cuplului îţi mergea la inimă; apropierea castă şi de moment avea un farmec celest ce răspândea asupra

cuvintelor de bun rămas o anumită graţie melancolică, Pletele buclate ale Léoniei atingeau chipul lui Louis; mângâierea de adio, farmecul iubirii îi pătrunseră până în adâncul sufletului; n-ar fi dat atingerea fugară nici pentru un imperiu!

Auzind orologiul de lemn sunând ora unsprezece, Léonie dădu să se scoale şi să plece.

— Ah, Fanchette, încă un moment! Şi Léonie se reaşeză.

— Oricât de departe m-aş putea afla de tine, mă voi roti întocmai ca floarea soarelui care se întoarce mereu către astrul ce-i dă viaţă. Tu eşti al meu pentru totdeauna!

Sigur, cititorule, celadonii din Artamene n-au spus niciodată ceva mai galant. Dar am observat că cei care nu sunt încă familiarizaţi cu politeţurile, procedează la fel. Îmi voi aminti mereu de un tânăr american care, văzând la Jardin-des-Plantes, o floare adusă din insula sa, mi-a arătat-o spunând:

— Iată patria mea!

În sfârşit, Léonie se ridică şi cei trei Graniveli o urmară; Louis o conduse la trăsură şi-i dădu ultimul sărut. Fanchette rămase multă vreme ghemuită la pieptul iubitului ei.

— Adio, Fanchette!

— Adio, Louis!

— Adio…

— Adio…

Léonie leşină şi Jean îşi aşeză iubita, palidă şi tremurând, alături de Justine; o mai sărută o dată; la acel sărut, fata îşi veni în fire… şi întinse braţele… Dar vizitiul dădu bice cailor. Louis, rămase în acelaşi loc, privind trăsura, auzind zgomotul roţilor şi mai rămase încă şi după ce nu mai văzu şi nu mai auzi nimic, îndoindu-se până şi de existenţa sa.

A doua zi dimineaţă, Justine sosi speriată, chiar în momentul în care Jean-Louis se urca în diligenţă. Îi aducea lui Granivel o frumoasă centură roşie şi venise să-i spună să trimită scrisorile pe adresa ei. Jean-Louis sărută centura şi plecă, în toiul binecuvântărilor părintelui său, care începu a

plânge când bidiviii duseră cu ei toată nădejdea sa. Profesorul îi strigă:

— Discută, şi discută bine, logica e totul!

Cititorule, te voi dispensa de istoricul traversării; e de ajuns să ştii că nimeni n-a avut de reclamat vreo plată, căci tânărul i-a retribuit bine şi cum se cuvine pe surugii; că pachebotul „Lady Marlborough” l-a dus la Dover, de unde a luat diligenţă pentru Londra, iar de la Londra s-a dus la Oxford, unde a studiat o vreme, la colegiu.

Aici, nu mai avem a consemna alte evenimente decât cele din corespondenţa cu iubita sa. Acesta a fost singurul divertisment pe care şi l-a îngăduit. Vom extrage deci din corespondenţă ceea ce cuprinde mai interesant:

Scrisoarea lui Jean-Louis către Léonie.

Oxford, noiembrie, 1788.

O, dragă Fanchette, imaginea ta mi-e prezenta tot timpul cât lucrez. Ea mă încurajează şi foarte repede am învins dificultăţile. Am studiat tactica şi vreau să plec în America pentru a contribui la eliberarea unei naţiuni aservite şi a-i alunga pe opresori. Iartă-mă că nu ţi-am scris mai curând. Trudesc pentru fericirea noastră şi nu vreau să pierd un minut.

Oh, ce curaj voi căpăta gândindu-mă că fiecare faptă de arme îţi va fi povestită şi va face să-ţi bată inima! Cu cât vor fi mai numeroase, cu atât îţi vei da mai bine seama de dragostea mea… N-am decât o teamă: dacă în timpul absenţei mele, tatăl tău îţi va prezenta câţiva tineri şi te va obliga să alegi pe vreunul dintre ei. Ah, Fanchette, atunci să-mi scrii repede, cât mai repede, iar eu voi alerga şi mai repede, pe aripile iubirii şi ale deznădejdii. Centura ta roşie e tot timpul cu mine; mă arde şi-mi aminteşte fără încetare şi de nevoia de a mă ilustra şi de dragostea noastră. Fanchette, când vei primi această scrisoare compusă în grabă, fă bine şi citeşte-o singură, la ceasul înserării. Încearcă să ţi-l imaginezi pe bietul Jean-Louis, exilat cu voia lui, la mii de leghe de tine, din dragoste pentru tine. Poate

că aceste cuvinte pe care ţi le scriu îţi vor aduce aminte de toate… Căci mi-am pus în ele tot sufletul! Dacă dragostea răspândeşte viaţă, mireasmă, nor, un nu ştiu ce asupra celui atins de ea, strânge în mână hârtia neînsufleţită în care am pus o părticică din sufletul meu! Când o vei atinge, gândeşte-te cât am fost de preocupat de tine! Că în momentul în care ochii tăi vor parcurge scrisoarea, o parcurg şi eu; că am acoperit-o cu suspine, un ceas întreg; că odată isprăvită, i-am vorbit ca unui mesager fidel ce are sarcina să-ţi transmită o mulţime de gânduri pline de dragoste; că trebuie, în sfârşit, să-ţi spună o sumedenie de lucruri ce nu-s cuprinse în ea, pentru că la cele pe care le cuprinde m-am gândit mai dinainte… Confirmă-mi, căci nădejdea mă susţine… Nu ştiu de ce, dar mă îndoiesc de tine, adesea, când îmi închipui câte ademeniri te înconjoară. Din păcate, eu nu-ţi pot oferi decât o inimă înflăcărată; alţii îţi pot procura puterea tuturor falselor străluciri ale vieţii. Ah! Simt nevoia să-mi spui din nou că mă iubeşti… Adio, Fanchette… Adu-ţi aminte de cuvintele de bun-rămas! Adio!”

Ca o fată binecrescută, modesta şi tandra Fanchette îi răspunse iubitului ei. Vom transcrie aici scrisoarea, ca să vă puteţi da seama de meritele stilului ei epistolar:

Scrisoarea Léoniei către Jean-Louis.

Paris… „O, dragul meu, scrisoarea ta a prilejuit inimii mele una dintre cele mai plăcute sărbători! Da, m-am retras ca s-o citesc şi de atunci o recitesc întruna. Am vârât-o în sân, lângă buchetul de mireasă şi scrisoarea înlocuieşte portretul tău. Hotărârea şi faptele pe care le voi întreprinde mi-ar fi sporit dragostea, dacă dragostea mea n-ar fi căpătat o putere căreia nu-i mai poţi adăuga nimic. Scrisoarea ta m-a făcut să văd că perseverezi; şi am binecuvântat-o de nenumărate ori.

Bucuria pe care mi-a prilejuit-o mi-a atenuat, pe moment, amărăciunile. Spun „amărăciunile” fiindcă ceea ce simt eu, în lipsa ta, oricât de crud ar fi, nu stă în cumpănă cu ceea ce

mă roade. Verişoara mea, draga Ernestine, este grav bolnavă. O prietenă pe care o voi pierde şi, dacă moare, voi fi profund mâhnită. E cu neputinţă să ie desparţi de viaţă când ai atâtea motive s-o regreţi; vărul meu, Vandeuil, o copleşeşte cu atenţii şi cu atitudini prevenitoare. Ernestine e iubită cu o înflăcărare şi cu o bunătate care-i sporesc suferinţele; tata este disperat, iar marchizul nu se mişcă de la căpătâiul ei. Merge prin casă, dar o macină o toropeală cu o cauză neştiută. E palidă, ochii ei frumoşi sunt încercănaţi şi nu se însufleţesc decât atunci când se uită la bărbatul ei, a cărui iubire e fără margini. Mi-a spus că-mi datorează fericirea şi zice că moare înăbuşită sub un maldăr de trandafiri. Se pretinde că această stare i se trage din prea multă dragoste. Vai! Nu pricep cum poate face rău dragostea! Până acum ea a fost pentru mine balsamul cel mai îmbătător! Şi când mă gândesc la tine, iubitule, simt cum mă pătrunde ceva dulce şi tainic şi atunci sângele nu mai întâlneşte nici o piedică, fiindcă se îndreaptă spre inimă cu o deosebită promptitudine.

Te temi de rivali? N-am făcut nimic ca să ai de ce te teme! Nu sunt eu Fanchette a ta? Fata crescută de Barnabé, care ne-a învăţat să nu ţinem seama decât de un singur lucru, solid şi demn de apreciat: virtutea. Vrei să-ţi fac noi jurăminte? E de prisos, şi dacă vei găsi două cuvinte mai puternice decât „te iubesc”, spune-mi-le şi mie şi ţi le voi scrie!

Să nu crezi că i-am părăsit pe cei doi prieteni ai mei. Acum trei zile eram singură în tot palatul, doar cu Ernestine. I-am invitat pe tatăl şi pe unchiul tău să vină la masă. Am petrecut împreună o seară încântătoare. Barnabé a reuşit, prin dilemele sale, s-o facă pe biata mea verişoară să surâdă; căci i-a dovedit că moartea e mai de preţ decât viaţa. Butadele şi expresiile originale ale profesorului au înveselit-o pe Ernestine… Surâsul palid care a plutit pe buzele sale m-a făcut să mă gândesc la un trandafir aflat pe câmp în luna noiembrie. M-a emoţionat profund… O, dragul

meu, fii convins că tandra ta Fanchette te va iubi mereu şi că numai tu vei fi bărbatul ei! Adio! Şi primeşte acest rămas-bun ca pe o sărutare!”

Jean-Louis fu beat de bucurie citind scrisoarea Fanchettei. Asta a fost răsplata traversării Oceanului. Ajuns în America, i-a trimis Fanchettei următoarea scrisoare:

A doua scrisoare a lui Jean-Louis, către Léonie.

Din munţii Alleghani…

Fanchette! O, draga mea! Mă aflu pe pământul libertăţii şi a treia zi am obţinut o victorie! Cei trei sute de camarazi ai mei şi alţi două sute pe care i-am luat cu noi, în drum, au cucerit o baterie de tunuri; o şarjă a hotărât victoria… Washington m-a numit colonel, direct pe câmpul de luptă. Căci, odată sosit aici, am fost ridicat de către compatrioţii mei la gradul de căpitan… Ilustrul apărător al Americii mi-a încredinţat o sarcină foarte importantă aşa că, înainte de opt zile sau vei fi văduvă, sau Europa va ridica în slăvi faptele de arme ale companionului lui Washington… Acest mare om pretinde că trebuie să ajung sus de tot. Vorbeşte-i despre aceste elogii unchiului meu, care m-a educat, iar restul e pentru tine; căci tu eşti zeiţa căreia îi datorez totul. Dragostea mea pentru tine e cea care a iscat toate acţiunile mele. Îmi datorez promovarea, lipsei de ofiţeri. N-avem nici bani, nici muniţii, nici hrană; dar curajul şi dragostea de libertate fac minuni. Însă centura roşie face şi mai multe. Dacă vrei să-mi scrii, vezi că mai soseşte aici un corp de francezi; dă-le lor dulcea ta scrisoare. Lui Washington îi place foarte mult să stea de vorbă cu mine. Ziarele engleze îţi vor spune mai mult despre faptele mele. L-am luat prizonier pe generalul Wallis. Adio, Fanchette, adio! Teatrul zgomotos unde mă aflu nu-mi lasă nici măcar răgazul să oftez; bubuitul tunului şi strigătele muribunzilor mă fac să mă ruşinez că-mi zboară gândul la dragoste când mii de oameni îşi dau duhul. Îţi scriu din mijlocul încăierării, al vălmăşagului. Dragostea mea va fi cu atât mai durabilă cu cât este mai puţin viaţa mea, în momentul de faţă. Mă bucur

şi bătăliile mi se par un fleac când ştiu că te gândeşti la mine… îmi închipui că mă vezi. Adio!”

CAPITOLUL XX

„Veni un om care aruncă spaima.”

ANONIM

„Era din lumea-n care tot ce-i mai minunat Are o tristă viaţă…

Era un trandafir, dar el s-a spulberat Doar într-o dimineaţă.”

MALHERBE

„Mă crede cum că doliul prea mult a cam durat, Jelaniile tale prea mult le-ai murmurat;

Alungă plictiseala ce-n gheare te-a-nşfăcat.”

MALHERBE.

Scrisoarea Léoniei v-a lămurit despre starea marchizei de Vandeuil: victimă a ambiţiei soţului, măcinată de otravă, se topea pe zi ce trece. Cu fiecare răsărit de soare i se apropia sfârşitul. Perfidul ei bărbat n-o părăsea un minut, făcând risipă de cele mai mişcătoare atenţii. Avea în el multă ferocitate, un fel de rafinament al cruzimii, făcând-o prin exces de delicateţe, să regrete viaţa!

Veni luna decembrie. Marchiza nu se mai ridica decât foarte rar din pat. Léonie, Vandeuil şi ducele de Parthenay stăteau lângă ea.

— Dragul meu, zise Ernestine întinzând marchizului o mână fierbinte şi descărnată, nu voi mai apuca noul an; sunt bucuroasă că înainte de a muri, am cunoscut fericirea.

— Trebuie să speri, Ernestine…

— Nu mă mai amăgi; ştii că sfârşitul mi-e aproape.

Marchizul tresări.

— Léonie, continuă Ernestine, dulcea ta prietenie mă face şi ea să regret viaţa.

— Vai, dragă Ernestine, replică Léonie, nu bolnavii sunt cei care suferă cel mai mult. Laşi în urma ta nişte oameni distruşi şi adânc îndureraţi…

— Dragă verişoară, o întrerupse marchizul, eu sunt cel mai de plâns…

Ducele nu mai zise nimic. Durerea lui era neînchipuit de mare. Ce tablou poate fi mai sfâşietor decât cel al unei tinere pe moarte! Aidoma unei plante graţioase pe care un vierme o roade la rădăcină, Ernestine se apleca în fiece zi, tot mai mult, către pământ. Atitudinea ei toropită, slăbiciunea, ochii lipsiţi de viaţă, totul tulbura sufletul celui ce-o privea prin crescânda sleire a forţelor vitale.

Într-o seară, în vreme ce Léonie, ducele şi nepotul său, strânşi în odaia bolnavei, făceau risipă de cele mai mişcătoare dovezi de interes, Ernestine – mai calmă şi suferind mai puţin – se lăsă furată de somnul de care fusese lipsită vreme îndelungată. Cei din jur evitară să mai vorbească sau să facă zgomot; în apartament domnea tăcerea cea mai deplină. Léonie se ridică, stinse luminile şi aprinse o lampă a cărei lumină slabă nu putea deranja odihna prietenei sale. Toată lumea se ridică, pregătindu-se să se retragă; Léonie se afla lângă pat, ca să se asigure, trăgând cu urechea, că uşoara răsuflare ce ieşea din gura prietenei sale era cea din timpul somnului, Dar iată că se auziră nişte paşi, uşa se deschise… toţi ochii se îndreptară spre noul sosit.

— Cine e inoportunul, neîndemânaticul ăsta? spuse ducele. „Cerule, îşi zise marchizul în sinea lui, iadul l-a adus!”

— Mă recunoşti? Acestea au fost cuvintele pe care le-a rostit, cu o voce surdă, un bătrân cu părul alb, a cărui figură, arsă de soare, era brăzdată de un surâs înfricoşător… Era americanul. Léonie se înfioră fără să vrea de privirea încrâncenată a necunoscutului, iar chipul lui Maďco se înroţi de furie când o zări pe Léonie.

— O femeie… murmură el.

Marchizul tremură la auzul vocii. Ducele, mirat că un străin ajunsese până în apartamentul bolnavei fără să fi fost anunţat, înaintă către el ca să-i ceară socoteală; dar marchizul i-o luă înainte şi, trecând peste spaima

irepresibilă, îi spuse urmaşului împăraţilor din Mexic, cu voce schimbată:

— Ce doreşti, dragul meu?

— Un scaun, fiindcă sunt ostenit!

Marchizul se grăbi să-l conducă spre un fotoliu.

— Vino mai bine în cabinetul meu, zise Vandeuil.

— Nu, stau bine şi aici! Şi bătrânul aşezându-se, îşi scutură mantia de zăpadă.

Marchizul se simţea pe muchea prăpastiei. Îl privi fix pe Maďco, cu un aer scrutător. Ducele de Parthenay nu-şi mai revenea din uimire văzând docilitatea cu care nepotul său se supunea poruncilor tăioase ale străinului. Se îndreptă către cordonul soneriei pentru a-şi chema lacheii, când nepotul – speriat – îl opri şoptindu-i la ureche:

— Unchiule, lasă-ne singuri; străinul este un medic englez pe care l-am chemat… nu trebuie să afle nimic…

— Ajunge, nepoate, replică ducele; Léonie, hai să plecăm…

Şi-l lăsară pe marchiz singur cu americanul. Vandeuil se asigură că soţia lui continua să doarmă.

— Ce te-a putut aduce aici, domnule? zise el întorcându-se către bătrân; nu credeam că mă cunoşti…

— Sigur, ţi-ai luat toate precauţiile ca să-ţi ascunzi numele, replică americanul. Numai că nu trebuia să-ţi laşi cartea de vizită pe masa mea…

Spunând acestea, Maico scoase dintr-un buzunar cartea de vizită a marchizului şi i-o întinse bărbatului stupefiat.

— Aud, continuă bătrânul, că America s-a înarmat împotriva tiranilor. Ard de nerăbdare să părăsesc acest pământ blestemat şi să mă răzbun pentru amărăciunile mele, aruncându-mă cu toată furia, în luptă… Nu mă întrerupe, îi spuse el marchizului care se pregătea să vorbească. Pentru că hazardul a vrut ca tu să fii ultimul care să se folosească de ştiinţa mea, şi singurul imbecil care să-şi lase numele, mă vei sluji… Începând de astăzi, vei fi sclavul meu!

— Scamator josnic! Ieşi afară! strigă marchizul uitând, în indignarea sa, că Maico îl avea la mână.

— Băiete, zise bătrânul, ascultă-mă sau te zdrobesc ca pe un vierme!

Pe cămin se afla un magnific pumnal turcesc, pe care regele îl dăruise unui ambasador din familia marchizului; să-l înşface şi să se arunce asupra lui Maico a fost pentru Vandeuil o treabă de o secundă. Bătrânul înaintă, oferindu-şi pieptul.

— Loveşte, băiete, sunt invulnerabil! Şi-i surâse ironic lui Vandeuil.

Marchizul împlântă pumnalul… dar acesta se frânse izbindu-se de pieptul lui Maďco al cărui râs sardonic răsună în încăpere. Marchizul era tare din fire; totuşi, acum, ideea unei puteri supranaturale îi bântui mintea; îngheţă de frică şi o sudoare rece îi acoperi trupul. Lumina palidă, tăcerea, răutatea din ochii lui Maďco, totul îi dădea fiori de groază.

— Supune-te, zise americanul cu o voce estompată.

— Ce vrei? Vorbeşte, trimis al iadului! Ce doreşti?

— Un paşaport pentru mâine; şi-l vreau în aşa fel încât să pot pleca unde mi se va părea că e mai bine, fără să fiu şicanat.

— Nu-l pot obţine până mâine.

— Nu poţi? zise Maďco; atunci îl vreau astă-seară şi aştept aici până mi-l aduci! Ochii ficşi ai americanului şi atitudinea sa ameninţătoare îl impresionară în asemenea măsură pe marchiz, încât ieşi cu pas lent, cu intenţia de a se duce la ministru să-i ceară paşaportul.

— Să nu mă faci să te aştept prea mult, îi strigă Maďco.

Crezându-se singur, bătrânul se aşează din nou şi începu să reflecteze la soarta sa.

Odată ieşit, cum imaginaţia lui nu avusese nimic de suferit, marchizul roşi la ideea care-i venise şi, socotind la cât rău putea să-i căşune Maďco, se gândi cum să pună imediat mâna pe el şi să-şi asigure liniştea, fie dându-l drept nebun,

fie obţinând un ordin de arestare pentru a-l îngropa într-o celulă subterană şi a-l reduce la tăcere.

Îi porunci lui Lafleur să nu-i îngăduie străinului din odaia marchizei să iasă afară, spunându-i să-şi adune în juru-i toţi lacheii, având în vedere că necunoscutul era un om periculos pentru Stat. Ducele şi Léonie culcându-se, marchizul se urcă în trăsură, cu nădejdea că planurile sale nu se vor izbi de vreo piedică.

Maico fu întrerupt din profunda-i meditaţie de un oftat uşor; americanul se întoarse să vadă de unde venea zgomotul.

— Dumnezeule! Ce durere… Léonie… La auzul cuvintelor, bătrânul se apropie de pat.

— Dragul meu, zise Ernestine, confundându-l pe Maico cu marchizul, îmi arde limba, dă-mi puţină apă să beau…

— O femeie, strigă americanul, o femeie care moare!

— Cine-i acolo? Dacă ar fi fost bărbatul meu, aş fi fost mai mulţumită! Şi marchiza ridicându-se în capul oaselor, trase deoparte draperiile patului.

— Sigur că e un preot, spuse ea. Da, sfârşitul mi-e aproape… şi trebuie să mă resemnez…

Maďco se apropie din nou şi luă lampa ca s-o poată vedea mai bine pe bolnavă.

— Părinte, n-am nimic a-mi reproşa, zise marchiza. ‘

— Cerule! strigă Maďco, recunoscând simptomele otrăvii pe care i-o dăduse marchizului.

— Ei, cum, femeie, nu te plângi?

— Sufăr în tăcere; pentru ce să-mi îndurerez prietenii?

Acest răspuns mişcă inima americanului, care de multă vreme nu mai voise să audă glasul milei. Ceea ce l-a izbit, a fost resemnarea marchizei la nişte suferinţe despre care ştia că sunt cumplit de puternice.

— Femeie, reluă el, îţi meriţi soarta!

— Îţi jur, părinte, că n-am jignit niciodată pe nimeni. Atât cât am putut, am fost bună, caritabilă şi virtuoasă.

— Toţi muribunzii spun astfel… Răspunde-mi, femeie…

Aici, bătrânul îşi încruntă sprâncenele şi bietei Ernestine îi fu frică.

— Răspunde sincer: nu ţi-ai jignit bărbatul?

— Eu? Dumnezeule mare! strigă marchiza, frângându-şi mâinile. N-am iubit niciodată pe nimeni ca pe el… şi cu ce dragoste… Poate că am jignit Cerul cu prea marea mea pasiune…

Chipul Ernestinei se însufleţi şi sublima expresie a inocenţei, apărându-se de o nedreaptă acuzare, se ivi în toată măreţia ei şi-l convinse pe înverşunatul american a cărui ură faţă de femei păru să se mai îmblânzească un moment. E adevărat că Ernestine se afla în pragul morţii. Bătrânul reluă, manifestându-şi neplăcerea de a vorbi unei femei:

— Totuşi mori, victimă a urii!

— E cu neputinţă! strigă marchiza.

— Femeie, ţi-o spun eu şi, în plus, numai eu te-aş fi putut scăpa!

— Scapă-mă, pentru bărbatul meu şi toată averea lui va fi a dumitale ca preţ al binefacerii… mă iubeşte îndeajuns pentru a face acest sacrificiu.

— Femeie, nu mai e vreme! Otrava a cuprins întreaga ta făptură. Nimic nu te mai poate întoarce de la groapă…

— Am fost deci otrăvită? întrebă marchiza, cu o mişcare de groază.

— Tu ai zis-o…

— Dar de către cine? făcu sărmana Ernestine.

— De când ai început să resimţi slăbiciune?

— De la sfârşitul lui august, răspunse ea nedumerită.

Bătrânul reflectă un moment, o privi pe Ernestine şi; apropiind lampa, îi zise:

— Nu eşti nevasta lui Vandeuil?

— Ba da!

— Ei bine, bărbatul tău te-a otrăvit!

— El, Dumnezeule mare! El care mă iubeşte!

— Da, el; repetă cu putere, americanul. Sunt sigur!

— De unde ştii? Pe chipul Ernestinei se citi spaima neîngrădită.

— Eu i-am vândut otrava, răspunse calm, Maďco.

Abătută, marchiza căzu pe pernă, aproape de leşin:

— Acum spune-mi, ce nedreptate i-ai făcut bărbatului tău?

— N-am a-mi reproşa decât că l-am iubit prea mult, răspunse ea cu glas slab.

În ciuda repulsiei sale faţă de femei, Maďco se simţi înduioşat. Soţia acceptându-şi resemnată sfârşitul, sunetul glasului ei, ochii strălucind de indignare văzându-se înşelată, totul contribui să facă scena cât se poate de convingătoare. Şi trebuie să fi fost, din moment ce americanul scoase un oftat. Dând să iasă din cameră, întredeschise uşa; dar şirul de valeţi nu i-ar fi îngăduit să se retragă. Concentrarea lor în faţa uşii îl lămuriră pe deplin: Nu mai avu nici o îndoială asupra intenţiilor malefice ale marchizului. Reveni la marchiză a cărei răsuflare întretăiată îi vestea sfârşitul apropiat.

— Vai, de ce-ai venit să-mi dezvălui adevărul? Aş fi murit fericită.

— Şi răzbunarea? strigă Maďco.

— N-o cunosc!

Foarte mirat, Maďco se trase trei paşi înapoi.

— Cum, să nu te răzbuni pe un trădător, pe un asasin? Vrei? Îţi pot furniza mijloacele.

— Mulţumesc, dar… îl iubesc!

— Dumnezeule! strigă Maďco, nu mai ai nici două ceasuri de trăit!

— Mărturisesc, zise marchiza, că mi-ar părea rău să părăsesc lumea asta fără să mă pot convinge… fiindcă nu cred în cele spuse de dumneata!

— Pot să-ţi întârzii moartea cu câteva ceasuri…

— Ah, domnule, dacă-ţi inspir puţină milă, fă-o!

— Sunt dE. Acord, cu condiţia să mă ajuţi şi tu…

— Ce poate face o muribundă?

Bătrânul mâzgăli repede câteva rânduri pe o hârtie, căci auzi zgomotul unei trăsuri care se întorcea.

— Iată reţeta unei poţiuni care-ţi va mai prelungi viaţa. Ea dovedeşte că cunosc otrava; dacă o cunosc, înseamnă că am vândut-o, iar cel care a cumpărat-o, este soţul tău.

— Dă-mi reţeta! Şi marchiza întinse mâinile-i slăbite.

— Da, dar la rândul tău, arată-mi un drum pe unde pot ieşi de aici fără să fiu văzut!

— La piciorul patului meu se află un buton de aramă, aproape invizibil; apasă pe el… vei găsi un mic loc…

— L-am găsit, zise Maďco.

— Deschide o uşă care dă pe o scară; scara te va duce în apartamentul soţului meu; apartamentul lui e la parter şi grădinile…

Maďco nu ascultă mai mult. Îi aruncă marchizei hârtia şi, la auzul vocii lui Vandeuil, o şterse, luând şi lampa cu el.

— Prindeţi-l! E un smintit! Are o criză de nebunie! Să nu credeţi nimic din ce vă spune! înhăţaţi-l! Acestea fură poruncile pe care marchizul le dădu arcaşilor şi oamenilor săi. Asprele porunci o convinseră pe marchiză. Bătăile inimii se înteţiră şi, la auzul vocii perfidului Vandeuil, leşină… dar reţeta era la loc sigur. Văzându-şi nevasta leşinată, fără lumină şi pe Maďco dispărut, marchizul fu cuprins de furie. Alguazilii36 pe care-i adusese primiră ordin să scotocească întreg palatul… Se făcuse două dimineaţa. Zgomotul infernal care urmă o trezi pe Léonie.

Speriată de o crudă bănuială, crezu că Ernestine îşi dă sufletul şt se năpusti spre odaia marchizei. Dar aceasta era singură.

— Ernestine! strigă Léonie, ce ai? Cum, nu e nimeni lângă tine?

— Ce e zgomotul ăsta? întrebă şi ducele.

— Ah, unchiule, un om a intrat aici… dar a scăpat!

— În ce hal eşti, nepoate… Ce te-a speriat astfel? Trag nădejde că-mi vei explica…

— A scăpat! repetă marchizul ca într-un delir.

— Da, dragă, zise Ernestine, e de prisos să-l mai cauţi, eu i-am spus pe unde să fugă!

— Iubita mea, rău ai făcut! Era un criminal periculos pentru siguranţa Statului.

— Tot zgomotul ăsta m-a năucit, zise marchiza. Vandeuil, fă-l să înceteze.

Marchizul ieşi pentru a porunci tuturor să se ducă la culcare şi le făcu vânt poliţailor şi jandarmilor călare. Era frământat de o cumplită nelinişte şi lucrul se observa din felul cum dădea ordine. Într-adevăr, unui ambiţios, în clipa în care pierde totul şi-şi vede crimele descoperite trebuie să-i fie frică. Marchizul era sigur că soţia sa aflase adevărul. Tonul pe care-i vorbise i-o dovedea din plin.

— Léonie, spuse muribunda Ernestine, eşti sigură de Justine?

— Da, verişoară.

— Ei bine, ia de sub pernă o hârtie şi trimite-o imediat să-mi cumpere ce scrie în reţeta aceea şi să facă totul în cea mai mare grabă…

Ducele se duse el însuşi s-o scoale pe Justine şi cum caii erau încă înhămaţi la trăsura marchizului, camerista se urcă în ea.

— Ei bine, Ernestine, cum te simţi? întrebă marchizul revenind lângă patul soţiei sale.

— Bine, dragă…

— Şi ce-a spus medicul englez? întrebă ducele de Parthenay.

— Care medic, unchiule? întrebă bolnava.

— Bătrânul acela… Necunoscutul… răspunse ducele.

— O, unchiule, m-a vindecat de un rău incurabil… Rostind aceste cuvinte, apăsă încetişor mâna ducelui; o lacrimă i se rostogoli pe obrazul decolorat; şi o privire nimicitoare spori groaza care-l cuprinsese pe Vandeuil urmărind conversaţia.

— Léonie, zise ea, scumpa mea prietenă… Vino să te sărut… Acum duceţi-vă să vă odihniţi. Voi mai trăi şi mâine… mă veţi mai putea vedea…

— Nu vrem să te părăsim, fata mea, zise ducele; am venit să-mi petrec restul nopţii la căpătâiul tău!

— Şi eu la fel! strigă Léonie.

— Copilă încântătoare! Şi Ernestine o sărută din nou, deşi ghicise că de fapt ea era pricina nenorocirii sale.

— Acum, replică ea, scumpii mei, lăsaţi-mă… Doresc să discut ceva cu domnul de Vandeuil. Şi adăugă, încercând să surâdă: E bine ca măcar înainte de a muri o femeie să-şi tulbure un pic bărbatul…

Gluma unei muribunde te face să plângi; aşa că ducele şi cu fiica sa vărsară lacrimi amare auzind aceste cuvinte. Marchizul, palid şi tremurând, tresări, dar nu observă că unchiul şi verişoara lui ieşiseră. Urmă un moment de tăcere pe care marchiza îl rupse, spunând:

— Suntem singuri, domnule…

— Da, dragă Ernestine…

— De ce-mi spui „dragă? Ţi-am fost vreodată dragă? Domnule, ştiu că m-ai otrăvit…

În acea clipă, marchizul se aruncă în genunchi, în faţa patului, strigând:

— Ernestine… sunt pierdut!

Chiar în acea clipă intră Justine; aducea contra-otrava pe care marchiza o bău imediat. Atitudinea marchizului, exclamaţia sa, vocea schimbată, o convinseră pe subretă că Vandeuil era nebun după nevastă-sa şi în culmea disperării pentru că o pierde; când îi spuse lui Léonie la ce scenă fusese martoră, bănuielile acesteia se risipiră; dispărură şi bănuielile ducelui, după ce Léonie îi povesti scena. Căci doar nu vă închipuiţi că locuinţa unui duce ar fi scutită de flecăreală! După ce Justine ieşise şi după ce marchiza băuse contra-otrava, respinse mâna soţului ei care i-o strângea pe a sA. Zicându-i:

— Nemernicule! Dacă viaţa mea era o povară pentru tine, puteai să mi-o spui; cel puţin aş fi avut meritul că m-am sacrificat şi te-aş fi scutit de o crimă… Şi eu care mă lăudam cu dragostea ta! Eu, care te iubeam! Ah, ataşamentul meu

neasemuit merita o asemenea răsplată? Ce fel de suflet ai? Dar la ce mai slujesc acum reproşurile? Dacă te mustră cumva conştiinţa, aceste mustrări trebuie să fie mai crude decât ale mele; dacă nu te mustră, atunci la ce bun să-ţi mai fac reproşuri?

Se opri un moment din pricina emoţiei violente pe care o simţea. Atitudinea plină de umilinţă a marchizului părea să spună: „Oare vei încerca să mă pierzi?” Ernestine îl înţelese.

— Aş avea dreptul, replică ea, să mă răzbun, iar contra-otrava pe care tocmai am băut-o, mi-ar da răgazul necesar…

La aceste cuvinte, marchizul aruncă o privire furişă spre vârful otrăvit al pumnalului rupt, ca şi cum ar fi vrut să se slujească de el.

— Ingratule! rosti muribunda, nu uit totuşi că nu te-am putut urî niciodată! Te iert şi mă voi ruga Domnului să nu te lepede din graţia lui! Dar te implor, căieşte-te! Nu mă voi atinge de reputaţia ta, aici, pe pământ! Dar lasă-mi nădejdea că, atunci când ne vom întâlni într-o lume mai bună, sufletul tău, spălat de păcate, o va iubi pe sărmana Ernestine!

Rămăşiţa de dragoste ce-i dictase aceste cuvinte, atitudinea mişcătoare, acel soi de extaz al marchizei atinseră sublimul. A face bine e prima treaptă a virtuţii; a-l face împotriva dorinţei oamenilor, e a doua treaptă; exemplul treptei a treia şi ultima ne-a fost oferit de Ernestine.

Văzând bunătatea acelui suflet fără pereche, marchizul socoti că o mai poate amăgi.

— Draga mea, îi spuse sărutându-i mâinile, pe ce te bazezi când îţi acuzi soţul de o faptă atât de josnică?

— Opreşte-te, domnule marchiz… m-ai amăgit destul… mi s-a spus ziua când m-ai otrăvit… chiar dacă n-aş fi auzit mărturisirea celui care ţi-a vândut otrava, ceea ce am simţit mai înainte precum şi faptul că acum mă simt mai bine,

după ce şi-a făcut efectul leacul care-mi va prelungi câteva momente, viaţa, îmi dovedesc că… Şi dacă aş vrea să aflu motivele ce te-au făcut să procedezi astfel… fii sigur că le-aş descoperi imediat… dar mă tem până şi de această descoperire!

— Ernestine! Ernestine! Şi marchizul îşi stoarse câteva lacrimi.

— Nu mai sunt Ernestine, nu mai sunt nevasta dumitale; sunt… voi fi în curând prada morţii! Ieşi, domnule marchiz, lasă-mă singură, mai am puţin de trăit… Îţi jur că voi lua secretul cu mine, în mormânt! Pleacă!

— Suflet divin! Nu, n-am să te părăsesc! Vreau să mor înaintea ta! strigă marchizul.

— Fără teatru, domnule! Dacă rămâi, o faci probabil ca să te asiguri că-mi voi ţine făgăduiala!

— Ernestine, ce injurie… Aceste cuvinte îi amintiră marchizei de blândeţea de care dăduse dovadă toată viaţa ei. Aşa că-i spuse:

— Te rog să mă ierţi, dar chiar nu vrei să faci nimic pentru doamna de Vandeuil? Nu mai am mult de trăit…

Marchizul ieşi. Părăsind odaia, i se păru că i se luase de pe piept o greutate de o sută de livre. „În sfârşit, îşi spuse, nu mai e mult şi scap de orice teamă!”

Ernestine puse zăvorul la uşă şi, adunându-şi toate puterile, se îmbrăcă în grabă, ieşi prin ieşirea secretă şi se duse la Léonie. Ghicind de ce făptuise marchizul crima, voia să-şi folosească ultimele clipe pentru a o feri pe Léonie de nenorocirea unui măritiş cu vărul ei, dar în acest plan, sigur că se strecura şi un dram de gelozie…

Era cinci dimineaţa… Léonie, agitată, se afla în starea incertă dintre veghe şi somn. Lampa de noapte lumina slab şi fata scoase un ţipăt de spaimă văzând o fantomă albă strecurându-se în odaia ei… îşi recunoscu verişoara… şi îngheţă… Ernestine se apropie… Mergea atât de repede şi atât de uşor de parcă zbura, mişcările îi erau atât de aeriene şi de unduitoare, încât imaginaţia răvăşită a Léoniei

o luă razna: crezu că verişoara ei murise şi că spiritul ei plutea prin cameră. Fruntea i se acoperi de o sudoare rece şi-şi ţinu răsuflarea, încercând să nu facă nici o mişcare. Fantoma ajunse lângă patul ei şi se opri… Léonie abia recunoscu ochii strălucitori ai prietenei sale.

— Léonie! strigă Ernestine cu un glas ce răsună lugubru în tăcerea nopţii. Léonie împietrise nevenindu-i să creadă că vedenia era verişoara ei. Léonie, continuă marchiza, Léonie, eu sunt… ascultă-mă… Să nu te măriţi niciodată cu Vandeuil… Léonie, făgăduieşte-mi! Jură-i unei muribunde, fericită să ia cu ea acest legământ!

— Îţi promit… îţi jur! zise Léonie cu voce slabă.

— Gândeşte-te că o făgăduială făcută cuiva, aflat pe patul de moarte, e sacră! Ţi-o repet: să nu te măriţi niciodată cu Vandeuil! Tu nu ştii… Nu poţi să ştii… Rostind aceste vorbe, o lăsă pe Léonie uluită, se retrase, în patul ei şi dormi două sau trei ceasuri, mult mai liniştită decât s-ar fi putut crede.

În timpul somnului, ducele, Léonie şi Vandeuil se strecurară în odaia ei şi-i înconjurară patul în aşa fel încât atunci, când avea să se trezească, să dea cu ochii de familia ei…

— Dragii mei, nu mai am decât o clipă de trăit… Léonie, poţi să-mi dai să miros o floare? Zicând acestea îi apucă de mână pe unchiul ei şi pe Léonie şi aruncă o ultimă privire de iertare către soţul ei; neavând la îndemână alte flori, Léonie scoase din sân buchetul de flori de portocal de care nu se despărţea niciodată.

— Încă mai miros, dar s-au veştejit… îi spuse muribunda.

Şi tandra Ernestine muri, fără tremurături, fără convulsii, întocmai ca o plantă care cade. Un licăr de bucurie străluci în ochii marchizului; dar când unchiul său se întoarse spre el, începu să plângă. Apoi se înstăpâni cea mai adâncă tăcere. Copleşită, Léonie se retrase în odaia ei şi începu să mediteze la natura recomandării pe care i-o făcuse Ernestine. Marchiza fu înmormântată în grabă. Moartea soţiei întări reputaţia lui Vandeuil de soţ model, copleşit de

regrete. Doliul său fastuos, lacrimile înşelară pe toată lumea. Trecură două luni şi purtarea marchizului nu se dezminţi. Solitar, afectând acel soi de gingăşie a durerii şi o admirabilă resemnare, el izbuti să-şi convingă unchiul de sinceritatea regretelor şi de bunătatea inimii sale. Fără a face paradă de durerea ei, Léonie îşi plânse prietena, fu neconsolată din pricina pierderii, încercate nu numai pe moment, ci toată viaţa. Ernestine părea legată de toate gândurile sale. Durerea ei sinceră era firească; asta nu însemna că Léonie, ca elevă a lui Barnabé, nu mai lua parte la serbări; dimpotrivă, nu încetă să iasă în lume; durerea persista mută.

Şi iată că o întâmplare veni să-i tulbure sufletul umplându-i-l de bucurie. Faima lui Jean-Louis se răspândise ajungând până în capitala Franţei. Glorioasele sale fapte de arme, strălucita lui valoare, povestirea plină de interes şi de atractivitate despre campaniile din 1788 şi 1789, pe care el o trimise lui Barnabé, care la rându-i nu uită s-o publice însoţită de comentarii savante, făcură din colonelul Jean-Louis un erou. Toate saloanele răsunau de laude la adresa lui, şi fiecare se felicita că vede Franţa colaborând la emanciparea Lumii Noi. Elogiile la adresa faptelor lui Jean-Louis erau confirmate şi de jurnalele engleze. Cred că vă închipuiţi cât era de satisfăcută Léonie de aceste elogii; avu totuşi înţelepciunea să păstreze tăcerea, sorbind pentru sine cuvintele dragi pe care i le adresa iubitul ei.

Copleşit de mulţimea pretendenţilor la mâna Léoniei, ale cărei frumuseţe şi bogăţie erau vestite, ducele de Parthenay îi propuse fiicei sale o sumedenie de partide, Cum Léonie le respinse una după alta, ducele se simţi încurcat de ordinul pe care i-l dădu regele.

Nu există nici un dubiu că cititorul vrea să cunoască acest ordin; pentru asta, n-avem decât să descriem, în mod fidel, o discuţie dintre Léonie şi tatăl ei, avută la două luni şi jumătate după moartea marchizei.

— Copila mea, îi spuse bătrânul duce trăgând o priză de tabac pe nas, cred că ai băgat de seamă cât de mult te iubesc, cu o dragoste într-adevăr paternă.

— Da, tată, şi eu te iubesc la fel de mult.

— Lasă-mă să vorbesc, Léonie; nu vreau să-ţi pricinuiesc nici cea mai mică mâhnire, dar dorinţa de a te face fericită mă îndeamnă să te întreb dacă, de când ai început să apari la Curte şi la serbările din casa mea, nici un bărbat nu ţi-e pe plac…

Analizând temeinic întrebarea, Léonie crezu că poate să răspundă, fără nici o disimulare:

— Niciunul, tată, te asigur!

— Sunt bucuros, fata mea; află deci că pe fetele din marile familii ale Franţei, le ameninţă o primejdie: cel care dispune căsătoria lor e însuşi regele! Ca să-şi îmbogăţească favoriţii.

— De asta deci, domnul conte de R. Spunea ieri că sângele marilor familii se degradează, pentru că suntem mereu măritate cu nişte oameni pe care nu-i iubim.

Ducele surâse şi nu observă că gluma ascundea o încurcătură pe care roşeaţa fiicei sale o dăduse însă în vileag.

— Ieri deci, regele m-a luat deoparte ca să-mi spună că, dacă n-am pe nimeni în vedere în legătură cu tine, se va ocupa el de măritişul tău…

O frică neţărmurită se reflectă în privirile gingaşei iubite a lui Jean-Louis.

— Fata mea, mai mult ca sigur că regele vrea să-şi căpătuiască vreun favorit şi asta pe cheltuiala noastră; numai că eu pot face repede ordine şi pentru că nu iubeşti pe nimeni, m-am gândit la un plan care va împăca interesele noastre cu dorinţa regelui; sunt convins că nu se va opune dorinţei mele.

— Despre ce e vorba, tată?

— Ascultă, Léonie: cred că nepotul meu e singura partidă care ţi-ar conveni; e bogat, e moştenitorul meu în ceea ce

priveşte fiefurile masculine şi titlul de duce, e amabil şi demn de tine… Ai văzut cu ochii tăi că e un soţ minunat…

— Tată, mi-e rău, îngăduie-mi să mă retrag! strigă Léonie amintindu-şi vorbele verişoarei sale moarte.

— Fata mea, mă sperii… paloarea asta… medicul…

— Prezenţa lui e de prisos; … un simplu rău trecător…

— Du-te, copila mea; eu am să mă gândesc la căsătoria ta!

Bunul părinte îşi urmări cu ochii fata draga. Chiar în aceeaşi seară, se hotărî să-i împărtăşească nepotului său planul pe care i-l făcuse. Intră la marchizul de Vandeuil care, când îi fu anunţat luă o atitudine melancolică şi ducele îl găsi cu ochii fixaţi pe portretul soţiei sale şi cu o lacrimă pe obraz.

— Nepoate, zise Parthenay aşezându-se alături de marchiz, vin să discut cu tine o afacere de mare importanţă şi care priveşte familia noastră. După acest început, marchizul tresări şi-l privi pe duce cu un aer atât de speriat, încât un judecător ar fi descoperit uşor, în el, urma unei crime; crezu că Maďco îi vorbise despre crima pe care o înghiţise mormântul.

— Soţia ta… continuă ducele de Parthenay. Marchizul fu prins de o agitaţie şi mai puternică. Ducele băgă de seamă.

— Ştiu, zise el, că nu pot atinge această coardă fără să te afectez profund; dar interesul familiei noastre cere să te ocupi serios de o afacere…

— Ce afacere, unchiule? întrebă Vandeuil tremurând.

— Marchize, e vorba să te recăsătoreşti.

— Şi la cine te-ai gândit, unchiule? Ce altă femeie ar cuteza s-o înlocuiască pe Ernestine? O voi putea iubi?

Exprimându-se pe un ton îndurerat, în sinea lui marchizul era în culmea bucuriei. Căci nu se îndoia, după zvonurile auzite la Curte, că ducele avea să i-o propună pe Léonie.

— Domnule, replică ducele, nu e vorba de dragoste, e vorba să împiedicăm ca bunurile noastre să treacă într-o altă familie înnobilată de ieri, de-alaltăieri, şi care poate că n-are altă avere decât favoarea regelui. Acesta vrea s-o

mărite el pe Léonie şi tu ştii bine că nu pot para lovitura decât spunându-i că ţi-am făgăduit-o ţie…

— Sigur, unchiule, nimic nu e mai necesar decât această unire; căci e dictată de politică; dar cum vrei cA. După nici trei luni de doliu, să mă însor cu verişoara mea? Asta ar însemna să fac din mormântul Ernestinei altar pentru noua căsătorie; câte nu se vor spune!

— Nu se va spune nimic din moment ce regele va aproba!

— Regele, unchiule, va fi nemulţumit că nu dispune de Léonie şi n-o să se preteze la aşa ceva!

— Ba da, nepoate, fiindcă ne preţuieşte în mod cu totul deosebit.

— Dar, unchiule, încă o mai iubesc pe Ernestine şi o plâng zilnic, Ce-i voi aduce eu, Léoniei? O inimă care nu mai vibrează la nici o plăcere, o inimă veşnic îndoliată… care nu mai poate iubi!

— Haide, nepoate, Ernestine a fost o femeie încântătoare, adorabilă, sunt de acord, o plâng ca şi tine; dar această jeluire, această durere, nu ne-o vor mai aduce înapoi; renunţă deci la aerul tău îndurerat, fă-i curte Léoniei şi farmecele fiicei mele vor fi în stare să-ţi spulbere durerea şi să te facă să-ţi uiţi nenorocirea! Nădăjduiesc, Vandeuil, că vei reflecta la treaba asta şi că vei consimţi la proiect!

— Vai, unchiule, dacă trebuie… mă supun necesităţii…

— Pot conta pe tine? Şi prin urmare…

— Vai…

Zicând acestea, ducele de Parthenay îşi părăsi nepotul, lăsându-l cufundat în aparenta lui tristeţe, dar de fapt, în culmea bucuriei pentru că unchiul său îi propusese, din proprie iniţiativă, ceea ce dorise el cu atâta ardoare, ceea ce se temea să ceară sau să lase măcar să se întrevadă pentru că, în acest caz, ar fi trebuit să dea dovadă de mult prea multă dibăcie.

La rândul lui, ducele de Parthenay fu foarte mulţumit că se poate scuza faţă de rege într-un mod demn de încredere.

Singură Léonie era tristă. Şi, gândindu-se la convenienţa căsătoriei despre care-i vorbise tatăl său, nu vedea nici un mijloc de a se sustrage. Sărmană Léonie! Sărmane Jean-Louis! în timp ce tu câştigi bătăliile în America, cei din Franţa vor să ţi-o răpească pe dulcea ta iubită! Oare cine te va înştiinţa? Vai…

CAPITOLUL XXI

„Unchi şi nepot, acum se ţin de mână, Dovada cea mai bună că nunta nu se-amână.”

Balada despre casa de MORVAN

„Îţi dau un an de lacrimi să ne uscăm obrajii…

Dar să n-aud porunca-mi că mi-ai nesocotit, Că-ţi dau un soţ iubit şi-atât de îndrăgit”

Cidul, actul V

„Adio decât speranţă! De-acest necaz prea greu Nimic nu mă mai scapă, de nu-i iubitul meu!

Aşa-şi spunea Maguelonne ducându-se spre schit;

Când iată c-un galop de cal a auzit…”

MAGUELONNE DE PROVENCE.

Câtăva vreme, Léonie a fost într-adevăr bolnavă: teama pe care i-o căşunase planul tatălui ei declanşă un atac de nervi care dură multe zile. Dacă acea criza de nervi n-ar fi avut drept cauză dragostea pentru Jean-Louis, nu ne-am fi putut abţine sa n-o plângem că se molipsise de boala doamnelor din lumea bună! Moştenitoarea familiei de Parthenay începu a reflecta, foarte serios la soarta ei, căci cuvintele marchizei muribunde îi răsunau tot timpul în urechi. Ca nişte istorici fideli ai inimii lui Léonie, trebuie să mărturisim că uneori, fata atribuia recomandarea Ernestinei şi geloziei acesteia, şi dorinţei de a lua cu ea în mormânt certitudinea că nu va exista în viitor o rivală… Dar roşind imediat din pricina acestor idei, încerca să se convingă cum că recomandarea nu urmărise de fapt decât propria ei fericire. Apoi gândul îi fugea din nou la Jean-Louis şi, simţind că el era singurul pe care-l putea iubi, repeta în sinea ei: „Mai bine moartea, decât să mă mărit cu altul!” Mărturisesc că,

la disperare, toate iubitele spun astfel; dar nu toate iubitele, au, la disperare, un buchet de sărutat, ca Léonie!

Ducele lipsi multă vreme de la Curte, ca să nu-i dea regelui răspunsul definitiv. Marchizul îşi schimbă treptat purtarea şi, pe nesimţite, îşi copleşi verişoara cu atenţii, începu a-i spune „dragă Léonie”; în fiecare zi, indiferent de anotimp, îi aducea un buchet de flori naturale; în plus, începu a-i vorbi pe ocolite despre căsătoria lor. Complimente, linguşeli, daruri, totul fu pus la bătaie. Dar Léonie nu răspundea nimic şi păstra o tăcere plină de rezervă, în schimb, ducele de Parthenay era fericit văzând că nepotul său îi îndeplinea dorinţa.

După o lună, fiecare se convinse de dragostea marchizului pentru verişoara sa şi de înţelegerea în privinţa căsătoriei lor. Într-adevăr, cuvenita deosebire de vârstă, bogăţiile adunate, onorurile şi bunurile familiei, fericirea, în perspectivă, nimic nu lipsea. Ducele o rugă într-o dimineaţă pe Léonie să se îmbrace somptuos şi plecă împreună cu ea la Versailles.

— Fata mea, îi zise bunul senior, ne ducem să primim ordin de la rege în legătură cu măritişul tău. Să nu crezi, Léonie, că n-am observat atitudinea ta.

— Tată, răspunse Léonie plângând, îţi mărturisesc în mod cinstit că nu vreau câtuşi de puţin să mă mărit. Vreau rămân alături de dumneata şi să-ţi mângâi bătrâneţile! Intenţia mea ţi-e cunoscută de multă vreme. Câte partide n-am refuzat! Aş prefera o mănăstire…

Mişcat de neliniştea fiicei sale, ducele îi răspunse:

— Fata mea, te iubesc ca pe viaţa mea, dar vreau să cântăreşti bine: vezi părul meu alb? Vrei să-l dezonorezi? Vrei să mă aşez în genunchi în faţa ta şi să te conjur să-ţi cruţi tatăl? M-am bucurat, de când m-am născut, de favoarea regilor! E o minune că m-au iubit doi regi… Vrei ca într-o singură zi să pierd rodul unei vieţi întregi? Căci nesupunerea la porunca regelui va fi semnalul dizgraţiei…

Fără să răspundă, Léonie continuă să plângă. Chipul lui Jean-Louis, înconjurat de prestigiul dragostei lor naive, era singurul lucru de care îi era preocupat sufletul. Ducele respectă tăcerea fiicei sale. Ajunseră la Versailles fără să mai scoată o vorbă.

— Fata mea, spuse bătrânul curtean, usucă-ţi lacrimile. Nu apari niciodată cu chipul trist, în faţa regilor; jelaniile şi plânsul sunt un cortegiu ce displace celor mari!

Străbătură galeriile şi ducele intră fără nici o dificultate în apartamentul regelui, cu toate că nu era zi de primire. Léonie şi tatăl ei fură introduşi într-un cabinet foarte simplu, iar tânăra fată abia dacă îl mai recunoscu pe rege; dacă nu priveai chipul lui frumos şi blând, haina cenuşie pe care o purta l-ar fi făcut de nerecunoscut.

— Iată-te, domnule duce, spuse regele; îmi place să fiu surprins astfel de prieteni.

— Sire, mă supun poruncilor majestăţii voastre!

— Domnişoară, replică regele, am motive să te dojenesc tare! Cum, dumneata, cea mai frumoasă podoabă a Curţii, dai atât de rar pe aici!

— Sire, răspunse Léonie, dacă toţi curtenii ar semăna cu dumneavoastră, aş veni în fiecare zi!

— Ai auzit, doamnă? zise regele întorcându-se spre regină.

— Desigur, răspunse ea, dar mor de gelozie dacă mai adaugi un cuvânt!

— Domnişoara, zise regele, ia loc pe taburet…

— Ah, sire, spuse regina, ce-o să se întâmple cu mine?

— Frumoasa mea copilă, mi-am asumat sarcina măritişului dumitale şi-mi voi ţine cuvântul.

— Sire, îl întrerupse ducele, mi-aţi făcut onoarea de a mă întreba ce planuri am în legătură cu Léonie…

— Ei cum, zise regele încruntând puţin din sprâncene, te-am întrebat eu aşa ceva?

Ca un curtean dibaci ce era, ducele tăcu. Ghicind sensul tăcerii, regele întrebă:

— Şi asupra cui s-au fixat planurile dumitale, domnule duce?

— Asupra nepotului meu, marchizul de Vandeuil… Această căsătorie…

— E exact ceea ce voiam să-ţi propun şi eu! strigă regele frecându-şi mâinile.

— Vreau să-i dovedesc frumoasei mele rivale, zise atunci regina râzând, că nu-i port ranchiună; locul primei doamne de onoare e liber; ţi-l ofer dumitale, domnişoară.

— Majestatea voastră vrea deci să-mi anuleze frumuseţea apropiindu-mă de domnia-sa…

— Se pricepe la măguleli întocmai ca un vechi curtean, zise regele, bătând-o uşor pe Léonie, peste obrazul care-i ardea.

— Prietene, continuă regele adresându-se ducelui, îl numesc pe Vandeuil ambasador la Curtea Angliei şi credemă că acest post nu e decât o treaptă pentru funcţia de ministru… Peste opt zile vom celebra la Palat nunta domnişoarei.

— Sire, strigă disperată fata, am să vă cer o favoare…

— Vorbeşte…

— Acordaţi-mi un răgaz de patru luni pentru această căsătorie… Ducele îi aruncă fiicei sale o privire plină de amarnice reproşuri…

— Sunt încă în doliu, adăugă tânăra cu multă prezenţă de spirit.

— E drept, şi sunt de acord, răspunse regele mirat de tonul Léoniei. Dar peste patru luni nădăjduiesc că nu va mai exista nici o dificultate?

— Niciuna, sire… Şi întorcându-se către regină, adăugă:

— Mulţumesc Majestăţii Voastre pentru bunătatea cu care m-a copleşit.

— Pe mâine, îi zise regele ducelui care ieşi împreună cu fiica sa.

Regele şi regina crezură în mod sincer că făcuseră fericiţi pe doi dintre supuşii lor. Iată cum se înşală regii… până şi în

binefacerile pe care le fac. Ar fi de prisos să-i mai arăt cititorului felul în care Vandeuil ştiu să se facă plăcut regelui. Reîntoarsă acasă, Léonie se închise la ea pentru a plânge în voie. Justine fu martora lacrimilor ei şi deşi urma să-şi părăsească slujba pentru a se mărita cu avocatul Courottin, mai rămase cu plăcere câteva zile pentru a o consola pe Léonie.

— Ah, Justine, tu eşti mult mai fericită decât mine: te măriţi cu cel pe care-l iubeşti; tata te înzestrează; tu vei fi fericită, în vreme ce eu voi trăi în deznădejde!

— Domnişoară, încă nu vă pierdeţi speranţa…

— Nu mai există nici o speranţă!

— Domnişoară trebuie să recurgeţi la un şiretlic pentru…

— Mai întâi, replică Léonie, am să-i scriu colonelului Granivel… Şi repede, repede, fetişcana scoase hârtie, îşi alese pana şi începu… Scrise una, două, trei, patru, zece, douăzeci de pagini şi tot nu reuşi să mărturisească în rândurile adresate lui Jean-Louis ceea ce acesta nu ştia, şi anume că era iubit tot timpul de draga lui Léonie. Îmi dau seama că ar însemna să abuzez de răbdarea celor care au bună voinţa să mă citească, dacă m-aş apuca să transcriu cele cincizeci de pagini ale tandrei Léonie; iată deci partea cea mai importantă a scrisorii sale:

Extras din scrisoarea Léoniei de Parthenay către domnul Jean-Louis Granivel, colonel în slujba Statelor Unite.

Paris, aprilie 1789 „Dragul meu, încerc să scap un moment de nenorocirile care mă copleşesc, scriindu-ţi… Vai, dragostea ţi-e ameninţată… Lasă gloria, războiul şi independenţa; întoarce-te în ţara ta unde fericirea noastră se spulberă ca un val uşor… Regele mi-a poruncit să mă mărit cu Vandeuil, omul care m-a mai răpit o dată din braţele tale… Dumnezeule, dacă nu vii cât poţi de repede, ce se va întâmpla cu mine? L-am rugat să-mi dea un răgaz de patru luni ca să ai vreme să mă ceri de nevastă. Dacă nu ajungi până la 18 iulie, sunt pierdută… pierdută pentru tine şi pentru toată lumea, căci voi muri, rămânându-ţi

credincioasă, după ce voi ieşi din capela de la Versailles. Totuşi, dragul meu, fie ca moartea unei femei să nu împiedice fericirea unei naţiuni. Dacă eşti de folos acolo, dacă lipsa ta ar aduce prejudicii cauzei Americii, rămâi! Eu însă voi muri… Voi lua cu mine gândul că voi fi mereu regina sufletului tău. Aceste patru luni vor fi o lungă agonie pentru mica ta Fanchette… Vai, tremur când mă gândesc că soarta mea depinde de capriciile vântului. Adio! Acest adio va fi oare ultimul? Te voi mai vedea măcar o ultimă oară? Iubire, te implor, ocroteşte-mi scrisoarea, călăuzeşte vaporul… Dar dacă englezii pun mâna pe el? Câte temeri! Adio!”

Scrisoarea a fost încredinţată căpitanului fregatei „Căprioara”. „Căprioara” a fost mânată de vânt, timp de opt zile, în chipul cel mai fericit. Dar un vânt contrar a reţinut-o timp de alte opt zile, la un ştiu ce latitudine. Pe-acolo a trecut un vas englez. Văzând pavilionul francez, a dat curs ordinelor cabinetului englez care voia să se asigure că Franţa nu-i ajută pe insurgenţi; au vrut să viziteze fregata: echipajul de pe „Căprioara” nu s-a supus acestei vizite dezonorante; s-au luptat; dar vasul englez avea cu douăsprezece tunuri mai mult decât fregata, aşa că aceasta a fost capturată de vasul englez „Comandorul”. Din fericire, o ambarcaţiune bostoniană, comandată de un înfocat partizan al mărilor, captură „Comandorul” când acesta s-a încrucişat cu ea, înaintea coastei. Atunci „Căprioara”, „Comandorul” şi ambarcaţiunea americană intrară în New York. Scrisoarea îi parveni colonelului Granivel în oraşul K., pe care îl asediase la 1 iunie 1789. Scrisoarea îl înfurie atât de tare încât îşi adună trupele, le vorbi despre glorie, despre Fanchette şi despre prada de război, într-un discurs foarte energic, care n-avea nici cap, nici coadă. Totuşi, e probabil ca învârtirea dezordonată a săbiei comandantului şi cuvântul jaf să fi avut un mare efect, căci ostaşii, cuprinşi de turbarea care-l însufleţise pe şeful lor adorat, săriră la atac şi cuceriră oraşul K., în ciuda bateriilor şi a

bastioanelor engleze. La asediu s-a distins cel mai mult Maďco. Ciudăţenia descendentului Montezumilor făcu să fie repede remarcat. Într-adevăr, nu purta niciodată mănuşi şi pantaloni decât din pielea de pe fundul femeilor engleze, şi-şi schimba foarte des hainele…

Cucerirea fortăreţei din K. Fu unul dintre cele mai strălucite succese ale americanilor; în plus, Statele-Unite au capturat muniţii imense, tunuri şi haine pentru soldaţi. Jean-Louis încredinţă comanda maiorului Browning, împărţi soldaţilor săi două sute de mii de franci şi mai ales celor o sută cincizeci de bătăuşi, bravi ca Cezar, care mai rămăseseră din cei cinci sute de pierde-vară pe care-i adusese cu el. Se strigă: „Trăiască colonelul!”, se bău punci, se procedă la îndeplinirea poruncii Domnului: Crescite et multiplicami37… Acel crescite mi-a aţâţat întotdeauna înclinarea către comentarii. E totuşi evident că multiplicami depinde de crescite! Pe scurt, bucuria a fost mare! Francezii cântară, americanii băură; toţi dansară şi se odihniră; apoi o luară de la capăt, se îmbătară, se dedară la tot felul de excese şi căpătară şi mai mare curaj pentru a-i înfrânge pe englezi. Cufundat în durerea lui, colonelul îşi păstră cinci mii de franci, o porni cu bidiviul lui în galop, ajunse lângă Washington, îi dădu planurile de luptă, memoriile sale, îi dădu socoteală de tot şi-i istorisi, în două cuvinte, necazul său. Se îmbrăţişară şi Jean-Louis fu însoţit de un prieten al său până la New York. Acolo, se îmbarcă pentru Franţa, împreună cu cincizeci dintre soldaţii care voiau să-şi revadă ţara şi să-şi cheltuiască paralele. În 10 iunie 1789 o mulţime de ofiţeri, de soldaţi şi de locuitori îşi luară rămas bun de la Granivel care plecă, în aclamaţiile pline de recunoştinţă ale mulţimii. Călătorie plăcută!

În vremea asta Léonie, îndurerată şi plângând, număra zilele şi privea pe hartă drumul pe care urma să-l parcurgă vaporul. Calculă timpul, se informă de durata vântului, de direcţia lui… Ce nu făcu… Sărmana Léonie! Câtă nelinişte în dragostea ei! „Dar şi câtă bucurie!” v-ar răspunde pyronianul. Aprilie, mai, iunie trecură… Sosi şi iulie… Fiecare noapte, fiecare răsărit de soare, erau tot atâtea lovituri de pumnal pentru Léonie.

Toate neliniştile nu împiedicară fatala zi să se apropie şi pe Vandeuil de a fi în culmea bucuriei că i se împlinesc toate

planurile. Într-adevăr, cititorilor, dacă aveţi cât de cât, vederea bună, ceea ce se întâmplă când nu faci prea multe din acele prostii despre care Voltaire mărturisea, la optzeci de ani, că nu avea să şi le reproşeze decât în ultimii şaptezeci şi opt – atunci trebuie s-o zăriţi pe Léonie la fereastra apartamentului ei, unde-şi deplânge nenorocirea văzând cum intră trei oameni îmbrăcaţi în negru ca să-i îngroape dragostea.

Acei domni erau Courottin şi Plaidanon, cei ce trebuiau să redacteze contractul de căsătorie, însoţiţi de Charles Vaillant, devenit notar. Aici, cititorilor, aş putea să mă cruţ de vreo cinci, şase pagini, copiind textual contractul de căsătorie al lui Léonie; dar am decenţa şi trec peste asta; totuşi vreau să vă asigur că n-a fost omis nimic; contractul începea astfel: „În faţa consilierilor regelui, subsemnaţii notari maestrul Charles Vaillant, etc…” Maestrul Courottin, prevenit de soţia sa, isteaţa Justine, iscă unele dificultăţi, atât pentru a se răzbuna pe Vaillant şi pe Plaidanon, cărora le dovedi, în faţa ducelui, cât erau de imbecili, cât şi pentru a-i mai da câteva zile de răgaz lui Léonie care-i mulţumi printr-o privire graţioasă. După asta, vicleanul avocat dădu o fugă până la moş Granivel, înştiinţându-l despre mâhnirea lui Léonie. Vedeţi cum ştia această vulpe şireată să împace şi capra şi varza! îi găsi pe cei doi Granivel urmărind pe harta Americii, drumul fiului drag…

— Bună ziua, domnilor, zise avocatul.

— Ah, iată-te, prietene, strigă pyronianul.

— Ce ne spui sau ce nu ne spui?

— Vai, vă aduc veşti proaste!

— Asta e o afirmaţie! strigă pyronianul.

— Léonie se mărită peste patru zile la capela din Versailles şi e disperată… mi-a vorbit despre durerea ei… mi-a spus că i-a scris colonelului…

— E de neconceput că nu soseşte, îl întrerupse consternat, moş Granivel.

— Ba dimpotrivă, e foarte de conceput, frate…

— Ar trebui ca Jean-Louis să se hotărască mai repede, zise Courottin.

— Va prefera o Fanchette moartă, decât în braţele altuia! strigă moş Granivel.

— Ceea ce spui e lipsit de logică, zise profesorul; l-ar putea face pe rivalul său…

— O va iubi mai mult moartă, decât dezonorată, răspunse moş Granivel.

— Baţi câmpii, frate!

— Domnilor, strigă avocatul cu un aer de profund devotament, dispuneţi cum vreţi de mine, sunt al dumneavoastră.

Profesorul se scărpină în cap, gândindu-se, aşa că urmă o jumătate de ceas de tăcere.

— Prietene, o s-o revezi pe Fanchette? întrebă profesorul.

— Da, răspunse Courottin. Acum pot intra şi în salon şi sunt primit la palatul de Parthenay la orice oră…

— Ei bine, spune-i să ne indice ziua fixată pentru căsătorie şi ora la care…

— Pentru asta n-aveţi nevoie de ea, îl întrerupse avocatul. Se mărită peste trei zile, la ora zece dimineaţa, în capela regală de la Versailles… Sunt şi eu invitat, adăugă Courottin cu un gest de orgoliu.

— Du-te şi spune-i să nu se teamă de nimic; voi veghea asupra ei!

Acest pyronian răspuns a fost transmis imediat Léoniei de către devotatul Courottin.

— Frate, zise Barnabé, când rămaseră singuri, ne trebuie curaj şi, hotărâre şi mai mult decât orice, o precizie şi o prezenţă de spirit admirabile… Vino cu mine să luăm unele măsuri… Şi zicând acestea, ieşiră amândoi.

Răspunsul profesorului n-o linişti pe Léonie şi iată şi de ce. Într-adevăr, cea de a treia fatală zi sosi, fără ca fata să fi observat măcar umbra vreunui ajutor… Cu o noapte înainte, îşi perindă prin faţa ochilor, întreaga viaţă şi dragostea ei şi-şi aminti de frumoşii ochi negrii ai lui Jean-

Louis; de glasul lui mângâietor care i se strecurase până în străfundurile sufletului; scena din seara când se înapoiase de la Plaidanon, leşinul lui Jean-Louis, statornicia, gloria, victoriile sale, etc. Atunci plânse de necaz, căci era înclinată spre melancolie şi avea şi motive, dacă se gândea la josnicia, la trădările viitorului ei soţ. Urmarea acelei furtuni morale fu faptul că Léonie se înarmă cu un cuţit mic şi frumos, cu care avea de gând să-şi străpungă inima după ieşirea din capelă.

Se ridică, se lăsă îmbrăcată, cu tristeţe, fără să scoată un cuvânt; îşi reţinu lacrimile şi compară acea dimineaţă cu cea din ziua în care trebuia să se mărite cu Jean. Sărută buchetul consolator peste care îşi dăduse duhul, marchiza.

— Şi eu vreau să pălesc şi să pier la fel! exclamă ea, amintindu-şi de cuvintele Ernestinei.

Intră în salon; Vandeuil o mânca din ochi. Se auziră nechezatul cailor, strigătele şi înjurăturile rândaşilor; mâncară cu toţii, în tăcere, şi plecară. Léonie se afla pe drumul spre Versailles şi, în vreme ce trăsura o ducea cu o rapiditate înfricoşătoare, sufletul ei rătăcea peste imensul spaţiu al mărilor, încercă să ghicească prin ce accident vasul care trebuia să-l aducă pe colonel, nu putuse aborda ţărmul francez.

— Ei, Léonie, nu pari prea veselă! zise ducele. Un surâs melancolic ţinu loc de răspuns.

— Dacă scumpa mea Léonie îşi face griji în ceea ce priveşte viitorul ei, să fie liniştită: m-am jurat de prea multe ori că o voi face fericită! Fata nu răspunse nimic.

— Dar, Léonie, zise ducele, cu tine se întâmplă ceva deosebit!

O lacrimă i se rostogoli pe obraz şi căzu pe mâna tatălui său, iar lacrima frigea! Ducele se simţi dintr-odată tulburat până în străfundul inimii, şi încă atât de tare încât nici nu observă cum fusese oprită caleaşca de opt oameni mascaţi.

— Ajutor! strigă Vandeuil.

— Taci! şi un om îl apucă pe marchiz de gât.

Un alt bărbat, nemascat, se înfăţişă la portieră.

— Domnule duce, există unele lucruri nelămurite, ca de altfel tot ceea ce e aici pe pământ… Totuşi ele trebuie limpezite… zise pyronianul Barnabé.

— Ajutor!

— Domnule duce, n-aveţi dreptul să strigaţi… Mai bine ascultaţi-mă…

Nemişcată, Léonie nu ştia ce intenţii are pyronianul, care-i făcu cu ochiul un semn de înţelegere.

— Domnule duce, reluă Barnabé, iată că… La aceste cuvinte, un om o înşfăcă pe Léonie şi dispăru în pădure, ducând-o cu sine pe moştenitoarea familiei de Parthenay. După mişcările viguroase ale răpitorului, Léonie îşi recunoscu tatăl adoptiv. Nu se putură apăra în nici un fel, fiindcă marchizul observase zece călăreţi la cinci sute de paşi în spatele lor, pe drum, şi tot atâţia, la aceeaşi distanţă, în faţa lor. Dispărură de îndată ce Léonie fu răpită. Ducele şi nepotul său strigau întruna.

— Iată care e problema, continuă imperturbabilul Barnabé…

— Ajutor!

— N-a veţi nici o teamă, sunt om cinstit şi pyronian. Să examinăm lucrurile: 1. Sunteţi sau nu, tatăl fetei? 2. Taţii au dreptul să-şi căsătorească copiii, sau nu-l au? 3. Fanchette vrea să se mărite sau nu vrea? 4. Viitorul ei bărbat îi convine sau nu? 5. Regele are dreptul să-şi silească supuşii să se căsătorească sau nu? 6. Fericirea există sau nu există? 7. Fanchette va fi fericită cu domnul marchiz, sau nu va fi? 8. Căsătoria asta se va face sau nu? 9. Trebuie s-o împiedicăm sau nu trebuie? 10. Avem calitatea să intervenim sau nu? Şi observaţi că am intervenit… 11. Dar…

Văzând că sosesc jandarmii-călare, Barnabé adăugă:

— Nu e potrivit să dezbatem aceste propuneri în mijlocul drumului; să ştiţi însă că le-am examinat noi în locul dumneavoastră şi am ajuns la concluzia că nu trebuie să vă

măritaţi fata cu un ticălos. Rămâneţi cu bine! Nădăjduiesc că într-o zi veţi recunoaşte serviciul pe care vi l-am adus acum.

Barnabé şi cei opt oameni o luară la goană într-un galop susţinut. Ducele îl recunoscuse pe pyronian; dădu poruncă jandarmilor-călare să-l urmărească, iar el sosi la rându-i la Versailles. Numai Dumnezeu ştie ce zarvă şi ce scandal a iscat această aventură! Regele s-a înfuriat foarte tare şi sigur că avea şi de ce. Uimirea a fost mare. Imediat s-a dat ordin locotenentului poliţiei, autorităţilor, oamenilor regelui, la toată lumea, să fie arestat Barnabé Granivel, etc., etc.

Ducele se întoarse la Paris foarte cătrănit, marchizul şi mai şi. În sfârşit, jandarmii-călare nu descoperiră nici o urmă, nici de cai, nici de oameni, nici de răpire. Ţăranii din împrejurimi declarară că nu văzuseră pe nimeni. Potcoavele cailor fuseseră întoarse invers, iar urmele erau aproape şterse… Vă daţi seama ce vâlvă a putut face un asemenea eveniment! S-au comentat toate împrejurările ieşite din comun; burghezi, fete, femei, copii, mari seniori, întreg Parisul a vorbit, a criticat şi dacă aveţi memorie bună, trebuie să vă aduceţi aminte de tot ceea ce au spus jurnalele din vremea aceea. Dar, acest tumult n-a durat decât două zile; în cea de a treia zi nu s-a mai vorbit despre el, fiindcă a fost înălţat un balon. O, parizieni… cum mai poţi, după asta, să mai speri că s-ar putea vorbi vreme îndelungată despre tine? Cei care aleargă după voturile voastre sunt nebuni! Abia acum îmi dau seama de ce a putut Voltaire să fie gelos pe un spânzurat care v-a preocupat vreme de trei zile, datorită unui cuvânt pe care l-a rostit, dându-şi sufletul.

Dar să revenim la Léonie. Moş Granivel o luă pe crupa unui cal care-i duse, pe drumuri ocolite, în P. Intrară în coliba unui tăietor de copaci; Léonie găsi acolo nişte haine foarte simple, cu care se îmbrăcă. După ce i-a mulţumit tăietorului de copaci şi soţiei sale, s-a urcat într-o brişcă de

răchită, cu două roţi, la care tăietorul de copaci a înhămat calul lui Granivel. În culmea bucuriei că scăpase de supliciul măritişului ei cu Vandeuil, Léonie s-a urcat în mica brişcă cu care tatăl ei adoptiv o porni, pe drumuri lăturalnice, spre satele ce înconjurau Parisul. Pe drum, Léonie se gândi la marele pericol la care se expuseseră autorii acelei răpiri.

— Dar, tată, spuse ea, v-aţi expus mult…

— E adevărat, Fanchette; vom fi victimele acestei acţiuni. Dar băiatul va fi fericit, iar tu te vei mărita cu el. Léonie admiră devotamentul prietenilor ei.

— Unde mă duci? întrebă ea.

— Copila mea, zise moş Granivel, contez pe discreţia şi pe înţelepciunea ta. O să intrăm în Paris pe la bariera Iadului. Apoi te voi conduce la mănăstirea Ursulinelor, unde am anunţat că te voi aduce. Să nu vorbeşti niciodată despre familia ta şi să păstrezi tăcere în privinţa numelui. De-acum încolo vei fi sora Marie, fata din flori a domnului teolog din L., pe care intendentul său o va încredinţa, în seara asta, maicii stareţe; ieri, am prevenit-o că domnul teolog nu vrea să mai audă niciodată despre tine, că va nega, în lume, tot ceea ce se va spune pe seama lui, şi că eu trebuie să dau, în numele teologului, suma necesară intrării tale în mănăstire.

— Dar, tată, sper că nu va trebui să mă şi călugăresc?

— Nu, nu copila mea; s-a zis că va fi necesar, dar noi vom veghea asupra ta!

Într-adevăr, încântătoarea Léonie fu dusă la Ursuline; şi moş Granivel, după ce-o încredinţa stareţei, se refugie în pădurea lui, unde sfidă puterea şi pe alguazilii trimişi să-l caute.

CAPITOLUL XXII

„Să nu te temi de vana putere a semenilor tăi…
Oricât de sus ar fi, sunt oameni ca şi noi, Şi-acelaşi Dumnezeu ne judecă pe toţi…”

J. B. ROUSSEAU

„Şi iată-l că sosi, de colb acoperit, Zdrobit de oboseală, cu bidiviii-n spume…

Şi la acel spectacol, el strigă cătrănit:

— Am să-mi răzbun feciorul…”

Poemul Moise salvat, cântul IV.

Cititorul va remarca, nădăjduiesc, mărinimia bunului profesor care nu consimţi, pentru nimic în lume, să lase în cârca fratelui său vina şi pedeapsa groaznicului complot. Se aranjă în aşa fel încât să suporte singur urmările. Se reîntoarse deci liniştit, cu mâinile la spate, în strada Thibautodé, ca un negustor oare revine de la Bursă şi se aşează la masă în faţa filosoficei felii de jambon, a cărei existenţă era probabilă, gândindu-se că fratele său şi cărbunarii trebuiau să fie în afară de orice primejdie, şi-şi frecă mulţumit mâinile, gândindu-se la bucuria Léoniei.

Neobositul Courottin se afla la palatul de Parthenay când ducele şi marchizul de Vandeuil se întorseseră furioşi, de la Versailles.

— Dau zece mii de franci celui care mi-o va reda pe Léonie! zise ducele.

— Iar eu tot atâta, celui caţe va pune mâna pe vinovat! zise marchizul.

— Domnilor, interveni Courottin am avut nefericirea de a fi fost prieten cu Barnabé Granivel şi cred că va fi foarte dificil să-l arestaţi. Această crimă, nemaiauzită în sărbătorile marilor seniori, merită o pedeapsă răsunătoare, care e de resortul Parlamentului. Pentru a vă dovedi cât vă sunt de devotat, îmi asum sarcina de a-l conduce eu însumi pe Barnabé la închisoare, cu condiţia ca să-mi fie procurat imediat ordinul de arestare.

— Dacă aşa stau lucrurile, zise ducele, voi converti recompensa mea într-o înaltă funcţie judiciară! Ordinul nu întârzie; şi Courottin, escortat de alguazili şi de jandarmi, se îndreptă către strada Thibautodé.

— Când profesorul îşi isprăvi felia de jambon, trei ciocănituri distincte se auziră la uşă. O slujnică bătrână îl introduse pe Courottin, căci escorta rămase, prudentă, afară.

— Ilustre profesor, zise Courottin cu o voce dulceagă, vin să vă rog să daţi curs invitaţiei pe care v-o face domnul M., magistrat savant şi procuror al regelui, un om foarte integru, şi domnul M. Locotenentul poliţiei… Barnabé îşi scoase boneta şi răspunse:

— Locotenentul poliţiei îmi face prea multă onoare… Dar, având în vedere că nu sunt nici trăsură de piaţă, nici fată mare, nici felinar, nici glod, nu prea văd ce treabă are el cu mine. Dragă prietene, cum de ţi-a dat prin gând să vii să-mi propui un asemenea lucru?

— Vă asigur, domnule Barnabé, că e vorba de discutarea unui fapt care vă interesează şi că există o anumită problemă de rezolvat care necesită prezenţa la fel ca şi părerea dumneavoastră.

— Du răspunsul meu care este: şi da, şi nu!

— E neîndoielnic, dragă doctore, că argumentele dumneavoastră vor triumfa asupra argumentelor mele; e cu neputinţă de luptat împotriva dumneavoastră. Ceea ce mă face să trag nădejde că Parlamentul va fi convins; dar vă rog să aveţi în vedere că nu cu mine trebuie să discutaţi. Talentul dumneavoastră va străluci pe scena unde vor să vă aducă aceşti magistraţi savanţi, semnatarii sfidării.

— Dragul meu, zise Granivel, îmbătat de cea de a doua laudă pe care o primise în viaţa sa, argumentul tău e vrednic de milă, căci dacă nu vreau să discut…

— Dar observaţi, zise Courottin, pentru prima oară încurcat, că e totuşi indispensabil pentru…

— Mă rog, prietene, îl întrerupse Barnabé; mă întorc la sistemul meu: mi-e indiferent dacă discut sau nu discut cu acei domni, căci există tot atâtea raţiuni şi dintr-o parte şi dintr-altă şi, cu toate că încă n-am întrezărit niciuna, sunt sigur de asta…

— Atunci veniţi, zise Courottin.

— Nu, vreau să rămân, replică Barnabé.

— Deci acest lucru nu vă e indiferent… strigă avocatul.

— Bravo, amice, replică pyronianul încântat de argument; ai cel mai mare talent; m-ai învins! „Îşi va croi drum în viaţă”, murmură Barnabé. Te urmez…

— Ce fac aceşti domni? întrebă pyronianul văzându-i pe alguazili la uşa lui.

— Asta-i garda de onoare pe care v-o trimite procurorul regelui.

— Şi ce subiect are chestiunea pe care o vom dezbate?

— E o problemă despre dreptul coercitiv şi drumul mare, zise Courottin care începuse a fi neliniştit.

— Drace! Şi unde mă duci?

— La Conciergerie.

— Asta-i o închisoare pe câte ştiu…

— Da, prietene, răspunse Courottin cu o voce dulceagă. Am luat această hotărâre ca să vă salvez.

— Ca să mă salvezi? … repetă stupefiat pyronianul.

— Da, răspunse Courottin cu îndrăzneală. Împotriva dumneavoastră a fost emisă o „lettre de cachet”38; am luat-o, am zburat la Parchetul Parlamentului, am cerut un mandat de arestare, am venit să vă arestez şi să vă bag în puşcărie; în două sau trei zile veţi fi judecat de urgenţă şi achitat, fiindcă nu mă îndoiesc de acest lucru dacă vă veţi pleda singur cauza. Iar eu voi avea consolarea de a-l fi scutit pe cel mai bun dintre prietenii mei de nenorocirea de a muri într-o celulă subterană din îngrozitoarea Bastilie.

Pătruns de recunoştinţă, profesorul îl îmbrăţişă pe Courottin care continuă:

— Chiar dacă veţi fi condamnat, oare acest lucru nu e de preferat morţii lente şi dureroase într-o închisoare murdară şi infectă?

Între timp ajunseră. Profesorul făcu o strâmbătură văzând poarta pe unde intrară. Temnicerul îl conduse într-o foarte solidă celulă şi mândria filosofiei moderne fu închisă acolo. Courottin, mirat el însuşi de a fi ştiut să iasă din greul impas, se duse să-l anunţe pe duce despre succesul arestării şi-l lăsă să întrevadă că va fi în curând răzbunat.

Biata victimă a machiavelismului courottinian, adică marele Barnabé, se resemnă. Aruncă o privire pe jumătate tristă, pe jumătate veselă asupra pereţilor umezi ai celulei sale, asupra paielor murdare, se Uită la lumina slabă ce pătrundea înăuntru, la dalele dezlipite ce păreau a fi fost victimele lenei sau ale disperării predecesorului său. Inventarul odată făcut, îşi spuse liniştit: „A fi aici sau a fi într-un palat mi-e indiferent; aici îmi va fi frig, mă voi bucura de prea puţine comodităţi, n-am saltea, masa va fi simplă; în schimb, voi trăi într-un calm desăvârşit, nici un nechemat nu va veni să mă deranjeze; aici voi fi liber; gândurile mele vor putea rătăci în voie; în ceea ce priveşte trupul meu, e adevărat că dacă aş vrea să-l scot la aer, ioc! Dar, de când sunt la Paris, nu ştiu dacă am ieşit din casă de zece ori… Pe urmă, să ne gândim la oamenii ţintuiţi de gută într-un fotoliu… Dacă aş vedea prea clar, mi-aş pierde vederea… Acest moment de captivitate mă va scuti de ochelari. Într-un palat aş fi năucit de linguşitori şi de raţionamente proaste; pe scurt, aici nu, mă tem nici de hoţi, nici de invidioşi; nu voi plăti impozite; pereţii par solizi, deci nu voi face reparaţii… N-aş fi crezut că o închisoare poate avea atâtea avantaje!”

După monologul pe care fiecare ar trebui să-l înveţe pe dinafară ca să fie fericit, filosoful îşi aranjă paiele ca să se culce; ezită multă vreme dacă să doarmă de-a lungul sau ghemuit, de-a curmezişul, pe partea stângă sau dreaptă, pe burtă sau pe spate, în picioare sau în şezut; examină proprietăţile curbei şi ale liniei drepte, cântări toate inconvenientele şi, după trei ceasuri de reflecţii, convins că avea tot atâtea argumente pentru, câte avea şi contra, pentru fiecare poziţie, se culcă de-a lungul, aşteptând cu răbdare loviturile sorţii.

După un interval de timp, o cheie grea se răsuci în broască şi un om cu o înfăţişare destul de grosolană, însoţit de un câine, aduse un ulcior cu apă, pâine şi nişte supă de păstăi de fasole.

— Ţine, voinicule, iaca!

Şi temnicerul închisorii îşi puse mâinile în şolduri, şi-l privi calm pe Barnabé.

— Ce te-a apucat, amice? îi zise pyronianul.

— Cred că nu vei suferi mult; Parlamentul vrea să te judece pentru că ai atacat un pair…

— Ah, şi tu, tu crezi asta? replică Barnabé. Pun rămăşag că vei fi foarte încurcat dacă va trebui să dovedeşti că crezi; dar, oricum, îţi mulţumesc pentru veste; e o veste bună.

— Bună, repetă temnicerul.

— Bună pe de o parte, rea pe de alta; toate lucrurile sunt astfel.

— Vestea e sigur, rea, pentru că vei fi spânzurat frumos şi bine.

— Iar eu pun rămăşag că, examinând mai bine acest lucru, vei vedea că situaţia de spânzurat are şi ea părţile ei bune! strigi Barnabé.

— Toţi zic aşa în ajun!

— Amice, eu o gândesc; ba fac şi mai mult: o dovedesc! Ascultă…

— Ah, n-am vreme… Ţine…

Şi temnicerul îi întinse supa.

— Îmi dai pâine uscată?

— E foarte proastă, fu de acord temnicerul, dar n-am ce face!

— Dimpotrivă, e tot ceea ce mi se poate întâmpla mai plăcut, replică Barnabé; o mâncare prea bună, m-ar ucide; regimul ăsta mă va face să slăbesc şi voi câştiga treizeci de ani de viaţă; ceea ce, pe de altă parte, e un rău, căci a trăi înseamnă a suferi; dar trăiască filosofia şi Pyron!

— Asta e şeful bandei voastre? întrebă temnicerul, sperând în unele mărturisiri.

— Da, amice; e, aşa cum ai spus, şeful nostru, şi în plus, un om mare.

— Nu ştii pe unde poate fi găsit? continuă temnicerul.

— Şi da şi nu, răspunse surâzând, Barnabé.

— Cum adică?

— Da, fiindcă e mort; nu, fiindcă nu ştiu pe unde sunt substanţele din care era alcătuit; da, pentru că ştiu că nu mai există; nu, fiindcă nu ştiu dacă nu s-o fi întrupat în vreo altă fiinţă. Şi acum, urmăreşte-mă cu atenţie, fiindcă e vorba de o chestiune complexă: dacă sufletul filosofului însufleţeşte o altă fiinţă, acest ultim Pyron şi cu primul Pyron sunt oare acelaşi lucru? Sau într-adevăr…

— Deci nu-i vorba de un hoţ? făcu temnicerul dezumflat.

Aici Barnabé începu să râdă; temnicerul se retrase bombănind, iar câinele îl imită, mârâind. Trec sub tăcere micile evenimente care i s-au întâmplat în timpul cât Barnabé a stat la închisoare. E de-ajuns să ştiţi că a avut fericirea de a-i perora temnicerului închisorii. Sar cu amândouă picioarele deodată peste interogatorii, oricât ar fi ele de curioase, pentru că cei care doresc să le cunoască se pot duce să le citească la grefa Parlamentului. Sosi şi ziua judecăţii: Barnabé compăru în faţa primei Curţi a regatului, fără să fie uluit de măreţia justiţiei. Fiecare dintre judecători îşi ocupă locul, cu un aer destul de indiferent, ca şi cum ar fi fost vorba de lucrul cel mai obişnuit. Publicul fu lăsat să intre în incintă şi procurorul general luând cuvântul, explică faptele şi ceru pedeapsa cu moartea, fără ca Barnabé să fie câtuşi de puţin emoţionat. Courottin trase sforile cerând să aibă onoarea de a fi numit avocat din oficiu, spre a convinge familia Granivel că era prietenul ei fidel şi devotat. Martorii odată audiaţi, pyronianul vru să se apere singur. Convins fiind că cititorii noştri vor fi încântaţi să cunoască unul dintre discursurile care l-au situat în rândul geniilor pe acest om ilustru, vom da un rezumat pe care-l vor putea citi. Şi dacă cineva îl va găsi lung, să-şi aducă aminte că avem dreptul de a introduce cele două sute de pagini inutile.

Extras din pledoaria lai Barnabé Granivel, doctor în teologie şi profesor de filosofie.

Eroul nostru se ridică, îi privi pe judecători şi adunarea, se scarpină pe frunte, examină podeaua şi, după ce salută, începu astfel:

— Domnilor, e în firea lucrurilor probabile ca orice discurs să aibă o introducere. Acceptaţi ca salutul meu să ţină loc de introducere; căci, în acest exord aş fi putut să vă flatez şi să vă fac plăcere, dar aş fi putut, de asemenea, să vă spun adevărul, şi deci să vă şochez. Or, cum un salut se încadrează perfect între aceste două extremităţi, el e cel mai bun interpret al unui pyroman. Aşa că intru în materie.

În ceea ce priveşte faptele, procurorul, le-a expus perfect şi eu nu-l voi contrazice. Totuşi mi-ar fi uşor să-rai apăr cauza, dovedindu-vă că s-ar putea ca aceste fapte să nu fi existat niciodată. Aş fi recurs: 1. La erorile pe care le săvârşesc simţurile noastre şi aş fi demonstrat că fiecare martor m-a văzut cu ochii săi, că ochii martorilor fiind cu totul deosebiţi, devine evident faptul că nici uimi dintre ei n-a văzut aceeaşi persoană. 2. Durata, timpul, spaţiul, materia mi-ar fi furnizat nişte argumente care v-ar fi făcut să vă îndoiţi de tot ceea ce aţi auzit. (Aici Barnabé se lansă în ample dezvoltări filosofice de oare vă scutim, remarcând doar că erau admirabile.)

— Renunţ la aceste mijloace, care totuşi mi-ar da câştig de cauză… Vreţi capul meu? Mai am puţin de trăit. Să-l imităm pe Socrate şi să facem ca ultimul meu minut să fie folositor omenirii. Pot muri după asta, căci sunt din cale-afară de fericit de a fi avut o singură dată în viaţa mea, un auditoriu care să mă asculte până la capăt… deşi, din nefericire, sunt siliţi…

Problema mea de drept în acest discurs pro humanitate va fi pusă imediat: Aveţi dreptul de a condamna un om la moarte? Fac uz de dreptul pe care-l am pentru a discuta: 1. E vorba de un prea mare bine pentru societate şi de o ameliorare prea evidentă, pentru a nu mai căuta adevărul?; 2. Această chestiune, deşi examinată de legislatori, a rămas întotdeauna nedecisă, pe tapetul filosofiei. 3. Orice om pe

care vrei să-l condamni poate s-o trateze; 4. Oricine se poate afla în această situaţie; 5. Şi eu mă aflu în ea; 6. Dacă, făcând caz de chestiuni periculoase înseamnă a tulbura societatea, răspund că n-am fost niciodată de acord cu ceea ce numiţi chestiuni periculoase; 7. Că o societate pe care o tulbură nişte discursuri stă pe nişte temelii foarte şubrede; 8. Că dacă are jandarmi-călare, judecători, poliţie, supra-poliţie, ofiţeri de poliţie, trupe, miniştri, şi se teme de nişte idei, atunci e gata să se prăbuşească şi că n-ar trebui să facă astfel dovada neputinţei sale; 9. Că nu se pot discuta nişte teorii; 10. În sfârşit, examinând dacă pedeapsa cu moartea se află şi în natură, atunci nu contest societăţii că vă împuterniceşte pe dumneavoastră cu dreptul de a fixa pedepsele.

Auzindu-l pe acest argumentator nemilos, judecătorii ridicară capul, poate pentru că până atunci dormiseră, şi Barnabé, luând gestul drept un elogiu, continuă în aceşti termeni:

— Domnilor, v-aţi ocupat prea mult de legi şi prea puţin de justiţie. Este una dintre himerele pe care fiecare om îi propune vecinului său să o caute şi-şi consumă viaţa fără să reuşească a o găsi; şi încă până la un asemenea punct, încât n-a putut niciodată s-o definească în mod clar.

Totuşi, un mare om, deşi n-a fost pyronian, a spus că legile sunt „nişte raporturi necesare” care derivă din natura lucrurilor; atunci justiţia ar fi deci o necesitate prin excelenţă. Cu cât veţi reflecta mai mult, cu atât veţi vedea mai clar justeţea concluziei pe care o trag. Deci dacă legile sunt nişte raporturi necesare, principiul care mişcă aceste legi, care într-un cuvânt face ca ele să existe, care le dictează şi le gravează pe piatră, pe marmoră, pe plumb, este necesitatea. Ea este marea zeiţă atât de adorată de cei vechi, acel fatum care-i guverna pe zeii lor. Sublime idei alegorice, puţin sesizate; căci, într-un Stat al legilor, oricât de imperfecte ar fi ele, am zări acel fatum. Dacă necesitatea înseamnă totuşi justiţie, nu e greu de dovedit că necesitatea

e adesea nedreaptă. Un copac care-mi cade în cap în timp ce dorm este mişcat din loc după raporturile necesare care există între un vânt impetuos şi trunchiul lui îmbătrânit; deci mă zdrobeşte în mod necesar. În natura lucrurilor, acesta este un act plin de dreptate. Nu aplic acest raţionament sceleraţilor, ar însemna să-i justific, ceea ce nu e de datoria mea, căci ar fi prea multe de spus. Atunci acest principiu al lui Montesquieu, cu consecinţele sale, e adevărat? Ar urma că crima de care mă acuzaţi e cât se poate de dreaptă. Dar dacă principiul este fals, ce rezultă de aici? Că necesitatea este sau nu este un principiu ascuns de justiţie? în primul caz, va trebui să mă achitaţi de îndată ce voi fi dovedit necesitatea acţiunii mele. În al doilea caz, principiul fiind o eroare, trebuie să căutaţi un principiu absolut contrar; abia atunci vom obţine adevărul pentru că el este opus greşelii. Or, contrariul necesităţii fiind liberul arbitru, ar urma că arbitrariul social ar fi principiul justiţiei: ceea ce implică contradicţia. Intre cele două cantităţi morale, nu zăresc nici un mijloc proporţional; şi dacă mi se obiectează că justiţia este adevărul, eu vă pot răspunde că adevărul şi necesitatea sunt surori; că nimic nu este adevărat fără să fie necesar; atunci te întrebi: „Deci justiţia nu există?” Domnilor, dacă mărturisirea asta costă atât de mult omenirea, atunci să-mi dea procură ca s-o fac. O voi mărturisi, ba mai mult, o voi dovedi!

Ajuns aici, Barnabé se uită să vadă dacă ochii consilierilor mai erau încă deschişi; dar avu mâhnirea să constate că unii se închiseseră. Asta nu înseamnă că n-a continuat:

— Într-adevăr, domnilor, lăsând deoparte generalităţile metafizice, să examinăm, de bună-credinţă, pe ce se sprijină justiţia, această femeie frumoasă care se lasă atât de des violată. Remarcaţi, domnilor, că nu mă îndoiesc de puterea dumneavoastră. Căci, pentru singurul motiv că există societate, ea are dreptul de a lăsa un Corp să acţioneze în numele ei. Nu-mi consacru atenţia decât asupra pedepsei cu moartea, şi continui, afirmând că justiţia nu poate avea

alte baze decât dreptul natural sau dreptul pozitiv; şi sigur că ar fi dificil să-i găseşti alte argumente.

Aici, găsim aceleaşi incertitudini ca şi la cuvântul „drept”, dar trec peste asta şi cer ca aceste prime idei care alcătuiesc baza edificiului să fie înţelese în acelaşi sens, pe întreg pământul, ceea ce este cu neputinţă; totuşi o cer. Atunci pretind că justiţia nu se poate baza pe dreptul pozitiv din zece mari motive:

1. Dreptul pozitiv fiind cel pe care fiecare naţiune şi l-a creat, justiţia care derivă din el nu se sprijină decât pe o bază falsă, pentru că constă într-o voinţă şovăielnică, în nişte argumente mai mult sau mai puţin convingătoare care au existat într-o epocă foarte îndepărtată ce nu mai există şi e mai mult decât dovedit că principiile logicii antice nu se mai aseamănă cu ale noastre; că ideile umane au sporit; că, în sfârşit, acel drept n-a fost stabilit decât după opinia momentană şi fugară pe care a avut-o corpul popular din vremea aceea… Renunţ la restul dezvoltării.

2. Dovada se află în cea dea a doua raţiune. N-aş putea să tăgăduiesc că acest drept se schimbă la fiecare popor şi variază după obiceiuri, climat, impresii locale, gradul de sensibilitate, caracter şi elementele care influenţează asupra acelei naţiuni; dreptul şi legile se acomodează deci cu toate aceste considerente şi formează o justiţie care nu se aseamănă întru nimic cu cea a altor State care diferă tot atât de mult între ele. Rezultă din asta că o faptă care, judecată în temeiul dreptului pozitiv ar fi socotită bună sau rea, va avea tot atâtea caractere câte justiţii naţionale o vor analiza. Or, în această bălţătură, în această haină de arlechin care încinge întreg pământul, veţi recunoaşte dumneavoastră justiţia? Cred că nu; dacă ar trebui să explic de ce purtaţi o robă neagră, s-ar putea spune că pentru a ascunde acele culori felurite. (Trecem, la fiecare propoziţie a lui Barnabé, peste savantele dezvoltări şi dovezile pe care le aducea, dovezi sprijinite tot timpul pe exemple cunoscute.)

3. Dacă, urmă el, ar avea adevărul la bază, ar fi ca şi el unic, indivizibil, asemănător pretutindeni, având aceleaşi simptome în orice timp şi în orice loc… Or, vin eu şi vă întreb, dreptul pozitiv are aceste calităţi? Durează? Se aseamănă? Justiţia poate fi, dar până acum n-a fost. Fiecare imperiu doarme în mormânt împreună cu justiţia sa; despotismul, libertatea, aristocraţia, toate aceste forme de guvernământ au o justiţie particulară, companie dulce şi fidelă. Duceţi-vă în Babilon, la Palmira, şi veţi vedea în colb, rămăşiţele justiţiei şi ale imperiilor…

4. Dar această variaţie există nu numai în bine ci şi în rău; atunci se întâmplă să se asocieze în mod fals, în justiţie, ceea ce e just cu ceea ce nu e just, adică în cutare ţară un anumit lucru va fi o crimă, iar la noi, o virtute.

5. Sper că veţi fi de acord cu mine că fiecare om este supus greşelii şi că, acolo unde sunt mulţi oameni, sunt şi multe greşeli. La Atena, o trăsătură de spirit a putut determina o lege. Priviri Academiile: acele reuniuni ale oamenilor de talent n-au produs niciodată nimic. Se pare mai curând că omul se aglomerează, geniile deosebite se topesc într-o masă inertă pe care aş compara-o, cu plăcere, cu un bloc de stalactite, unde strălucesc nişte frumoase efecte parţiale într-un tot inform. Ei, care! Omul, omul laolaltă cu alţii, care determină acea linie delicată ce separă dreptul de nedrept. Câţi dintre dumneavoastră vor cuteza să spună că nu s-au înşelat, că dintr-o sută de mari idei morale, niciuna nu e falsă? Ieşind de la o adunare, nimeni nu va duce cu sine îndoiala? Dar cum mă veţi face să cred că ultimul punct care se află dincolo de ultimul rând de demarcaţie, deci către partea justă, nu e puţin cam nejust? Şi că vice-versa, nu cumva celălalt e just? Şi acest pământ, împărţit astfel, în aceste două emisfere, noi îl mai numim drept pozitiv? Singur numele este cea mai crâncenă ironie şi totuşi dreptul acesta se sprijină pe nisipul mişcător care te condamnă la moarte.

6. Procese asemănătoare au fost judecate în diverse sensuri, nu numai pe întreg pământul, ci chiar în aceeaşi ţară. Şi mă gândesc că un om în plus sau în minus ar fi făcut să încline balanţa. Aici, domnilor, trebuie să vă mărturisesc că una dintre cele două hotărâri este o prostie. Căci ce înseamnă un drept pozitiv dacă jumătate din efectele lui sunt absurde? În sfârşit, dintr-o mie de criminali judecaţi pe an, pe tărâmul judiciar, pot dovedi că abia unul singur poate fi privat de viaţă, chiar dacă s-ar fi perindat prin tribunalele din fiecare ţară. Această singură idee şi ar trebui să işte în noi gânduri profunde.

7. Adăugaţi la fiecare din cele şase puncte peremptorii, subtilităţile prin care se eludează legile. Şi când veţi observa că dreptul pozitiv primeşte tot atâtea interpretări câţi oameni îl aplică şi-l explică, ce trebuie să mai gândim despre acest lucru?

8. Până acum, n-am atacat dreptul pozitiv decât ca existând. Ce s-ar întâmpla dacă l-aş fi analizat prin nişte mijloace care-l întronează? Cred că toţi oamenii fiind egali, ar trebui – pentru a stabili un drept pozitiv – ca să-l discute toţi, să fie toţi de acord cu el, iar această înţelegere să fie păstrată cu religiozitate; or, ce nor de probleme ridică o treabă ca asta! Probleme care, toate, pot fi controversate şi rezolvate în sens contrar. Le las în seama sagacităţii dumneavoastră…

9. Remarcaţi că, în situaţia acestui drept, cea mai mare parte, dacă nu chiar jumătate din ştiinţa şi elocinţa unui apărător, pot face ca un om să fie achitai sau condamnat. Ce infirmitate morală! Nu insist asupra acestei raţiuni! Ea e palpabilă!

10. În sfârşit, domnilor, din anul 440, dreptul nostru pozitiv a suportat mai mult de o sută de schimbări: ce vă spune că în cel care va veni, eu aş mai fi condamnat?

Ca un fidel istoric ce sunt, trebuie să vă spun că limba lui Barnabé se uscase; cu toate astea, a continuat:

— Mai înainte, am anunţat că, odată discutate aceste zece propuneri, fiecare este mortală pentru dreptul pozitiv. În sfârşit, cu cât le veţi examina mai mult, cu atât veţi vedea că dreptul pozitiv nu este şi nu poate fi al justiţiei. Să fie acesta un drept natural? strigă Barnabé cu un glas puternic care-i trezi pe cei ce dormeau. Dar, domnilor, dreptul nefiind altceva decât înclinarea şi voinţa pe care natura a sădit-o în inimile noastre, acest drept ne oferă necesitatea, în deplina ei lumină, la fel ca şi adevărul; destui filosofi au dovedit acest lucru ca să nu mai fie nevoie să-l repet şi eu.

Acest drept este domnia bunului plac al omului şi în mod sigur el nu poate constitui temelia justiţiei. În acest drept, ne călăuzeşte o voce secretă şi anume, conştiinţa noastră. Spânzurătorile voastre sunt mai puţin puternice decât ea, căci sunt inutile de vreme ce ea e necunoscută. Or, răsfoiţi arhivele acestui drept şi vedeţi dacă merit moartea!

Ce sentinţă veţi rosti? Puţin mă interesează! Aflaţi doar că omul nu ajunge la vârsta mea decât după ce s-a izbit de rele şi de furtuni şi că dacă mai trăiesc, aşa a vrut natura. În sfârşit, presupun că există tot atâtea argumente împotriva părerii mele câte v-am debitat şi în sprijinul ei; ar trebui să vă îndoiţi şi îndoindu-vă, să vă abţineţi. Non liquet, a spus Pyron. (La acest cuvânt, profesorul îşi scoase boneta.) În concluzie, să nu credeţi că am vorbit ca să-mi apăr capul; de multă vreme am învăţat să sufăr. Filosofia nu este, de altfel, contemplarea morţii? Eu vorbesc în numele locuitorilor universului care privesc disoluţia ca pe una dintre cele mai mari nenorociri. Au dreptate şi n-au… Mie, moartea îmi este indiferentă. Există o mulţime de argumente pentru ca sentimentul meu să fie mare şi generos. Am zis!

Domni o lungă tăcere, plină de uimire. La început, profesorul vorbise cu o volubilitate şi o forţă care captivaseră auditoriul. Dar aceste ultime cuvinte, rostite cu elocvenţă, insuflară convingere. Atunci Barnabé strigă:

— Mâine, dacă vreţi, voi dovedi că justiţia există, şi o voi face! Fără să-l mai asculte, Parlamentul se retrase pentru deliberare.

În acel moment, un mare zgomot rupse tăcerea. Nişte paşi grăbiţi anunţau sosirea mai multor persoane; fiecare se întoarse şi văzu intrând un bărbat înalt, de vreo douăzeci şi patru de ani, jigărit şi palid de oboseală. Cizmele lui erau albe de noroi, hainele în neorânduială. Ţinea în mână o cravaşă uzată. O centură lată, roşie, îi susţinea sabia lată şi lungă, la fel ca sabia sfântului Gheorghe. Ochii îi erau însufleţiţi de o mânie sumbră, avea o barbă de şase săptămâni, muşchii de pe chip i se subţiaseră; porunci, cu o voce severă unui grup de cincizeci de flăcăi zdraveni, îmbrăcaţi într-un mod tot atât de ciudat ca şi el, să nu treacă pragul tribunalului.

Courottin îl recunoscu pe Jean-Louis; înaintă spre el:

— Colonele, unchiul dumitale se află în cel mai mare pericol; l-am salvat dintr-unul şi mai mare? dar, contează pe mine… Şi se înclină în faţa unuia dintre eliberatorii Americii.

— Ajunge! zise Jean-Louis. Şi străbătând sala, zbură spre unchiul său, şi-l îmbrăţişă spunându-i:

— În sfârşit, te revăd!

În acel moment, Parlamentul intră şi rosti condamnarea la moarte a lui Barnabé. Auzind-o, Barnabé, nu lăsă să i se vadă nici cea mai mică emoţie; îşi desprinse doar una dintre mâini pentru a alunga o muscă ce-l pişcă de vârful nasului şi zise:

— Muscă fericită! Ea nu moare decât atunci când vrea natura!

Revenindu-şi din mirare, Jean-Louis se întoarse spre judecătorii speriaţi de chipul şi de expresia lui, şi le strigă:

— Deci, pe mâine! Poporul aplaudă.

Barnabé fu condus în celula lui; pe drum, eliberatorul Americii zise:

— Unchiule, te-ai sacrificat pentru fericirea mea! Acum e rândul meu! Pe mâine!

Moş Granivel nu rosti decât un cuvânt:

— Frate!, dar e imposibil de redat accentul cu care rostise acest cuvânt.

CAPITOLUL XXIII

„Muiat de sânge-un povârniş era de neurcat;
Primejdia pe toţi, de-ndată, i-a şi însufleţit.
Umplură gropile cu morţi) cu ce-au mai nimerit Şi peste maldărul de leşuri, trecând s-au avântat”

VOLTAIRE, Henriada, cântul VI.

Oastea soseşte pe pragul blestemat Îl sfarmă fără milă şi Jean e liberat.”

Piesă de THANSILLK

— Aş fi un dobitoc să dorm! strigă profesorul trezindu-se în toiul nopţii dinaintea execuţiei. Dacă nu mai am decât douăsprezece ore de trăit, păi atunci să le trăim! Căci somnul e moarte cu vise. Şi, falsă sau adevărată, moartea va sosi destul de curând!

Se apucă deci să compună o odă închinată filosofiei, pe care ne dispensăm de a o împărtăşi şi cititorilor noştri. Dacă sunt curioşi, e gravată pe zidul celulei numărul 7, de la Conciergerie. În vreme ce se ocupa cu acest lucru, tipograful imprima condamnarea lui şi vânzătorii de jurnale aşteptau cu nerăbdare să le vândă ca să câştige câţiva bănuţi.

Încă din zori, Jean-Louis, aflând despre situaţia politică a Franţei, bătea în lung şi-n lat foburgul Saint-Antoine împreună cu cei cincizeci de oameni cinstiţi pe care-i adusese din America. Lumea se îmbulzi, emisarii perorară; elocvenţa lor nu consta decât în zugrăvirea mizeriei publice şi particulare şi în unele strigăte în care se amestecau cuvintele: sclavaj, popor, opresiune, etc.

De multă vreme Jean căuta în mintea lui un mijloc de a antrena populaţia pentru a-şi pune în practică unicul ţel; profită de momentul în care, la celălalt capăt al foburgului,

cinci sau şase sute de muncitori ieşeau din manufacturi ca să se ducă la masă.

— Cum de îndurați, prieteni, strigă el, ca să vă copleşească sărăcia? Puţin curaj şi veţi fi stăpânii; nu sunteţi voi cei mai puternici.

Cei cincizeci de veterani ai săi, luând cuvântul, strigară:

— La Bastilia! Să alergăm la Bastilia! Jean intră la un armurier şi cumpără puşti; antrenaţi de strigăte şi de zarvă, muncitorii îl urmară repetând:

— La Bastilia! […]

Pe măsură ce grupul lui Jean-Louis înainta, se îngroşa cu oameni străini care se îmbulzeau. Odată ce poporul se entuziasmează, entuziasmul lui este molipsitor şi e greu să-ţi dai seama cât de puternice şi de seducătoare sunt strigătele sale. Străzile foburgului se dovediră a nu fi îndeajuns de largi pentru a cuprinde torentul ce se revărsa. Numele popularului tovarăş de luptă al lui Washington şi al lui Lafayette spori efervescenţa; nimeni nu se mai îndoia de victorie, delirul atinsese culmea.

Sosirea maselor populare în faţa Bastiliei a fost un spectacol magnific; fiecare chip, galben sau roşu, palid sau strălucind de sănătate, tânăr sau bătrân, exprima ura faţă de arbitrar; fiecare ochi măsura zidurile groase care închideau victimele celor mari şi iată că strigătul prelung de „Libertate!”, răsună până în celulele acestora. Acel strigăt spori durerile; la cuvântul „Libertate!”, prizonierii se ridicară, la cele de „Jos Bastilia!”, traseră cu urechea şi nădejdea renăscu în inimile lor. Tăcerea care urmă după bubuitul tunului făcu să li se năruie speranţa. Dar zgomotul unui tropăit puternic, al unui strigăt surd, semnalul furiei mulţimii, le redădu un pic de nădejde. Îşi scuturară lanţurile, imaginaţia lor trecu dincolo de celulele subterane, văzură lupta şi izbiră cu lanţurile în zidul inexorabil, ca pentru a-i ajuta pe asaltatori să ghicească unde sunt.

Văzând stăruitoarea încăpăţânare a poporului, în Bastilia se înstăpâni spaima. Femeile aduseră ţepuşe şi fascine

făcute în grabă; îi îngrijiră pe răniţi; mulţi dintre cei care mureau, strigau: „Curaj!” Mărturisesc totuşi că morţii nu prea mai pot striga. În mijlocul acestei mulţimi înverşunate, se remarcă un om îmbrăcat într-un mod ciudat: e un bătrân încă verde; atitudinea, înfăţişarea, expresiile, strigătele, imboldurile sale îl fac să fie privit ca o fiinţă ciudată; pletele lui albe se aseamănă cu o aureolă; dă sfaturi cu o voce răsunătoare şi-i însufleţeşte pe luptători cu gestul şi mai ales cu privirile lui pătrunzătoare; contribuie serios la entuziasmul poporului mirat. Acel bătrân e Maďco, urmaţul Montezumilor. Seamănă, într-adevăr, cu un demon al urii şi al răzbunării, dezlănţuindu-şi toate flăcările, toate otrăvurile, toată furia sa.

Jean-Louis dirijează atacul, ca un general dibaci. În sfârşit, după mii de eforturi, Bastilia e cucerită; populaţia intră înăuntru în valuri; temnicerii, comandanţii, soldaţii, cad victimă furiei sale întărâtată de rezistenţă, furie ce nu mai cunoaşte margini. Mulţimea se opreşte, totuşi, în faţa nenorocirii, privind cadavrele vii pe care le dezgroapă, în faţa acelor bătrâni a căror frunte are în ea ceva împietrit, lipsit de sensibilitate, ca şi zidurile care i-au despărţit de lume. Poporul tace, ţepuşile se lasă în jos şi tăcerea plină de respect a mulţimii îi lasă pe prizonieri pradă extazului lor. Aceştia văd cerul senin, respiră aerul curat. „Libertate!” strigă poporul, şi acest cuvânt îi readuce la viaţă. Câte unii aruncă parcă un fel de rămas-bun lanţurilor; un bătrân se obişnuise până într-atât cu ele, încât începe a le regreta; nu mai are nimic: nici rude, nici prieteni, nici avere.

Subteranele întortocheate dezvăluiră crimele Puterii: au văzut în ele oseminte a căror prezenţă era suficient de grăitoare…

În toiul acestor diverse scene, Jean-Louis, prinzând momentul în care poporul era foarte emoţionat, strigă cu glasul lui tunător:

— Acum haidem la alte închisori! Tovarăşii de arme ai lui Granivel repetară cuvintele: „La alte închisori!” Ele

deveniră un adevărat, strigăt de luptă, pe care mulţimea îl lansă în aer. Intre timp, se înnoptă. Ca prin farmec, se aprinseră nişte torţe. Jean-Louis se îndreptă spre Conciergerie.

E inutil să-l mai avertizez pe cititor că moş Granivel nu-şi părăsi o clipă fiul. Numele lui moş Granivel era popular. Fiecare îşi aminti de bogatul cărbunar şi toţi alergară, plini de ardoare, să-i elibereze fratele, victimă a unui mare senior.

Marşul acestei mulţimi grăbite, strigătele sale răguşite, vociferările, prezentau un tablou curios. Poporul îi respecta pe trecători, după ce mai întâi le spunea: „Trăiască libertatea!"; dar continua să înainteze, îşi urmărea cu perseverenţă scopul, nu se lăsa… Ajunseră la Conciergerie…

Barnabé îşi terminase oda şi începuse a fi neliniştit că nimeni nu venise să-l ducă la execuţie. „Nimic nu e sigur! îşi zise el. Pyron a avut dreptate. Am crezut că voi fi spânzurat, dar probabil că vreun argument contra a împiedicat acest lucru. Măcar dacă mi l-ar fi spus şi mie, ca să-l pot combate! Iată ceva cât se poate de neplăcut! Nu trebuie să contezi pe nimic pe lumea asta!" Auzi mai multe salve de muschetă.

— Oh, oh! Se bat… Iată cum e omul! … Când isprăvi aceste cuvinte, mulţimea îl strigă şi strigătele ajunseră până la urechile sale.

— Mă strigă… Oare prin ce întâmplare?

Nişte paşi grăbiţi răsunară pe coridor; porţile fură dărâmate, uşa lui la fel.

— Unchiule, să ieşim de aici! strigă Jean-Louis.

— Frate, haide repede…

Cei trei Graniveli străbătură iute mulţimea care întreba:

— L-aţi eliberat?

Poporul rămase încă multă vreme adunat.

În acest timp, la Curte în loc să se acţioneze, se delibera. Aceştia au fost de fapt zorii Revoluţiei din 1789. Adică, dacă ne îngăduiţi, îi vom da cuvântul pyronianului:

— Excesele sunt blamabile, zicea el, dar se pot face schimbări fără crize? Şi apoi o criză nu e dureroasă? etc.

Cititorul va afla că avocatul Courottin s-a comportat în aşa fel încât i-a dat de înţeles lui Jean-Louis că-i era cu totul devotat; discursurile şi vorbele sale energice încurajară mulţimea, căci prudentul avocat nu s-a hazardat la mai mult. Seara, s-a dus imediat să-l caute pe ducele de Parthenay şi i-a dat raportul, spunându-i că urmărise îndeaproape intenţiile poporului, cu scopul ca monseniorul duce să-l poată lămuri pe rege despre ceea ce trebuia să facă în acea împrejurare.

Cei trei Graniveli părăsiră strada Thibautodé, se duseră să locuiască peste drum, la Ursuline şi încercară să-şi alunge oboseala de peste zi, dormind duşi. Greşesc, căci Jean-Louis nu închise ochii; privi toată noaptea portalul mănăstirii unde se afla iubita lui şi-şi făcu o sută… o sută de mii de planuri pentru a intra acolo ca s-o vadă.

Închisă în chilia ei, Léonie era departe de a-şi închipui că Jean-Louis se afla la o sută de paşi de ea. Totuşi se gândea la Jean-Louis, căci se trezi în urma unui vis înfricoşător. Se făcea că se află în mijlocul unui câmp de luptă; marchiza apăruse zicându-i:

— Am murit otrăvită! Şi-i arătă interiorul trupului ei devorat de otravă. Vandeuil o înşfăcase pe Léonie şi o silea să bea o cupă otrăvită, înainte ca Jean-Louis să poată ajunge la timp pentru a-l împiedica. Granivel era acoperit de sânge şi de sudoare şi-şi învârtea sabia; o luptă pe viaţă şi pe moarte se angajă între marchiz şi el; fata se trezi în momentul în care Jean-Louis primise o lovitură mortală.

Ochii ei priviră atunci buchetul de flori de portocal pe care-l agăţase lângă un crucifix; îşi aminti de dragostea ei, îşi veni în fire şi adormi la loc, cu ideea consolatoare că nu fusese decât un vis şi o presimţire tainică îi spuse că iubitul ei se afla în Franţa.

Oare farmecul iubirii să nu răspândească un fluid invizibil care se împrăştie în jurul persoanei iubite şi care străbate

toate obstacolele omeneşti, grilaje şi zăvoare?

CAPITOLUL XXIV

„În faţa aurului, toţi tremură, se pleacă, Toţi se supun, cedează, văzând acel metal!

Oricine are asemenea cusur, chiar dacă E strâmb şi e bătrân, diform, brutal.

De cum eşti om bogat Te dibuie de-ndat, Şi binele şi răul ţi-l face, amical”

PIRON, Trandafirul, scena XIV.

În zori, Jean-Louis sari din pat, strigând:

— Astăzi o voi revedea pe Fanchette!

Iese, se învăluie într-o mantie vastă şi se duce să se plimbe în jurul mănăstirii în care e închisă iubita sa. Examinează cu grijă înălţimea şi grosimea zidurilor; o piatră ieşită în afară, o crăpătură îi atrag atenţia. Vede tot, remarcă tot şi-şi făgăduieşte să profite de tot. Dar mai ales asupra mănăstirii Ursulinelor stăruie privirea sa înflăcărată. Acolo respiră Fanchette a lui. Se jură s-o scape de… de… Cititorilor, ştiţi că Jean-Louis face tot ceea ce făgăduieşte, aşa că bucuraţi-vă pentru Léonie. Împrejurimile locului asediat odată bine cunoscute, colonelul Granivel intră în casă şi dă ultimele dispoziţii în legătură cu planul răpirii. Cumpără cai, o trăsură şi se asigură de doi dintre tovarăşii lui din America. Toate acestea realizate, aşteaptă noaptea, cu cea mai mare nerăbdare.

În timp ce Jean-Louis acţiona şi nădăjduia, subtilul Gourottin, după atacul Bastiliei, îşi urmărise vechile sale cunoştinţe. Le văzuse îndreptându-se către strada Thibautodé, apoi către mănăstirea Ursulinelor. Neliniştit de ceea ce se numea – în limbajul său – o schimbare frauduloasă de domiciliu, fostul curier al lui Plaidanon, fidel planului pe care şi-l trasase odinioară, îşi făgădui să-şi petreacă noaptea la uşa celor pe care socotea că are motive să-i supravegheze. Cititorul, care cunoaşte sagacitatea lui Courottin, îşi poate da prea bine seama că nu i-a trebuit întreaga noapte discipolului lui Machiaveli pentru a ghici ce

anume îi determinaseră pe Jean-Louis şi pe rudele sale să părăsească strada Thibautodé; Courottin îi ghicea pe oameni numai dintr-o jumătate de cuvânt şi foarte adesea, din şi mai puţin. Trecu în revistă evenimentele petrecute, privi în jurul lui: pe de o parte, văzu dragostea Fanchettei şi a lui Jean-Louis, despărţirea planurilor lor, dovedite de răpirea Léoniei de către unchiul Barnabé; pe de altă parte, văzu mănăstirea, doar la treizeci de paşi, şi cum îl ştia pe Jean-Louis un catolic nu prea înfocat, se gândi imediat că nu venise acolo ca să adore sfinţii, la ora patru şi jumătate dimineaţa. Plimbarea lui Jean-Louis în jurul zidurilor mănăstirii Ursulinelor nu-i mai lăsă nici o îndoială lui Courottin: acum totul era clar pentru el. Ce făcu atunci cotoiul nostru judiciar? Se gândi cinci minute, apoi se năpusti, alergă, zbură şi, în alte cinci minute, ajunse la poarta palatului de Parthenay. În zadar elveţianul făcu pe surdul; în zadar valetul de cameră spuse că monseniorul nu putea fi trezit la o oră atât de tentată… Courottin bravă toate bruftuielile. Presă, ameninţă, mângâie, conjură, şi sfârşi chiar prin a da un ludovic! da, un ludovic… Oh. Courottin, ca să te hazardezi astfel, înseamnă că tragi nădejde să câştigi o mie!

Ultimul argument al lui Courottin îl determină pe elveţian să-i deschidă şi pe valetul de cameră să-l anunţe pe stăpânul său că domnul avocat Courottin solicită cu insistenţă onoarea de a fi primit de monseniorul, având a-i vorbi despre o afacere în care era foarte interesat. Astfel suna cererea verbală pe care Courottin i-o dictase valetului de cameră.

Fără a se mai osteni să-şi pună un halat de casă, ducele porunci ca avocatul să fie introdus imediat Courottin înaintă deci şi, cu trupul frânt în două, făcu trei plecăciuni adânci înainte de a cuteza să-şi aşeze persoana lui de om de rând în fotoliul pe care ducele i-l arătase cu degetul.

— Vorbeşte, domnule Courottin, zise cu însufleţire bătrânul senior. S-a răsculat din nou poporul?

— Nu, monseniore, şi slavă cerului, răspunse subtilul interpret al lui Themis, cu un aer de pocăinţă, ceea ce am de vorbit cu înălţimea voastră nu vă priveşte decât pe dumneavoastră.

— Sunt gata să te ascult, zise ducele cu un aer destul de liniştit; ce anume vrei să mă anunţi?

— Monseniore, domnişoară Léonie…

— Fata mea?

— A fost găsită!

— Dumnezeule mare! Unde se află?

— În Paris.

— La cine?

— La mănăstirea Ursulinelor, strada…

— Să dăm fuga…

— Un moment, monseniore…

Şi Courottin puse, cu respect, peste duce, cuvertura pe care acesta o aruncase cât colo.

— De ce mă opreşti?

— Prudenţa, monseniore…

— Dragostea paternă e mai presus de orice!

— Fără îndoială, monseniore, dar…

— Această dragoste îmi porunceşte să mă duc să-mi îmbrăţişez fiica!

— Monseniore, asta ar însemna s-o pierdeţi!

— Ce tot spui?

— Binevoiţi să mă ascultaţi, monseniore… Domnişoara de Parthenay locuieşte la mănăstirea din strada X… dar Excelenţa Voastră nu ştie că, la treizeci de paşi de mănăstire, şi-a stabilit domiciliul familia Granivel.

— Ce mă interesează?

— Înţelegere secretă, monseniore.

— Cum? făcu ducele.

— Monseniore, suntem cu toţii atât de fragili… Scriptura spune…

— Nu pot crede ca fiica mea să uite sângele din care se trage şi mai ales virtutea ei!

— Sunt convins de asta, monseniore; dar sunt de asemenea convins că Granivelii n-o vor lăsa pe domnişoara de Parthenay să se reîntoarcă la palatul tatălui ei.

— Vor avea această îndrăzneală?

— Mă tem că da, monseniore…

— Vor cuteza?

— Cutezi tot ceea ce poţi… Or, Granivelii acum pot totul! Poporul s-a răzvrătit, Jean-Louis e idolul lui şi…

— Jean-Louis e un om cinstit?

— Da, monseniore, dar în acelaşi timp e îndrăgostit… ceea ce mă determină a o ruga pe Excelenţa Voastră de a nu folosi forţa şi autoritatea pentru a o scoate pe domnişoara de Parthenay din mănăstirea unde e închisă.

— Atunci cum să fac?

— Şiretenia, monseniore, merge la orice; pe drumuri lăturalnice, sunt de acord, dar ce importanţă are? Ajungi în modul cel mai sigur să-ţi împlineşti dorinţa!

— Astfel de mijloace sunt nedemne de mine!

— Ei bine, monseniore, lăsaţi-l pe domnul marchiz de Vandeuil să acţioneze împreună cu devotatul dumneavoastră slujitor şi vă făgăduiesc că la noapte, fără zgomot, fără scandal, domnişoara Léonie va părăsi mănăstirea pentru a reintra în palatul de Parthenay. Binevoiţi doar să obţineţi un ordin de la rege pentru a pătrunde în mănăstire.

— Ce planuri ai? întrebă ducele pe jumătate convins.

— Dacă monseniorul îmi îngăduie, le voi explica în faţa domnului marchiz.

— Picard! strigă ducele. Un valet de cameră îşi făcu apariţia.

— Du-te în apartamentul nepotului meu şi roagă-l să vină încoace fără a pierde un minut. Anunţă-l că e vorba de Léonie.

Valetul alergă să se achite de însărcinarea sa, şi, după două minute, marchizul intră în camera de culcare a unchiului său.

— Vorbeşte, domnule Courottin, zise ducele.

— Monseniore duce şi domnule marchiz, am onoarea să vă spun că… iată ce am descoperit, iată acum ce trebuie să facem.

Cititorilor, nu vă impacientaţi de felul meu de a povesti: fiecare cu felul lui…

— Bravo, amice! strigă marchizul după ce Courottin isprăvi de vorbit. Bravo! N-am văzut niciodată un plan mai bine pus la punct ca al tău… E o capodoperă a artei…

— Ah, domnule marchiz… şi Courottin făcea eforturi să pară modest.

— Aprob şi eu ideile dumitale, zise ducele.

— Ţine, dragul meu prieten, zise marchizul dându-i lui Courottin o superbă tabacheră de aur, ţine, ca să-ţi dovedesc recunoştinţa mea. Jur că nu mă voi mărgini doar la acest fleac…

— Nici eu, adăugă ducele. Până atunci, vreau să-ţi pun nişte tutun în tabachera asta. Şi rostind aceste cuvinte, ducele luă tabachera din mâinile lui Courottin şi o umplu cu bilete de bancă.

— Domnule Courottin, iată, ca să ai pentru micile cheltuieli pe care le va necesita răpirea fiicei mele.

Fii convins, cititorule, că ducele ştia să dăruiască; fii de acord că şi Courottin ştia să dea, când avea interes, căci ai văzut cât i-a adus vicleanului susţinător al lui Themis ludovicul dat elveţianului şi valetului de cameră: Courottin ieşi din palatul ducelui de Parthenay cu mâinile pline de bani şi cu inima plină de speranţe. Totuşi, nu apucă să facă nici cincizeci de paşi şi, începând să reflecteze adânc, văzu foarte clar şi reversul medaliei. „Drace, îşi zise el, scărpinându-se după ureche, până aici totul a mers bine, dar…”

Avocatul se temea ca teribilul Jean-Louis să nu afle de uneltirile sale ascunse, caz în care trebuia să se aştepte la cele mai cumplite consecinţe. Speriat de gândurile melancolice pe care trebuie să i le fi inspirat reversul

medaliei, un altul decât Courottin ar fi renunţat la beneficiile şi la sarcinile acestei întreprinderi. Courottin, dimpotrivă, cutează să înfrunte soarta. Ba făcu şi mai mult, voi să lupte cu ea, s-o îmblânzească.

În timp ce, plin de aceste hotărâri generoase, fostul mic slujbaş se ocupa, împreună cu Vandeuil, de pregătirea expediţiei, la rândul lui, Jean-Louis nu stătea cu mâinile în sân. Îi prevenise pe doi dintre foştii săi tovarăşi de luptă şi un bileţel trimis Léoniei o înştiinţa pe fată despre sosirea iubitului ei în Franţa şi despre planul pe care şi-l făcuse de a o răpi din mănăstirea Ursulinelor, ca s-o conducă – ocrotită de Barnabé şi de moş Granivel – la o frumoasă proprietate pe care acesta din urmă o avea aproape de pădurea din Sénart. Jean-Louis o mai înştiinţa pe iubita lui să aibă deplină încredere în călugăriţa oare avea să-i dea biletul. Ea era cea care trebuia s-o conducă, fix la miezul nopţii, la piciorul zidului pe unde Jean-Louis urma să pătrundă în incinta mănăstirii. Aşa încât, ca şi cum fiecare s-ar fi vorbit, grădina mănăstirii Ursulinelor din strada X, deveni loc de întâlnire. Léonie, Jean-Louis, Vandeuil, Courottin şi escortele celor două tabere trebuiau să se întâlnească acolo. Căci miezul nopţii – ora crimelor şi a voluptăţilor, dar pretutindeni ora misterului – fusese ales de ambele tabere. Potriviţi-vă ceasul, doamnă! Bine! E unsprezece şi jumătate, ne aflăm în strada X. Şi ne lipim de zidul mănăstirii în care se află închisă Léonie… Atenţie!

CAPITOLUL XXV

„O Rozineta mea, Ia spune tu, n-ai vrea Să faci cumpărături Pentru-un bărbat model Nu-s Tircis, dar oricum În toiul nopţii, greu, Vedea-vei preţul meu, Că-n beznă, de-atât zel, Pisicile-s la fel…”

Bărbierul din Sevilla.

Sunt de acord ca strada X. E o stradă foarte urâtă. Daţi-mi voie să protestez fiindcă dacă ar fi depins de mine, nu v-aş fi condus în mod sigur într-acolo; dar adevărul istoric îmi dă ghes şi eu trebuie să ascult de porunca lui. Aşa că

închipuiţi-vă îngusta şi murdara stradă X. E miezul nopţii fără zece minute; trageţi cu urechea şi veţi auzi şase oameni, furişându-se cu paşi de lup pe strada X. Cei şase sunt marchizul de Vandeuil, Courottin şi patru acoliţi, dintre care doi copoi de la poliţie. Acea armată nocturnă înaintează în mare grabă. Ajuns la o portiţă dosnică, omul din faţă ciocăneşte de două ori şi după câteva secunde se aude un zgomot de chei şi de zăvoare. E în afară de orice îndoială că vicleanul Courottin a ştiut să-şi facă relaţii şi în acel loc.

Să lăsăm portiţa dosnică să se închidă la loc, iar noi să ne întoarcem privirea către partea de sus a străzii. Vedeţi acolo alergând trei oameni?

— Da.

— Aţi observat că unul dintre ei a luat-o înaintea celorlalţi?

— Da; pare că aleargă pe un pământ elastic.

— Doamnă, acela e Jean-Louis; în mai puţin de două minute a făcut înconjurul mănăstirii şi iată-l oprit în faţa locului pe care l-a remarcat de dimineaţă. Amicii lui şi el îşi desfac frânghiile cu care s-au încins peste mijloc; trudesc din greu şi în curând frânghiile se transformă într-o scară, Jean-Louis îi adaugă un cârlig pe care-l aruncă, cu dibăcie, de cealaltă parte a zidului, întăreşte partea care atârnă cu un ţăruş de fier pe care-l înfige bine între două pavele şi începe să urce… Când sună miezul nopţii, el e în grădina mănăstirii, unul dintre tovarăşii săi stă călare pe zid, iar celălalt e de pază la piciorul scării.

Odată ajuns în interiorul mănăstirii, Jean-Louis se orientează şi se îndreaptă către locul unde trebuie să se întâlnească cu Léonie, condusă de călugăriţa pe care a câştigat-o de partea sa. Trec cinci minute, cinci secole, şi Jean-Louis, aidoma surorii Anne39, nu vede pe nimeni apărând; se face foc, bate din picior, ba chiar şi înjură; degeaba! Nici o altă voce decât a lui nu vine să rupă monotonia tăcerii din toiul nopţii. Nelinişţit, disperat, îşi face planul să se aventureze în clădirea ale cărei unghere

nu le cunoaşte; îşi dă seama că planul lui nu e deloc rezonabil; dar, îndrăgostit şi întreprinzător, incertitudinea i se pare mai grea decât primejdia. Aşa că Jean-Louis înaintează… Să-l lăsăm deci să înainteze…

— Monseniore, spuse prudentul Courottin nerăbdătorului Vandeuil, să procedăm în ordine şi mai ales cu circumspecţie. Cine ştie? Diavolul acela de Granivel poate că se află prin partea locului. Nu degeaba se plimba el azi-dimineaţă la patru şi jumătate prin preajma acestei vechi şi urâte clădiri.

— Ce mă interesează omul ăsta? ripostă marchizul. Nu suntem destul de numeroşi?

— Monseniore, Jean-Louis e teribil… Dar linişte! Mi se pare că-l aud mergând pe-aproape de noi!

— Fricosule!

— Iată cum este denaturată prudenţa!

În acel moment al ieremiadei sale, Courottin fu întrerupt de unul dintre copoii poliţiei, care se alipi trupei, înarmat cu un felinar orb.

— Monseniore, zise nou-sositul, au fost văzuţi nişte oameni dând târcoale zidului mănăstirii; să ne grăbim.

— Monseniore, zise şi Courottin, nu mai avem un minut de pierdut! Repede, doamnă dragă, adăugă el către sora portăreasă, condu-mă în apartamentul maicii stareţe, în timp ce monseniorul marchiz va intra în chilia domnişoarei de Parthenay. Hai, fie-ţi milă şi binevoieşte să mergi puţin mai repede! Sora îşi dublă pasul şi, în curând, trupa dispăru, înfundându-se într-un vast coridor. Ajunşi la uşa apartamentului stareţei, călugăriţa îl rugă pe marchiz să nu se aventureze singur pe coridoare, înainte de a fi obţinut permisiunea. Marchizul vru totuşi să meargă înainte, dar, din lipsă de călăuză şi ca să nu işte vreun scandal, fu silit să urmeze sfatul portăresei.

Să-i părăsim un moment pe Vandeuil şi pe Courottin, lăsându-i să discute cu stareţa şi arătându-i ordinul prin care i se poruncea acesteia s-o încredinţeze pe domnişoara

de Parthenay oamenilor regelui, şi să ne ocupăm de bietul Jean-Louis care, furios şi disperat, străbătea grădina chemând-o, cu glas şoptit, pe draga lui Fanchette. A vizitat toate boschetele, a străbătut toate aleile şi nici urmă de Fanchette. Tocmai se pregătea să se năpustească spre clădirea mănăstirii, când zări un loc acoperit de un tei care scăpase privirilor sale; se, năpusti într-acolo… Abia pătrunse sub ramuri că şi auzi un glas dulce:

— Tu eşti, dragul meu?

— Da, iubita mea!

— O, ce fericire! Şi două braţe frumoase i se încolăciră pe după gât, îl strânseră; îl lipiră de un sân agitat şi două buze îndrăgostite depuseră pe buzele sale cel mai voluptos sărut. Colonelul american se trezi în al şaptelea cer; vreau să vă spun că ochii i se închiseseră, că limba i se împleticise şi că inima îi bătea asemeni cupelor unei mori de apă. Oh, frumos lucru mai e şi dragostea! Ea înseamnă farmec, speranţă, floare, conţinutul vieţii… Dar, să continuăm…

Adevărul istoric începe să devină jenant. Dacă nu mi-aş fi impus să-l respect în mod scrupulos, aş fi fost scutit la ora asta să intru în amănuntele aventurii din funestul boschet de tei, plantat cu atâta răutate de Astarot, întru pierderea fidelităţii lui Jean-Louis. Din moment ce n-avem mijlocul de a proceda altfel, păi atunci să spunem adevărul istoric…

Cred că bănuiţi stimaţi cititori (şi aici e vorba de ambele sexe) că atunci când un bărbat ca Jean-Louis se află în cel de al şaptelea cer, el nu întârzie să se caţere şi în cel de al optulea; asta e, vai, ceea ce s-a întâmplat în boschetul de odioasă aducere aminte. Granivel care o iubea, care o adora pe Fanchette a lui şi care credea că o strânge în braţe, nu putu să primească şi să dea, nepedepsit, cele mai dulci sărutări ale iubirii. Dacă acele sărutări oricât de suave ar fi putut ele să fie, ar fi fost singurele atracţii ale lui Satan, poate că i-ar fi fost cu putinţă, ajutat de sfinţi, să scape de capcanele diavolului; dar, pe lângă sărutările cele mai periculoase, suspinele cele mai înflăcărate, strângerile

de mână cele mai dulci, atrăgătoarea apăsare a trupului, totul trebuia să facă să se poticnească până şi cea mai grozavă virtute. Nu vă miraţi deci, dacă Jean-Louis a fost fericit… Şi „fericit” e aici un cuvânt decent…

Nu e totul să savurezi plăcerea, mai e nevoie ca ea să nu-ţi fie tulburată de remuşcare sau de orice alt lucru. Or, s-a întâmplat ca partenera lui Jean-Louis, uimită de dragostea excesivă pe care i-o arătase iubitul ei, lăsase să-i scape mai multe exclamaţii (nu cunosc numărul lor); important e că domnul colonel Granivel auzi foarte clar rostindu-se aceste cuvinte:

— O, dragul meu abate, cât te iubesc! Calificarea injurioasă pentru un Granivel şi mai ales glasul care o rosti îl făcură pe Jean-Louis să tresară violent. Ai fi zis că tocmai călcase pe un şarpe Se smulse din braţele frumoasei şi-i spuse, cu o voce plină de mirare şi de ruşine:

— Cine eşti dumneata?

— Mă mai poţi întreba?

— Răspunde, în numele cerului sau al iadului!

— Ingratule! Oare Eulalie se putea aştepta la o asemenea purtare?

— Eulalie? strigă Jean-Louis. Stai cât mai departe de mine, femeie! Cât mai departe!

— Dar dragul meu…

— Dragul tău… Ah, piară ziua când voi mai merita acest nume! Fugi, nenorocito! Depărtează-te!

Cum Jean-Louis adăugă şi unele gesturi nu prea cavalereşti, la presantele lui imbolduri maica Eulalie care, presupun, dăduse dovadă de prea multă complezenţă ca să nu bage de seamă înlocuirea unui abate cu un colonel, sora Eulalie, zic, se hotărî să asculte. Se ridică de jos plângând totuşi şi binevoi să se îndepărteze de cel care avusese barbaria de a maltrata cea mai frumoasă operă de artă a Creaţiunii. Totuşi, fiind femeie şi călugăriţă, îşi făcu planul să se răzbune pe necioplitul care cutezase să se plângă de cel mai fericit quiproquo; prin urmare, ieşind repede din

boschet, se îndreptă în fugă către clădirea mănăstirii, murmurându-şi gândurile care o tulburau. Jean-Louis, nu lipsit de o anumită pătrundere în materie de femei, înţelese – din faptele şi din cuvintele scăpate de călugăriţă al cărei amor-propriu jignit o făcuse să treacă peste orice prudenţă – că avea să izbucnească un scandal cu urmări incalculabile. Începu deci s-o urmărească pe fugară şi ajunse înaintea ei în faţa clădirii mănăstirii. Dar chiar în clipa în care o înşfăca pentru a o îndepărta de vecinătatea primejdioasă, se auzi un zgomot surd. Jean-Louis trase cu urechea şi, în curând, frânturi de strigăte şi de ameninţări ajunseră până la el: „Arestaţi… în numele regelui… pedepsiţi… răzbunare!”, acestea fură cuvintele pe care le desluşi.

— Sunt pierdută! zise atunci călugăriţa, căzând la picioarele lui Jean-Louis. Pe mine mă caută…

Analizând toate inconvenientele situaţiei, Jean-Louis, repede ca gândul, o azvârli pe călugăriţă pe umăr şi alergă s-o depună sub teiul buclucaş unde, cu câteva clipe mai înainte, o strânsese cu foc, în braţe.

— Rămâi aici, îi zise cu glas poruncitor, altfel vei fi dezonorată! Călugăriţele s-au trezit, căci am văzut lumină la toate ferestrele. Aşteaptă până s-o potoli zarva, ca să poţi intra în chilia dumitale fără să fii văzută! Adio!

Abia rosti aceste cuvinte că eroul nostru şi dispăru. Alergă mai întâi la zidul grădinii, în locul unde făcea de santinelă unul dintre tovarăşii săi.

— Ce e, colonele?

— În toată mănăstirea e mare zarvă şi nu ştiu din ce pricină… Ai văzut pe careva?

— Nu, colonele, nimeni nu s-a apropiat încă de locul ăsta, în schimb Jacques, care se află în partea cealaltă, mi-a spus mai adineauri că a zărit nişte oameni la portiţa din spatele mănăstirii.

— Atenţie! Zi-i lui Jacques să vegheze cu grijă şi la primul pericol serios să ne avertizeze printr-o împuşcătură. Ştie?

— Da, colonele!

— Prudenţă şi curaj!

— Fiţi liniştit, n-am băut decât o jumătate de sticlă de rachiu!

Însoţit de un soldat întreprinzător, Jean-Louis se hotărî să pătrundă în interiorul clădirii şi să ajungă până la Fanchette. Să nu-l pierdem din vedere; iată-l străbătând grădina, curţile şi urcând chiar primele trepte; dar să ne ocupăm, în acelaşi timp, şi de marchizul de Vandeuil, de Courottin şi de escorta lor, pe care i-am lăsat discutând şi certându-se în apartamentul stareţei.

— Doamnă, spuse elocventul Courottin, reprezentanţii religiei, oricât de respectabil le-ar fi caracterul, trebuie să-şi plece capul în faţa autorităţii regale sprijinită de lege. Un tată, doamnă, are dreptul să-şi ceară copilul de oriunde, chiar şi dintr-un tabernacol. Gândiţi-vă, de altfel, că monseniorul marchiz de Vandeuil, aici de faţă, este reprezentantul puterii monseniorului duce de Parthenay, ministru de Stat, cavaler al ordinelor regelui, guvernator

— Pentru Majestatea Sa – în provinciile Poitou şi Angoumois, locotenent general al armatei, etc., etc. Tot ceea ce am avut onoarea să vă spun trebuie să vă convingă de necesitatea de a ceda de bună voie în faţa rugăminţilor noastre! Prin acest discurs, vicleanul avocat a convins-o pe stareţă să trimită două călugăriţe s-o aducă pe fata ducelui de Parthenay. Dar cele două călugăriţe se întoarseră singure, declarând, cu un aer consternat, că sora Marie îşi părăsise chilia.

La această veste neaşteptată, buna stareţă se închină de trei ori, iar marchizul, fără nici un respect pentru sfintele maici în faţa cărora se afla, trânti cea mai eretică dintre înjurăturile pe care le poate rosti un catolic.

— Ia hai să vizităm noi înşine mănăstirea, strigă Vandeuil! Veniţi, prieteni!

Această profanare pricinuise strigătele şi zarva pe care le auzise Jean-Louis. În momentul în care colonelul se reîntorcea cu tovarăşul său, tapajul era în toi şi asta din

două motive: primul, pentru că lacomul Courottin, după ce se achitase de îndatorirea sa, îşi lăsase mâinile să rătăcească pe… Liniştiţi-vă, doamnelor: fostul cleric, fidel obiceiurilor sale de odinioară, râvnea mai mult la crucile de aur ale călugăriţelor decât la alte… giuvaieruri! Al doilea motiv de scandal îl constituiau înjurăturile şi gesturile oamenilor din escorta marchizului.

Acum, când ştiţi ce făcea Vandeuil şi ce voia să facă Jean-Louis, să ne ocupăm puţin, dacă ne îngăduiţi, de încântătoarea noastră Léonie pe care fiecare o caută prin munţi şi prin vâlcele…

Sărmana de ea, la primirea scrisorii iubitului ei, se înţelesese cu călugăriţa aflată în slujba lui Jean-Louis şi amândouă, temându-se să nu întârzie de la întâlnirea dată în grădină, aşteptau de două ceasuri în capela mănăstirii să sune miezul nopţii. Din nenorocire, frumoasa noastră Fanchette, intrând în capelă, neglijase să tragă uşa după ea; uşa întredeschisă fusese remarcată de călugăriţa-portăreasă – care-i conducea, la unsprezece şi trei sferturi, pe Vandeuil, pe Courottin şi toată suita lor – şi încuiată imediat cu cheia. Aşa că, atunci când Jean-Louis se dădea de ceasul morţii, ba chiar se apucase să facă şi altceva, când Courottin perora, când Vandeuil înjura iar copoii poliţiei huleau cele sfinte, Léonie şi tovarăşa sa se străduiau de aproape un ceas să forţeze uşa blestemată care o împiedica să se ducă şi să se întâlnească cu Jean-Louis. În sfârşit, broasca cedă şi Léonie fu liberă. Strigătele care se auzeau din interiorul clădirii o opriră un moment, dar dragostea îi dădu aripi; se lăsă în grija Domnului şi, uşoară ca o silfidă, străbătu curţile şi ajunse în grădină; zbură spre zidul mănăstirii, dar nu zări pe nimeni; speriată de singurătate, dar şi mai mult de zgomotul ce ajungea până la ea, Léonie căută un adăpost; cum teiul fu primul care se oferi privirii sale, alergă într-acolo. Un strigăt de spaimă pornit din frunzişul lui o făcu să tresară; totuşi, cuteză să se apropie şi se trezi imediat alături de sora Eulalie care

plângea. Léonie o întrebă pe călugăriţă de ce plânge; o consolă, ba chiar o şi strânse în braţe; dacă ar fi ştiut ce se întâmplase, poate c-ar fi strâns-o de gât!

În vreme ce se petreceau toate aceste lucruri, Jean-Louis şi tovarăşul său pătrunseră în mănăstire. Se strecură încetişor şi ajunseră la chiliile novicelor. În timp ce traversau un coridor îngust, le ajunse la urechi zgomotul paşilor mai multor persoane; în faţa lor se afla o uşă; fără să stea prea mult pe gânduri o deschiseră, intrară şi o închiseră încetişor. Era chilia Léoniei… Zgomotul paşilor se înteţi, se apropie şi mai multe persoane se opriră în faţa chiliei unde intraseră Jean-Louis şi tovarăşul său.

— Continuaţi-vă cercetările, zise o voce blândă, al cărui timbru nu-i era necunoscut lui Granivel. Eu voi rămâne singur aici… în cazul în care domnişoara de Parthenay se va întoarce, voi fi…

— Ajunge! Prieteni, să-l lăsăm aici pe domnul… spuse o altă voce. Ceilalţi plecară imediat şi coridorul reintră în calmul său obişnuit. Omul rămas afară, după ce se plimbă câtva timp în lung şi-n lat, se vede că se plictisi de acest exerciţiu, căci se apropie de uşa chiliei, o deschise şi intră înăuntru. Abia apucă Să treacă pragul, că Jean-Louis se şi năpusti asupra lui, îl doborî şi, punându-i pistolul în ceafă, îl ameninţă că-i zdrobeşte creierii la cel mai mic strigăt.

— Milă! Îndurare! zise Courottin cu o voce pe care frica i-o făcea să tremure. În numele cerului, nu mă ucideţi! Vai, domnilor, ce-aţi câştiga ucigându-l pe nefericitul Courottin?

— Courottin! strigă Jean-Louis. Şi apropie un felinar de figura palidă a avocatului.

— Mă recunoaşteţi? întrebă el, căpătând oarecare încredere. Ah, dacă e aşa, caritabile şi cinstite persoane, nu veţi dori să pricinuiţi ruina unei interesante familii a cărei soartă depinde de viaţa mea!

— Ticălosule! Cum de te afli aici?

— Iertare, stimată cunoştinţă; dar n-aţi vrea să-mi spuneţi mai întâi cu cine am onoarea să vorbesc în clipa asta?

— Cu Jean-Louis Granivel.
— Ah, viteazul colonel; cât sunt de bucuros să vă văd! Iertaţi-mă că nu v-am recunoscut imediat! Dar surpriza… frica… noaptea… toate astea au făcut ca… Vedeţi, domnule colonel, cel mai devotat dintre servitorii dumneavoastră, un om căruia i s-a poruncit de către ducele de Parthenay să-i scoată fata din acest loc, a făcut atâta prin părerile lui anapoda şi prin zarva pe care a iscat-o, încât tânăra a avut tot timpul să scape de soarta înfricoşătoare care o ameninţa… Şi asta, în ciuda marchizului de Vandeuil, care se află aici…
— Ticălosul ăla e aici?
— Da, domnule colonel, a venit s-o răpească pe domnişoara Léonie.
— Vai de capul lui! Dar vorbeşte, spune-mi ce s-a întâmplat cu Fanchette?
— În acest moment, nu ştiu.
— Crezi că a putut fugi de pe aici?
— Nu, domnule colonel; ieşirile din mănăstire sunt toate păzite de oamenii marchizului.
— Unde poate fi?
— În vreun colţ al capelei sau în grădină… ce ştiu eu?
— Ascultă, Courottin zise Jean-Louis apucând mâna avocatului şi strângând-o vajnic într-ale sale, tu mă cunoşti; ar trebui să ştii că sunt un prieten tot pe-atât de generos pe cât sunt de cumplit ca duşman; jură că ai să faci întocmai ce-ţi voi spune şi-ţi voi plăti cu largheţe serviciile.
— Jur, răspunse tremurând Courottin.
— Gândeşte-te bine că cea mai mică viclenie va fi pedepsită cu cruzime; ori cincizeci de ludovici, ori spânzurătoarea!
— N-am de ales…
— Ce vrei să zici, caraghiosule?
— Îmi explic în mod clar, mă gândesc că n-am de ales, ergo, accept cei cincizeci de ludovici…

— Reţine bine ordinele mele: la zece minute după ce voi fi coborât, să strigi după ajutor şi să faci în aşa fel, încât să-i reţii pe marchiz şi pe oamenii lui cât mai mult cu putinţă; în vremea asta, eu voi vizita capela. Atunci vei putea să le spui că m-ai văzut; că te-am legat de pat; că m-ai auzit vorbind despre capelă; ei vor alerga într-acolo; nădăjduiesc ca până atunci să nu mai am nimic de făcut în această mănăstire. Courottin, ai înţeles?

— Perfect, întreprinzătorule colonel, perfect şi purtarea mea v-o va dovedi! Legaţi-mă de pat şi aveţi încredere în mine că-i voi amăgi pe marchiz şi escorta lui.

— Gândeşte-te la ce ţi-am făgăduit… îmi voi ţine fie o făgăduială, fie pe cealaltă.

— N-o veţi ţine decât pe cea bună.

— Asta depinde de tine.

— Tocmai pentru asta am şi spus ce-am spus… Haideţi, lăsaţi-mă, şi plecaţi… Domnul să vă aibă în pază! Adio!

— Courottin, roagă-l pe diavol să nu-ţi insufle alte gânduri! Adio!

Tot discutând, Jean-Louis îl legase pe Courottin de piciorul patului Fanchettei şi făcând asta invidiase de peste douăzeci de ori fericirea avocatului, fericire pe care materialistul Courottin o gusta foarte puţin. Treaba odată isprăvită, Granivel şi tovarăşul său ieşiră din chilie şi coborâră treptele care duceau în curte. Ajunşi în faţa capelei, intrară. Jean-Louis care observa totul, văzu broasca uşii sfărâmată; într-o clipă bănui ce se întâmplase: bănui că Léonie fusese închisă acolo şi că odată scăpată, fugise la locul întâlnirii. Îşi luă zborul şi ajunse în grădină. Fanchette nu era nicăieri. Poate că nu cutezase să rămână acolo la o oră în care luna începuse a străluci ca ziua; unde putea deci să fie? Boschetul de sub tei era un refugiu… da, dar acolo se afla sora Eulalie… Jean-Louis şovăi; nu ştia dacă să mai pătrundă a doua oară acolo unde se afla martora unei greşeli atât de crude, deşi atât de dulci. Un zgomot uşor îl făcu să se hotărască; înaintă cu precauţie şi intră în boschet

în momentul în care Léonie făcea risipă de mângâieri, consolând-o pe sora Eulalie. Jean-Louis strigă:

— Fanchette!

Léonie se întoarse, îşi recunoscu iubitul după glas şi după statură şi se aruncă în braţele sale. De data asta cititorule, îţi jur că nu mai era vorba de nici un quiproquo.

În timp ce Jean-Louis şi iubita lui copleşiţi de bucuria de a se fi regăsit, făceau risipă de cele mai dulci mângâieri, Courottin se miorlăi atât de tare, încât auzindu-i vocea ascuţită, dădură fuga şi marchizul şi garda lui. Atras de nădejdea câştigului şi reţinut de teama spânzurătorii, subtilul avocat debită în mod imperturbabil şi cu o frunte la fel ca cea a grecului Sinon, povestea, aşa cum se înţelesese cu Jean-Louis. Auzind istorisirea avocatului, marchizul, furios, izbucni în invective împotriva Granivelilor. Coborî, escortat de trupa lui, şi se năpusti în capelă, cu rapacitatea unui vultur care se aruncă asupra prăzii sale.

În vreme ce poruncea să se percheziţioneze fiecare colţişor al capelei, Jean-Louis, avertizat de strigătele lui Courottin despre manevrele duşmanului, o trase pe Franchette spre zidul unde se afla scara de frânghie. Tremurând, sora Eulalie se agăţă de braţul soldatului care-l însoţea pe Jean-Louis şi o conjură pe Léonie să n-o lase pradă furiei călugăriţelor. Jean-Louis făcu pe surdul, dar Léonie, al cărei suflet era sanctuarul tuturor milelor, vorbi în numele călugăriţei:

— Dragă Louis, s-o salvăm! îi spuse ea, iubitului ei.

Colonelul nu cuteză s-o refuze, dar îşi văzu de drum. Ajuns la piciorul zidului, îl strigă în şoaptă pe omul care era de santinelă. Jacques recunoscu vocea şefului său şi, uşor ca o pisică, apăru pe creasta zidului.

— Repede, scara! strigă Jean-Louis.

Scara fu repede agăţată. Jean, luând-o pe Léonie în braţe, i-o încredinţă robustului Jacques, pe care îl ajută să urce scara. Ajunsă pe creasta zidului, Léonie fu coborâtă cu aceleaşi precauţiuni, de partea cealaltă a lui, în stradă.

Pune piciorul pe pământ, e liberă; era şi timpul, căci marchizul şi oamenii săi, după ce vizitaseră capela, se năpustiseră vociferând, prin grădină; se apropiară şi-i zăriră pe Jean-Louis şi pe sărmana soră Eulalie care rămăseseră singuri la piciorul scării. Plin de furie şi de patimă, marchizul se năpusti asupra lui Granivel şi trase un glonte cu unul din pistoalele sale. Jean-Louis nici măcar nu se deranj a să recurgă la armă; altoindu-i o palmă zdravănă, îşi răsturnă inamicul năucit şi probabil că avea de gând să trateze în acelaşi fel şi cinstita escortă a rivalului său, când un strigăt dureros îl avertiză de neliniştea Léoniei; strigătul a însemnat semnalul retragerii. Nervosul Jean-Louis, fără să mai recurgă la scara de frânghie, îşi făcu vânt şi sări ditamai zidul care-l despărţea de iubita sa. Copoii poliţiei rămaseră cu gurile căscate, Courottin răcni ca din gură de şarpe, ridicându-l pe marchiz care, luând-o pe Eulalie drept verişoara sa, nu se mai gândi să se plângă de căzătură. Biata călugăriţă, fu luată pe sus, vârâtă în trăsură şi condusă la palatul de Parthenay.

Să-l lăsăm pe marchizul de Vandeuil să se felicite pentru pretinsa lui victorie; s-o lăsăm pe sora Eulalie să sosească la palatul de Parthenay, fără să fi adresat un singur cuvânt pretinsului ei văr; să-l lăsăm pe Jean-Louis s-o conducă pe iubita lui la tatăl său; să-i lăsăm pe moş Granivel şi pe unchiul Barnabé, copleşiţi de mângâierile micei lor Fanchette; să-l lăsăm, în sfârşit, pe Jean-Louis să viseze, aşteptând urmarea acestei istorii, construindu-şi două sau trei castele, în Spania… Era şi momentul.

CAPITOLUL XXVI

„E soarta noastră, de-a voastră diferită Mici păsări ce mă fermecaţi! …

Vreţi să iubiţi? Iubiţi şi cont nu daţi;

Nu-i locul bun? Plecaţi într-o clipită.

Nu vă schimbaţi mai niciodată straiul Şi corbii, prin pădureţ nu vă mai ies în cale.

Privighetori vă împrumută graiul, Iar libertate nu e decât printre animale”

Doamna DESHOULIČRES.

Socot că e inutil să-i mai vorbesc cititorului despre surpriza pe care trebuie s-o fi încercat ducele şi marchizul la vederea surorii Eulalie, răpită într-un mod atât de neîndemânatic şi asta cu atât mai mult cu cât a putut fi luată drept frumoasa noastră Fanchette. Orice surpriză e posibilă; şi asta a fost mare, deci nimic mai firesc. Pentru noI. Treaba cea mai importantă este s-o urmărim pe domnişoara de Parthenay reinstalată la familia de Granivel. E ora opt dimineaţă. Moş Granivel, Barnabé şi Jean-Louis, sculaţi de aproape două ceasuri, discută împreună despre frumoasa Fanchette care, ajunsă mare doamnă, nu s-a trezit decât la şapte şi jumătate. Jean-Louis vorbeşte despre planurile sale, moş Granivel surâde, iar pyronianul se gândeşte. Totul la el vesteşte febra discursului: ochii îi strălucesc, buzele i se mişcă în mod involuntar iar braţele, duse adesea de înflăcărarea sa deasupra capului, nu fac o impresie prea urâtă. Lekain pretinde că singură pasiunea poate scuza această poză defectuoasă. În ce mă priveşte, mă bizui pe dumneavoastră. Dar nu despre asta e vorba acum; vă e de ajuns să ştiţi că Barnabé rumega unul dintre cele mai frumoase discursuri pe care le rostise vreodată. În sfârşit, după un ceas de aşteptare, Léonie frumoasă, drăgălaşă şi proaspătă, apăru ca soarele în luna ianuarie, adică un întăritor pentru oricine o privea. Jean-Louis îşi uită posomorala; moş Granivel râse mai cu poftă, iar pyronianul se îndoi dacă o fiinţă mai frumoasă împodobise vreodată suprafaţa pământului. Un sărut depus pe pletele albite de ani şi de meditaţii isprăvi de sucit capul lui Barnabé. Adio cu firul discursului, niciodată nu-l va mai găsi. Cititorule, poţi să-ţi freci mâinile de bucurie, din pricina acestei pierderi… Orice-ar fi, pyronianul luă cuvântul şi adresându-se nepotului său şi lui Léonie, începu în termenii următori – un nou discurs pe care i-l sugerase situaţia:

— De la crearea lumii – nu ştiu când şi cum s-a făcut acest lucru, nu importă, nu sunt treburile mele şi mă gândesc la ele cât mai puţin cu putinţă – deci, de la crearea lumii, zic, omul, materia primă şi demnă de dispreţuit – şi în acest nume general vă rog să credeţi că e inclusă şi femeia – omul a fost întotdeauna uşuratic, nestatornic, crud, perfid, mincinos, inconsecvent, viclean, trădător, rău-de-gură, calomniator, hoţ, şi nelegiuit… Pe de altă parte…

— Unde vrei să ajungi, frate?

— Vreau să ajung la acea consecinţă în care există întotdeauna un pentru şi un contra. Astfel omul, în timp ce a fost tot ceea ce v-am spus mai adineauri, a fost şi va fi întotdeauna un model de perseverenţă, statornicie, blândeţe, cinste, adevăr, prudenţă, dreptate, bună-credinţă, caritate, dezinteres, virtute şi evlavie.

— Aşa că tu pretinzi deci…

— Că Léonie nu poate rămâne în mod decent, aici; că Jean-Louis n-o poate reţine în mod decent, aici, iar noi nu putem, în mod decent, să privăm un tată de fiica lui. Ori părerea mea e că trebuie s-o ducem pe draga şi mica noastră Fanchette înapoi la palatul de Parthenay!

— N-am salvat-o, strigă impetuosul Jean-Louis, ca s-o aşez eu însumi în braţele marchizului mişel! Unchiule, asta ar însemna să ne nenoroceşti pe amândouă!

— Frate, Jean are dreptate!

— Tot ce se poate; dar eu cred că n-are dreptate; şi mai cred, în ciuda proverbului latin: Non est sapiens qui dicit: credebam40 că, în adâncul inimii sunteţi amândoi de părerea mea.

— Hai, frate! Hai, nepoate! Să imităm conduita vechilor preoţi şi să luăm ca regulă a faptelor noastre maxima: „Fă ceea ce trebuie, întâmplă-se ce s-o întâmpla…”

Barnabé atinsese coarda onoarei; ea vibrase întotdeauna în inima familiei sale, aşa că nimeni nu se mai opuse proiectului. Fiecare, trist, dar convins, se pregăti de eroicul

sacrificiu pe care pyronianul îşi asumase gloria de a-l patrona, întocmai ca un mare pontif, summus pontifex.

Să-i lăsăm pe Graniveli să se îndrepte, trişti, către palatul ducelui, iar noi să le-o luăm înainte, intrând în somptuoasa locuinţă. Sora Eulalie a fost recunoscută a fi străină; ducele era disperat, marchizul, furios. Courottin, care-l urmase pe Vandeuil pentru a fi martor la o căsătorie pe care n-o concepea, îşi freca bucuros mâinile (în gând, cititorule; căci vicleanul nostru avocat era prea prudent pentru a lăsa să-i scape cer mai mic gest care ar fi putut să-i dezvăluie sentimentele de care era tulburat în forul său interior). Totuşi, în ciuda tuturor prudenţelor cu care era înzestrat, Courottin începu a-şi socoti situaţia cam încurcată. Pe de o parte, ducele de Parthenay, cu un nume ilustru, cu putere, cu o avere imensă; pe de alta, Jean-Louis cu un caracter hotărât, întreprinzător, teribil. Ducele era un mare senior, dar marii seniori începeau să nu mai fie la preţ. Jean-Louis era un om de rând, dar oamenii de rând începuseră să ridice capul. Şi erau o sută împotriva unuia şi aveau, prin urmare, de o sută de ori mai multe braţe, picioare şi capete de pierdut decât nobilimea. Fiecare gentilom voia să-şi păstreze ce era al lui; fiecare om de rând voia să dobândească ce era al gentilomilor. Lupta nu mai era deci îndoielnică.

Aceste reflecţii melancolice pe care Courottin le făcea în petto, răciră considerabil zelul de care dăduse dovadă până atunci faţă de ilustra familie de Parthenay. Socoti că afacerile sale se cam încurcaseră şi-şi făgădui să se scalde în două apE. Până ce un partid l-ar fi zdrobit pe celălalt.

O mulţime de oameni importanţi din zilele noastre au gândit şi gândesc încă la fel ca jupânul Courottin; poate că au dreptate; cel puţin, aşa ar spune pyronianul, căci el are tot atâtea argumente şi pro şi contra.

Pentru a reveni la pyronian, iată-l sosind împreuna cu fratele, cu nepotul său şi cu Léonie, în strada Bac, unde era situată locuinţa ducelui de Parthenay. Jean-Louis nu se

poate împăca cu ideea de a o conduce el însuşi pe Fanchette la uşa palatului unde locuieşte marchizul. Deschide portiera trăsurii înainte ca aceasta se fi ajuns aproape de odioasa faţadă şi se năpusteşte în stradă, după ce depune pe buzele Léoniei un mut legământ de dragoste. Bunul moş Granivel, remarcând durerea şi deznădejdea fiului său, lasă lacrimile să-i curgă din belşug. Nu are curajul să privească prea multă vreme frumoasa şi palida figură a Léoniei, pe jumătate leşinată. Strânge mâna tinerei fete şi se îndepărtează în tăcere.

Dispariţia lui Jean-Louis i s-a părut Léoniei a fi hotărârea despărţirii lor definitive. Nemişcată, îngheţată, durerea ei care depăşise orice margine, o făcu să păstreze o tăcere mohorâtă. Pyronianul, preocupat în întregime de alcătuirea discursului pe care-şi propusese să-l ţină ducelui şi marchizului, nu dădu şi nici nu putea să dea vreo atenţie tinerei. E un lucru supărător, dar filosofia te face egoist şi dur. Savantul, preocupat doar de cărţile sale, n-are lacrimi de vărsat pentru cei nefericiţi; nu se gândeşte decât la frumoasele teorii ale cutărui doct, sau la sumbrele reverii ale cutărui metafizician. Realul nu există pentru el. Şi acest om care caută adevărul, care vrea să sacrifice totul pentru el, trăieşte tot timpul în mijlocul himerelor sale. Biata Léonie, îmi veţi spune, nu putea face asemenea remarci profunde; sunt de acord, cititorule; pentru asta le şi fac eu însumi. Să continuăm.

Sprijinită de braţul lui Barnabé, Léonie coboară din trăsură şi intră în palatul tatălui ei; elveţianul o recunoaşte şi scoate un strigăt de bucurie; valeţii dau fuga, la strigătul elveţianului, şi-i ţin isonul. Unul dintre ei, mai şiret decât ceilalţi, îşi lasă camarazii să strige şi urcă scările, câte patru trepte deodată, pentru a avea onoarea, profitul vreau să zic, de a fi primul care să-i anunţe monseniorului sosirea domnişoarei; din nefericire pentru inteligentul valet, Courottin îi văzuse – de la una dintre ferestrele apartamentului ducelui – pe pyronian şi pe Léonie. Gata să

tragă foloase din orice, Courottin dă năvală, intră în dormitorul ducelui şi-l informează de sosirea fiicei sale. Ducele, ameţit de bucurie, se scoală din pat, aleargă la fereastră, o vede pe fiica sa şi pune în mâna lui Courottin un superb ceas împodobit cu diamante; omul legii acceptă darul, înclinându-se. Tocmai atunci intră şi valetul, anunţând fericita veste.

— Bine, zise ducele, pofteşte-i să intre!

Servitorul e consternat de aerul rece al stăpânului său; se retrage încurcat, iar Courottin îl priveşte surâzând ironic.

În vreme ce au loc aceste mici episoade, marchizul îi iese grăbit înainte verişoarei sale şi vrea să-i dea mâna ca să intre în salon; dar pyronianul se opune, declarând că până ce Léonie nu va fi încredinţată ducelui, nimeni altul în afară de el nu poate reclama gloria de a-i fi slujit drept protector. Marchizul nu-i răspunde nimic unchiului Barnabé; e atât de fericit s-o vadă pe cea pe care-o priveşte ca pe inevitabila sa pradă, încât orgoliul lui nu se mai răzvrăteşte la preambulul familial al filosofului. În sfârşit, uşa salonului se deschide şi Léonie se află în faţa tatălui ei. La vederea venerabilului, fata scoate un strigăt şi cade la picioarele sale.

— În braţele mele, în braţele mele, draga mea fiică, e locul tău, zice ducele… Vino lângă inima mea!

— O, tată, cât e de dulce primirea ta! Şi câtă recunoştinţă îţi datorez…

— Recunoştinţă, copila mea? Dragostea unui tată se plăteşte cu altă monedă!

— Ah, tată, toată viaţa mea…

Şi tânăra îl înlănţuie pe bătrânul senior cu braţele ei frumoase, copleşindu-l cu cele mai tandre şi mai naive mângâieri.

— Am mai spus-o, strigă pyronianul înduioşat, micuţa asta posedă logica inimii.

După primele momente acordate naturii, ducele, întorcându-se către Barnabé, îi dădu de înţeles, cu răceală, că se putea întoarce acasă la el.

— Ăştia sunt marii seniori! răspunse pyronianul. Ne cred din cale-afară de fericiţi că le putem face unele servicii… Maniera asta de a gândi e foarte comodă, căci te scuteşte de recunoştinţă.

— Aş putea să ştiu ce-ţi datorez dumitale, domnule pe care o judecată solemnă te-a declarat vinovat de răpirea fiicei mele Léonie?

— Într-adevăr, domnule duce, poate că ăsta e cel mai mare serviciu pe care vi l-am putut aduce. Ar trebui… Dar, mă rog, să nu mai vorbim despre trecut, fait… ci să ne ocupăm de prezent. V-am adus copila. Iat-o, v-am pus-o în braţe, dar cu o condiţie…

— Cu o condiţie? zise cu un aer trufaş, marchizul. Ai dreptul să ne pui condiţii, dumneata, un criminal scăpat de paloşul justiţiei datorită răscoalei?

— E posibil să am acest drept pe care mi-l renegi, dar ăsta e un punct asupra căruia aş discuta cu plăcere, cu dumneata, dacă n-aş fi obligat să discut cu domnul duce despre ceva care-mi stă la inimă… Ceea ce e amânat, nu-i pierdut; ne vom revedea…

— Aştept, reluă marchizul cu ironie; du-te, ne vom revedea singuri la Barbin…

— O glumă nu-i un argument, domnule marchiz.

— Un argument e adesea o prostie, domnule Granivel.

— Atunci înseamnă că dumneata argumentezi cam des…

— Insolentule!

— Neruşinatule! Ca să revin la afacerea care m-a adus aici, reluă pyronianul, cu sângele rece al filosofiei şi fără să catadicsească a observa roşeaţa care acoperise obrazul marchizului, vreau să vă spun, domnule duce, că v-am adus înapoi fata, cu o condiţie şi iată care: mă veţi lăsa să vă spun, fără să mă întrerupeţi, tot ceea ce cred că e necesar să vă declar; acceptaţi?

— Consimt să te ascult.

La aceste cuvinte, ducele se aşează într-un fotoliu, după ce-şi invită fiica şi nepotul să ia loc lângă el. Cât despre

Courottin, cum rămăsese, modest, în ambrazura unei ferestre, ducele uită să-l roage să se îndepărteze, aşa că, spre marea lui bucurie, se văzu martor ocular şi auditiv la discuţia care poate că avea să-l ajute la vreo combinaţie reuşită. Barnabé, după ce tuşi, scuipă, îşi suflă nasul, salută, toate preliminariile indispensabile unui orator care intră în materie, rosti următorul discurs:

— Evident că, etc., etc…

Cititorilor, nădăjduiesc că veţi ţine seama de acest rând de puncte pe care-l pun aici, în locul superbului discurs al lui Barnabé. Aş fi putut, transcriindu-l, să vă fac să citiţi cel puţin treizeci de pagini de raţionamente, pe care probabil că le veţi mai citI. Fiindcă încă nu cunoaşteţi lucrarea domnului de Courottin, procuror general, etc., despre legea naturală. Or, domnul Courottin, pe care l-am lăsat mai adineauri în ambrazura ferestrei din apartamentul ducelui, e absolut inutil să vă mai spun că a introdus acel discurs într-o celebră lucrare pe care a prezentat-o publicului ca fiind a sa. Digresiunea pe care mi-am permis-o, neavând alt scop decât să vă prevină asupra acestui plagiat literar, vă poftesc să citiţi, dacă aveţi timp, capitolul intitulat: „Despre datoriile reciproce ale copiilor şi ale părinţilor”. Cu asta, să ne reîntoarcem la palatul de Parthena˙ ţi să tragem cu urechea; pyronianul isprăvise şi ducele îi răspunse:

— Domnule Barnabé, discursul dumitale a fost superb, dar el nu scuză purtarea dumitale faţă de mine. Vreau să uit totul, având în vedere eforturile pe care le-ai făcut pentru a-ţi determina familia să-mi înapoieze fiica; voi face chiar mai mult: consimt să plătesc oricât serviciul pe care mi l-ai adus cu această ultimă ocazie; spune, cât ceri?

— Nimic pentru mine, nimic pentru fratele meu, nimic pentru Jean-Louis; căci virtutea nu se plăteşte decât prin virtute; vă voi conjura doar să vă aruncaţi ochii asupra încântătoarei Léonie şi să vă fie milă de nefericirea ei.

— Nefericirea ei, domnule Granivel?

— Ăsta e cuvântul potrivit, domnule duce. Rangul, bogăţia şi onorurile dumneavoastră nu sunt decât un necaz în plus pentru această copilă, dacă uitaţi să-i cercetaţi şi inima; acea inimă naivă şi fără ocolişuri vă va spune: „Nu pot trăi fără Jean-Louis!”

— Superbă peroraţie şi demnă de exord, zise marchizul ridicând din umeri, cu un surâs dispreţuitor. Cum adică, domnişoara de Parthenai! n-ar şti să trăiască dacă nu-şi dezonorează nobleţea sângelui?

— Ce logică demnă de milă, strigă pyronianul întrerupându-l pe marchiz. Domnule de Vandeuil, se pare că dumneata n-ai auzit de Spinoza!

— Asemenea discuţii sunt inutile, zise atunci ducele, căci ele nu pot duce la nici un rezultat satisfăcător. Fata mea, adăugă bătrânul senior ridicându-se, îţi îngădui să-l îmbrăţişezi pe bătrânul dumitale prieten.

— E un mod politicos de a mă da pe uşă afară, replică Barnabé; dar n-are importanţă; asta nu înseamnă că n-o voi strânge la pieptul meu pe fata pe care am învăţat-o carte, în copilărie… Vino, mica mea Fanchette, vino să-i spui adio sărmanului profesor şi să îmbrăţişezi, prin mine, întreaga noastră familie!

Léonie se aruncă, plângând, în braţele pyronianului; îi şopti la ureche legământul de a-l iubi pe Jean-Louis; i-ar fi vorbit, de asemenea, despre toate temerile, despre toate neliniştile sale, dacă ducele, apucând-o de mână, n-ar fi dus-o cu sine într-un alt apartament.

— Spes amoris valete41, strigă pyronianul urmărind-o cu ochii.

— Domnule Granivel, îi zise Courottin unchiului Barnabé coborând împreună cu el scara palatului, ce socotiţi că va face, în situaţia actuală, domnul colonel Jean-Louis?

— Nu ştiu, băiete! Totuşi cred că cea mai bună hotărâre ar fi să citească – cu atenţie – capitolul 357 din Tratatul meu Despre pasiuni, articolul Resemnarea.

Cu asta, filosoful şi avocatul se despărţiră. Barnabé, visând la capitolul 357, iar Courottin la mijloacele de a-şi spori averea.

CAPITOLUL XXVII

„Jupân întinde mese la fiecare stare Isteţul, vigilentul, cei tari îs îndrumaţi La prima dintre mese; ceilalţi, fără cătare, Mănâncă ce le-aruncă bogaţii îmbuibaţi”

LA FONTAINE

„Grandia saepe quibus mandavimus hordea sulcis Infelix lolium et steriles dominantur avenae nascuntur.”42

VERGILIU Bucolica V.

Aici, cititorilor, daca vreţi să-mi îngăduiţi, vom păşi peste trei ani lungi. Vă daţi seama că nu vă pot povesti despre Léonie şi Jean-Louis decât ceea ce e de povestit. Iată de ce mă voi dispensa să intru în nişte amănunte foarte plicticoase atât pentru dumneavoastră cât şi pentru mine. Totuşi, pentru a vă pune la curent cu aventurile eroilor noştri, vă voi spune, cu cea mai mare concizie posibilă, ce-au făcut în timpul acestor trei trişti ani, Jean-Louis, Léonie şi principalele personaje ale acestor veridice memorii.

Sper că n-aţi uitat că acel capitol XXIII al meu se sfârşea la câteva zile după cucerirea Bastiliei (14 iulie 1789). În acea zi a izbucnit Revoluţia. […]

Ducele de Parthenay crezu că e de datoria lui să-i scutească pe domnii Robespierre şi compania de corvoada de a-l înscrie pe lista proscrişilor; emigră ţi bine făcu.

În timp ce parcurgea Germania, Spania şi Italia şi în timp ce nepotul său lupta în armata prinţilor, Jean-Louis se bătea şi el la rândul lui; dar cum el nu era nici gentilom, nici fermier general, îşi pusese muscheta în slujba armatelor republicane. N-o purtă prea multă vreme căci, la prima luptă, egalii săi, cetăţenii ce alcătuiau batalionul de voluntari din Paris, îl numiră, în unanimitate, comandant. În acea epocă se avansa uşor, mai întâi pentru că majoritatea ofiţerilor îşi părăsiseră corpurile de armată pentru a se alătura trupelor lui Condé, şi apoi pentru că erau ucişi pe

capete, aşa că nu mai aveau timpul de a mai îmbătrâni în grad. Jean-Louis, care era brav, plin de entuziasm şi de geniu, parcurse un drum rapid. Comandant, colonel, general adjutant, general de brigadă, general de divizie, ajunse la cele mai înalte demnităţi militare în mai puţină vreme decât ţi-ar trebui astăzi ca să devii căpitan.

La rândul lor, moş Granivel şi unchiul Barnabé se lansaseră pe drumul onorurilor şi al averii. Ars de dorinţa de a perora în public, pyronianul făcuse atâtea şi spusese atâtea, încât izbuti să intre în Adunarea Constituantă, ajutat de numele lui, de-acum celebru, şi de cel al nepotului său. Moş Granivel, care era o fire mai liniştită, nu se preocupă decât de sporirea averii sale şi aşa destul de măricică -, cumpără, vându, recumpără, revându atâta şi atât de bine. Încât se trezi, în câţiva ani, posesorul unor bogăţii imense. Acelui om de treabă îi plăceau lucrurile solide: aşa că făcu nişte foarte frumoase achiziţii de pământuri şi de castele; între alte bunuri pe care le-a cumpărat, cred că e cazul să te informez, cititorule, că cea mai mare parte a proprietăţilor ducelui de Parthenay a trecut în mâinile sale, şi asta din dragoste pentru Jean-Louis, cum veţi afla mai târziu.

În vreme ce moş Granivel se îmbogăţea, în vreme ce fiul său lupta şi se acoperea de glorie iar Barnabé perora îndelung şi frecvent în Adunarea Constituantă, Revoluţia mergea înainte; sosiră zilele de 10 august de 2 şi 3 septembrie, precedate şi urmate de alte zile. În sfârşit, Ludovic al XVI-lea fu adus în Adunarea Constituantă pentru a fi judecat. Faptul găsi în pyronian cel mai elocvent adversar; bravând pericolul flagrant în care se băga apărând un rege abandonat, rosti mai multe discursuri. […] montaniarzii îl denunţară cum că ar fi… aristocrat. La această veste curioasă, Barnabé care avea în acel moment, sufletul mai trist ca niciodată, era cât pe-aci să moară de râs. El, Barnabe Granivel, filosof pyronian, fiu şi frate de cărbunari, el aristocrat! Cred că sunteţi de acord că treaba

asta era a dracului de caraghioasă! Partea cea mai comică a aventurii, spun comică pentru că aventura s-a sfârşit cu bine – asta neînsemnând că limba noastră n-ar poseda cuvinte destul de energice care să zugrăvească oroarea şi dispreţul ce-au constituit bazele acuzaţiei – partea cea mai comică deci, a fost alta. În vizita făcută la domiciliul filosofului, i s-au luat, dintre hârtiile sale, un tratat despre nemurirea sufletului şi u.; coş cu vin spaniol.

— Trădare! Trădare! se auziră unele voci; ticălosul a cutezat să scrie că există o mulţime de raţiuni în ceea ce priveşte credinţa în nemurirea sufletului. În plus, mai posedă şi nişte sticle cu vin spaniol. Vă daţi seama, cetăţeni! Vin spaniol! înţelegere cu străinii, agentul lui Pitt şi Coburg! La moarte! La moarte! Cu acestea, nu ştiu care maestru însăilă un rechizitoriu şi Barnabé fu condamnat ca un aristocrat înrăit. Dar asta n-a fost totul: cum toate rudele unui astfel de om trebuiau să fie la fel de vinovate, moş Granivel, care în acel moment se delecta plantând o pădure tânără, fu înglobat în fatala sentinţă şi trimis la Conciergerie.

Aici, cititorilor, se plasează în mod firesc şi fără nici un efort, singura acţiune – nu spun dezinteresată şi virtuoasă, dar umană – de care Courottin, pe atunci unul dintre cei mai influenţi magistraţi, s-a făcut vinovat pe tot parcursul îndelungatei sale cariere. La vestea arestării Granivelilor, îşi simţi inima cuprinsă de o milă involuntară. Îşi aminti de numeroasele binefaceri cu care fusese copleşit de această generoasă familie. Şi, cum îi era cu neputinţă să facă binele doar de dragul binelui, se gândi de asemenea la recunoştinţa de care se va bucura din partea celor scăpaţi de la moarte. Reflecţiile lui, întărite de ideea că generalul Jean-Louis, al cărui nume se afla pe toate buzele, ar putea, prin încrederea de care se bucura, să-i înlesnească o avansare rapidă celui care va şti să se bucure de protecţia sa. Îl hotărârâ pe Courottin. Se decise, deci, să facă totul pentru a suspenda executarea hotărârii Comitetului Salvării

Publice. Ca să se ajungă la acest dificil rezultat, era nevoie de multă isteţime, de care Courottin nu ducea lipsă şi iată cum procedă. Mai întâi, începu prin a aplauda judecarea Granivelilor, apoi se lăudă cum că ar fi descoperit un vast complot, al cărui fir îl avea în mână. Slavă Domnului, ticăloşii erau câţiva terchea-berchea. Magistraţii se lăsară orbiţi de strălucirea acelui Phoebus-Courottin care ceru şi obţinu o amânare a condamnării lui Barnabé şi a fratelui său, pentru a-i putea interoga – chipurile – despre complicii răzvrătirii lor. Amânarea o dată acordată, Courottin îi scrise – printr-un om sigur – generalului Jean-Louis că tatăl şi unchiul său, condamnaţi la pedeapsa capitală, urmau să fie executaţi de îndată ce expira răgazul acordat la cererea cetăţeanului Courottin, cunoscut pentru înflăcăratul său patriotism. Apoi, liniştit, abilul nostru avocat începu să scrie Comitetului Salvării Publice rapoarte peste rapoarte privind conspiraţia Granivel şi până la urmă, încurcă atât de tare lucrurile, încât generalul ar fi trebuit să aibă de două ori mai multă vreme pentru a-şi salva rudele.

Jean-Louis se afla tocmai în ajunul unei bătălii când omul trimis de Courottin îi înmână misiva acestuia din urmă. Aflând despre primejdia în care se afla familia sa, vru să zboare în ajutorul lor, dar onoarea şi salvarea armatei îl reţinură pe câmpul de luptă. Vru să împace ceea ce datora patriei sale cu ceea ce datora rudelor sale, scriind următoarea scrisoare Comitetului Salvării Publice: „Am aflat că tatăl şi unchiul meu au fost condamnaţi la moarte. Mâine trebuie să mă lupt cu duşmanul; dar după ce voi câştiga bătălia, voi mărşălui cu oastea spre Paris, şi vai de voi dacă…”

Generalul îşi isprăvi scrisoarea cu puncte de suspensie; fie că n-a mai avut când spune mai mult, fie – şi acest lucru mi se pare mai probabil – că-şi adusese aminte că pyronianul lăuda mult acel „dacă” spartan. Orice-ar fi fost, scrisoarea generalului adusă membrilor Comitetului Salvării Publice de către doi dintre şmecherii ce-l însoţiseră pe Jean-Louis în

America, impuse în asemenea măsură judecătorilor abuzivi, încât unchiul Barnabé şi moş Granivel fură puşi, în mod secret în libertate, cu invitaţia foarte presantă de a părăsi Parisul în douăzeci şi patru de ore.

Acum, cititorilor, după ce i-aţi văzut pe prietenii noştri salvaţi, acum când Jean-Louis devenise unul dintre marii căpitani ce stârniseră admiraţia întregii Europe, să ne ocupăm puţin de biata Léonie, pe care am pierdut-o din vedere de atâta vreme. Ducele şi fiica sa se folosiră de primii ani ai emigraţiei lor pentru a străbate ţările străine, cu atenţia unor oameni ce au înţelepciunea de a trage profit până şi din nenorocirile care li se întâmplă. În timpul lungului exil, ochii lor erau îndreptaţi, în mod constant, către pământul natal, unde înapoierea devenea, cu fiece zi, tot mai dificilă pentru ei. După lungi furtuni, fiecare putu să păşească, fără pericol, pe pământul drag al patriei sale; fiecare putu să trăiască în pace, sub cerul natal. Fericiţi şi înţelepţi cei care, regăsindu-şi patria, îşi iasă toate resentimentele la graniţă!

CAPITOLUL XXVIII

„Opune-te mâhnirii ce te-apasă!

Cât timp speranţa nu te lasă, înfruntă soarta cea nedreaptă.

Vuieşte vântul şi-o furtună Deasupra capului se-adună, Dar mâine, portul te aşteaptă.”

— J. ROUSSEAU

„…Non, şi male nune et olim Sic erit…”43

HORAŢIU.

Ducele şi fiica sa fură printre primii care profitară de amnistia acordată emigranţilor […] De îndată ce sosi la Paris, tatăl Léoniei se apucă să-şi adune rămăşiţele opulenţei sale de odinioară. Împrumutase nişte sume foarte mari unor oameni care acum nu voiau să-şi mai aducă aminte. Oamenii săi de afaceri, care ar fi trebuit să fie în avans cu banii lui, se găsiră, ca prin farmec, în regres. În toată acea mulţime de hoţi, nu se găsi decât un sărman

prost de om cinstit, zic „un sărman prost”, căci spiritele puternice au dovedit că cinstea e o prostie; prostul era un bătrân valet de cameră al domnului de Parthenay, care valet, căzând la o vânătoare, fapt ce nu i-a mai îngăduit să-şi continue serviciul pe lângă stăpânul său, a primit în arendă – ca despăgubire la retragerea sa – o fermă destul de frumoasă. Bătrânul valet nu numai că a pus deoparte în timpul emigraţiei – şi asta într-un mod foarte scrupulos – toată chiria fermei dar, când ducele a fost declarat în afara legii, ca emigrant, a cumpărat ferma pe un preţ de nimic. Aflând despre reîntoarcerea fostului său stăpân, s-a urcat pe căluţul lui şi s-a îndreptat liniştit, spre Paris. Léonie şi tatăl ei erau tocmai pe punctul de a părăsi capitala pentru a vizita micile proprietăţi pe care le posedaseră, când, într-o dimineaţă, Antoine Daupe se prezentă la modesta locuinţă a fostului său stăpân. Bătrânul servitor, care odinioară îi prezentase omagii ducelui în magnificul palat de Parthenay, nu-şi putu reţine lacrimile de înduioşare văzându-se anunţat chiar de către fiica seniorului. Domnul de Parthenay îl recunoscu imediat pe fostul său valet de cameră.

— Iată-te, dragă Antoine, îi spuse el, vesel. Ce te aduce la Paris?

— Monseniore, este de datoria mea…

— Hai, dragul meu, nu-mi atribui un titlu pe care nu mi l-am luat decât atâta vreme cât am fost invidiat. Acum, nu mai sunt decât un om sărman ca şi tine.

— Bietul monsenior! Trag nădejde că nu! Cât despre titlul pe care vi l-am atribuit, nu ştiu dacă au sau nu au dreptul să vi-l mai acorde. Tot ceea ce ştiu, monseniore, este că eu voi continua să vă tratez cu tot atâta respect, în nenorocirea dumneavoastră, pe cât aţi fost de bun cu mine când eraţi bogat.

— Bunule Antoine, strigă Léonie mişcată de purtarea fermierului, de ce trebuie ca tata să nu poată răsplăti atâta fidelitate?

— A şi făcut-o, domnişoară; totuşi, dacă monseniorul doreşte, ar exista mijlocul de a mă face pe deplin fericit.
— Vorbeşte, dragă Antoine, zise ducele.
— Monseniore, ştiţi, reluă cu un aer încurcat fermierul, am cumpărat ferma pe care mi-aţi arendat-o cu contract.
— Ei bine, zise cu fermitate domnul de Parthenay, ai făcut o afacere bună?
— Excelentă, monseniore, căci n-am dat pe ea decât un sfert din cât valorează.
— Te felicit…
— Monseniore…
— Ce mai vrei?
— Monseniore, dacă n-aţi fost nemulţumit de mine, aş cuteza să vă cer un nou contract, pe zece ani, pentru ferma noastră din Chenettes.
— Glumeşti, Antoine?
— Iertare, monseniore…
— Păi nu mi-ai spus că ai cumpărat ferma?
— Da, monsenior dar pentru dumneavoastră!
— Pentru mine, zici? exclamă contele.
— Da, monseniore. Şi cred că vă aduceţi aminte că n-am plătit arenda din 1738; arenda asta o datoram în grâne şi furaje; monseniorul fiind plecat din ţară, n-am putut să i-o plătesc. Aşa că am pus-o deoparte. Când grâul s-a scumpit, l-am vândut pe cel care vă aparţinea. Pe scurt, când ferma a fost scoasă în vânzare, eu aveam destule parale ca s-o cumpăr. Sigur că am plătit unele mici avansuri, dar monseniorul e mult prea drept ca să mai ţină seama de asta reintrând în stăpânirea bunurilor sale.
Tonul franc şi sincer al lui Antoine, probitatea binecunoscută a acestui vechi servitor, nu-i îngăduiră ducelui sa se mai îndoiască de o faptă cu totul ieşită din comun, având în vedere timpurile şi persoanele. Foarte emoţionat, luă mâna fermierului său şi o strânse în tăcere, în mâinile sale. În ceea ce-o priveşte pe Léonie, cum femeile simt de o mie de ori mai puternic decât noi, recunoştinţa şi

admiraţia sa izbucniră în mod mai făţiş: se aruncă în braţele fermierului şi-l îmbrăţişă, cu o efuziune; a inimii pentru care Jean-Louis ar fi plătit un milion. La această dovadă a celei mai înalte stime, obrajii lui Antoine se acoperiră de roşeaţă:

— Ei, drăcie! strigă el, pentru oamenii cinstiţi există un profit mult maI. Mare decât ţi-ai închipui! Această exclamaţie îi făcu să surâdă şi pe Léonie şi pe tatăl ei. Să-l lăsăm să savureze în linişte deliciile unei fapte bune; să-i lăsăm să-şi facă dulci planuri de odihnă, părăsind Parisul şi ducându-se în Bourgogne; iar noi să ne reîntoarcem la generalul Jean-Louis, la tatăl şi la unchiul său Barnabé.

Vestea sosirii domnului de Parthenay şi a fiicei sale ajunse repede până la ei. Jean-Louis simţi cum îi bate inima tot atât de puternic ca în toiul gloriei. Moş Granivel îşi puse ghetrele de piele, iar unchiul Barnabé pregăti un discurs, pe care-l socoti dinainte ca pe o capodoperă a elocinţei. De data asta, moş Granivel care arătase toată viaţa sa un mare respect pentru sfaturile pyronianului, se încăpăţână să facă totul după capul său. Îl rugă deci pe fratele său să-şi vâre în buzunar superbul discurs pe care-l compusese pentru edificarea domnului de Parthenay şi ţinu morţiş să-şi asume singur grijile discuţiei. Jean-Louis care, ca orice îndrăgostit, era de o teamă excesivă, îi făcu câteva demonstraţii tatălui său, temându-se întruna ca nu cumva bătrânul, cu cele mai drepte şi mai amicale intenţii să-i pună vreo piedică iubirii sale. De douăzeci de ori mai încăpăţânat decât un îndrăgostit, pyronianul aproape că se supără la gândul de a-şi păstra în buzunar sublima bucată plină de elocinţă ce trebuia să aducă fericirea familiei şi gloria sa; discută în contradictoriu, argumentă, se certă pentru a lua el cuvântul; dar moş Granivel fu ferm şi cum fermitatea impune totdeauna, chiar şi raţiunii, obţinu câştig de cauză şi rămase singurul care să aibă grijă de propunerea sa. Iată-l deci pe domnul Granivel în trăsură de poştă, galopând pe drumul spre Arpajon şi ajungând la ferma din Chenettes

unde aflaseră că se retrăseseră domnul de Parthenay şi fiica sa. Zgomotul nemaiauzit al unei trăsuri cu patru cai atrase atenţia locuitorilor fermei.

— Cine poate veni să ne vadă? zise bunul Antoine.

— Să fie vorba de o nouă persecuţie? se îngrijoră Léonie.

Ducele nu zise şi nu gândi nimic în legătură cu acest lucru, căci de câteva minute era cufundat în profundele reflecţii inspirate de citirea unei scrisori de la nepotul său care, sărac, rătăcitor şi urmărit, străbătea în acel moment munţii Vosgi. Uşa camerei se deschise deci fără ca ducele să acorde cea mai mică atenţie zgomotului din jurul lui. Un strigăt al lui Léonie care tocmai îl recunoscuse pe moş Granivel îl smulse, în sfârşit, din stupoarea ce părea că-l copleşise. În timp ce ducele îşi venea în fire şi se freca la ochi, privind în jurul său, moş Granivel o strângea la piept pe „frumoasa lui Fanchette”. Aproape că o înăbuşi cu dragostea lui; în sfârşit, când inima i se mai goli de-atâta bucurie şi-i îngădui să vorbească, spuse:

— Dragă Fanchette… Eşti tu, în carne şi oase? Iată ochii tăi mari şi atât de dulci, iată chipul tău fraged… surâsul tău fermecător… Vai, biată copilă, recunosc toate trăsăturile Fanchettei mele, dar caut în zadar expresia de fericire şi de veselie care o înfrumuseţa pe tânăra fată din strada Thibautodé. Toate au dispărut odată cu grandoarea. Iar grijile au venit să topească în tine… Cel puţin dacă ţi-ai regăsi preţioasele bunuri pe care le posedai odinioară, acum când, în urma Convenţiei, ţi-ai pierdut bogăţiile, fapt ce ţi-a pricinuit destule griji şi necazuri… Dar linişteşte-te, vin aici cu veşti bune, şi dacă tatăl tău ar consimţi…

— Tata? zise atunci Léonie luând cuvântul, iată-l…

Şi-l arătă cu degetul pe bătrânul duce care, în picioare în faţa unui fotoliu în care se prăbuşise mai înainte; îl privea pe moş Granivel cu un aer mirat şi nemulţumit.

— Cum? Acesta este domnul de Parthenay? Pe legea mea, nu l-aş fi recunoscut! Dumnezeule! N-aş fi crezut niciodată,

adăugă încet, că exilul şi pierderea unui titlu pot să schimbe un om în asemenea măsură!

— Să ştii că nu-s de vină nici exilul, nici pierderea titlurilor, domnule Granivel, răspunse ducele care auzise discuţia pe şoptite a tatălui lui Jean-Louis; nu, nu lor, trebuie să le atribui această schimbare, această modificare a trăsăturilor mele, ci nenorocirilor la care am fost martor, nefericirilor care poruncesc tuturor durerilor să tacă în faţa lor…

— Vă stimez, domnule Parthenay, reluă moş Granivel strângând în mod afectiv, mâna ducelui. Iertare dacă nu vă mai acord titlul despre care sigur că aţi crezut întotdeauna că vă aparţine. Dar am socotit că, în situaţia dumneavoastră actuală, v-ar aminti de pierderi pe*care le-aţi deplânge pe drept…

— Îţi mulţumesc pentru delicateţea dumitale, domnule Granivel, zise ducele surâzând cu amărăciune; ea mă face să-mi amintesc că naţiunea nu ne-a acordat decât dreptul de a muri pe pământul de care aparţinem.

— Ah, domnule Parthenay, gândiţi rău despre naţiune: ea e mai mare şi mai echitabilă decât socotiţi dumneavoastră; vreţi să reflectaţi puţin şi să-mi spuneţi dacă…

— Să ne oprim aici, domnule Granivel; intenţia mea nu e de a deschide un curs de politică. Faceţi-mi onoarea de a-mi spune de îndată cărui motiv datorez favoarea de a vă primi pe modestul domeniu care mi-a mai rămas?

— Cu plăcere… cu cât acesta este singurul lucru important, domnule Parthenay. Mă cunoaşteţi?

— Da, domnule Granivel, am această onoare.

— Ştiţi că i-am ţinut loc de tată vreme de şaisprezece ani fiicei dumneavoastră şi că, în timpul acestei îndelungate perioade, n-am încetat să am pentru ea dragostea şi tandreţea pe care le impun acest titlu?

— Ştiu, dar n-a depins de mine ca să-ţi dovedesc recunoştinţa mea.

— Astfel de lucruri nu se plătesc, domnule Parthenay şi nu se plătesc cu bani, vreau să spun, fiindcă vin să vă ofer

posibilitatea de a vă achita faţă de mine.
— Ah, vorbeşte şi să nu te îndoieşti că…
— Ascultaţi-mă… Vă amintiţi că în 1789 am venit să vă caut, eu Bonifaciu Granivel, ca s-o cer pe fata dumneavoastră (pe atunci eraţi monseniorul duce de Parthenay) pentru fiul meu Jean-Louis, care se topea de dragoste pentru ea şi invers… Cererea mea a fost atunci respinsă cât colo şi ştiţi ce a făcut fratele meu, filosoful, pentru a vă sili să i-o daţi pe Fanchette omului dorit; necazuri şi vorbe de prisos! Pe atunci eraţi mare senior, iar noi, nişte cărbunari! Astăzi vremurile s-au schimbat: fratele meu face parte din Consiliul celor cinci sute, eu fac parte dintre cei bătrâni, iar fiul meu Jean este primul general al Europei. Ei bine, domnule Parthenay, vin din nou la dumneavoastră cu aceleaşi intenţii ca în 1789; oare îmi veţi da acelaşi răspuns?
— Acelaşi, domnule Granivel. Unica mea fiică, moştenitoare în această epocă a ilustrei familii de Parthenay, era plasată prea sus pentru a coborî până la dumneata; acum, când nenorocirea i-a dat o altă nobleţe, sunteţi plasaţi prea jos, în ciuda titlurilor voastre, a averii şi a rangului fiului vostru, pentru ca ea să-i poată întinde acestui băiat mâna şi să-l ridice până la ea.
— Ce vrea să însemne asta, domnule Parthenay?
— Că refuz categoric propunerile primului general al Europei pentru cea mai săracă fată din departament.
— Ştiţi bine, domnule Parthenay, că fiul meu va avea o avere de peste trei milioane de franci.
— Mă bucur pentru el!
— Ştiţi că toate bunurile dumneavoastră, şi mai ales frumosul domeniu de Parthenay, au devenit proprietatea mea?
— Doresc să le stăpâniţi într-un fel demn de vechii lor stăpâni.
— Ştiţi, în sfârşit, că vă înapoiez toate aceste bunuri care v-au aparţinut odinioară, că dau, în plus, tot ceea ce am,

tinerilor căsătoriţi, dacă veţi consimţi să-i îndepliniţi dorinţa fiului meu?

— Refuz, domnule Granivel!

— Eşti nebun, domnule Parthenay!

— Îţi iert această expresie în virtutea noii dumitale averi; încă nu te-ai obişnuit să rămâi un om modest!

Această remarcă, a cărei justeţe moş Granivel o simţi până în fundul sufletului, fu urmată de un moment de tăcere. Moş Granivel îl rupse prin următoarele exclamaţii:

— Să-l refuze pe fiul meu… generalul Granivel, cu trei milioane… Un om care n-are nimic… doi tineri care se iubesc de atâţia ani, etc.

În vremea asta, Léonie, cu ochii plecaţi, părea o victimă resemnată. În sfârşit, după un potop de exclamaţii, mai mult sau mai puţin patetice, moş Granivel, întorcându-se brusc spre duce, îi zise:

— Mi se pare domnule că intenţia dumitale este ca scumpa noastră Fanchette să nu se mărite niciodată.

— Ce te poate face să crezi acest lucru, domnule?

— Drace! Refuzul propunerii extraordinare pe care ţi-am făcut-o! N-ai să găseşti niciodată ceva mai bun decât îţi ofer eu!

— Am şi găsit, domnule Granivel.

— E cu putinţă? Pot şti şi eu cine e acest om minunat?

— Domnule Granivel, este un gentilom care şi-a sacrificat totul pentru regele său, care s-a luptat pentru el şi şi-a vărsat sângele pe câmpul de luptă. E un bărbat, domnule Granivel, căruia nu-i mai rămâne nimic pe pământ decât prietenia mea şi care, tocmai din aceste motive, n-o va pierde. Léonie a mea îşi va achita datoriile faţă de rege, împărţind cu un ofiţer brav puţina avere pe care i-a lăsat-o cerul.

— Foarte bine, domnule Parthenay, Léonie a dumitale îşi va lega toate speranţele şi fericirea de un bărbat care fără îndoială că n-are altceva ce să-i ofere decât prietenia dumitale şi nişte păreri conforme cu ale dumitale; bun

bărbat, pe legea mea, pentru o tânără; un ofiţer bătrân, care tuşeşte, morocănos, mizantrop şi invalid!

— Marchizul de Vandeuil nu arată aşa!

— Cum? E vorba de fostul marchiz de Vandeuil? Nepotul dumitale?

— El însuşi!

— Drace! Mai bine aş fi fost sărac, fiindcă atunci aş fi putut spune „frumoase” lucruri pe seama lui! Dar căsătoria asta nu se va face! Linişteşte-te, draga şi frumoasa mea Fanchette! încă nu eşti doamna de Vandeuil! Plec, mă urc în trăsură, dar ne vom mai întâlni! Vom vedea noi, domnule Parthenay, dacă… Ei, drăcie, vom vedea noi, ţi-o spun eu, domnule… în culmea mâniei, moş, Granivel, plecă repetând:

— Vom vedea noi, domnule Parthenay!

Furia lui n-a fost totuşi chiar atât de mare încât să uite s-o îmbrăţişeze de mai multe ori pe biata Léonie care, palidă şi melancolică, părea o victimă gata pregătită pentru jertfit.

Să-l lăsăm pe moş Granivel să dea fuga la staţia de poştă pentru a împărtăşi fratelui său şi lui Jean-Louis insuccesul soliei sale şi să ne transportăm un moment în munţii Vosgi, unde marchizul de Vandeuil rătăceşte de cincisprezece zile. Zăriţi un om aşezat lângă un tufiş de păducel?

— Da.

— Priviţi-l: ridică ochii spre cer şi duce o mână disperată la frunte. După câteva minute de gândire, iese din reveria sa, trage cu urechea şi pare să se teamă de-un pericol. Îl vedeţi aruncându-se în fundul unei gropi? Privirea îi e sumbră şi rătăcită, iar mâna înarmată cu un pistolet. Oare nefericitul aşteaptă vreun duşman? Nevoia sau crima îi diriguieşte braţul? Se aude tropotul unui cal şi un bătrân împreună cu slujitorul său ies de pe poteca stufoasă a pădurii şi înaintează către necunoscut; acesta şi-a părăsit locul şi şi-a băgat pistoletul la locul lui. N-are de ce se teme de cei doi străini. Deşi departe, se îndreaptă către ei pentru a lega o discuţie. Să-i ascultăm.

Cititorilor, dacă-mi îngăduiţi, v-aş spune în capitolul următor cine erau oamenii pe care vi i-am oferit privirii. Să vă fie de ajuns pentru un moment să ştiţi că-i cunoaşteţi, deşi nu sunteţi departe de a bănui cine ar putea fi… mai ales bătrânul.

CAPITOLUL XXIX

„Raro antecedent scelestum Descruit pede Poema claudo”44

HORAŢIU, oda II, cartea III

„Există precum pare, şi neamuri condamnate De tristul ascendent spre crimă îndemnate, Care transformă-n zei eternele lor legi Pe muritori speriindu-i, fiind ai spaimei regi”

VOLTAIRE, Pelopides, actul I, scena I.

Să ştiţi, cititorilor, ca drumul pe care s-au întâlnit cei doi oameni pe care i-am părăsit un moment, era o scurtătură. E ora şase seara, locul e pustiu şi nimeni în afară de Cel de Sus nu poate vedea ce se va întâmpla pe acele meleaguri solitare. Bătrânul, care mergea călare, a observat imediat că un străin ieşit dintr-o groapă se îndrepta spre el cu intenţia de a-l aborda. Îi spuse câteva cuvinte servitorului care-l însoţea şi acesta din urmă trase două mari pistolete de fontă din şaua calului său, le armă şi se pregăti de tras. Bătrânul însuşi se înarmă cu o pereche de pistoale mici şi continuă să înainteze destul de hotărât către străin care, la rândul său, se îndreptă spre el. În curând, oamenii noştri se treziră faţă în faţă. Cel de jos îşi scoase pălăria şi-l salută pe călăreţ, care-i înapoie salutul, în tăcere. Privirea bătrânului, ai cărui ochi străluceau, era plină de un foc satanic; nu se fixase asupra străinului, dar un surâs înflori pe buzele sale livide. Îi spuse două cuvinte servitorului său care puse liniştit marile lui pistoale la loc, în oblâncul şeii. Însuşi bătrânul puse piedica la ale sale şi le vârî în buzunarul mantiei. Apoi, întorcându-se către cel care-l salutase, îl întrebă în mod cavaleresc ce anume dorea. Mişcările bătrânului şi ale servitorului său nu-i scăpară străinului.

Precauţiile luate de cei doi călători nu-i smulseseră decât un surâs de milă. Dar întrebarea trufaşă care tocmai îi fusese adresată păru să se ciocnească de mândria sa, căci nu-şi putu reprima o mişcare de nerăbdare, pe care se sili în zadar s-o ascundă de ochii bătrânului. Acesta din urmă, strigă:

— Superb! Dar în zadar vrei să te sustragi de sub puterea mea! Supune-te!

La aceste stranii cuvinte, necunoscutul aruncă asupra cavalerului care le rostise o privire neîncrezătoare, scrutătoare. Părea că vrea să ghicească gândurile ce-l tulburau pe omul pe care-l avea în faţa ochilor; un examen rapid îl linişti. Luă tonul bătrânului drept înflăcărarea unui creier smintit şi-i răspunse surâzând:

— Departe de a înfrunta puterea dumneavoastră, mă vedeţi, domnule, gata să recunosc această putere. Sunt un călător rătăcit şi poate puteţi să-mi arătaţi drumul.

— Un călător rătăcit! replică bătrânul lăsând să-i scape un surâs amar. Vrei să spui rătăcit în mod voit!

— Domnule, ce înseamnă asta? bâlbâi surprins, pietonul.

— Cine te-a condus la ora asta, pe această scurtătură şi în aceste locuri depărtate?

— Fug de răutatea oamenilor!

— Poate de justiţia lor?

— Mă insulţi, bătrâne!

— Tăcere! încotro te duci?

— Cu ce drept…

— Linişte! repetă călăreţul cu mai multă putere. Unde te duci?

Subjugat de tonul bătrânului, străinul păru resemnat de ascendentul acestuia, pe care nu şi-l putea explica.

— Mă duc la Paris, zise el.

— Ce te îndeamnă într-acolo?

— Dorinţa de a-mi revedea prietenii dragi.

— O femeie, poate o iubită?

— Într-adevăr.

— Vai de ea!

Rostind aceste ultime cuvinte, figura bătrânului păru însufleţită de expresia unei bucurii satanice. Adăugă:

— Cum se face că mergi pe jos, în timp ce-ar fi trebuit să zbori pe aripile vântului ca să-ţi întâlneşti iubita?

— Proscris, sărac şi fără bani…

— Te înţeleg… Ţine, iată punga mea! Aleargă, zboară lângă iubita ta! Mă bizui pe tine s-o faci cât mai nenorocită.

— Ce spui, domnule?

— Ţi-am spus să iei punga mea cu bani.

— Pot primi oare bani de la un necunoscut?

— Pentru tine, nu sunt un necunoscut… marchize de Vandeuil! strigă cu voce puternică, bătrânul. Noi ne cunoaştem!

Marchizul de Vandeuil (căci el era) păru să tremure fără voia lui, auzindu-şi numele. II privi pe bătrân şi încercă să-şi aducă aminte de trăsăturile personajului pe care-l vedea în faţa lui. Vocea necunoscutului nu i se părea câtuşi de puţin străină, dar nu putea spune unde o mai auzise. În sfârşit, epuizând toate presupunerile, marchizul îi zise bătrânului:

— Cine eşti dumneata, domnule?

— Un om care ţi-a făcut odinioară un mare serviciu.

— Te rog, numele dumitale…

— Ai să tremuri dacă ai să-l auzi!

— Eu nu tremur niciodată… Vorbeşte!

— Ei bine, dacă-i aşa, rosteşte-l tu singur!

La aceste cuvinte, bătrânul îşi smulse peruca neagră ce-i acoperea creştetul, îşi trecu mâna peste faţă şi reluându-şi expresia obişnuită, înfăţişă ochilor rătăciţi ai marchizului nişte trăsături pe care acesta nu le putea uita.

— Maďco! strigă el pălind.

— El însuşi, fiu demn al tenebrelor!

— Dumnezeule!

— Taci! Îţi interzic să invoci o Providenţă iluzorie!

— Încă trăieşti…

— Da, pentru a face sexul slab să sufere, pentru a mă linişti cu lacrimile şi cu suferinţele acestor perfide…

— Cum, răzbunarea încă îţi mai arde inima?

— Ea e singura care mă mai ţine în viaţă.

— Cea pe care o urăşti, mai trăieşte?

— Au trecut cincizeci de ani de când sufletul celei care m-a jignit şi-a părăsit învelişul grosolan. Dar sentimentele unui bărbat ca mine nu sunt variabile, întocmai ca anotimpurile. Am ucis-o pe fiica Evei şi, aidoma Dumnezeului pe care tu îl invoci, am pedepsit şi în copiii ei nevinovaţi crima mamei. Nemulţumit de a-i fi sacrificat familia, am învăluit toată partea femeiască în focul resentimentelor mele. De o jumătate de veac n-am încetat să urmăresc creaturile pe care Stăpânul meu şi cu mine le-am condamnat la pedepse veşnice!

— Mă faci să tremur!

— Fiu al lui Adam, ai fost şi vei fi unul dintre instrumentele rezervate răzbunărilor mele.

— Ah, jur că niciodată…

— Jurăminte fragile! În ciuda ta, a Dumnezeului tău, vei merge pe calea pe care ţi-am trasat-o. Răul a încolţit în inima ta; patimile îţi sunt treze, eşti al meu!

— Sunt liber!

— Şarpe! strigă Maďco, vrei să mă sileşti să te zdrobesc? Ascultă, strigă americanul cu mai mult calm, îţi pot îndeplini cele mai ambiţioase dorinţe ale inimii; dar pot, de asemenea, să-ţi dau peste cap cele mai frumoase planuri pe care ţi le-ai făcut. Pleacă, du-te ca fulgerul şi înapoiază-te lângă cea pe care o iubeşti ca un nebun. În câteva zile voi fi la Paris. Dacă dorinţele tale se realizează, nu vei mai avea nevoie de mine; dacă dimpotrivă, ţi se vor pune în cale piedici, vino la mine să mă consulţi; mă vei găsi în acelaşi loc unde ţi-am dat odinioară otrava care te-a scăpat de nevastă-ta… Cu bine, fiule!

Cu aceste cuvinte, Maďco dădu pinteni calului şi dispăru urmat de servitorul său. Vorbele lui şi mai ales tonul

infernal cu care rostise cele trei cuvinte: „Cu bine, fiule”, făcuse să îngheţe sufletul marchizului. Râmase o vreme parcă doborât de greutatea vorbelor pe care le auzise. În sfârşit, adunându-şi curajul, hotărî să se înapoieze la Paris, lângă unchiul său şi lângă Léonie. Banii daţi de Maďco îl ajutară să evite primejdiile de toate felurile ce ameninţau un emigrant al cărui nume nu se afla pe listele de amnistie. Încurajat de acel puternic auxiliar, Vandeuil se înapoie pe drumul cel mare. Acolo, în schimbul câtorva monede de aur, obţinu de la un proprietar de trăsuri o bluză, un bici şi o şaretă. În primul târg, alte câteva piese de aur, metamorfozate în vin, lichior, etc., îl hotărârâră pe primarul viticultor al comunei să-i dea o hârtie de trecere, pe numele de Thomas Blaiseau, vizitiu, care dovedise cu martori, pierderea actelor sale.

Astfel deghizat, marchizul de Vandeuil se îndreptă liniştit către Paris.

CAPITOLUL XXX.

Cui non animus formidine divum Contrahitur? Cui non conrepunt membra pavore Fulminis horribili cum plaga torrida Tellus Contremit et magnum percurrunt murmura coelumt Ne, quod ab admissum foede dictumve superbe Poenarum grave sit salvendi tempus ad actum”

LUCREŢIU

„Care e sufletul vinovat că poate să audă fără să tremure bubuitul trăsnetului, când prin zgomotele sale cumplite şi repetate face să se cutremure pământul pe care-l devoră cu flăcările lui? Un Dumnezeu răzbunător pare să-i strige criminalului; „Vai ţie! Timpul pedepselor a venit”

Traducere liberă.

Dacă-mi îngăduiţi, cititorilor, să-i lăsăm pe americanul Maďco, ţi pe marchizul de Vandeuil să se ducă fiecare pe drumul lui, la Paris, iar noi să ajungem din urmă trăsura de poştă care-l duce pe domnul Granivel, după insuccesul soliei sale. Trăsura intră în curtea palatului. La zgomotul cailor, generalul Jean-Louis care, ca toţi îndrăgostiţii, are

auzul fin, îl trase după sine pe unchiul Barnabé care, ca toţi filosofii, era surd şi orb, şi-l duse la o fereastră.

— Totul e pierdut! strigă Jean-Louis, zărindu-l pe tatăl său coborând încet din trăsură.

— De ce crezi asta? întrebă pyronianul.

— Nu vezi, unchiule, că tata e trist?

— Iei seriozitatea unui om înţelept drept tristeţe… Nepoate, nepoate, n-ai să fii niciodată filosof!

— Dacă o pierd pe Fanchette n-am să fiu decât un nenorocit!

— Ah, dragul meu, astea sunt roadele excelentelor precepte pe care m-am străduit să ţi le introduc în cap încă din copilărie? Cum, pentru că un tată sau soarta, ceea ce e exact acelaşi lucru, căci şi unul şi altul nu sunt decât piedici, cum deci, zic eu, pentru că un tată sau soarta te vor lipsi de iubita ta, liniştea, ba chiar fericirea întregii tale vieţi să fie tulburate pentru totdeauna? Nepoate, filosofia te va învăţa…

Pyronianul ar fi continuat şi fără îndoială că dizertaţia lui filosofică ar fi fost la fel de luminoasă ca şi celelalte, dacă n-ar fi observat dispariţia nepotului pe care voia să-l îndoctrineze. După ce a scos două sau trei oftaturi pricinuite de frivolitatea tinerilor, îşi făcu datoria de a se îndrepta, în modul cel mai filosofic, pentru a-şi satisface curiozitatea, cu alte cuvinte, se îndreptă încetişor către fratele său, singurul care putea să-i dea noutăţi despre Fanchette şi despre felul cum îl primise domnul de Parthenay. Dar Jean-Louis, care şi aflase răspunsul echivalent cu năruirea speranţelor sale, dăduse frâu liber durerii. La început, voi să se urce pe cal, să dea fuga la fermă şi s-o răpească pe Fanchette, chiar şi fără voia ei dacă trebuia.

— Nu vedeţi, îi spuse tatălui şi unchiului său, că încăpăţânarea bătrânului va pricinui nenorocirea tuturor? Crezi tată, crezi unchiule, că-l voi lăsa pe marchizul de Vandeuil să pună liniştit mâna pe Fanchette? Nu; chiar dacă

moartea cea mai crudă mă va aştepta la uşa bisericii, rivalul meu nu va intra în acel lăcaş decât peste cadavrul meu!

— Ah, patimi, patimi! strigă pyronianul în extaz, cât sunteţi de elocvente! Dar ce logicieni proşti faceţi! Ascultă, frate, şi mai ales tu, nepoate; iată ce cred eu că trebuie făcut în împrejurarea de faţă…

Pyronianul vorbi astfel timp de o oră şi vei fi de acord cu mine, cititorule, că am dat dovadă de multă bunăvoinţă faţă de dumneata când am înlocuit un discurs de un ceas doar cu un rând de puncte. Orice-ar fi, nu-ţi cer nici un fel de recunoştinţă pentru acest procedeu delicat, fiindcă am motivele mele ca să procedez astfel. Le vei ghici dacă vei putea, nu mă neliniştesc câtuşi de puţin din pricina asta.

Vă spuneam deci că Barnabé a vorbit timp de un ceas. Primele fraze ale discursului său au fost ascultate şi înţelese de cei doi auditori ai săi; dar asta a fost tot. Jean-Louis, la începutul celei de a zecea fraze, iar moş Granivel, la sfârşitul acesteia începură a se gândi la alte lucruri. Generalul visa cum să înlăture obstacolele care se opuneau la căsătoria lui cu Léonie, iar moş Granivel recapitula, în memorie, obiecţiile ducelui şi ofertele strălucitoare pe care i le făcuse fără nici un rezultat. În sfârşit, pyronianul îşi isprăvi liniştit discursul. Moş Granivel luă cuvântul şi zise:

— I-am oferit ducelui mâna fiului meu pentru fiica sa, împreună cu trei milioane. Ducele, care e un om cinstit, deşi puţin cam mândru, a refuzat pentru că, zice el, şi-a dat cuvântul faţă de nepotul său, care nu mai trage nădejde la nici o avere decât la mica fermă salvată din naufragiu de credinciosul valet de cameră al bătrânului senior. Mi se pare că, dacă m-aş duce să-l caut nu pe duce ci pe Vandeuil, căruia i-aş propune două sute de mii, trei sute, cinci sute de mii de franci, mă rog, oricât ar vrea, aş obţine mai uşor renunţarea la mâna verişoarei sale. Atunci ducele n-ar mai putea, cu toată dorinţa lui, să-l însoare pe Vandeuil cu o fată pe care acesta n-ar mai vrea-o; ergo, cum zice frate-meu, Léonie ar fi atunci a lui Jean-Louis.

— Bravo, frate dragă, strigă pyronianul, iată logica şi încă o logică strânsă. Totuşi există o obiecţie care se opune argumentului tău. Marchizul de Vandeuil, ademenit de momeala sumelor oferite cupidităţii sale, va renunţa, cred şi eu ca şi tine, la mâna Léoniei, care astfel va fi liberă, concedo; dar ce se va întâmpla dacă, după ce Léonie nu se va mai mărita cu vărul ei, ducele nu-şi va da consimţământul ca Jean-Louis să se însoare cu ea? Nego. Ducele, la fel de orgolios ca mai înainte, şi mândru ca un om cinstit aflat în nenorocire, va vrea mai puţin ca niciodată să consimtă la această căsătorie disproporţionată; nădăjduiam totul de la el dacă ar mai fi fost încă bogat şi puternic. Sărac şi fără credit, va fi inflexibil.

— Hm… Hm… făcu moş Granivel scărpinându-se în cap în semn de încurcătură.

— Vezi frate, reluă pyronianul înaintat de efectul argumentului său, că ştim să răspundem afi rem şi să punem imediat degetul pe rană.

— Ascultaţi, strigă Jean-Louis, cred că am găsit mijlocul să împăcăm pe toată lumea!

Imediat Barnabé şi moş Granivel se apropiară şi ascultară atenţi.

Mai îngăduiţi-mi o dată, cititorilor eminamente indulgenţi, de a înlocui printr-un rând de puncte ceea ce le-a spus Jean-Louis rudelor sale. Nădăjduiesc că scuza de a vă fi oferit această soluţie vă va face plăcere. Dacă vorbesc, veţi afla înaintea mea deznodământul; iar un deznodământ trebuie să-l amuze şi să-l surprindă pe cititor. Pentru a-l amuza şi a-l surprinde veţi fi de acord că trebuie să fie nou şi neaşteptat; dacă v-aş preveni acum, nu veţi jnai fi surprinşi mai târziu. Ergo, suportaţi ca acest rând de puncte să ţină locul a ceea ce Jean-Louis a spus, mai adineauri, tatălui şi unchiului său.

Jean-Louis nici n-a apucat să-şi dezvăluie planurile, că moş Granivel a şi început să strige după caii de poştă. În vreme ce servitorii se grăbeau să-l asculte, pyronianul – foarte

prudent de felul său – alergă la bucătărie şi porunci să se pregătească pentru berlina de călătorie excelente aluaturi de Chartres, un pateu de ficat de gâscă, etc., flancate şi escortate de vinuri vechi de Bordeaux şi de Bourgogne, totul ca antidot împotriva melancoliei. Aceste precauţii odată luate, unchiul Barnabé se vârî în berlină, resemnându-se, în mod filosofic, la orice evenimente; fratele său şi Jean-Louis luară loc alături de el, surugiul pocni din bici şi porni în galop. Să-i lăsăm să gonească… Oare unde se duc? Asta o veţi afla în curând.

Acum, cititorilor, vă rog să urmăriţi cu ochii pe bătrânelul scund care trece pe Pont-Neuf şi care se îndreaptă către strada Postes. II vedeţi dispărând în misterioasa lui redută; remarcaţi ochii strălucitori ai bătrânului, faţa lui cenuşie, fruntea chelă şi brăzdată de riduri. Îndreptaţi-vă apoi privirile asupra a tot ceea ce-l înconjoară şi veţi recunoaşte lesne în persoana lui pe americanul Maďco. De trei zile, răzbunătorul personaj aşteaptă vizita marchizului de Vandeuil. În fiecare dimineaţă îşi trimite sluga în oraş şi în fiecare seară e din ce în ce mai nemulţumit. În sfârşit, în cea de a patra noapte, americanul a ieşit din bârlogul săU. S-a urcat pe cal şi a părăsit Parisul. Să-l lăsăm să meargă în trapul bidiviului… încotro se duce? Veţi afla imediat. Şi asta nu e tot: remarcaţi lungul şir de trăsuri de piaţă care străbat Parisul? Zăriţi, în a şaptea trăsură, un bărbat cu bluză albastră, al cărui mers şi ale cărui maniere contrastează puternic cu cele ale celorlalţi vizitii din jur? Acesta e marchizul de Vandeuil. Tocmai a sosit la Paris. Abia a tras trăsura în remiză că marchizul se şi curăţă, îşi schimbă hainele şi alergă la poştă. Iese cu o scrisoare în mână şi cu bucuria zugrăvită pe chip. După două ceasuri, pleacă, pe jos, din Paris. Să-l lăsăm să meargă… Unde se duce? Veţi afla în curând.

Acum, cititorilor, transportaţi-vă împreună cu mine, în satul din G., la nici o leghe de ferma din Chenettes unde locuieşte ducele împreună cu fiica sa. Satul nu are decât un

singur han, „Le Grand-Cerf”. În acel moment, în han se află şase călători. Trei au sosit cu berlina cu patru cai, în urmă cu două zile; aceştia sunt domnii Granivel, tatăl, fiul şi unchiul. Au fost la ferma din Chenettes şi s-au întors furioşi. Ceilalţi doi călători locuiesc, începând din acea dimineaţă, într-una din odăile mai îndepărtate ale hanului: aceştia sunt Maďco ţi servitorul său. În sfârşit, al şaselea călător, abia a poposit: e marchizul de Vandeuil. Acum urmează marile lovituri. Atenţie!

CONCLUZIE.

Trebuie sa va amintiţi, cititorilor, că hanul „Le Grand-Cerf” închide în el principalele personaje ale acestei istorii, pe care întâmplarea pare a le fi reunit în mod special pentru a produce cine ştie ce catastrofă. Lucru înfricoşător! Un mic spaţiu, un loc ignorat, adăposteşte în el mai multe patimi arzătoare decât ar trebui ca să răvăşească întreaga Europă! Actorilor mei nu le lipseşte decât un mare teatru! Jean-Louis, sosit mai demult, l-a şi văzut pe duce. În zadar i-a oferit tot ceea ce putea să-i ofere; ducele a respins orice ofertă. Nu i-a rămas decât o singură nădejde şi acum aşteaptă sosirea marchizului de Vandeuil pentru a-i veni de hac sau… Jean-Louis e furios.

Moş Granivel, uluit de încăpăţânarea ducelui, nu mai ştie ce să creadă. Bea, ca să facă şi el ceva; cât despre pyronian, compune un nou discurs: vă spun destul, dacă vă mărturisesc că el este cel mai fericit dintre toţi trei.

Dar ce face implacabilul Maďco? Ţi-a trimis servitorul la fermă şi a aflat că marchizul încă nu sosise. Se hotărăşte să plece a doua zi, în zori, la Paris, dacă marchizul de Vandeuil nu va apărea până în seara acelei zile. Americanul aude sunând orele, cu o nelinişte mult mai mare decât a unui criminal ale cărui clipe sunt numărate. Tremurând, vede cum soarele dispare la orizont; căci începe să nu mai creadă în reîntoarcerea omului care trebuie să rănească şi să ofilească viaţa Léoniei, a unei femei! Furios, îl blestemă pe Vandeuil cum îi vine la gură! Se jură să-l pedepsească şi-

şi cimentează jurământul prin cele mai cumplite blasfemii. Marchizul şi-a bătut joc de el, răpindu-i o victimă. Într-unul din momentele în care, încetând să mai blesteme, bătrânul pare că vrea să pună capăt agitaţiei care-l devoră, răsună zgomotul unei uşi ce se deschide în camera de alături. Maďco trage cu urechea ţi aude niţte cuvinte ce nu se înţeleg bine şi peste puţin timp câteva fraze fără cap şi fără coadă, al căror sens se străduie inutil să-l înţeleagă. Persoana din camera vecină geme, ameninţă şi jură să se răzbune. E vocea unui bărbat: vorbeşte despre dragoste, despre o femeie. Maďco e numai urechi; se apropie încetiţor de peretele care desparte camera sa de cea a lui Jean-Louis, căci străinul nu este altul decât generalul, şi nu pierde niciunul dintre cuvintele pe care durerea i le smulge eroului nostru. Americanul e încântat: niciodată n-a auzit nişte fraze mai pătimaşe; niciodată un suflet n-a închis în el flăcări mai încinse; în sfârşit, niciodată bănuiala, gelozia, răzbunarea n-au găsit un mai vast câmp de exploatare. Maďco vrea să pună mâna pe el. Arde de dorinţa de a-l călăuzi pe noul Séide şi de a aduce – prin mâinile acestuia – nenorocirea veşnicei fiinţe iubite: femeia! O, ce plăcere! E vorba despre o femeie!

— Cine geme alături de mine? întrebă cu glas dulce bătrânul.

Jean-Louis deschide brusc uşa camerei unde se găsea şi apare în faţa americanului.

— Ce faci aici, bătrâne?

— Fiule, îl aştept pe cel nefericit ca să-l ajut, pe cel slab ca să-i insuflu tărie, pe cel puternic, ca să-l călăuzesc…

— M-ai auzit?

— Da, tinere smintit! Acum cunosc şi energia dragostei tale şi nefericirea de care te temi! Pot să te scap de disperare!

— Dumneata, bunule bătrân?

— N-am decât să rostesc un singur cuvânt şi Léonie de Parthenay este a ta… Vezi că ştiu despre ce e vorba?

— Dar marchizul de Vandeuil?
— N-o va avea niciodată, atâta vreme cât mă voi opune eu. De altfel, el e departe…
— Ba e aici!
— Cine ţi-a spus?
— L-am văzut… Dar cum tremură… Nu va ieşi din odaie!
— Deci bănuielile mele erau întemeiate! strigă Maďco. Ticălosul de Vandeuil, dispreţuind ofertele mele, n-a îndrăznit să vină să mă caute. Să tremure! Mă voi răzbuna pe el şi voi da, în acelaşi timp, un exemplu cumplit! Ascultă tinere, adăugă el întorcându-se spre Jean-Louis, pot şi vreau s-o salvez pe Léonie. Pentru asta, n-am de spus decât un cuvânt şi-l voi spune… Fiindcă trebuie să-l pedepsesc pe Vandeuil care-mi va sluji el însuşi să-mi pedepsesc, mai apoi, duşmanii mei de moarte. Unde se află acum Vandeuil?
— A plecat de două ceasuri la ferma din Chenette. Un om devotat pe care-l am prin acele locuri a venit să-mi spună despre primirea părintească pe care i-a făcut-o ducele şi despre vestea apropiatei lui căsătorii cu Fanchette.
— Ţi-o repet nebunule, smintitule ce eşti! Niciodată Vandeuil nu se va însura cu iubita ta! Pentru ce zi a fost anunţată nunta rivalului tău?
— Pentru mâine!
— Pentru mâine?
— Vai, da; de multă vreme au fost luate toate precauţiile pentru ca această blestemată căsătorie să aibă loc de îndată ce va sosi marchizul.
— Ce ai de gând să faci?
— Să mă bat cu marchizul. Mâine, în zori, unul dintre noi doi va muri.
— Eşti deci în stare să-ţi sacrifici zilele pentru o femeie?
— Pentru Léonie aş sacrifica şi o mie de vieţi.
— Bine, tânăr nebun! îmi place să te văd astfel! Ţi-o spun încă o dată, Vandeuil n-o va strânge niciodată în braţe pe cea pe care o doreşte cu atâta ardoare! Mâine la ceasul căsătoriei, voi fi la biserică… Să fii şi tu acolo, cu tatăl şi cu

unchiul tău. Adio! Vreau să mă bucur câteva ceasuri de o odihnă de care am mare nevoie.

Nehotărât în privinţa a ceea ce urma să întreprindă, Jean-Louis crezu, totuşi, că n-avea ce pierde dacă urma sfaturile date de extraordinarul personaj care se interesa de soarta lui şi a lui Léonie. Îşi făgădui deci să se ducă la biserica din sat la ora la care ducele, Léonie şi marchizul se vor afla acolo pentru cruda ceremonie…

Sună de ora zece şi clopotele bisericii de ţară anunţară, nunta proiectată. Jean-Louis, devorat de nerăbdare, moş Granivel afurisind şi înjurând, şi pyronianul, între un argument pentru şi altul contra, se îndreptară către parohie. Din cealaltă parte, înaintau către acelaşi loc, ducele, cu conştiinţa datoriei împlinite, Léonie cu inima sfâşiată, şi Vandeuil, în culmea bucuriei. Singur, calm, rece, hotărât, Maďco aducea cu sine o decizie de nezdruncinat ţi un resentiment veţnic.

Preotul înaintă ca să schimbe inelele; când văzu aceasta, Jean-Louis puse mâna pe spadă ca să-l lovească pe Vandeuil, când iată că Maďco, înfăşurat în mantia lui şi înaintând grav spre altar, opri explozia de mânie a generalului.

— Opriţi! zise americanul cu un aer impunător; Léonie de Parthenay nu poate fi soţia marchizului de Vandeuil.

— Insolentule! strigă marchizul furios, cine ţi-a dat acest drept?

— Priveţte! Rostind aceste cuvinte, Maďco lăsă să-i cadă enorma mantie care-l acoperea. Mă recunoşti? strigă el îndreptând asupra lui Vandeuil ochii strălucind de răzbunarea satisfăcută.

— Dumnezeule! strigă marchizul văzându-l pe american, sunt pierdut!

— Nu, replică Maďco, depinde de tine ca să mă obligi să tac!

— Ah, spune ce vrei…

— Renunţă la Léonie de Parthenay!

— Cum? îmi poţi cere una ca asta?
— Atunci am să spun ce ştiu…
— Bine, renunţ! zise îngrozit marchizul.
— Ce-mi aud urechile? îi întrerupse ducele aruncând spre american şi spre Vandeuil o privire fixă şi scrutătoare. Îmi explici şi mie, domnule?
— Întreabă-l pe nepotul tău, îi răspunse bătrânul; numai el singur îţi mai poate răspunde acum…
La replica ironică a americanului, Vandeuil, abătut, se lăsă să cadă pe una din băncile corului.
— Ce taină cumplită există între voi doi? întrebă ducele curios să afle şi tremurând de teama de a şti… Vandeuil, eşti nedemn de fata mea?
Vandeuil păstră o tăcere mohorâtă.
— Nobile marchiz, ai de gând să vorbeşti? strigă Maďco, cu o expresie de răutate diabolică. Din moment ce tu nu poţi, am să mă achit eu de această sarcină… Linişteşte-te, nu voi spune decât ceea ce trebuie pentru a-mi îndeplini planurile! Duce de Parthenay, fiica ta nu se va putea mărita niciodată cu marchizul de Vandeuil. Nu mă întreba nimic, căci dacă vocea mea ţi-ar dezvălui secretul fatal care-i desparte pentru totdeauna, fruntea ta, acoperită de roşeaţa ruşinii, s-ar umili în ţărână. Ceea ce ţi-am spus, ţi-e de-ajuns. Mă vezi, sunt bătrân, singur şi fără putere. Şi totuşi nepotul tău, înconjurat de prieteni şi de servitori, nu cutează să ridice ochii spre mine. Departe de asta, îţi va declara el singur, cu riscul de a-şi pierde viaţa şi onoarea,. Că nu poate să se însoare cu Léonie. Haide, laşule… Vorbeşte, sau vorbesc eu…
Cu voce slabă, marchizul declară că renunţa la mâna verişoarei sale.
— Trebuie, pentru că vreau! Totul ne separă, ne separă pentru totdeauna!
— Îl auzi! strigă Maico întorcându-se spre duce. Acum sunt satisfăcut! adăugă americanul. Şi, aruncând spre Léonie o privire crudă, spuse:

— În curând, această tânără se va căsători cu omul ales de ea, omul care trebuie s-o facă pentru totdeauna fericită. Am încredere în el, în tine, Vandeuil şi mai ales în patimile care vă sfâşie inimile, ca să-m înlesniţi cea mai dulce răzbunare. Adio, copii ai lui Adam! În clipa nenorocirii, gândiţi-vă la Maďco ţi la binecuvântarea lui nupţială!

Vorbind astfel, americanul îşi scutură, cu un aer înverşunat, mantia ce-l învăluia. Ai fi spus că, aidoma ferocelui Argant din Ierusalimul eliberat, venise să răspândească, în lăcaşul Domnului, toţi şerpii infernului. Chiar când era de-acum departe, fiecare îi mai auzea încă glasul.

Acum, cititorilor benevoli, aceste puncte n-au alt scop decât să înlocuiască discursurile lui Barnabé şi rugăminţile lui Jean-Louis către duce, care, până la urmă, se lăsă înduioşat şi-i căsători pe cei doi îndrăgostiţi.

În ziua celebrării acestei căsătorii atât de dorită şi atât de des întreruptă, o voce sinistră făcu să răsune bolţile bisericii: Opus consummatum est45, strigă vocea. Şi un râs satanic vesti prezenţa lui Maďco.

Jean-Louis vru să fugă după el. Léonie îl reţinu şi americanul dispăru.

Cititorilor, liniştiţi-vă; prezicerile şi răutăţile lui Maďco nu s-au împlinit; Fanchette e frumoasă şi înţeleaptă; Jean-Louis e un om cinstit, iar cerul e drept.

— În sfârşit, strigă Jean-Louis în camera nupţială, sărutând-o pe Fanchette.

— În sfârşit! strigă pyronianul, rostind ultimul discurs, după care adormi.

— În sfârşit! zise moş Granivel, scoţând din nisip o sticlă cu vin şi veselindu-se.

— În sfârşit! zise Fanchette ştergându-şi o lacrimă.

În ce mă priveşte, şi eu zic la fel; dar eu ţin la dulcea lacrimă…

În sfârşit, cititorilor, vă părăsesc.

SFÂRŞIT

1 Traducerea versurilor şi a notelor, neurmate de nici o altă menţiune aparţine traducătoarei.

2 Colibă uriaşă, în Antile şi Guyana franceză, construită din trunchiuri şi frunze, care adăposteşte foarte multe familii.

3 Filosoful grec Diogene (413-323 î.e.n.) îşi manifesta dispreţul pentru bunurile trecătoare şi pentru convenţiunile sociale, locuind într-un butoi şi lipsindu-se de cele mai necesare obiecte. (n.k.)

4 Impozit pe cap de om.

5 Item – termen latin întrebuinţat la enumerări şi inventare; înseamnă „pe lângă aceasta, de asemenea”. (n.k.)

6 E vorba de Palatul de Justiţie.

7 Bluză ţărănească, lungă şi largă, încheiată în faţă cu nasturi şi purtată în Franţa.

8 Primul dintre marii sceptici greci (365-275 î.e.n.).

9 Nu e îngăduit. (lat.).

10 Prin înţelepciune. (lat.).

11 Ergo – în limba latină: aşadar, deci. (n.k.).

12 Buridan – doctor scolastic francez care a trăit în secolul al XIV-lea. Profesorul Jean Bouridan avea obiceiul să dea ca ilustrare a situaţiei unui om care nu se poate hotărî între două solicitări exemplul unui măgar, care, pus între o găleată cu apă şi un coş cu ovăz, îşi prelungeşte foamea şi setea de care e cuprins fiindcă nu ştie cu ce să înceapă.

13 scuzi – traduce cuvântul francez ecus = veche monedă de argint; valora în mod obişnuit 3 franci.

14 Vai celor învinşi (lat.).

15 Plictis (engl.).

16 Vânzare sau ipotecare a unui bun la mai multe persoane deodată.

17 Rugăciune pentru morţi.

18 Pacea fie cu voi (lat.)

19 Între cupe cu vin (lat.); prin extensie, beat, cherchelit.

20 Vă cunun (lat.).

21 Şi despre toate lucrurile ce pot fi cunoscute (lat.).

22 Frazele din această năstruşnică dizertaţie a lui Jean-Louis parodiază latina medievală.

23 De aici iubirile şi urile (lat.).

24 În mers de iamb (lat.).

25 E vorba de închisoarea Saint-Pélagie.

26 Chiar cu teama de a fi acuzat de plagiat, mărturisesc în mod cinstit, că Rabelais mi-a sugerat această glumă şi-i invit pe cei care vor să râdă un moment, să citească lucrarea sa Pronostication pantagruétine, bucată plină de haz, unde veţi găsi multe trăsături şi ideea primară a acestui paragraf. Cât despre această carte, va avea bunul rezultat de a-1 face pe Rabelais cunoscut celui ce nu l-a citit, ceea ce va fi un lucru foarte important (N. A.).

27 Numim limbă socială acel fel de a discuta care nu se ocupă decât despre vreme, toalete, despre importanţa unui pliu al unei rochii, în sfârşit, despre acele nimicuri serioase ce furnizează spiritului mii de alte nimicuri şi de veşnice repetări inutile. Cred că în Franţa s-ar putea crea tipul etern al unei conversaţii specifice vizitelor. (N. A.).

28 Jean-François La Harpe (1739-1803), critic francez, autorul unui Curs de literatură, scris într-un spirit foarte clasic.

29 Sébastien Roch Nicolas de Chamfort (1740-1794), scriitor francez; a improvizat, în saloane, elementele culegerii sale postume Idei, maxime şi anecdote. Urmărit de Teroare, s-a sinucis.

30 Anteriu cu mâneci până la cot.

31 Necontrazicând pe nimeni (lat.).

32 Privind oamenii (lat.).

33 Prin filosofie (lat.).
34 Căci… căci (lat.).
35 Jacques Pradon (1644-1693), poet francez. A reprezentat odată cu Racine, o tragedie consacrată Fedrei.
36 Agenţi de poliţie, spanioli.
37 Creşteţi şi vă înmulţiţi (lat.).
38 Scrisoare din partea regelui pentru a fi întemniţat la Bastilia.
39 Aluzie la sora eroinei din basmul Barbă-Albastră de Ch. Perrault.
40 Nu este înţelept cel ce zice: credeam (lat.).
41 Speranţa zboară spre iubire (lat).
42 Unde-am semănat pe brazdă boabe mari de orz, acolo Ies acum neghină şi netrebnicul ados (lat.).
Vergiliu, Bucolica V, vers. 36
43 „…Nu, dacă prefer acum şi odinioară, aşa va fi…” (lat.);
44 Mai rar pedeapsa însă cea şchioapă de pictor N-a prins pe vinovatul fugindu-i din pripor (lat.).
Horatius, Opera Omnia, I
45 Faptul s-a săvârşit (lat.).